

4A

చెన్న పట్టణము, ఫిబ్రవరి 1924 ౧౯౨౪

~~247~~
AB

సంపుటము ౧. రుథిరోద్ధారి సంపత్సరము మాఖమాసము సంఖ్య ౨.

గొంధి శతకము 1067/4

మంగివూడి వేంకటేశ్వర గారు

గ్రాతదయ కాలనాలము
నీతికి నిధి నిత్యసత్యనియతి నెలపువి
స్థితనుశీలముఖని భవ
కాగటలకు రక్ష గాదె గాంధీమహాత్మా.
చె సేవ జక్రవర్తులు
బహురాజనీతివిద్యావిదులు

క. వాతలును శస్త్రశాస్త్రము
ఫణితు లెఱిగి సాహసమున బగతురశిర
ముల్ పుణికి యగణ్యపు గణ్యత
గణించి వెలుంగలేదె గాంధీమహాత్మా.
క. తనమాంస మిచ్చె నెక్కడు
తనవన్నెముకిచ్చెనొకడులునొకడిచ్చె

క. తాపానుగ్రహశక్తులు
తానసచంద్రులు పతివ్రతలు సుకపిందులే
దీపించిరి మున్నెచ్చటఁ
గాపురుషుల గుండెలదర గాంధిమహాత్మా.

క. చీమలకు హాని సేయరు
పాముల బెబ్బలులఁ జంప భావింపరు ప్రో
ద్ధామదయాభామయశః
కాములుగదభరతసుతులుగాంధిమహాత్మా.

క. తనుఁ జంప వచ్చు శత్రువు
తనచేతనె భంగ మొంది తను శరణన్నం
తనె యభయ మిచ్చి ప్రోచుడు
ఘనులార్యులుగాక కలరె గాంధిమహాత్మా.

క. తనధనముఁ దనదు ప్రాణముఁ
దనమానముఁ గూడవదినిఁదనునమ్మినయా
తనికై యర్పణఁ జేసెడు
ఘనులొండాక భూమిఁగలరెగాంధిమహాత్మా.

క. తనసామ్రాజ్యముఁ దనసతీఁ
దనసుతు సత్యమున కిడు వదాన్యోక్తమునె
క్కని లోక మెల్ల వెడకెనఁ
గనఁగలమేయిందుఁ గాక గాంధిమహాత్మా.

క. తన రాజసుతుని ప్రాణా
వనమునకై తనదుసుతుని ప్రాణము బలియి
చ్చినయంగనామణుల భువిఁ
గనఁగలమేయిందుఁగాక గాంధిమహాత్మా.

క. తనబిడ్డల నిద్రాణులఁ
దునిగొనఁగలుఁదునుమువిభుని శో మొలలిడి

క. భారతవర్షమున త్వమె
మారె నిటివలను దాని మాచ్చితివార
కోరి యహింసాధర్మము
గారవమున బోధ సేసి గాంధిమహాత్మా.

క. చోరుల భూమిలను దురా
చారులఁగ్రూరులను సుగుణసంపన్నము
దారులఁ జేసితి వారా
గారవమున జ్ఞాన మిచ్చి గాంధిమహాత్మా.

క. రాగాంఘుల భోగదురు
ద్యోగుల లోభోహహతుల దుర్మతుల మ
త్యాగవతులఁ జేసితి వా
జ్ఞాగిమిన్ నీవు మరల గాంధిమహాత్మా.

క. ఇల ధర్మరాజొకండే
యలరారె నజాతశత్రుఁడనఁగా నిపు డీ
వలదితి వజాతిరిపుడవు
కలియుగమున నెంతవెలె గాంధిమహాత్మా.

క. ఖల పైన యాత్మబల ము
జ్వలమయ్యెన్ భరతభువిని భవదీయ
బలము మహాత్త్వము నెన్నం
గలమయ్యా నిర్మలాత్మ గాంధిమహాత్మా.

క. శోధించి యహింసాధర
మోధర్మయటన్న సూక్తి ముఖ్యమట
బోధించి యాచరించితి
గాఢలు పెక్కిలమాకు గాంధిమహాత్మా.

క. గుజరాతీయందు భగవ
ద్గుజరాతీయందు భగవ

పెద్దలఁ బూజించుట

“ప్రతిభిన్నాతి హి శ్రేయః పూజ్యపూజా వ్యతి
క్రమః”

అనఁగాఁ బూజనీయులఁ బూజింప నుండుటవలన
నితఁటి మహాభావమును గూడ కార్యభంగము కలుగు
నని భావము. ఈ పద్యములోఁ జేయఁబడిన సందిగ్ధపద్యము
మానవదాహకముగా నున్నది. ఇందలి ప్రతిపద్యమును
పూర్వము ముచ్చటించుట మానవీయే, వాతంతూహలము.
కానీ సమ విభలమును నని కలఁచి యిప్పటికి ప్రభువర్ణ
ప్రకారతో నీ యుపన్యాసమును ముగించుచున్నాను.

కాని సహజమును కవిత్వమాధుర్యమును బ్రకటింప
పెక్కువిషయములు మిగిలిన 18 పద్యములలోఁ గలవు.
వాని నన్నటినిఁ గ్రమముగా ముందు వివరించెద
మొత్తముమీద నుత్తమపురుషుల కుండవలసిన గుణ
ము లన్నియు, మనమునకు నాటున ట్టిత్తుమును
సంపూర్ణముగా విశదీకరింపఁబడి యున్నది. ఇట్టి కావ్య
ములఁ బఠించిన మానవుఁడు నిక్కమును మానవుడై,
మానవీయఁ డగు ననుటకు సంశయ మింతయును లేదు.
అంగ్రకవ్రలు గూడ నిట్టి భవకావ్యముల వ్రాసి మన
యాంధ్ర సారస్వతమును వృద్ధిలోనికిఁ దెచ్చుట గాక.

ఏమి చేయుచునుండునో యింటిలోన?

అభి కార్ణ సూర్యనారాయణరావుగారు పి. ఏ. పి. యల్.

మొదలెల్లఁ గులాయముల్ సట్టిపోయె
చల్లఁగా మెల్లఁగా నచ్చెఁ జందమామ
ఏమి చేయుచునుండునో యింటిలోన
నాదు జానకి నారతనాలబొమ్మ?
వలుకువలుకున రాగంబు లొలుకుదుంక
ప్రాణవిభుతోడ నూఁటిలో భాసలాడు
పులుఁగుజవరాని మాటల కులికిపడునె?
నాదుజానకి నారతనాలబొమ్మ!
తారకావిష్ణుటాక్షరహారరచిత
ప్రమిలకాకాశవిత్వకావ్యఃఖులోన
విరహాజీవనచిత్రంబు లరయునేమొ?
నాదుజానకి నారతనాలబొమ్మ!
సామ్యలీలలఁ దలపోసి నభ్యు మెంచి
ప్రణయముచొచ్చుచున్నానుగా భావనచేయె

లేతగొంతున గోపికాగీతములను?
నాదు జానకి నారతనాలబొమ్మ!
చిరవియోగభారంబునఁ బరితపించు
నన్నుఁ జూచిన చందురు కన్ను జూచి
వలపుచెలికాని వేదన తెలిసికొనుక
నాదుజానకి నారతనాలబొమ్మ!
వెన్నెలలఁజూచుచొక్కిత కన్నుమూయ
సిగ్గు తెరఁ జీల్చి ప్రణయంపునిగ్గుతేల్పు
కలల హృదయేనుకొఁగిటనిలుచునొక్కొ?
నాదు జానకి నారతనాలబొమ్మ!
భావసుందరపుష్పదంపతుల నూత్న
ప్రణయపరిసుఖంబులను వీవనల వీచు
వాయువులఁ గాంతు సందేశవార్త వినునె?

పావులూరు గణితము

వేమూరి విశ్వనాథశర్మగారు ఎమ్ 5

అంధులలో పావులూరు గణితము పేరు తెలియనివా రుండరు. ఇప్పటికిని పల్లెకూటములలో పావులూరుగణితము నుండి కొన్ని పద్యములు చదివించెదరు. యకరములు, సెంట్లు సామాన్యప్రచారములోనికి రాని ప్రదేశములలో మల్లన్నగారి డ్డేత్ర గణితసూత్రములనే కరణా లనుకరించుచున్నారు. ఇట్టి సుప్రసిద్ధ మైనట్టియు, మిక్కిలి పురాతన మైనట్టియు పావులూరు గణితమును గురించిన యంశములు ప్రతి యాంధ్రునకుఁ దెలియవలె ననుకాంక్షతో నీ వ్యాసమును వ్రాయుచున్నాను.

ద్రావిడ భాషలలో పావులూరు గణితము మొదట పుట్టిన శాస్త్ర గ్రంథమని చెప్పవచ్చును. ఇది రమారమి వేయిసంవత్సరాలి గ్రంథము. పావులూరు గణితమునకు మాతృక గణితసారసంగ్రహమును సంస్కృత గ్రంథము. దీనిని రచించినది మహావీరాచార్యుఁ డను జైనమతాచార్యుఁడు. ఈ తఱు రచించిన నూటయేబది సంవత్సరములలో పావులూరు మల్లన ఆ గ్రంథమును సమగ్రముగ నాంధ్రమున ననువదించుట గణితశాస్త్రము నందు తెలుఁగువారికిఁ గల యభిరుచిని జూపుచున్నది. రమారమి యీ

పావులూరి గణితము మల్లన్న వ్రాసిన గణితశాస్త్రముయొక్క మొదటిపుస్తకమునకే పేరు. తన జన్మభూమి యగు పావులూరు ప్రాంతముల వాడుకలో నున్న మానములను (తూనికలు, కొలతలు మొదలగునవి) వర్ణించుటచేత ఈ మొదటిభాగమునకు పావులూరి గణిత మని పేరుబెట్టెను. ఈ భాగము సంస్కృతమున కనువాదము గాని తర్జుమా కాదు.

నూటయిరువది సంవత్సరముల క్రితము “బెంజిమన్ హైస్” అను నతడు సామర్లకోటలో కంపిసి యేజంటుగా నుండెను. అతడు పావులూరి మల్లన్న గణితములోని డ్డేత్రగణితమును ఇంగ్లీషులోనికి తర్జుమా చేసెను. అప్పటికే యీ గణితశాస్త్రములో ప్రవీణుల నెందిన కరణా లరుదుగ నుండి రనియు, ఒక సంవత్సరము ప్రయత్నింపగా బందరు నమీషమున నెకవృద్ధబ్రాహ్మణుడు లభించె ననియు ఆయనవలన పావులూరిగణితము విషయమై సర్వమును నేర్చుకొని డ్డేత్రగణితమును ఇంగ్లీషులోనికి మార్చిరనియు హైను దొరగారు వ్రాసిరి! పావులూరి గణితమును గురించి మన కిప్పుడు తెలియనివిషయములు కొన్ని యుండుట చేత నిచ్చట ఆవిషయము కొంచెము వ్రాసెదను.

మా యని యావృద్ధతాహ్లాదు
గారికి చెప్పెను. మహాపీరాచార్యుని పేరు
త్రము పేర్కొనలేదు. ఇందు దశవిధ
తములు గలవు. అందుచేత మల్లన్న
నవి పదిపుస్తకములు. ఇవి క్రమముగ.

పావులూరు గణితము-ఇందు పావులూరు
ప్రాంతముల వాడుకలో నుండిన మాన
ములు, కొలతలు, మొదలగునవి వర్ణింపఁ
బడినవి.

భాగహారగణితము:—వజ్ర వైడూర్యాది
మణుల వ్యాపారములో వాడెడితూనికలు,
తూనికలనుబట్టి వెల నిర్ణయించుటను
చెలుపును.

సువర్ణగణితము:—వరిపిడిని బట్టియు,
తూనికను బట్టియు వెండిబంగారముల నిగ్గు
చేల్చు భాగము.

మిత్రగణితము:—దీని విషయము తెలి
యదు.

భిన్నగణితము:—భిన్నాంశములు చేసి
వస్తువులయొక్క వెల నిర్ణయించుట.

క్షేత్రగణితము:—భూమికొలత, ఇందు
వాడెడి పరిభాషాపదములు, భూమికొల
తలలో చేర్చుటకు వీలులేని డొంగలు
మొదలగు ప్రదేశములు, కొలతనుబట్టి
భూమియొక్కపరిమితి నేల్చుటకు కావల
సిన తక్కులవివరము క్షేత్రగణితమునందు
వర్ణింపబడినవి.

7) ఖాతగణితము:—చెఱువులకొలత, వా

ముయొక్క యపయోగము, కోటలు
అగడ్తలు నిర్మించువిధములు, వెల్లువలు
రాకుండ కట్టలు పోయు మార్గములు
మున్నగునవి యీ పుస్తకములో నవిస్తర
ముగ వర్ణింపబడినవి.

(8) ఛాయాగణితము:—నీడనుబట్టి వస్తువుల
యొక్క దూరము, ఎత్తు కనుగొనుట.

(9) సూత్రగణితము:—అంక గణితాది
శాస్త్రములకు సంబంధించిన చిక్కులె
క్కలు తేల్చుటకు సూత్రము లీభాగము
నందు చెప్పబడినవి. ఉదాహరణము-నిత్య
నక్షత్రమును జెప్పుటకు సూత్రము. “గీ||
చనిన మాసములను చయ్యన రెట్టించి గత
దినంబులందు గలయఁ గూడి, యశ్వన
మొదలు గ నవి తక్కు జెట్టిన, నిత్యతార
వచ్చు నిజముగాను.” ఇట్టే “మున్నూ
టరుపదిమాడలు, నెన్నగ బదియంగరంబు
లెత్తెతో భటుం డెన్నాళ జీత మడి,
పన్నాళ్లకు నుంగరంబు లారావచ్చు
అను సమస్యకు “ఒకటి రెండు
మొసరంగ నాల్గిడి, యవియు జెట్టి సున్న
లమరఁజెట్టి, నూరు జెట్టి పిదప నూటయే
బది జెట్టి, యంగరముల యెత్తు తరుగ
వచ్చు (?)” అను సూత్రము.

(10) ప్రకీర్ణగణితము:—ఇందు బీజగణి
పరికర్మంబులు చెప్పబడినవి.

ఈ పదిపుస్తకములు చేసిన గ్రంథము
నకు “దశవిధ గణితములు”నియు “సారసం
గ్రహం” ననియు మొదటి సు పకపు పేరును

వాడుకలో నున్నవి. పాత పెద్ద
 తల్లితో "సారసంగ్రహ గణితమునందు
 త్రగణితము సమాప్తము" అనియుండును.
 త్రగణితము యెమ్మిదవ పుస్తకమగుటచేత
 పులూరు గణితమ"ను పేరు దీనికి చెల్లదు.
 వటి పుస్తకమునకుమాత్రమే పావులూరు
 మనుపేరు. దీనిని బట్టి చూడగా, "సార
 హ" మనుమాతృకయొక్కపేరే మల్లన
 గణితశాస్త్రసముదాయమునకు బెట్టినట్లు
 యుచున్నది.

ఇప్పటికిని త్రగణితము పల్లెటూరికర
 వద్ద ప్రచారములో నున్నది. ఆంధ్ర దేశ
 భూములు కొలుచుటకు "కుంటలు"ను
 పెడునేల' "పుట్టిభూమి" అను పాలము
 పరిమితి చెలిపెడి సమాసములును
 ప్రచారములో నున్నవి.

సరపాటి కొలత, సింగంపాటి కొలత
 కొలతలో రెండు విధములగు మాన
 వాడుకలో నున్నవి. ఇప్పటికిని నెల్లూ
 సింగంపుట్టి, కైలుపుట్టియని భాగ్య
 రెండు విధములున్నవి. త్రేత్ర
 ముఖ్యముగ కీసరపాటి కొలతల
 కీసరపాటి కొలతకు మూలము
 దీనిపొడవు మూడువిధముల తేల్చ
 యాడునట్లగింజల పొడవుగాని, బా
 ధ్యకణపు యొక్క చుట్టుకొల
 దని, నడిమివేలు యొక్క మధ్య
 కొలతలో నగముగాని, 'అం
 మ. ఇట్టివి.

32 దేనలు 1 గడ
 4 చదరపు గడలు 1 కుంట

దీనికి కీసరపాటి మానమనిపేరు. కొందరు
 దీనిని కేసరిపాటి కొలతని యందురు. కాని
 యాపేరు సరియైనది కాదు. 'కేసరి' యను
 నది "సింగంపాటి" కొలతకు పర్యాయపదము
 కావచ్చును. కీసరపాటిమానమున కా పేరు
 వచ్చిన కారణ మీవిధముగ చెప్పఁ బడి
 యున్నది.

కీసరయనునది గ్రామముపేరు. ఆ గ్రామ
 పువెట్టివాడగు కీసర యనునతడు కులాచార
 ప్రకారముభూములకొలుచుచుండెను. రాజుగా
 రొకనాడు బ్రాహ్మణులకు భూదానముచేసి కీస
 రను భూమికొలిచి యిచ్చుట కాజ్ఞాపించెను.
 ఏకొలత ప్రకారమని కీసర రాజుగారి నడుగగా
 "సీబానతో కొలువుమ"ని రాజు చెప్పెను. కాని
 కీసర మరిగుజ్జవా డగుటచేత బాననిన్నదై
 భూమి కొంచెము వచ్చినందున బ్రాహ్మణులు
 కోపగించుకొనసాగిరి. బ్రాహ్మణుల కోపము
 మాన్పి పుణ్యము సంపాదించుటకు కీసర తన
 కుడిచేతియందలి ఆంగుష్ఠముకు తర్జనకి మధ్య
 నున్న భాగమును చీల్చి బాన పొడిగించెను.
 ఈ లాగమునకు మెచ్చి నాటినుండియు పైను
 దహించిన మానమునకు కీసరపాటి కొలతని
 పేరు పెట్టిరి.

కీసరపాటి మానమే కాక ఆంధ్ర దేశ
 ములో నాయాప్రాంతముల వాడుకలో నుండిన
 కొలతలు గూడ చెప్పబడినవి. మధ్యరాష్ట్ర
 ము అనగా బందరు ప్రాంతములలో నీవిధము

12 అంగుళములు	1 కేన
2 కేనలు	1 మూర
32 మూరలు	1 గడ
4 చదరపుగడలు	1 కంట
1 1/4 కంటలు	1 కంచము
2 కంచములు	1 ఇరస
2 ఇరసలు	1 తూము
5 తూములు	1 ఏడుము
4 ఏడుములు	1 పుట్టి

దీనినిబట్టి ధాన్యపుకొలతకును భూమి
కొలతకును ఒకేమాన మేర్పడియుండినట్లు
స్పష్టమగుచున్నది. ధాన్యపుకొలత కిప్పుడు
కూడ ప్రైమానము నెల్లూరిజిల్లాలో వాడుచు
న్నారు. 'కంచెడుపొలము' "పుట్టెడునేల"
అనుపదములిప్పటికినిసర్వసామాన్యములు. ఇవి
చల్లకమునకు సంబంధించిన లెక్కలు. "పుట్టె
డువిత్తనాల మాగాణి" యనుట నెల్లూరిజిల్లా
లోని యాచారము. ఈ కొలత ప్రకారము
పుట్టెడు భూమియనగా కొంచెము తక్కువగ
తోమ్మిదన్నర యకరముల విస్తీర్ణము గలది.
కాని భూమికొలుచునప్పుడు గడకు గడకు
మధ్యను గోప్పొదముత భూమి పెచ్చు వద
లుట యాచారముండెడిది. ఇవి చేర్చినయెడల
పుట్టెడుభూమియొక్క విస్తీర్ణము సరిగా వది
యకరము లగును. పైరులు పెట్టుట కదనైన

ముతువులు భూముల విస్తీర్ణము ననుస
ఆయాపైరుల చల్లకమునకుఁ గావలసిన విత్త
నముల కొలతలును క్షేత్రగణితమునందున్నవి.
మల్లన్న వ్రాసిన గణితము మహావీరా
చార్యుని గ్రంథమునకు సరియైన అంధ్రీకరణ
మని తోచదు. సూత్రములుమాత్రము స
స్కృతము నుండి తెలిగించి యుదాహరణము
లను లెక్కలనుకొంతవరకు స్వంతముగ కల్పిం
చినట్లు కనబడుచున్నది. ఈ లెక్కలలో
చాలవరకు మన సంఘస్థితులును, ఆచా
ర్యవహారములును వ్యక్తములగుచున్నవి. ఇ
చదువుటకు మిక్కిలి మనోహరములుగ
దును. ఈ కారణమును బట్టియైనను మ
గణితశాస్త్రమును సమగ్రముగ సంపా
ప్రచురించినయెడల బాగుండును. ప
శ్లోలో కరణములవద్దను, చెన్నపట్టణమ
ప్రాచ్యలిఖితభాండాగారములోను పా
గణితపుత్రులు చాలగలవు. అంధ్ర
పరిషత్తు ప్రకభాండాగారములో
గణితము, ఖాతగణితము, సూత్ర
క్షేత్రగణితము గలవు. ఇవిగాక
తము లనుగ్రంథము వేరుగ నున్న
లనుబట్టి సంపూర్ణగ్రంథమును స
దుర్లభము కాదు. ఈ యము
ప్రకటనము సాహిత్యపరిషత్తు
కులు సమర్పించినచో మిక్కిలి

యశోధర, బుద్ధదేవుని సతి

వేలు పురుషోత్తము విశ్రాంతిగాలి యనుచుతిని పున్నయ్యదిరియ.

గ వే ష ణ

వేలూరి చంద్ర కేశవరం గారు, వి. ఏ.,

(గత సంవత్సర శ్రమము)

9

బ్రహ్మల జగతికి గ్రమ్మటి సత్యకాము
 దూర్ధలోకమునుండి నియుక్తుడైన
 వానిబోలిక, దుఃఖతప్రాణి కెల్ల
 సాంత్యసంబు నెసంగుచు సంచరించె.
 అవిటి కాలడు కేలూత, యంధజనున
 తడు కనుదోయి, తలదాచు నైనగాని
 యంచ లేనట్టివేదకుఁ బ్రా పతండు.
 కిమి లేరియెడందల విషమునించు
 తల కతండు వెళ్ళి, సం సారయత్న
 నని బమ్మెరవోయెడు నట్టివారి
 యడు సేదోడు, సత్యవీక్షాభిలాష.
 జ్వలించు నవ్వారి కతండు
 దగ్ధరృకుఁ, డిరీపి మునికతంబు
 యించుట జీవితవ్రతము గాఁగ
 కాముని దినములు జరుగఁజొచ్చె.
 తద శోకపీచిక లంతరింప
 విష ఫేనిలమ్ము కా వపుడు పోతె;
 ముక్తప్ర లింకిపో, వైనగాని
 తేగాక, తోచె మాధుర్యమందు;
 తనచే మోము మ్హాన మగుట
 తంత ప్రసన్నత బడయఁజొచ్చె;
 యిభాగ్ని యందున నినుకొను

మించుక యెఱంగికొని యీ ప్రపంచనియతి
 కెగ్గు తలపోసి క్రుద్ధుడై యెదురుకొనుచు
 మోహితుఁడు కాఁడు సత్యకాముండు నేడు;
 కాని సత్యనిరీక్షణకాంక్షమాత్ర
 మెప్పట్టుటలఁ దీవ్ర మాయెడఁదయందు.
 నాటియట్లు తమాలవనమ్ముచెంత
 బూర్జిమాచంద్రచంద్రికాభ్యుదయవేళ
 భ్యానమగ్న మొనర్చె స్వాంతమ్ము సతండు.
 క్రోధమాలిన్య మెల్ల వీడ్చి-లిపియుంట,
 వాణి యయ్యను మదిమము వడసివట్టి
 యతనిసేదన వేళలవైన యీని
 వేదనమ్ముండు మెల్లన వెలతె నపుడు:
 “ఓయి హృదయాంతరనివాసి! యొకట, శోక
 తప్తమైనట్టి నాయెద నుత్తమైన
 క్రోధసర్పము మేల్కొని క్రోయినాల్క
 తైన నలుకటి వడగి లందంద చాచి
 నటచె దుర్విషపూర్తారసంక్తు, లంత
 వాని నాజిపి నాకు సాంత్యన మొసంగి
 నాడ, వీరేయి క్రమ్మట నా యెలుంగు
 నాలకింపుమ; కలవు నీకేలునందుఁ
 గడిఁదియీవులు. చే సాని

వెంచితి, నింక నీయగ్ని నుద్ధి
 ముగా వేదే? దుఃఖము బాత్తునుండి
 తేయవె నన్ను, నీతెరల వెల్ల
 వించి భవద్రహస్యము కడకు
 పంపవె యింక నాలింపజోక. "

అప్పుడు ప్రార్థించు నతనిచెంగట నమర్త్య
 గార్తు స్మిత సంప్లుతం తైన మాత్రితోడ,
 కనినావ్యాకం తైన చూడ్కితోడ
 లించి యనె నిట్లు మధువొల్కు వెలుగునందు
 బయి! వగవున మరపిల్లి నీ యెలుంగు
 దీ బలాత్కృత నగును నచ్చితి నివటకు.
 శ్రోతిరావనకుంబుల నుండు మేము
 మంకిపై నన్ను మిమ్మును మఱపునెంది
 యందు మనుకోకు, వెద్యచే దెందమందు

నలందుని యెలుంగునేయు నయ్యతని కేమ
 సాయ మొనరింతు, మింక దుస్సవ్వముట్లు
 మఱచిపోగల వీయలందురుట యెల్ల.
 సామ్య! యీ పాత్రలోని యానవము గోలు
 మామని యనారతంబు నీయందు నిలుచు,
 మధుమయం బగు నింక నీమనిక యెల్ల.
 ఉమ్మలిక మేడ నచటికి బొమ్ము కీడు
 నిలుపుమాత్రాన దుఃఖము వెలల గలదు. "

సత్యకాముని విలులితస్వాతమందు
 నమృతలహరిని భారలించు నావేంక
 మాగిపోయె నదాటగ, నావెరూపు
 తెలియకయమున్న బాబిల్లి తెలియెలుంగు
 లోన గుఱులంపరాకుండ లీన మయ్యె.

3

పూర్వమట్టల సత్యకాముడు నేడు
 బరులకోకము బోకార్చు వ్రతమునందు
 దీప్త గోనియుండె, వాతనిదృష్టి నట్లు
 తెరలగము తెల్ల వెల్లనఁ చెరల బొచ్చె;
 మధువు వర్షించె మిన్నులు, మారుతంబు
 పుర్యయందును మధువుంచె, జలములందు
 మధువుప్రవియించె, బృహ్మయు మధువురించె,
 బ్రోహ్మయందును వాఁపుర మున్న మధువు
 గిరదములు దించె నతని యంతరమునందు;
 హృదయదహరమునందును ప్రేమ మిపుడు
 పూర్ణ లింబముతోడ నభ్యుదిత మయ్యె.

నా క్రమించెడు నట్టి వివ్వాలత నెల్ల
 గ్రిందు వడతేనె దాను నిర్మిస్తూ ఉనుచు,
 సత్యకాముని మనుగడ జడతయందు
 వీవనితోలె బ్రవహించి నేమ మెల్ల
 కడల వెదవల్లె, నాతనికడకు జేరి
 చేతుకై! శేషవల్ తేనియించువార
 లతడు వచ్చి నాల్గు కావ్యములయందు
 వికడికలయందు గూడ నుద్గిత మయ్యె,
 వర్షకానకు తైన రాజ్యవరులు
 చేరవచ్చెడ రతనియాకీర్పు గోరి;
 యని నిర్మగవేషరావ్యగ్ర మై
 యనిది మన పెట్టియుపబియించుచు

సమయ లాకనోబంధ నుండి మజ్జియోకనోటన కెగుమతి
యగుమందెకనియ, లోస్తాలనుండి ధావ్యవిశేషములు
వినుమతి యగుమందెనియ, జోమను. కాని ప్రస్తుతి
గ్రంథమున వాఙ్మన లకావశ్యక సంప్రదాయ లేను.

ఈ క్రింది ఋక్తుల తాత్పర్యము వాల్సోనింపగా
జడపుల దనులకెట్టి పిమ్మట దుష్ట వ్యవసాయము జేయు
చు దీరంతోయమున్నది. గ్రంథవిస్తరణితరే కందుఋక్తు
లనే వ్రాసితిరి.

1. ఉక్తిక్తుకీరణములగుల సూర్యార్థి వాయు
పులు గెయిలిను ఋతువులనుండు భూమిని జూచు
యన్నాడు. అంశోకః ధృవ స్మి సంవత్సరాంతమున
(మంగళవార, గాయనయన్నాడు.) (వీర తిమ్మడు)

2. ఉక్తి పనుష్టామలను గర్భమునందు భరించు
యన్నాడు. మాతనము లగు సోమదుల గర్భములలో
సంపరించుయన్నాడు. (వీర తిమ్మడు)

ఋగ్వేదావ్యులు పాలయలకు కొలచట (చర్చి)
సూడ తెలిసియుండి రని యాక్రింది ఋగ్వేదము చెప్ప
చున్నది.

3. "పాలముడుగొలిచిటలగొలిచిరి. (వీర తిమ్మడు)
పిండి విదమట, బట్టల నేయుట, మాంసాదయలకు
ందుట మొదలగు విశదవృత్తులు ఋగ్వేదమున వర్ణింపఁ

1. క్రమశీతన ఋతుధా వివక్షితే సువత్స కేవల వత ఏకవిహం (-1184-44.) 2. విశ్వానరాని భారతము
శ్లోకంకర్మ వాసు వరతిప్రయాణ (1-92-10.) 3 "క్షేత్రమివవిభజయ" (1-108-2.)

జడను. అని వ్యవసాయాంగములు కానందు
లేదు. బట్టలు నేయుటకు మాత్ర యున్ని వా
జోమనునది కావలసియుండును. విశ్వేష్టమున "బు
చెట్టు చర్మింపఁబడెను. బూయగనూది నూలువడుకుట
యోగించిరేకగా శోధింపవలసి యున్నది. ఈ
విస్తారముగ కలవా కనుటచేతను "ఉక్తిక్తు
ధరించుయుండునట స్పష్టమగుచున్నది. 1.
మున 21 దినము లగు నెవ్వర్లు వర్ణింపఁబడినవి,
లోక్తుసూడ నిమిషియుండుననియు, విశ్వేష్టము
కూడ వారికి దెలిసియుండుననియు, దలంతును. ఈ
క్తిమునకే తృణవిశేషములుసూడ వర్ణింపఁబడియున్న
దన పశుపాలనమునందు వా గ్రవేత్తులై యుండిన
యూహింపఁబడుచున్నది. ఋగ్వేదమునంతయు జరిగి
మాడగా, వాటి వ్యవసాయ విలక్షితి, ప్రస్తుతకాలమున
రాంధ్ర కేశవస్థితి, విశేషించి గోరావరి కృష్ణాయుడలయా
నందలి వ్యవసాయజలక్షితికి, రత్నముచేతని స్థితి కలవారై
యుండినదియు, వీరింతి పశుసంపదముందును, కేవల
బలమునందును, ఆయా వ్యభిచరమున, దైవభక్తి
యందును హెచ్చుస్థితి కలవారుగా నుండినయును దలంప
కలయున్నది. ఇతరవృత్తాంతములను వైశ్రకాలవరిత్ర
మున వ్రాయఁబడు.

వ సంత గానము

సంధ్యాల వేంకట శివవత్సలు

(పూజకమండి)

యన్ని రూప మొప్పి, విభిన్నరూప మొప్పి లేకగుర్త రా
జులెదు మానిగనుచు...

నారదవిలాపము

గుంకిమెడ వేంటి నుబ్బరాపు నాడు

శృంగార భూమి నాకు లేదనియ్యి, భర్తవానమె యీ దరిద్ర సీమ!
 పొంగి పాంపవయోధ? సింహమూర్ లిరిగిన, శౌర్యభామమె యీ శ్మశానవాటి!
 తేజ స్విముద్బలతపోధను లుండు, పావనస్థలమె యీ! పాడుభూమి!
 పక్షిపక్షి పోవనరామకథ పాడు, శృంగారవనమె, యీ! చెడబువేల!
 రే! వైకుంఠవాసు, విశ్వప్రకాశు, నాట్యవందిర మైన పుణ్యస్థలంబు
 యి నెచుడుకొలదిదీయ్యాలకొంప! కాలదేవతా! నీ ప్రజ్ఞ! కాలిపోను!
 గపాతైలివా? కాకికావిశ్వేత! అన్నపూర్ణమ్మ! యే! మైకివమ్మ!
 లలి లోకతివే! కాలిమహాశక్తి! భవనేశ్వరాధీశ! పుడమి లేన?
 ద్రవ్యోయివయ్య! భద్రాద్రిరఘురామ! అపసానమా! నీకు! చిమురనయ!
 వినచ్చునం బైతె! సింహాద్రివరసింహ! కనులు కానవె నీవు! కనకదుర్గ!
 ఆర్తరక్షణదీప్తవిహారుల మని, బూటకాల్ వల్లి, యెన్నెన్నె! పూజ లంది
 అయ్య! గది నేడు భయమందియడగినారే, పొందు పొంగిక మోక్షేత్రములను విడిచి
 అనురంభరకార్యాజై నీ వేగ, ఆశ్రయం చిడిన దీయాంబురారీ,
 ముక్కోటిసురలతో! పుడమి! మనుదేర, గర్భమం దిడికొన్న! కలుషహీన,
 నీభజక్రాంతినిద్రితద్విజయ వా, ర్థకు పెల్లుబ్బు నుద్దమగుణాశ్శ,
 పరి తేదీ నీ యశోస్ఫాన్తచంద్రికల ది, క్షుల నువినయ్యి! భవ్యచరిత,
 నీ విమన కేవేల నీనామవిమలమంద్రి, జుము చేయుచునుండు నిష్కల్మషాత్మ,
 కలుకటా! నీకు విడరాని! కన్నరత్న! కరుణ రాదె నీకైన వో! కమలనయన!
 నీ మాతృప్రిద్రోహి వై భర్తామార్గ ముడిగి, ఈవె రాక్షసవృత్తి వార్తించుచుండ
 పాగునే యింక భర్తాభ్యాంబు జగతి?, మచ్చునకు లేక నీ కీర్తి! మాయకున్నె?
 నీ మాతృప్రిద్రోహులై భర్తామార్గ ముడిగి, ఈవె రాక్షసవృత్తి వార్తించుచుండ
 కనుభూమిలం బైవ! బహుళచారస్యదు, ర్భారవాహిని చల్లబువటకు,
 కనుభూమిలం బైవ! భూత్తప్రభుత్వమున! చూలుపాకు,
 కనుభూమిలం బైవ! భూత్తప్రభుత్వమున! చూలుపాకు,
 కనుభూమిలం బైవ! భూత్తప్రభుత్వమున! చూలుపాకు,

ర శ్వాసం మామే వాచకరోమ్యహమ్!
 నివేదయా మ్యహం సర్వా సపరాధాన్
 త్వమస్య తాత్. తేభ్యోఽపరాధేభ్యోఽపి
 త్వవశ్యో మే స రక్షణః! సన్మార్గగామీ ధ
 వితుః సన్మార్గేణ సయస్య మామ్! సన్మార్గ
 దర్శకో నాస్తి త్వవశ్యః పునః! ప్రభో!
 మదీయా దుష్టచింతాశ్చ కవర్యాశ్చ వినా
 శయః! తేమామకస్యహర్తా త్వం త్వవశ్యో
 నాస్తి కశ్యచి!"

"ధర్మరక్షణం దై స్వర్గమర్త్యముల సృజించి
 యాతని కళియుఖాడ సరుచున్నాను. శను బహుదైవా
 రాధకులలోనివాడనుగాను. నా ప్రార్థన, వాత్సల్యము,
 వాప్రాణము, వామృత్యువు, హృదయము బుచ్చుకొను డగు
 అల్లాకే సమర్పించుచున్నాను. అరణికి కనుడు లేదు.
 ఇట్లే నా కాళ్ళి అయినది. ప్రణకు లగువారిలో నేను
 చేరుదున్నాను దేవా, నీవు రక్షకర్తవి. నీవు రెప్పు
 ను తియిక చేతుడు చేడు, నీవు నాకు ప్రభువవు, శేను
 నీకు కింకరుడను. నాకు నేనే అధర్మముగా ప్రసరించు
 చున్నాను. నాయపరాధముల వన్నిటిని నీకు వివేచించి
 కొనుచున్నాను. వానినండి నన్ను రక్షించుము. నన్ను
 ముంచిసీతిహర్గమున నడపుము. అట్లు నడపగలవాడవు
 నీచే, ఇతరుడు లేడు. నన్ను దుర్మీతివిముఖుని
 చేయుము. దుర్మీతినుండి నన్ను ముట్టుగలవాడవు
 నీచే, ఇతరుడు లేడు."

పై ప్రార్థనకు బదులుగా సాధారణముగా
 ఈ క్రింది చిన్న ప్రార్థనను చెప్పుచుండును.

"సు హృదయక అల్లాహ్ ముహ్మి న బి-హమ్మై-
 ఇ క వ తఖారక్ అన్-ఉ-క వ త' ఆలా
 హ్ ముహ్మి న బి-హమ్మై-ఉ-క అ

ప్రాతు మర్హా నీ మాం ప్రభో!
 "దేవా, నీవు మహిమచతురుడ కనుదువుగాను
 నీవు ప్రాత్రాస్తాడవు; నీ వాడుము ధ్యేయు. నీ ప్రభు
 వము నిరతికము. నీవు రెప్పు నేంపడగిన వాడ
 కుడు లేడు. పైతాను నుండి నన్ను రక్షింతువని నా
 కరణుఁ జొచ్చియున్నాను."

ఈ ప్రార్థన అయినదివారత 'ఫజీహ' వ
 చదువుదును. 'ఫజీహ' అనగా కురానులో
 మొదటి అధ్యాయము (సూరా.)

"బిస్మిల్లా-ఇర్ రహ్మామాన్-ఇర్ రహీమ్
 అల్-హమ్ద్ ఉ లిల్లా ఇ రబ్బిల్-ఆలీమ్
 అల్-రహ్మాన్ ఇర్ రహీమ్. మాలిక్
 యామ్ - ఇద్ - దిన్ ఇయ్యాక్ సబు
 ఇయ్యాక్ సస్త' ఇన్. ఇష్టా-నష్-మి-రా
 అల్-ముస్తాఫిమ్, సి.రాత్ - అల్లజన
 "అమిత "అలైహిమ్ గైర్-ఇల్ మఫ్హ-
 ఇ అలైహిమ్ వ లద్దాఅల్లిన్."

"ఒగన్నాథాయ దేవాయ నయాద
 మూర్తయే! ధర్మనిర్ణయకారేషు
 ధర్మాధికారిణే! నమోఽస్తుతే
 త్వామహం శరణుగతః! శేవే
 యాచేద త్వామేవ శరణం ప్రభి
 యేన సుమార్గేణ లభంచే నజ్జ
 నగత్వా యేవ మార్గేణ దుర్గ
 దుర్గతిమ్! తేనై వాపి సుమా
 మర్హా నీ మాం ప్రభో!

"దయావాక్యియూర్తి యను
 స్వాగుతున, దయావాక్యియూర్తి
 కనుకనుకనుక సర్వగుతును అన్య

ఇస్లాములోని ప్రార్థన

చిలువూరి నారాయణరావుగారు ఎమ్. ఏ ఎల్. టి.

ఇస్లాములోని ప్రార్థన రెండుభాగములుగా ఉండును. మొదటిభాగమునకు 'ఫర్జ్' మేను. 'ఫర్జ్' అనగా అందవను కలిసి ది. ఈ ప్రార్థన మసీదులో చేయడము దిది. దీనిలో 'ఇమాము' అనగా ఒక పెద్ద అధికారిగా ఉండి తక్కినవారిచేత చేయించును. రెండోభాగమునకు 'నావత్' అనిపేరు. ఇది ఎవనిమట్టుకువాడే యింటిలో చేసుకోవలసిన ప్రార్థన. రోగము గాని, మరియే కారణముచేతగాని ఎవడైనా ముసంఘముతో కలిసి చేయలేనప్పుడు, తనవలెనే తన యింటిలో ఒక్కడే చేసు న్నును. ఈ రెండు భాగములలోను ఆయా యింటిలో కొన్ని 'రకతులు' ఉండును.

రకతు

క్రింద చెప్పేవములు, ప్రార్థనలు, అన్ని రకత్తు అని పేరు:—

'కల్లా' అనగా మక్కా. అటువైపు ఉండి చేతులు చెల్లదగ్గర చేర్చి, అల్లా ఉ అక్బర్ దేవ దేవ వర.

గా ఎడమచేతిమీద కంచి, ఈ క్రిందిప్రార్థన గాని, అందులో ఒక కొంతగాని చెప్పవలెను.

"ఇన్ని వజ్రము వత్ - హాయ్ లిల్లా ఫతుల్-అస్-సమావాత్. ఇ వల్-అల్లా హుని ఫిన్ వ మా అన మిన్-అల్-ముస్లిమిన్. ఇన్ను మలాతి వ నుసుకి వ మహ్మాయ వ మమాతి లిలాహ్. ఇ రబ్బ్ ఇల్-అలమిన్, లామరీక లహూ వ బిజాలిత్ ఉమిర్తు వ అన మిన్ అల్-ముస్లిమిన్. అల్లాహుమ్మ అంత్-అల్-మలికు లా ఇలాహ్ ఇల్లా అంత, అంత రబ్బీ వ అన 'అబ్దుక జలము వఫీ వ' తరఫు బిజ న్ని ఫఘ్ఫిర్రి జనూబిజమి' అక్ ఇన్నహూ లా యఘ్ఫిర్-ఉత్-జనూబ ఇల్లా అంత, వహ్దీని లి-అహ్సాన్-ఇల్-అఖ్లాఫ్ లా యహ్-లి-అహ్సానిహ్ ఇల్లా అంత, వహ్దీఫ్ అన్ని సయ్య 'అహ్ లాయస్రిఫు' అన్ని సయ్య 'అహ్ ఇల్లా అంత."

"స్వర్గస్య వ పుళివ్యాత్స సృష్టి ర్యస్మా త్త ఎ భూయతే. ప్రణివ త్యాభిముఖ్యేన వందేతం నాన్యదేవతా. త్యాగత్వ ప్రార్థనావైవ త్తో న్ముత్త్య స్తతైవచ. దేవాయ మమ

అధాస్తు' 'అట్టి అనుగాక!' అని చెప్పి
 తరువాత బాగుగా వల్లెచేసిన కురాను
 'ని ఒక 'సురా' (అధ్యాయము)ను చదువు
 యి. సాధారణముగా కురానుకొన నుండు
 న్న అధ్యాయము నెకదానిని చదవడము
 రావక. కురాను చదువనివారు 'అల్-ఇఖ్
 రాద్' (ఏకత్వము) అను సురాను చదువు
 ముందురు.

"ఖుల్ ముద్ - అల్లాహు అహద్, అల్లా
 హ్-ఉమ్ ముద్ లమ్ యలిద్ వ లమ్ యూ
 ల్. వ లమ్ యుకల్ . ల - హూకుఫువన్
 అహద్."

"న ఏకో దేవ స్తస్మాచ్చ స్వతంత్ర" నాస్తి
 కశ్యన, అజీ-ఎనద్వళి; న కంచి జ్ఞ
 యిష్యతి న ప్రభు".

"శీత్రః తోక్తేః అరవిమండి స్వతంత్రముగా
 సంపద దైర్ఘ్యము లేదు. అతడు పుష్టివాడు కాదు,
 అతనికి పుష్టివాడు నెవ్వరును లేరు. అతః దేవ్యుడు
 అని చెప్పవచ్చును."

3. తరువాత "అల్లా-ఉ-అక్బర్" "దేవ
 మీ పరః" "దేవుడు పర్యావృతుడు" అని పలికి,
 ప్రార్థన చేయువాడు తల వంచి అరచేతులు
 మోకాళ్ళ వఱకు చేరునట్లు చేయును. ఇట్లు
 చేయుటకు 'దుహా' అని పేరు. ఇట్లుండి అతడు
 దేవునిమహిమ నీ క్రింది వాక్యములతో
 స్మరించును.

"సుబ్ హాన్ - అ రబ్బ్ - ఇయ్ - అల్ -
 అజీమ్ - "జయమే పరమ ప్రభో!" "పరము

లేదా దాని బలము...
 పానక-అల్లాహుమ్మ రబ్బునా వ విహమిక
 అల్లాహుమ్ మఖ్సిర్ లి"
 "జయ దేవ ప్రభో" రత్తు స్తుతే త్వామేవ
 సర్వదా,"

"దేవా, ప్రభువా, నీవు మహిమామకుడే నను
 దువుగాక. నీవు స్తుత్యుడవు. దేవా వాకు రక్షణనొస
 గుము."

ర. పిమ్మట నిలుచుండి—
 "సమి" - అల్లా - ఉ లిమన్ హమి
 దహ్" "యో దేవం ప్రాతి తం నిత్యం స్వీక
 రోతి ప్రభువ్సదా, తస్మా త్పాలయ మాం
 నాక ప్రామి త్వామేవ హి ప్రభో"

"రత్తు క్తుతింతువాని చేతుడు స్వీకరించును.
 వాధా, నీవు ప్రార్థాడువు" అనురేశ.

గి. తరువాత సాష్టాంగపడవలెను. రెండు
 పాదముల బొటన వ్రేళ్లు, రెండుకాళ్ళ మును
 కులు, రెండుచేతులు, నుదురు, ఇవి నేల
 తాకినవలెను. ఈ సాష్టాంగమునకు 'సజ్దాహ్' అని
 పేరు. ఇట్లు సాష్టాంగపడి,

"సుబ్ హాన్ రబ్బియల్ - అ' లా"
 "జయ ప్రభో పరాత్పర"

"ప్రభువా, పరాత్పరా, నీకు జయము"
 అని మూడు సార్లయినను అనవలెను.

ఈ క్రిందివాక్యమును పైదానికి కలుప
 వచ్చును; లేదా, దానికి బదులుగా అ
 వచ్చును.

"సుబ్హాన-క అల్లాహుమ్మ రబ్బు-నా
 వి.హమిక అల్లాహుమ్-మఖ్సిర్ లి."
 "జయ స్వనీయ హే పాలయ మామ్

“పూజా: ప్రార్థనాశ్చైవ యా వాగ్భిః పరమ్
విద్యానామగ్రతః సర్వవిద్యానామగ్రతః

“సర్వా అపి తే స్తురయ స్త వైవ మహిమా

జయతు తథా తదనుసారిణః, ఇ బ్రాహ్మ
మనుగంతారః ప్రాప్నువ న్నుత్తమా స్వ
రాన్, తత్తవ ప్రాప్నుయా ద్వేవ ముహమ్మ
దనుసారిభిః."

"దేవా, ఇ బ్రాహ్మణుడును అతని సమరించిన
బానిసి జయము నిచ్చినట్లే ముహమ్మదునును అతని
సమరించువారిని జయము నిమ్ము. నీవు క్షుత్యుడవు. పర
మ్యుడవు. దేవా, ఇ బ్రాహ్మణుడు అతనియనుచులను
అనుగ్రహించినట్లే, ముహమ్మదును అతనియనుచులను
అనుగ్రహించును నీకే క్షుత్యుడవు, పరమ్యుడవు."

దీనికి క్రింది ప్రార్థనను చేర్చవలెను:-

"అల్లాహుమ్మ ఇన్ని జలత్తు నఫీసీ
జల్బుక్ కసిరన్ వలా యఫ్ఘిర్-ఉత్-జనూబ
ఇల్లా అంక, ఇఫ్ఘిర్ లీ మఫ్ఘిరీతన్ మిన్
'ఇందిక వహమహి ఇన్నక అంత్-అల్-ఘ
ఫూర్ ఉర్-రహీమ్.

"అపరాధసహస్రాణి కృతవా నస్మి కేవలమ్ |

త్వంతేభ్యో అపరాధేభ్యో రక్షితాన్యోన
కత్సవ | తస్మా త్కాయ్యాభావేన రక్ష
మాం వరమప్రభో | తమావ కరుణాచైవ
తవైవ హి పరాత్పర ||"

"దేవా, నే నన్నుయో అపరాధములఁ జేసి
యున్నాను. అపరాధములనుండి రక్షించువాడవు నీకే,
ఇతరులకు లేదు. కావున నీకే నన్ను రక్షించి కరుణ
జూడుము. తుమించువాడవును, కరుణామయుడవును
నీకే."

దీనికి బదులుగా ఈ క్రింది స్తోత్రమును
పఠించవచ్చును:-

"రబ్బ్-ఇత్-అల్హీముఖిమ్-అష్-షలతి
వ మిన్ జాత్తీయ్యతి రబ్బనా వ తేభిల్లర్ దు
... ..

పరాశ్రథ థాంగీకున్విమాంనాశ ప్రార్థనాం;
రక్ష నః ప్రభో | యదాస్మాకం పరీక్షాయై
ధర్మనిర్ణయరత్నరః | పరీక్షేథా స్తదా
రక్ష మాం భక్తాంశ్చ పితౄంస్తథా."

"ప్రభువా, నన్నును నాసంబంధులను ప్రార్థనా
పరులకునుపట్టు చేయుము. ప్రభువా, మాప్రార్థన సంగీక
రింపుము. ప్రభువా, మా అపరాధములను లేక-పెట్టు
కాలమున నానను నాతడంస్మరింపను భక్తులకును
దీక్షుణ వాంఛించును."

10. ఇంతటితో ప్రార్థన యగును. పిదప
ఈ క్రిందిరీతిగా సలాము చెప్పవలెను. ముస్లి
ములు ఒకరినొక రిట్లే సలాము చెప్పికొందురు.
సలామ్ చెప్పునప్పు డొకసారి తలను కుడి ప్రక్క
కును ఒకసారి ఎడమ ప్రక్కకును త్రిస్సారు
ఇట్లు చెప్పవలెను:-

"అస్-సాలాము 'అలైకుమ్ వ రహ్మామత్-
ఉల్లహ్."

"దేవస్య కరుణాపాత్రో శాంతియుక్త స్సదా
భవ."

నీకు శాంతియు, దేవునికరుణయుఁ బ్రాప్తియ
నాగి!"

11. రెండు 'రకత్తు'లే చెప్ప నుద్దేశిం
చినవారి ప్రార్థన యింతవఱకు చెప్పబడినది.
కాని, మూడు వాలుగు రకత్తులు చెప్ప నెం
చినయెడల, 8-వ పేరాలో చెప్పినట్లు 'అదా
యును, 'తహియ్యా' యును చెప్పి, తిరి
నిలుచుండి 'అల్లా-ఉ-అక్బర్' 'దేవ ఏవ పర,
'దేవుడు సర్వాధికుడు' అని చెప్పి, మొద
... .. పేరాలో చెప్పిన ప్రకారము రెం

ముట్ల, ముహమ్మదు పైగంబరుకొరకు
 ధనమువలగునని, 8,9 వేరాలలోని ప్రార్థన,
 యకు 'సలాము, - ఇవన్నియు జరుగవలెను.
 ఇది గాక, ఆరాధకుడు తనయిష్టము
 నట్లుండి ప్రార్థన చేయవచ్చును. ఇక్తు
 రాడు సర్వశాల సర్వావస్థలయందును
 తన ముఁదై యిందును. ముస్లిములకు
 నిత్యకృత్యము. వారు నిలుచున్నను
 న్నను, పరుగియున్నను, మోకరించి
 ను, ఏయవస్థలో ఉన్నను సరే ప్రార్థనను
 ను. ఒక ప్రక్కనుండి మఱియొక ప్రక్కకు
 నప్పుడెల్ల వారు దేవుని మహిమను
 డాడుచునే యుందురు. 'యకు' (మాడు-
 రా) చేసి నిలుచున్నప్పుడెల్ల 'సమి'
 లిమన్ - హమిదహా."

ప్రార్థనం చేసే అనుగృహాతి"
 తన్ను ప్రార్థించుచేయువానిని దేవుడు స్వీక
 రించును.
 యగుదును చేరి సంఘముగా ప్రార్థన
 పుడు, అచ్చట చేరినవారందఱును
 చెప్పిన ప్రార్థనల నన్నిటిని, ఫలీ
 హా చెప్పుచుందురు. 'ఫలీహా' తరు
 మాము చదువు కొరారు భాగము
 త్రము తక్కినవా రుచ్చరించు.
 మొత్తము-చుండు స్థితినుండి లేచి
 గాహు లిమన్ హమిదహా" అని
 "రబ్బనా వలక్ అల్-హమ్ద్" (అ
 వేరాల ర.) అని అందురు.

చేరిన తరువాతగాని అది ఆరంభించక పూర్వ
 ము నిలుచున్నప్పుడుగాని, 'ఖుసూత్' అను
 ప్రార్థన చేయబడును. 'ఇమా' ప్రార్థనలో ఆఖరు
 మాడు రకత్తు లప్పుడు మాత్రము ఈ ప్రార్థ
 నను సాధారణముగా చేయుచుండును. అ
 "ఖుసూత్" ప్రార్థనలలో బాగుగా ప్రచార
 ములో ఈ క్రిందిది ఉన్నది -

"అల్లాహుమ్-మహ్మదిని ఫి మున్ హదైత
 వ 'అఫిని ఫి మున్ ' అతైత వ. తవల్లనీ ఫి మున్
 తవల్లెత వ బాక్ లి ఫి మా అతైత వ
 ఇని షట్ట మా ఖదైత ఫ-ఇన్నక తఖదీ వ
 లా యుఖదా 'అల్లెక ఇన్నహూ ల యజ్జల్ల
 మున్ వాలైత తబారక్ రబ్బనా వత' అల్లెత్."
 "సన్మాగ్నే యేగతా స్తేషాంమాగ్నే మామవి
 చోదయ! రత్నం తే యేగతా స్తేషాంతద్ర
 త్నం దేహి నః ప్రభో! మైత్రీం తే యే
 గతా స్తేషాం మిత్రతాం మాం ప్రసా
 దయ! యన్మాం దాస్యసి తత్సర్వం ధన్యం
 నూం కర్తు మర్హతి। ధర్మనిర్ణయకారే
 చ యో దోహ దృశ్యతే మయి। తమస్య
 నాథ తత్సర్వం ప్రార్థయామి నిరంతరమ్।
 త్వం ధర్మనిర్ణయే స్వామీ త్వాం నక
 శ్చన నిందతి, మిత్రతాం యోగత స్తేషక
 దాదిదహమీయతే, ధన్యోఽసి త్వం ప్రభో
 నాథ దేవదేవ పరాత్పర!"

"దేవా, సన్మాగ్నేమున నీవు దారిచూపిన వాలో
 వాకును దారిచూపుము. నీవు కాపాడినవాలో గూడ
 నన్నును కాపాడుము. నీవు స్నేహముచేసినవాలో
 పాటు వాలో గూడ న్నేహము చేయుము. నీవు నాకు
 ప సానిని...

నామము చూచికోపమునుండి నన్ను రక్షింపుము.
 భృంగిర్దయము చేయవలెదవు నీచే; నిన్నుభయము
 చేరెల్లె మాపరాదును. నీపైతిని బడవినచాని కగారవ
 తును దుండను. వాధా! పరాత్పరా! నీవు భయదేవు."
 పైదానికి బదులుగా కొందఱు ఈక్రింది
 ప్రార్థనను చేయుదురు:-

"అల్లాహుమ్మ ఇన్నా వస్త 'ఇనుక వ
 స్తఫ్ఫిరుక వ ను 'నిను 'క వ నలెవక్కలు
 అలైక వ నున్నీ 'అలైక-అల్-ఖైర వ
 'ష్షూరు-క వ లా సకపురు క వ సఖల' ఉ
 వత్తుకు మన్ యఫ్జుగు-క. అల్లాహుమ్మ
 య్యాక వ'బుదు వ లకనుషల్లి వ నస్జదు
 ఇలైక సన్ 'అ వ నహ్మదు వ సరూ రహ్
 తక వ సఖమా 'అబాబక ఇన్న 'అబాబక
 ల్-కుప్పార్-ఇ ముల్ హిథ్"

"హువేమ త్వాం సహాయార్థం రక్షం తే
 ప్రార్థయామహే! త్వాంతు విక్వరిమీ దేవ
 త్వయి బుద్ధిం ప్రకుర్మహే! ఉచ్చైస్తు
 నేమ త్వా మేవ సమస్కరో యథావిధి
 కృతఘ్నా మాభివేమ త్వ సభాన్వర
 యేమ చ! సేవా మహేచ త్వామేవ
 త్వామేవ ప్రార్థయామహే! త్వామేవ ప్రణ
 తాస్యమి త్వాం కీఘం శరణం గతా!
 యాచేమ త్వద్దయాం నాథ దండనాదై

భయోమలా! దండనాం తవ విదంలే
 భక్తిహీనా స్మరిశ్యమమ్!"
 "దేవా, మేము నీ సహాయమును చేకురున్నా
 ము. విఠేతలకు కోరుచున్నాము. నిన్ను విశ్వసించు
 చున్నాము. మాకు తెలివిత ఉల్లేరుహృద్ధియన నిన్ను
 ములించుచున్నాము. నీకు వందనములాచరించుచున్నాము.
 మేము నీకు కృతఘ్నులమై యుండలేదు. నీయాజ్ఞలను
 తుష్టిపరిచివారిని బడిచిపెట్టి చాటి మాముగ పాపు
 చున్నాము. దేవా నిన్నే సేరింతుము, నిన్నే ప్రార్థిం
 తుము, నీకే నమస్కరింతుము. కీఘముగ నీయొద్దకే పరు
 గెల్లి వచ్చుచున్నాము. నీవు మమ్ము కరుణించునని ఆశ
 పెట్టుకొనియున్నాము. నీదండనైభయపడుచున్నాము.
 విశ్వాపహీతులకు దండన అనుదించుచునే ఉండును."
 ఇట్టిప్రార్థనయందు ముస్లి మగువాడు
 తన సర్వమును చేర్చనిదే - నునమృతము గలిగి
 యంతయు సతనియధీనము చేయును. మను
 ష్యుడు తన సృష్టికర్తయెడల నెట్లు ప్రవర్తింప
 వలెనో, అతనినామము నెట్లు స్మరింపవలెనో
 సర్వకాలసర్వావస్థలయందును అతనిస్తోత్రము
 నెట్లు చేయుచుండవలెనో, ఈ ఇస్లాములో
 విధింకలబడిన ప్రార్థన తెలుపుచున్నది. ఇందు
 ఇతరమతములకు విరుద్ధమైన ఒక్క అక్ష
 రమును లేదు. అందుచేత, సర్వమతముల
 వారికిని ఈ ప్రార్థనను సామాన్యముగా విధిం
 చుట తెట్టి యాశీషణయు సుంకగూడదు.

ఆంధ్రము

కతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు

అన్నం ఒక్కటే లేద యాంధ్ర మన నా / కర్ణంబు తానైవఁ గా
 కున్నన్ నన్నయ తిక్కనెట్టవల వాఁ యూరించు పల్కన్న నీ
 రెన్నన్ జానుదెనుంగు పోముల మహాశృంగారి శ్రీనాథుఁ
 ల్కన్నన్ గాలి యదేల ? పోతనయఁ బల్కన్నం దలంపన్ మెయిన్.
 ఇదె నావేదము శాస్త్రం, బిదె నా శాస్త్రరసోష్ఠి ! యిదె నా కవితా
 పద మిదె భక్తియు ముక్తియు, నిదె తెలుగు తెలుగు గటంచు! నే నాదెందున్.
 అమరా రామమునందుఁ గల్పకుజశాఖాంతంబునం దంటు గ
 ట్టి మధుస్యందము లందునందుఁ బరిపాటిం బోసి పోషించి న
 య్యమునన్ గానపు దోహదం బిడి యెవం! షా యాంధ్రభాషాలతన్
 దమి మీఱంగను నామెకో యతిసికిన్ ! నాధక్తి గీతాంజలుల్.

ఆంధ్రము నాభాష ! యని యెంతునేని నానాటికిఁ జాలు నానందమునకు
 ఆంధ్రము నాదేశమని తలంచిన మర్త, నాగంబువలె నుబ్బు ! నాదుమేను
 ఆంధ్రులు నావార ! లని చూడ భృతిరాష్ట్రవంశీతి బలగంబు ! చెంత నాకు
 ఆంధ్రులు వీరు నుండని యెవండేని వశ్యాణింప నదె నాకు ! శౌరవంబు
 ఆంధ్రభాష యెవంగ నాయాంధ్రభాష, ఆంధ్ర దేశ మవంగ నాయాంధ్రదేశ
 మాంధ్రు లాంధ్రులటన్న నాయాంధ్రు లహహ, కలదె నా కింతకంటెను ! శౌరవంబు!
 క్షణ నెన్ని జన్మములు మా, మకడివపు దుండయందు ! మాఁటువదెను యా
 నకలపు బన్మమ్ములలో, నొక యాంధ్రమె వ్యక్త మగుచు ! నుండు గాతన్.

రాజులందును మహారాజైన శ్రీకృష్ణ, దేవరాయల నామ!ధేయ మూని
 ముత్రులందును మహా!మాత్యులా శ్రీయగం, ధర తిక్కనార్యుల ! నామ మెన్ని
 సేనాపతుల దేవ ! సేనాపతివ్రత, ద్వితు ఖడ్గ తిక్కన్న ! పేరు చెప్పి
 కవులయందును మహా!కవివర్యుఁ డా నన్న, పాఠ్య బ్రహ్మణధుర్యునాఖ్య పల్కి
 నదులయందును శాతమీ!నదిని దలచి, దేశములయందులన్ మహా!దేశమైన
 కోనసీమయధిఖ్య పేర్కొన్నవైన, అచ్చిపోలదు గీయది ! చాలు నాకు.

గంజాము మండలముం దాంధ్రభాష

డి. యెస్. శర్మ గారు

గంజాము తెనుగు పాఠశాలమున వ్యక్తవ్యాసము.
 పనుజేనవ శతాబ్ద మాయుత్తర్యమును స్థాపక
 యతుడు గంజాముధారధార మనుమనైది. ప్రతాప
 వస్తునితో సంధిచేకొనిన యాంధ్రభాషాసమయము
 విజ్ఞానవిప్రస్థంతులు గల ప్రతేకము స్వాధీనమయ్యెను.
 అట్లే దుత్తి-కోరావూరు పాదుగులు బాగులనెఱచెను
 వారు మొహరి భంపము (ఇప్పటివంపురము) నుండి
 విరాళపట్టనమరల మాదులుతాలూకానకు బాటించి
 మండిరి. కీయ రాజుని కరిగావులై యుండిరి. ఈ ప్రతే
 కము తెనుగు చక్రవర్తికి లోపముటయే తెనుగు
 నావాస్థానీక దా వాసంకుట యైవ. ఇది యొక
 గ్రంథము.

ఆంధ్రపరుబ్బాదితేమము చేవయ్యుమనకు పురాణ
 గమనక, దిగంబాస్థానీ వంశివంక మహారాట్ట చేశము
 సునితము అధికాము వంశించి యుండెననియూ,
 తిమిండియే యొకరకలిగము వాఁడను నిప్రతేకము
 దెలుగు వలకుం నిలిపియున్న దని యొక మొదటి
 యూహాలోచన మగుచున్నది. ఈ రెండుదామునకు
 నునుడి యావోట్ల కొలుకటివాటినుండియూ బలుకు
 లిగియున్నదని విదుర్భులకు సునితపథహర్షమునందఁ
 చున్నది. రాకుమారు లేర్పడినపుడు యాడన
 తేర్చు గలుగుదురా? పనుజేనవశతాబ్ద మధ్య
 నుండ గొండజాంధ్రకర్తవ్యత్త శీత్రాంతిసాయంత
 గడ మక్కొమ్మలుగ వచ్చి రను లెలుపు తృతీయ
 "ప్రతాపమద్రచేపురి యుత్తరకలిగమున
 త్యములు చక్కఁబెట్టుటకు వెన్నికన్న కొండలు
 బ్రాహ్మణులు తెలులవాడను (తెలంగాలు)
 యుండిరి" అని కీ. దత్తీ కృష్ణయ్యి నూరి
 "గో పుత్రికా వ్రామున్న వాక్యము గుఱు

తెనుగు రాతివని సంబంధించుచుండుట. ఈ కోమె
 శీత్రాంతమున నెపుడు కట్టబడెనో యను ప్రశ్నమునకు
 జగన్నాథాలవారిశ్యాణకాలము పనుజేనవశతాబ్దము
 కాలన దానిమొక వే యనునమాధానముస్ఫురించుచున్నది.
 వై కారణములన్నియుఁ గాలించినచోఁ దెవలగు
 భావ పదు నిమిదవశతాబ్దవ్యవసాయనవే గంజాము
 ప్రాంతములలో ముక్కుమారు పరిచయపడినట్లు కేల
 యున్నది. నమర్రతీర్థమగు ఉద్ధావము కోటాడ
 (ఉద్ధావము, ఉప్పవల)లనాని పల్లెటూర్లన్నియుఁ దెవఁ
 గుప్పలెయఁ బుట్టుకు కాకాలమె లన్నికాలమైయుండెన.
 రామఁ దప్పించిన మీఁదట దువలచరిత్రము లస్తం
 గము లయ్యె. ఆకాలగమనంచే కలింగరాష్ట్రము
 నుత్తరసంసామ్రాజ్యము దివములైపోయెను గాఁతొలు
 ముభరింగకావనము లరిగించినచోఁ గలింగరాజ్యపరంప
 నీకే రాజుని తిరువారికాలమే కోణ్యము కావచ్చు వని
 విజ్ఞాన కొండలు కలంబుచున్నది. కొండలు చిన్న
 నవాలులు అనగా 150 మేర్వమహమ్మదు (శిఖాలో)
 శ్రీకావళిమున నైతాను ఇర్నాపురమున, హుస్సేను
 హుస్సేను వేటకు, మిరాసాహేలు కలింగపట్టణము
 కడగ్రామముల వేటివలు కలచరిత్రములు ప్రాంగము
 నున్నవి. ఇంకొకఁ బూర్వము గజపతులు పదునెనిమిదివర
 లుగ విభాగించుకొని యాదిలాదిని (మహనదీవంశధారా
 మధ్యస్థతేకము పావ్యరిక ప్రతేకము) పాలించుచుండిరి
 చరిత్రములు గట్టికేవలమున్నవి. పదునాఱవ పదు నేడవ
 శతాబ్దములలో గంజాము చీలికలయి బహుశాసకత్వము
 క్రింద వనియె ననుట నిష్పంచేహంకము.
 ఇన్నిసూయులు విప్లవములు మూడినకు తెలుదట
 మనములు వేమఁబడినవారు.

పెద్దతనములను రచించినవా రక్కాలమున
 ఏ సాంప్రదాయసాక్ష్యములు కలవు కాని గ్రంథ
 కామిందేసి యది యంతరిశ్శ్వసనీయములుగనుండు
 కడలదను. కాని యాంధ్రభాష జీవభాషవలె
 జీవముల బాడుకొన్నదనుమాట వచ్చుకమున కిమ్ము
 చున్నది. పదునెనిమిదవ శతాబ్దమున గంజానునం-
 ద్రసాగవ్యతము యానాదవ శతాబ్దమున తత్కాలకవుల
 స్థాపనములకుచున్నది. భాషాశాస్త్రీ రాజా
 యు, కవులయూహావిలాసములు, ప్రబలగాధాని
 యు లూతకొమ్మ లగుచున్నవి. మొదటికొమ్మ
 మండలాంధ్రీ బట్టగొమ్మ కాకపోయినను, తరు
 తమ ఫలసిద్ధి జేయగల్గినది. అగ్రచారములందలి
 ప్రామాణ్యము, మొఖాపాలనవి శిష్టకరణములు, మాన్య
 లందలితెలుఁగాలు అంధ్రప్రాంతీ బ్రహ్మభాష పట్టిప
 ల మొకటి యుండెను. ఈ వలసలవలన నెఱుంగు
 పలుపలదిన దివి దక్షిణభాషలవర్తనము పశుపాత
 త్తి లేక ముగించుచున్నది.

అంధ్ర గ్రంథరచనము

అంధ్రులొని భాషలన్నింటికీ గన్నతల్లి యైన కం
 ప్యులము మామండలమున నుచ్చరించుచుండెను. పం
 తికమాదాయనీ యగు వాంధ్రుఁడు నమూరిలభట్టు
 బంతులపూర్ణమున జన్మించె నని పులకలీరము ఖండిపఠ
 మునఁ జాటుచున్నది. క్రీస్తులలో కలగ్న మత్సరపు
 పున్నామకు అతగడలొను (ఇంటి యోగనిలాలాప
 నము కలగు) మహాకవి అ పేంద్ర భంజనును మాన్యంధ్రకర్త
 పుల్లడలో నుదయించిరి. ఈ విధముగ నెందఱు విద్వాంశి
 పుల విద్యజేపాములే కాక భవ్య కావ్యంపత్తి, పవిత్ర వామ
 భేషములు కావముఖమున గలంపఁబడి భూగోళమున
 నీరములై యున్నవోగదా!

కంప్యులమాతృముఖమునుండి యంత్రికభాష
 వికసించి రత్నగోమూర్తిగ నోపాలకృష్ణ పటనామకవి
 చంద్రముని పద్మాభిషేకా ల కావ్యరసేసి, యాతని
 కవితాశక్తివలన ప్రాచుర్యవికసించుచు రసేంద్రుని

యని యల్లికలను ముద్రించి మాతృభాషాగౌరవమును
 పెంపొందించుచున్నారు.

సంస్కృతజనని యంత్రికని తెంచి పెద్దజేసి
 నట్టించి వికడుపొంగని చేతులారా తెంచి ప్రబలముక్త
 యనురావం ప్రయలుగు విడిచెను. ప్రజలు యధావిధి
 వాంఛిని (భూకోక్తికృతకారము) నిలుపేట్లు జేపకొని.
 కవులు గ్రామగవ్యములకడనుండి బలునాటివాడైవని, గే
 కల మారాధించివంతుకృతమున బులుగుము కి కావేరని
 కావ్యకవ్యను బోషించ వదముకట్టిరి. ఇట్టి పవిత్ర
 పంక్తిపై న సేవయందు కొన్ని గ్రామములు సంపూర్ణ
 ముగ నవ్యకవులను, కొన్ని వటుండుములు యాత్మసేవ
 మును భారవోపియచున్నవి. తామకు! బలుమూల,
 సిద్ధాంతము, కల్లేపల్లి, కొన్ని, కొన్ని ము రామనగరము,
 కరవంజి, పింద్రవాడ, బామలూడి, పండిగాము,
 కుద్దిగాము, నుల్లావల క, శ్రీరామకము. వీరిలో
 బలుమూల, సిద్ధాంతము, కల్లేపల్లి, యాంధ్రకవినిబా
 లకు జన్మభూమియై యున్నట్టిని వాంధ్రభాషావేదన
 నికన్ను ములైమున్నవి తెనుగున ప్రబంధములు రాసిన
 వటుండుములు 1. కాకరపర్తి, నాచకాశి, ప్రకాశక ప్రభ,
 జయంతి, 2. దట్టిగు, కల్లేపల్లి, మజేపాత్రి, తు
 2. కుచ్చ త్రిపురాణము. మా పదునల పదోమ్మ
 గొండుల కవుల గుట వ్రాయుచున్నారు. సత్యాశక్తి,
 సంబాధ ప్రబంధము కాకరపర్తి గురుపతి గారు, కుముదవ్యతి
 పరిణయము కాకరపర్తి అబ్బత్యగారు, శ్రీకృష్ణ
 కథామధారమును వారణాశి అయ్యక రామకాశ్రి
 గారు, ఆశ్రీకృతి మాళుకావ్యంయను ప్రధానోపాల
 కృష్ణకాశ్రిగారు, మునుగోలూరినిని పంతుల సీతారామ
 కాశ్రి, పగల ప్పొండవోధ ముందూరి లోనయ్యగారి,
 బావేవరకేకము మహాదాత జయంతి కావేరేమి పంతు
 లుగారు, నానుదర్శిలూపాయలు ఏఁబదిమూలు గ్రంథ
 ములను దట్టి కృష్ణమూర్తి నూరిగారు, పోలంపా వ్యాక
 రణమును కల్లేపల్లి పరాహ పరిగోపాయగారు, కొన్ని
 విదిత్తి రామావణమును తులసి నమూరుచు నేంకట
 వసంహయగారు, భూలోక వైకుంఠ మహాత్మ్య, దక్షి
 పాత బ్రాహ్మరకవిగారు, పత్తివారామజన ప్రసిద్ధా

దుడు, రామోక్తులను చున్న లక్ష్మీకాంక్షలు కవిత్వ
 దుడు, కవిభావము శ్రీపురాణము కవిత్వముగాను,
 మొదలగు కవిత్వములు రచించి తమ కీర్తి కరమును నిలిపి
 యున్నారు. వీరిల చరిత్రముతోను గంజాము వంద
 లాంధ్రకవుల చరిత్రమును కూర్చి యాంధ్రమాతకు
 బాద్యులముచే యనువృత్తుడనకునున్నాడ. ఈయన
 నిమిష కాంధ్రులైదు తమ పూర్వము రచించిన గ్రంథ
 బాలముల సహాయ మొనరి వచ్చు గృతాంతం చేయ వ్రాస్తా
 నము.

ఆగ్రహరా! మాచితిరా! వనపూర్వ లెంత
 శ్రద్ధాభక్తుతో కాంధ్రజనని మోడోపచారవి;
 బూజించిరా? పృథ్వీపురార్థకముగ నేవించిరా? తెనుఁ
 గున వ్యాకరణము, ప్రబంధములు, నాటకములు, గద్య
 ములు, శతకములు, యక్షగానములు రచించి, యునగఁ—
 పార్యవ్రతమునకు సంబంధించిన పర్యవ్రతకరములను సమ
 కూర్చి కీర్తిజంఘరా?

ఈకీర్తి యంతటితో నిలిచిపోక ప్రసిద్ధకవిత్వయ
 లన, విమర్శకులను గంజామునకుఁ బ్రహించి
 యున్నది.

భావకుల యిప్పటివదుపాయములు

పల్లెపల్లెలకుఁ బోవుపత్రికలుగా, పురపురమునఁ
 గల గ్రంథాలయములున, గ్రంథశ్రీక్షయకాలమున, పాఠ
 కాలమున, ఇప్పటి వనతెహంగు భాషాభివృద్ధికిఁ బోడ్చు
 చున్నది. వందలసంబంధపత్రికలలో గలించినది శ్రీకా
 కుళమున వెలువడిన కలింగయ, మొన్నటివలె ప్రయ
 రింపఁబడిన యాంధ్రవాణియు, ఆంధ్రలక్ష్మీయు, కేసుఁ
 జాక్షి పత్రికయు వైయున్నది. ఇకన్నియు నిండు
 మిందుగ కేక నేకము భాషాభివృద్ధికిని బాటుపడుచున్న
 యున్నది. బహుశోపకారిణి యాంధ్రవాణి
 గాని యెవని తేనుజాక్షి యందకుకాల
 బాండవమాడి యొక శోపకారిపాస్తా
 ఆంధ్రలక్ష్మి యింకొక

గలదు. వీరిలోఁ గొన్ని బాల్యవృత్తులు పొంద
 జేపర్వరములై యున్నవి! తెక్కలి కాచితి
 లనుమలమంటిని నుమావదెప్పులు తిన్నచు
 మన కింకరశిలిలోనున్నది. మొత్తముగా
 లనుమలన భాషావ్యాప్తికి సదుపాయ
 చున్నవని యుత్సాహముతో వ్రాయవచ్చు
 విక్రయకాల యొకటి కూడలిరావుమంటిది
 మన లేదు. ప్రతిఫలమున నున్నతపా
 పాఠకాలు, నీలంటుబడు లున్నవి. కా
 కంతవాసట వానికలన వాటిల్లుట యురుదుగ
 చున్నది.

మండలకంబంధగ్రామచరిత్రములు
 యున్న కవుల గ్రంథములు, కావనాదికముల
 లకు, కీ. కే. క. వీరశిలింక పండితులు పడినం
 లేక, లభ్యము కాగలదు. ఆంధ్రభాషావి
 సమ సుదృఢావస్థయును భాషాసంస్కర్త కా
 నిదురు జేంకటరామమూర్తి పంతులుగారి
 ములయన సంకటకు ములభముగ చెలియఁబడి
 గీర్వాణాంధ్రములందును, గానకళయందుఁ
 పాండిత్యము కలిగిన బ్ర. బంకుప్పల్లి మల్లుయ్య
 కంటి బుధవరేణ్యులవలన భాషామృలనుభియత
 చున్నది. కవిప్రసాదే, పండిత శ్రీపురాణ
 రావునాయుడుగారివంటిప్రేరేపకవులవలన నాంధ్ర
 సంపద శోధిల్లుచున్నది. సువిమర్శకులును
 పండితులుఁబుట్టిన మండపాక పార్వతీశ్వ
 గారివంటి పరిశోధకులవలన భూగర్భ ద్రవ్యములు
 బడునట్లు భిలగ్రంథపాపి యున్నవగుటకు
 చున్నది. వీరివలె పార్వతీశ్వరసర్వస్వమునకు
 వ్రాసినదో ముఖ్యుతివాక్యముగాక యుత్సాహవాదగ
 కాక మాననా!

బ్రహ్మలోకాభిగమముగ నున్నది. అయినను ప్రసాదమును సుద్రంధులు రచించి మాత్రులందరికి వేయవలయున్నది. గ్రంథాలయములకు జరిగినందులను ప్రజలు గ్రంథాలయించి పూజింపవలెను. పంపాననకుంటి, ఆయుర్వేదపత్రికను బోలు విజ్ఞాన

ప్రదర్శనపత్రికలును బయలుపెట్టవలసియున్నది. ఎల్ల పాఠశాలలోనివిద్యార్థులు మాతృభాష నూరక శేర్పిన వాఁగాక యాంధ్రీకి సత్సంతానము గావలసియున్నది. ఈ గొంతెరుకొక లన్నియును శిశుబంధుడో, ధర్మ మార్తయో, యే దివ్యమాత్రుడో నలోన్ముఖమునకుఁ దెచ్చునుగాక! ఈశ్వరుఁ డాద్యంతిమఁ గాక!

ఏ కాం త ను ఖ ము

జీవులపల్లె కృష్ణకాస్త్రీ గారు బి.ఏ.,

ఈయడవి దాగిపోనా?

ఎఱువ

ఇచటనే ఆగిపోనా?

ఆకునై

లో పూవునై

మృలో కొమ్మనై

మలేత రెమ్మనై

ఈయడవిదాగిపోనా

ఎఱువ

ఇచటనే ఆగిపోనా?

లగలని మీరు చిలు

నానిలో కెరటమై,

లబలని పాడు

లపాటలో నేటనై

తరులెక్కియలనెల

గిరులెక్కి మెలమెల్ల

చదలెక్కి జలదంపు

దీలంపుదిగునై

ఈయడవిదాగిపోనా

ఎఱువ

ఇచటనే ఆగిపోనా?

ఆకలా దానామా

చింతలా వంతలా

ఈకరణి వెట్టినై

ఏకతమ తిరుగాద?

ఈయడవి

మాయంట్లో పిల్లి

("మాదతి" - సాహితీనయితి)

పిల్లలులే యితర జంతులకీ తెలివితేటలు లేవనీ, ప్రపంచంలో వున్న తెలివి తేటలన్నీ మనిషీలోనే మూర్తీభవించినవనీ, చెప్పేవాళ్లకీ నాకూ స్నేహంలేదు. అలాగని చెప్పి అన్ని జంతువులలోనీ నేను నేస్తుంటాను. ఆమాట కొస్తే కుక్కకీ నాకూ పరమశత్రుత్వము. కారణము-కుక్కకూ ఇంగ్లీషువాడికీ పరమస్నేహం కాబట్టి.

పిల్లిమీద నాకు ఒకమోస్తరు కోపం. అయినప్పటికీ దానిమీద అభిమానం లేక పోలేదు. ఏమంటారా మా మేనల్ల-అవిడకు నేనంటు చాలా మమకారం. నేను వాల్గింటి కెప్పుడు వెళ్లినా చాలా అడలించి, వచ్చావా నాయనా అని, నాకు జంటికలుచేసి పెట్టు తుంది కాబట్టి-ఒకపిల్లిని పెంచుతుంది. అన్నట్లు చెప్పడం మరిచిపోయాను; మా మేనల్ల వింటున్నా. వింటున్నానంటే పిల్లలకీ ఒకమోస్తరు సంబంధం వుండివుండాలి; ఈ జన్మంలో కాక పోయినా పూర్వజన్మంలో నైనాను. లేక పోలే, వాడిద్దరికీ యంతటి మక్కువ ఎందు చేతనో నాకు బోధపడడంలేదు. నా అదృష్ట మేమో కాని-దురదృష్టం ఆనంకీ. మియిన్లు

నల్లపిల్లి, పొడలపిల్లి, పిల్లికల్లపిల్లి, ఇంగ్లీషు జమచుల్లాగ నీలికల్లపిల్లి-ఏదో ఒక పిల్లిని పెంచడమే చూచాను. వెనకటికి ఎవరో ఒక యిల్లాలు వుండేదిట, మా మేనల్ల చెప్పేది. అవిడకు పెంచుకొన్నపిల్లంటే ప్రాణం. వారాని కొకమాటు దానికి నూనెరాసి కుంకుడుకాయ పులుసుతో రుద్ది తల నీళ్లుపోసిదిట! చెప్తాలో నూనెకూడా పోసిదిట! మధ్యాహ్నం పంట చేసుకొని, తా నింక తిని పిల్లి కింతపెట్టి, వీధి అరుగుమీద కూచుని, చేతులో పెనరకప్పు ఎండలో బెట్టి, పిల్లిని ఒళ్లో కూచోబెట్టుకొని, కాకుల్ని కొట్టుతూ, గులిచితెడ్డుతో గులిచి తీసిదిట! ఎంత మాకారమో! అనుతే స్వేచ్ఛ కోడి, యిష్టానుసారం తిరిగి, మనుష్యులను లక్ష్యపెట్టని, పిల్లి యిన్ని విధాలుగా యిబ్బంది పెట్టుతూఉంటు ఎలాగ పూరుకుందో అనుకుంటాను. కాని యిప్పిల్లి సామాన్యపు పిల్లి కాకపోవచ్చును. పూర్వజన్మంలో, బహుశా యీ విశంతువును దగ్గరబంధు వని మాత్రము నానిశ్చితాభిప్రాయం. ఎవరని పట్టి చం దానికని పిల్లిని పెంచుతారుగాని, వాస్తవాని పిల్లి ఎవరని పట్టదని నా నమ్మకం. తినడాని

ననచోట ఎలకలు ఎక్కువగా వుంటాయి, వుండిన పిల్లదగ్గర ఎలకలు తైతక్క తాయి.

ఈనంగతి ఒకదేశపు గవర్నమెంటువారు గ్రహించినట్లు తోస్తుంది. ఆ మధ్య తగ్గింపడానికి ప్రయత్నాలు చేస్తూ వ ఉద్యోగస్తుల జతాలూ స్కూలుల జతాలూ తగ్గించారు. అంతగానే కిచ్చిత్యంకూడా తగ్గించినట్లు తెలియింది. ఏదో పూర్లో ఏదో ఆశిసులో ఎల విస్తారముగా వున్నాయిట. ఆ ఎలకల పడలేక, ఆశిసులో ఒకపిల్లికి ఉద్యోగం పురట! ఆపిల్లి యథావిధిగా తన తర్జము నిర్వహిస్తూ, దొరతనము వేతనరూపకముగా యిచ్చే భృత్యము గా, లోకముతో సంత్పత్తి చెంది ట. ఆ మధ్య జీతములు తగ్గిస్తూ పిల్లి మును ఆ దొరతనము తీసివేసినారు. అవ్వారట, “నీలకలను తీసి పిల్లికి హాళంకోనం భృత్య పెంచుకు? భృత్య ఆహారము కొనివేస్తే అది మళ్ళీ ఎల బుట్టదు కాబట్టి, ఎలకలను ముట్టనిపిల్లి పెంచుకు?” అని. ఆమాట నిజము. ఇంకో విశేషం వుంది. జీతములు తగ్గింపడానికి ముచ్చాము, స్కూలులు, మేమొక్కడమే అని వాళ్లు ఎల వాళ్లకు సహవాసంగా పిల్లికూడా ఈ మార్గాలసహవాసమును స్కూ

సంశోషిస్తూ, వారియెడల కృతజ్ఞత కలిగి వుంటారని నేను దృఢముగా నమ్ముచున్నాను. ఇట్లా ప్రన్నట్లయితే వారికి కుక్క మున్నగు యితరజంతువుల సహవాసముకూడ అచిర కాలములోనే సమకూరగలదని నమ్ముచున్నాను. మామేనత్తమీద నాకు మక్కువ. ఆకారణంచేత అవిడిపిల్లిమీద నాకు అభిమానం. ఎంత అభిమానం వున్నా రాత్రి భోంచేసి, మరుపు వేసుకొని చండుకొని, మంచి నవల చదువుకుంటూన్నప్పుడు, నవ్వులేకుండా వచ్చి శ్రవ్యపిల్లి-వెధివపిల్లి - చక్కను చండుకొని, గుచ్చుమంటూంటే, ఎవళ్ళకి బట్టమందుకుపోడు- వికంతువులకు తప్ప. ఆనంగతి అలా వుండగా శుబ్ధరంగా ఆరటిఆకు వేసుకొని, యిష్టమైన వార్తలు ఆవ్యయంగా తీసి నమయాన్ని, ఎమాయగుండా కూచుని ఈపిల్లి రెప్పవెయ్య కుండా చూస్తూ, నిప్ర తీసి అన్నంముద్దలు లెక్క పెట్టుతూంటే, బట్ట మందుకుపోతుండా పోదా? ఏమంటారా, -మనం హిందువులము కాబట్టి, దృష్టిదోషం అంటే నమ్మకం యింకా పోలేదు. చచ్చకళ్లతో యీ పిల్లి యీ విధం గా చూస్తూంటే, దృష్టిదోషం తగలదని ఎలాగ అనుకోగలము? అన్నం అరిగక అట్ట రోగము రాదని ఎలాగ అనుకోగలము? ఆ సమయంలో, చక్కనున్న నీళ్ల తెంబు తీసు కొని ముహూంబద్దలగొట్టవలె నని బుద్ధి పుట్టక బోదు. నీళ్ల చెు బంతు జ్ఞాపకం వచ్చింది. పిల్లి లంటే నాకు కోపానికి మిక కారణం వుంది.

ని చూచి అనహ్యంతుకోవడం అనేగుణం కు మా అమ్మనుంచి వచ్చింది. మా అమ్మ చాలా ఆచారమంతురాలు. కడిగిందే కడు తూ, తోడిందే తోముతూ, స్నానాల తాన స్నానాలుచేస్తూ మాకు సాధారణంగా బాడోర్నూముసగానిభోజనం పెట్టేదికాదు. విడకూ పిల్లికి బద్ధవైదు. ఆవిడున్నచోట పిల్లి వుండదు. పిల్లి వున్నచోట ఆవిడ-పిల్లిని వుండనియ్యదు. ఎంచేతనం?

పిల్లికి ఆచారం తెలియదు. ఎప్పుడైనా స్నానం చేస్తుందో లేదో మనకు తెలియదు. మన:ఎరిగినంతమ్మకు చూస్తూన్నంతమ్మకు దానికి స్నానం లేదు. తరువార అది అన్నం తిని మూతి కడుక్కోదు. మా అమ్మకు దాని మీద కోపానికి యిదే ప్రధానకారణం. విస్తృతంగా విగిరిన అన్నం మెతుకులు రెండు తిని యీ పిల్లి యింట్లోవున్న వస్తువులన్నీ ముట్టు కుంటుంది. మా అమ్మగాని దానిని ఆ సందర్భంలో చూచినట్లయితే, దాని నుద్దేశించి ఒక చిన్న ప్రవన్యాసం చేసేది, "ఎక్కడ దానిం చిందమ్మా యీ వెధవపిల్లి? నూరుకళ్లతో చూస్తూన్నా, ఎక్కడా వుండేమార్గం అగు వడదు. ఎక్కడకని, నేను చూడగలను? పోనీ, దాన్ని బట్టకొని సంపీతో పెట్టి ఎక్కడైనా వదలిపెట్టరమ్మంటు చెప్పినిబెట్టరు. (యిది మొ గాళ్లను ఉద్దేశించి). ఇది పూర్వజన్మంలో, నాకు సనితికాబోయి. లేకపోతే యిలా వేపుకు తింటుందా? ఎంతమ్మకుని చూస్తూ వూరు

కుంది. దాన్నంతా యిప్పుడు కడుక్కో చావాలి. ఆ అంటముతారితో ఊరగాయల కుంక ముట్టుకుంటు ఇం కేమేనా వుండా?" ఇత్యాదిగా గబగబ ఒక ఉపన్యాసం యిచ్చి చెబెడు నీళ్లు తడుముకువెల్లి దాని నెత్తిమీద పోసి దావిడచచ్చి స్వర్గాన్నుంది. అంట మూతిపిల్లికి, ఆ చెబెడు నీళ్లతోనూ శుద్ధి అయ్యేది. ఒక్కొక్క గండుపిల్లి తప్పించుకు పోయాది కూడాను. ఆ సందర్భంలో మా అమ్మకు కోపమూ దుఃఖమూ ఇంతా అంతా కాదు. ఎంచేతనంట-ఈ వెధవపిల్లి ఊరూ నూ ఇల్లిల్లా తిరిగి, అందరి ఎరిగిళ్లా కలిపివేసి, ఆరింగిలి మాయంటికి మళ్ళీ కేసుకు వస్తుందని. మా అమ్మ అప్పుడప్పుడు పిల్లిని బట్టుకోదానికి ప్రయత్నించిదికూడాను. ఖర్మంచాలక ఏడేనా ఒక పిల్లి దొరకివట్లయితే దాన్ని కొందెతో వేసి, కొరదెనిదా బట్టలు వేసి, నీళ్లకు వెళ్లే టప్పుడు కాలవకు తీసుకు వెళ్ళింది. అక్కడ ఆ పిల్లిని వదలిపెట్టి, రెడుదాన్ని తిట్టి, బట్టలు వుతుక్కొని, స్నానంచేసి, మడిపిళ్ల చిందెతో యింటికి వచ్చింది. ఇంట్లోకి వచ్చి, నీళ్లల్నిదె దింపి "విరగడందమ్మా వెధవపిల్లి" అనేది. అని అనడంతోనే మ్యావని అపిల్లే గడలో పెట్టి మీదనుంచి దిగి ప్రత్యక్ష మయ్యేది.

ఏలాగైతేనేని నాకు పిల్లిమీద కోపానికి మా అమ్మ కారణం. ఇంక మా పిల్లి సంగతి. మా అమ్మ బతికవున్నన్నాళ్లా మా యింట్లో పిల్లి కాలుపెట్టలేదు. దడమిలాని ఒక

యేమోన, ఒక తెల్లపిల్లని మా యింటి
 దగ్గర వచ్చుగొందింది. దాన్ని పూర్వపు అల
 టును బట్టి తరిమివెయ్యడానికి ప్రయత్నం
 చేశాము. ఎంతచేసినా, మాయిల్లు మాత్రం
 వదిలిపోకాదు. ఇల్లంతా కర్తవీసుకు
 మి, ఇంట్లోంచి వెళ్లిపోయిందని అనుకు
 న్నాంలే, ఏబుట్టలోంచో, ఏపొయ్యి పెడ
 లోంచో, ఏ అలమూరు లోంచో మ్యాపు
 కిది. దాన్ని తరిమినూర్తం కొరక్క,
 మా అమ్మ లేదుగదా పిల్లి వంటే ఏమి
 యిందని పూరుకున్నాం. ఊరుకోవడానికి
 కోకారణంకూడా వుంది. మా చంటమ్మ
 , యిప్పిల్లిపిల్లి, ఒకవిధమైన స్నేహ
 కిది. మా అమ్మయిదగ్గరకు వెళ్లి తోక
 నా, చెవులు పీసినా, ఊరుకుడి ఈపిల్లి.
 వరమేనా దగ్గరకు వెళ్లితే మాత్రం
 కియాది. కొత్తలో మా అమ్మయి,
 వింతగా చూచింది కాని దగ్గరకువెళ్లేది
 . రానురాను దానిదగ్గరగా వెళ్లి దాని
 తడుకోసింది ఒక అటబామ్మతో అడుకొ
 . అంటే జ్ఞాపకంవచ్చింది. ఒకనాడు ఒక
 చంటిపిల్లను చంక తిట్టుకొని, చుట్టపు
 కు వచ్చింది నూయింకే. చంటిపిల్లను
 వదలి, అవిద మా అమ్మయిల్లితో
 ముందర కూచుని కబుర్లు చెప్పుతోంది.
 మ్యామి చంటిపిల్లను చూచి దగ్గరగా

తాకినారు. తరువాత ఒకరినొకరు లాగిచూచు
 కున్నారు. చివరకు ఒకరినొకరు ఒకటామ్మగా
 నిశ్చయంచేసుకున్నారు. చేసుకుని ఒకరికొట్టు
 ఒకరు చుట్టుకుని లాగుకోవడం ప్రారంభించారు.

“ఊ”

“ఊ”

“ఊ ఊ”

“ఊ ఊ”

తరువాత రోదనాభవ్యం విని ఇద్దరు
 పిల్లలనీ, గల్లులు విడిపించారు. అచంటిపిల్ల
 లాగ యిప్పిల్లిపిల్లి, మా అమ్మాయితో కలి
 యబడి చెబులాడలేదు. అందుచేత ఆపిల్లిపిల్ల
 దగ్గర మా అమ్మాయికి వసువు.

ఈ పిల్లిపిల్లను యింట్లో వందచానికి
 ఇంకోకారణంకూడా కద్దు. మా అమ్మాయికి
 కూడా ఈపిల్లిపిల్లంటే ఎంతో సరదా పిల్లి
 పిల్లకు మాత్రం మావాడుంటే అతిభయం.
 పిల్లిపిల్లి నమ్మదిగా ఒకమూల కూచుని,
 హాయిగా కర్లుమూసుకొని, ప్రకంచాన్ని ము
 చిచోమాన్లు నమయంలో, మావాడు నమ్మ
 దిగా దానివెనకాలే వెళ్లి తోక లాగుతాడు.
 అది ఏమి జరిగిందో గ్రహించలేకదిక్కులోచ
 కుండా వసుగెత్తుతుంది. మావాడు గంతువేసి
 నత్వతాడు. ఒక్క-రక-వైదు పిల్లిపిల్లని కర్త
 పుచ్చుకొని యిల్లంతా తరుముతాడు కూడా
 ను. మావాడికి పిల్లిమీద ఎంత అభిమానం
 అంటే

ఇద్దరూ కొంచెం ఎడంగా కూచుని
 రు వరకాయించి కొంత

ఒకనాడు “ఒరే అమ్మాయి, వంటిం

కొంతసేపు వంట్లో కూచోనిఉండి తరవార మావాడు వచ్చి "నాన్నా నాన్నా పెద్దపిల్లా చిన్నపిల్లా" అన్నాడు. చిన్నపిల్లి అంటే వాడి కంటప్రేమ.

ఒకనాడు మావాడు పిల్లిపిల్లతో ఆడుకుంటున్నాడు. మేము చూసే చూడకుండా ఊరుకున్నాము. కొంతసేపటికి మావాడు మాదగ్గరకు వచ్చి నవ్వుడం మొదలు పెట్టెడు. మాకు అర్థమయిందికాదు. "ఎందుకురానవ్వుతా" వంటి మూర్ఖావధు. అప్పుడు అక్కడ వారెవరో "పిల్లేదిరా" అన్నారు. మావాడు గట్టిగా నవ్వి "మాతులోనడవేశాను" అన్నాడు. ఎక్కడ పిల్లిబ్రమ్మత్య వస్తుందో అని దాన్ని కప్పవడి వయికి తీశాము. వీసినందుకు విశ్వాసమేనా చూడకుండా, అది పారిపోయింది. మావాడు చేసినవని చెడ్డవని అనియిది చదివేవాళ్ళందరూ అనుకుంటున్నారని నాకు అనుమానంగా వుంది. మావాడి మనస్సులో వున్న పూహలే వాళ్ళందరూ వుంటే, మావాడికి వున్న ఉత్సాహము, జత్తుమీద ప్రేమా, చదువు సంధ్యలు మాని పిల్లిపిల్లలతో టీ కంక్కుపిల్లలతోటి ఆడుకుందామనే అనక్తి వాళ్ళందరూ ఉన్నట్లయితే, మావాడివలెనే వారందరూకూ ప్రత్యేకంగా ఒకపిల్లిపిల్లను సంపాదించి మాతులోనడవేస్తారనేనానమ్మకం. అట్లా పడవెయ్యకపోయినట్లయితే, అధమపక్షం ఆలాగ పడవెయ్యడానికి యిచ్చయేనా లేకున్నట్లయితే వారియెడ నాకు గల నడభి

ఎన్నికారణాలువున్నా ఈపిల్లి యింట్లో వుండడం నాకు మట్టుకు చాలా ఆయిష్టంగా వుంది. ఏమంటే, తెల్లవారగానే కళ్లు మలుపుకొని, శ్రీరాములుని తలుచుకొని, కళ్లు తెరిచేటప్పటికి ఎదురుగా సిద్ధం యిచ్చి. వదైనా తొందరపడిమీద వెళ్లవలె నని గడప చాటి గుమ్మాలు దిగుతూవుంటే ఎదురుగా సిద్ధం యిచ్చాడుపిల్లి. నేనిలాగంటే యింకాతా మూఢవిశ్వాసం అంటారు దొరలు. ఆమాటకు వస్తే దొరలకిమాత్రం లేవా మూఢవిశ్వాసాలు? "దీనిమహం ఈచ్చు, తెల్లారకుండా వచ్చి నా మొహంపదట పడింది, ఈపాడుపిల్లి" అని మనం అఘోరిస్తే, వాళ్లుంటే ఇంగ్లీషు దొరలు-రెల్లారీటప్పటికి నల్లపిల్లిగానే కళ్లు ముందర పడ్డట్లయితే ఆవేళ ఏదోచక్ర వర్తిత్వం వచ్చివల్లు సంతోషిస్తారు.

ఇదిమాత్రం మూఢవిశ్వాసం కాదా? వట్టిగడ్డిబండి ఎదురుపడ్డట్లయితే తక్షణం కళ్లు మూసుకొని, ఒకకోరిక కోరుకొని, బుడిపోయేదాకా కళ్లు తెరవకుండా వున్నట్లయితే అకోరిక తప్పకుండా సిద్ధిస్తుందని వాళ్ల నమ్మకం-బండిమాత్రం కళ్లు మూసుకున్నప్పుడు మీదనుంది పోకుండా వుంటే సరి.

గుండుసూది దొరికితే లాభం ఆరోజన. కత్తిర విడదీసివున్నది చూస్తే ఆరోజన కలహం. ఎవరేనా తుమ్మివన్నాడు మనము 'చిరంజీవ' అన్నట్లే, వాళ్లు "భగవంతుడు నిన్ను రక్షించుగాక," అంటారు. సోమనారం

ది. గురువారం మంచిది. శుక్రవారపు
దుఃఖావహము. శనివారపుతుమ్ము
మరునాడు ప్రేయసి లభ్యమవుతుంది.
ముందు అదివారం తుమ్మినట్లయితే
రానికి ముందే సేమనోహరినే దర్శనమిచ్చి
ఇవి వాళ్ల కొన్ని సమ్యకాలు. వాళ్ల మా
కు మనకు? ఇంక మనపిల్లనంగతి.

చిన్నతనంలో మాకమ్మ జోలలుపాడే
కు నాకు పిల్లిమీద గొప్ప అభిప్రాయం
ది. ఆ అభిప్రాయానికి కారణము పిల్లి
గొప్పతనమో పాట గొప్పతనమో
నిర్ణయించలేకపోతున్నాను. ఆపాటలు
చోరాస్తాను. మీరు నిరయించగల
చూచుకోండి.

భ.....హయీ

యివారమాయీ పిల్ల కెల్లంది,
లైన యివ్వవా ఓ కుక్కపిల్లా?
భ.....పిల్లి

మ్మ వెల్లంది చల్లెలు చాటి,
బ్బయి వెల్లేడు రచ్చలు చాటి.

భ.....పిల్లి

రావే తల్లిపిల్లల మరీ,
రికిందా వాడు తొర్లి నాగన్న!
రినాగన్నకూ తోడెవ్వరమ్మా?
రాలు కాసేటి గురవచే తోడు.

వారింటికి చల్ల కెడికేను,
వారీకుక్క భోంయి మన్నాది;

కాళ్ల గడాయి ములు మన్నాయి

ర. హయీ హయీ హయీ అడవికాయ
చిన్నవాళ్లను కాని శ్రీ వెంకటేశా
పిల్లమ్మ కన్నులు బీర పువ్వులూ,
అబ్బయి కన్నులు కలవ కేకులూ;
చిన్నారి పొన్నారి చిరుతివే పిల్ల,
చిగురుమామిడికింద చిన్నకోవలపు: హ.

నిర్ణయించలేకపోయినా యీ గొప్ప
తనం పాటకీ కాదు. పిల్లిడికాదు. మాఅమ్మ
దని వాద్యభాషిస్తాయం.

పిల్లిమీద అభిమానం వున్నా, లేక
పోయినా, మాయొంట్లో పిల్లికి మాత్రం నేను
అన్నం తిసిటప్పుడు ఒక్కమెతుకైనా విడవ
లేదు. మాకుర్రాడుమాత్రం కొంచెం అన్నం
వెట్టేవాడు. నేను చూచి పూయకునేవాణ్ణి.
ఒకనాడు సంచేకతో కోడం వచ్చి, ఒకమెతు
కేనా యొట్లో దొరకనిచ్చేను కాను. పలా
గైనా రెండుమెతుకులు పొట్టలో వేసుకోవాలని
పిల్లి ప్రయత్నించిందిగాని లాభంలేకపోయింది.
అది వెల్లిపోయి కొంతసేపటికి వాళ్లమ్మను
తీసుకువచ్చింది. వాళ్లమ్మతో పిల్లి అన్నం
వెట్టడంలేదని ఫిర్యాదుచేసింది కాబోలు. అది
సంగతినందర్యాలు కనుక్కుందా మని వచ్చి
వుంటుంది. వాళ్లమ్మతో ఫిర్యాదు చెయ్యడం
యిది మొదటిసారియం కాదు. వాళ్లమ్మ
మా యొట్లో కాన్నీ ప్రవేశపెట్టిన కొత్త
ప్రియాన్ని పిల్లిపిల్లి మా ముపుచుట్టలిమీద
వంచుకునీది. వాళ్లమ్మ మా యిల్లు అంతా
శోదాచూచి యిక్కడ వుండుకుంటూవుండు,
యింకొక్కడూ

ఆ రీతిగా ఆది పుడుకుంటూవుండేది. ఒక నాడు నేను పరుపు లీమకోవలసివచ్చి పరుపు చుట్టమీద చెయ్యి వేతును గదా పెచ్చగా మెత్తగా ఏమిటో తగలించి. ఇదేమిటి చెప్పా అని, దీపంబీసుకువచ్చి చూసేసరికి యీవెధవ పిల్లి ముడిచిపెట్టుకు పండుకుంది. చాలాకోపం వచ్చింది నాకు. కర్త చేత్తోళ్ళుచ్చుకు తరమ దం మొదలుపెట్టెను. హోరునవానకురుస్తోంది

బయట. ఎలానైతే నేమి యింట్లోంచి వాన లోక కొట్టేశాను. మరునాడు తగవులేర్పదా నికే వాళ్లమ్మ వచ్చింది పిల్లను వెంటబెట్టుకుని. రెండుపిల్లులూ యిల్లంతా చూచుకున్నాయి. వాళ్లమ్మ వెళ్లిపోయింది.

ఇంకోమారు ఏమి జరిగిందంటే.—

సాయంకాలం అవడంతోనే పాలవాడు చిన్నచెంబుతో పాలిచ్చి వెళ్లిపోయాడు. ఆ

చెంబుతోనే పాలుకాచి అవి భోజనానంతరం తాగి మేమంతా విశ్రమిస్తున్నాము. ఇంత ట్లోకే ఏమూలనుచో పిల్లిపిల్ల వచ్చి చెంబును సమీపించింది. అందులు, ప్రక్కలూ బాగ్ త్రగా నాకింది. ఒకకాలు చెంబుమీద పెట్టి లోపలచూచి నెమ్మదిగా తలదూర్చి, లోపల

యెత్తింది. తలతోకూడా చెంబు లేచింది. చెంబు నేలను కొట్టింది. మళ్ళీ తలయెత్తింది. చెంబు మళ్ళీ లేచింది. పిల్లికి గాఢరాపుట్టింది. రంయి రంయి మని చెంబు నేలను కొట్టుతూ యిల్లంతా పరుగెత్తడం ప్రారంభించింది పిల్లి. మా అమ్మాయి కేసుమని ఏడవడం ప్రారంభం

మేమిద్దరం దానివెనక వరుగు దొరకిం
న్నాం. మాకు దొరికితేనా అది. అది
మా మేం వెనకాను. “తలుపులేనా తీసే
బయటికి పోతుండేమా” అది, నా
“చెబుకూలేమిటి?” అన్నాను నేను.
“హూహూత్య నస్తుండేమా!” అంది
ర్య. టక్కు టక్కున నేలమీద చెంబు
మా ముందరకు వెనక్కు, వెనక్కు, అది,
మాకడం, గెంతడం — ఇల్లంతా
లోలం వైంది. పట్టుకుని తీసేద్దామంటే
దొరకడంలేదు. ఏమిసాధనం? అయ్యో
! లాంతరు దీపం పడగొట్టింది. చెంబు
సికొడుతోంది. చూస్తూ పూరుకుంటా
పూరుకోక ఏమిటిచేసేది?

వెనకటికి ఒకయిల్లాలు యింట్లోకి
రస్తే “చూస్తూ పూరుకుంటా లేమిటి?
లేనా పిలుచుకురాకూడదా” అందిట
! “నాన్నా, నాన్నా, నాపలకనేసి
తోంది చెంబు” అన్నాడు మావాడు.
మూయి ఏడుపు విడవడంలేదు. పిల్లికి
ఎక్కువైపోతోంది. దానిమనస్సులో
పూహలు పరుగువాటుతున్నాయో
చడం కష్టం. మగవాళ్లం మేమిద్ద
జంచకట్టు బిగుంచుకున్నాం. రెండు
కాసేము.

“పట్టుకో!”

“పట్టుకో!”

మమ్మల్ని తప్పించుకొని చెంబుము
పిల్లి నడివలోకి వెళ్లింది. మేము నడవ
లేము. “నడవాలి అనిపించుకున్నాం”

జంబుకానా తీసుకు వచ్చి రెండువేపు
లాయుద్దరమూ పట్టుకొని దానిమీద ఒకమూరు
కట్టినాము. పిల్లికి కొత్తగాభరా పుట్టింది.
చెంబు తీవ్రంగా వేలను పెట్టికొట్టుతోంది.
గోళ్లన్నీబయటకు తీసి బయటకుతోంది.

జంబుకానామీద చేతులువేసి దానిని
అదిమిపట్టినాను నేను. మావాడు నెమ్మదిగా
జంబుకానాఎత్తుకూ-చెంబు ఒక్కమూరులాగి
నాడు. చెంబు బారీపోయింది.మళ్ళీ చెంబునెమ్మ
దిగా పట్టుకుని చుట్టూరా తిప్పి లాగినాడు.
లాగి చెంబుతో కూడా ఒక్కమూరు మంచం
ఎక్కేడు. పిల్లి ఒక్కగంతువేసి పారిపోయింది.
పోయి తల్లితో ఫిర్యాదు చేసింది.

మరునాడు తల్లి పిల్లా ముప్పవచ్చాడు.
మావల్ల ఏమిలేవని లేదుకదా, అది తల్లి గ
హించింది కాబోలు, మమ్మల్ని ఏమీ అడగ
కుండా యింట్లో అమ్మా తిరిగి పోయింది. పోయి
పిల్లిపిల్లకు నీతి వ్రావడంలేదని వ్రాయండి.

“అన్నం లేదని వాళ్లమీద ఫిర్యాదు
చేసే బదులు—ఎలకపిల్లిల్ని పట్టుకుపోరాదా”
అని —“వరుపుచుట్టమీద పండుకో నియ్యక
పోతే వెచ్చగా వ్రాయండి పొయ్యిపెడలో
పడుకోకూడదా, యామాత్రందానికి నాతో
ఫిర్యాదు చెయ్యాలా, ఎప్పుడోవచ్చుడు యిలాగ
నేను నీతులు చెప్పుకూర్చుంటేనే ప్రపంచంలో
నెగ్గలేకుండావున్నావు. నేను లేకపోతే ఏమి
చేద్దా?” అని —“నెడవనంత వచ్చింది ఎంతవర
కని నెట్టుకురా”నని ఏమోమో అనివ్రాయండి.

ఏమి నీతి ప్రవేశించిందో తెలియలేదు. ఎంచే
తనంటే మరునాటినుంచీ యథాప్రకారం పాల
చెంబు నాశడం అది ప్రారంభించింది కాని దాని
తలమాత్రం మళ్ళీ చెంబులో చిక్కుకోలేదు.

ఇంతకీ, యితర అనుభవమైన తరు
వార మళ్ళీ, నీతిప్రన్న పిల్లైతే, మాయంటికి
రా దనుకున్నాను. ఈ పిల్లి విషయమై నాకు
మంచి అభిప్రాయంపోయింది. నీతిలేకపోయాక
ఇంతలతేజడం ఎందుకు? చెంబుగోడవ తలచు
కొని మాయంటికి యీపిల్లి రాదుగదా, అను
కుంటూంటే వాకు ఆకాశం గమింది. పిల్లి మళ్ళీ
యింటికిరాకుండా చెయ్యడానికి ఒక ప్రపాయం
వ్రంపని నాన్నే హితుడొకడు నాతో రహస్యం
గా చెప్పినాడు. బాగ్రత్తగా పిల్లిని పట్టుకొని దా
నిని ఒక కుండలో పెట్టవలెనట. ఆ కుండముతి
కట్టి చెయ్యవలెను. తిరవార బాగ్రత్తగా ఆ కుం
డను యింటికప్పుమీదకు కీసుకనెల్ల వలెను. ఆ
కుండను ఆ కప్పుమీదనుంచి దొర్లించవలెను.
కుండదొర్లిదొర్లి ఒక్కమారు రంయిమని కింద
బడి ధమ్ముమని వగులుకుంది. పిల్లి మళ్ళీ యిం
టికిరాకు. ఈ ప్రపాయం చాలామంచి దని నా
కుతోంది. ఏమంటారా? మొదట చీకటి
కుండలో కదలలేక మెదలలేక కూచోవడం
తిరవార కుండదొడ్డుకూన్నప్పుడు, భూకంఠం
వచ్చి భూమి అల్లల్లా పోతున్నట్లు గోడవా,
వ్వనీ, గిరుగిరున కుండలో పిల్లి మంత్రాలూ,-

తిరవార గాలిలోంచి పడడం అలాగ పడేట
ప్పుడు, శబ్దమూ, దొర్లడం ఆగి, ఒక్కమారు
శబ్దంగా, అప్రయత్నంగా, ఎక్కడకో పాతాళ
లోకానికి పోతూన్నట్లుండుడమూ- తిరవార
పిడుగు పడ్డట్లు ధామ్మని శబ్దమూ, - కంఠ
వెంకులూ, చీకటిలోంచి ఒక్కమారు వెల్తురూ
- ఈ అనుభవాలన్నిటివల్లా పిల్లికి మతిపోయి
తీరుతుంది. మళ్ళీ ఎప్పుడు మీయింట్లో అది
కాలుపెట్టదు.

ఈ సలహా ప్రకారం చెయ్యవలె నని
నేను తీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నాను. కాని ఏనా
టికానాడు, మాయంట్లో పిల్లి పెద్దదై, మమ్మ
లొందనీ నిర్లక్ష్యభావంతో చూడడమున్నూ-
పట్టుకోతోలే తిరగబడికరవభావడమున్నూ-
చేస్తూ యిండుకడవల్ల దానిని పట్టుకోవడం
మాత్రం చాలా శ్రమంగావుంది. పిల్లికి విశ్వా
సం లేదు మొత్తంమీద. పుట్టినప్పటినుంచి
మాయంట్లో ఆన్నం తిని బతుకుతూ, మా
యంట్లో ఎలకలను తిరి పెరుగుతూ, మేము
పట్టుకోవాలంటే దొరక్క పోవడంకన్న అ
విశ్వాస మేమిటి?

కుక్కపిల్ల అలాగ కాదు. ఎప్పుడు
పట్టుకోవాలంటే అన్నం దొరుకుతుంది పావ
ము. ఈ ప్రయోగం కుక్కపిల్ల విషయంలో
చేద్దను కాని కుక్కలనుమాస్తే నాకు కోవ
మని చెప్పనే చెప్పేను మొదట.

వికృతగాథలు

నిడుమోలు కనకసుందరము గారు, బి. ఏ., (ఆరంభ)

౧. విషాదుడు.

చిత్తవచిత్ర సమన్వితమగు బీభత్సమూర్తి నా మనోవిధియందు నిరంతరము తాండవమాడుచుండును. నాకు శాంతి లేదు. నా యాశాపాశములు త్రుటితము లైనవి. ఆవేదన యెరిమిలి పైబడి. శార్వల్యము హెచ్చుచున్నది. తీవ్రముపై వాంఛ తొలగిపోవుచున్నది. వినాశము నమీచిష్టమై యున్నదని భయము కలుగుచున్నది.

చర్య నాకు గడువిచిత్రముగఁ దోచి వాడు ప్రాకారద్వారమును గడచి నా కమునుండి తొలగి పోవువలయును రెప్పుడుకానివంకనే చూచితిని. విస్మితండు. ఆ యుత్తరమును విస్తాన పుడు నా బిడ్డములు ప్రకంఠితము లైనవి. దాని జడువ విడగనే నా గాత్రము పులకాంతమైను.

త్రమా!
'నా విశాలాంగణము శృశానమువలె పుడి. గంధనంచానులగు నృకులు భూత

చిత్తవచిత్ర సమన్వితమగు బీభత్సమూర్తి నా మనోవిధియందు నిరంతరము తాండవమాడుచుండును. నాకు శాంతి లేదు. నా యాశాపాశములు త్రుటితము లైనవి. ఆవేదన యెరిమిలి పైబడి. శార్వల్యము హెచ్చుచున్నది. తీవ్రముపై వాంఛ తొలగిపోవుచున్నది. వినాశము నమీచిష్టమై యున్నదని భయము కలుగుచున్నది.

'వార్వల్యబంధములనో నాకుఁ గట్టబడిన తీవ్రము లన్నియుఁ జెల్లినవి. నాయజ్ఞానము దుర్భరముగ నున్నది. మిత్రనర్తముఁడవగు నీ దర్శనము నభిలషించుచున్నాను. ఈ కష్ట సమయమున నీవు నాకోర్కె నెరవేర్చఁజాలకున్న, గోహత్యామహాపాతకమునకుఁ బోవుచు వగుదువు. నీ నిర్వాక్షిణ్యస్వభావమును చిత్తగుప్తుఁడు గుఱుతించకపోడు. దయఁయంచి తప్పక రమ్ము.

విషాదుడు.

చదువుట ముగియఁగనే యా కాగిత మప్రయత్నముగ నాహస్తములలోనుండి జాతీ నేలపైఁ బడినది. కండ్లు చీకటలు గ్రమ్మినవి. ప్రపంచముమొక్క తీవ్ర సంఘటనము నా కపుడు ప్రత్యక్షముగ దోచినది.....

యయ్యోనో నాకు చెలియదు. బాల్యమున, సహ
 పాకులమై సంచరించిన కాలమున, నాతడు
 చింతానిమగ్నమానసుడై యుండి యనవరత
 ము విచారతరంగముల నోలలాడుచుండెడివాడనుట నిజమే. సంసారయాతనానుభవరహిత
 తులై ముఖాదర్శావేగులైన యుత్సాహవంతు
 లగు బాలకులకు దూరముడై నిర్బనారణ్యభవ
 ముల నాతడే కాకియై తిరుగుచుండెడివాడే.
 ఆగర్భ్యమంతయు దల్లరిపిల్లలతో నామకొనుట
 యవమానకరమేమో యనుకొనెడివారము.
 పాతకాలను విడిచినపిదప, అవరగిరినగరాంతః
 పురములందు మామిత్రుడునుఖముగఁగలము
 గదపుచుండె ననుకొంటిని. కడచిననాతడు
 సంతత్యరములనుండియు వాతని సమాచార
 ములు నాకుఁ చెలియుటలేదు. కాని యీ
 వికారభావప్రదర్శనమువలన నా శిరముపై
 నెకపిడుగు విట్టరచినట్లయ్యెను. నాపాదముల
 కడఁ బడియున్న యాకాశితముఁ జూచుచు,
 నిశ్చేష్టితఁడనై యొకించుకనేపు కూర్చుంటిని.
 అందరియత్సరములు రక్తముతో రచించఁబడి
 నటులపోహముకల్గినది. దుష్ప్రింతఁ బాపి గుండె
 వదిలఁజూచుకొంటిని. అవరగిరికి బ్రయాణ
 మొనర్చుట సాధ్యమా యని యోశించితిని.
 నామిత్రుని శాపవచనముల నింకొకసారి తల
 పోసితిని. తత్తుణమే బయలుదేలుట యసా
 ధ్యము. అమవసరధి విశ్రాంతిదినము. ఈలో
 పుగ నామిత్రునిసందర్శించఁజాలను. సమాధాన
 మంపుదమన్న వాహనుఁడంతర్వీతుఁడయ్యెనే!
 అమవసనాడు తెల్లవాఱువాముననే కాక
 ఘోషములకు మేల్కొనిరితిని. ఉడుగుము

లచే విరాజిల్లవలసిన వినిలాకాశ మపుడు
 సంక్షుభితమేఘాచ్ఛాదితమై నిబిడాంభికార
 పరివృతమై యుండెను. సేవకుడు నాయత్స్వ
 మును ప్రయాణమున కాయత్తపటచి తెచ్చి
 యుండెను. నా ప్రియవాహకుని యొడలు
 నిమిరి, కల్లముత్రాల్ల బట్టుకొని, యొక్క
 యూపున దాని నవరోహించితిని. గుట్టము
 విగ్గరగ దగ్గినది. సమీపమున నున్న వృక్షము
 పైని వసించుకాకము లొక్కసారిగ “కాపు
 కాపు” మని యఱచుచు, నా శిరమునకు
 మీదుగా వెగిరిపోయినది. వాఱు ముందడుగిడ
 లేదు. నెనుక నెనుకకు నడచినది. కొరడాతో
 నెకటిరెండుచుతుకుడెట్ట లిడి వాఱు నెప్పించి
 తిని. అంత నది ముందునకు దుమిక పరుగెత్త
 సాగెను. ఘోష మొండు భయంకరముగ గూసి
 నది. నా మిత్రుని దురవస్థను దలచి కుండెడి
 నాహృదయము ఈ యశుభసూచకములచే
 మరింత బరువెక్కిెను. శిలామయమగు రాజ
 మార్గమున మహావేగమున గదలెడి వాఱు
 యొక్క గిట్టలచప్పుడుతో లయ గలిపి నా
 గుండెలు దడదడ కొట్టుకొనుచుండెను.....
 తెల్లవాఱినది. కాని యంశుమంతుడు దృగ్గో
 చరుడు కాలేదు. కారుమబ్బు లాశనమున దట్ట
 ముగ గ్రమ్మినవి. భూనభ్రంశరములకు తమో
 విముక్తి లభించలేదు. ఒకచిన్న గుట్టను చుట్టి
 పోయి మలుపుదిరుగగనే అవరగిరి నాదృశ్యక
 మున గోచరించెను.

అంధకారబంధుర మగు సర్థరాత్రమున
 గంగానదీమహాప్రవాహముల చేలిపోయెడి
 ఘోష వైగమునదా

జేరిన మైరావతమునలె — ఏకాక
 ప్రకగు మహాపాతక మైబట్టువలె —
 కాగితముపై జల్లించబడిన మృత్యు
 ప్రతిమవలె — కాగు మబ్బులలము
 యుపరిదిశెను గన్వట్టెడి యాసమున్నులె
 సాదమే నా మిత్రుని నివాసము. దీర్ఘ
 ముచే డస్సియున్న యశ్వము నొక్క
 పదిలించి, భయవిహ్వలతచే గ్రుంగు
 పది నెక్కించుక నిటవలముకొని అడర
 రప్రచేత మొనర్చితిని. అరుణచ్ఛాయా
 తము లగు నాప్రసాదగవాక్షద్వార
 శ్వేతరామినుని రక్షసిక్తములగు
 వలె భీతాహములై యుండెను. వీటి
 కేమిగాని, గంభీరమగు నా కట్టడము
 మను బీటువారియున్నట్లు నాకువిస్పష్ట
 పడగట్టెను. ఆ ప్రసాదముఁజూర్చియున్న
 గుగు కందకమందలి నిశ్చేలోదకము
 వాని ప్రతిఘటముగాంచి, నే నులికిపడి
 యశ్వమైనను ముందున కడుగిడలేదు.
 ద్వారముకడ నొక్కభృత్యు డైనను
 చేరువనున్న తేరుకాండమునకు రాజును
 ది ద్వారబంధమునుండి వ్రేలుచున్న
 ఖము రెండుచేతులు నెత్తి, నోట నూని
 ధ్వనము నీసికొని, మరల నానాత్వార
 దానిం బూరించితిని. కింకరునిబోలె నా
 ప్రకము నల్లని దుకూలముల ధరించిన
 కడు,నన్ను కన వెంటరమ్మని చేసెన్న
 నికి బోసాగను. నేనును వానివెంటనే
 ర్గంధయులిములగు ప్రాంగణములగడచి
 గి చూడక నొక యరగడియకాలము

గడచిపోయితిని. తుద కాపేవకు షాకగది
 ద్వారమును తెలువ ద్రోసి ప్రక్క కొదిగి
 నిలిచెను.....వాని యుద్వేగ్యము గ్రహించి
 నే నాగదిలో బ్రవేశించితిని. ఆ చీకటిగది
 యందు పల్లవిగుడ్డచే గప్పబడిన బల్లకు బైగా
 పాలిపోయిన ముఖమున గుంటలు పడినశేత్ర
 ద్వయము కన్నెదుర్కొనివవి. ఆ కన్నులలో
 నుండి బయల్పెడలిన యదృశ్యములగు తిష్ట
 శరములు రెండు నా హృదయమున గాటముగ
 గ్రుచ్చుకొనినవి! ఈ నాల్గు సంవత్సరములలో
 నా మిత్ర నావహించిన మాన్యు వర్ణనా
 తీతము.....విషాదుఁడు నా తెదురుగ లేచి
 వచ్చి, ననుగగలించుకొని, శరమును నా భుజ
 స్కంధమున నానించి, పొంగి పొరలి వచ్చెడి
 దుఃఖమును దిగ్వింగును వశ్రుజలముతో నా
 యుత్తరీయముఁ గడిపివై చెను. నేనాతని మెల్లగ
 నడిపించుకొని, భూభిహాసరసమాశ్రిత మగు
 సెజ్జపై జేర్చితిని. అన్యక్తము లగు నాతని
 సంభాషణములవలన నుకుమారగాత్రయగు
 నాతని యనుంగుసాదరి పరలోకప్రాప్తి సంపద
 దనియు, నెకప్పుడు ఫలపుష్పశోభితమగు
 ఉన్నతవంశవృక్షమున నిప్పుడు విషాదు
 డేకాకైయై యుండిగ మిగిలి యుండ ననయు
 గ్రహింపగలిగితిని. ఆతడు సాదరిమృతశశే
 బరమున కిగ్నిసంస్కార మొనర్చక, దాని
 నెక లోహాపేటకయందు గుప్తపాచి యా
 గృహమునందే యొకగదిలో నుంచెనట. నే నా
 తని దుఃఖోదగమన మొనర్చుట కుచితకీర్తిని
 మాటాడితినేగాని, యాతని సమాధానముల
 వినినకొలది, నాతనిము లక్షణములను పరిం

కొలదిని, విషాదుని మరల మానవ యున్న యపూర్వగ్రంథము నెంచి డెత్తికొని
 ప్రతిగా జేయుట యసాధ్య మను నితాశ దాని నిట్లు చదువ నారంభించితిని:
 అమయ్యెను.....ఆ రాత్రి విశ్ర
 మటకు న న్నొక శయనమందిరమునకు
 రికాని పరస్థలమగుటవలననో, నా మృద
 ము నావహించిన విషాతాందోళనమువల
 ను, ఆ రాత్రి నా కన్నులు మూతపడ లేదు.
 త్యుదంత్రుల జక్కి యున్నవానివలె వికృత
 పుండై శల్యమాత్రావశిష్టుండై యున్న
 యాదుని మూర్తియు, నాతని సోదరి ప్రేత
 రూపమును, ఆ సోధమున కామూ
 గ్రము వ్యాపించి యున్న నెలీయయు
 కటి వెనుక నొకటి నా మనోహరియందు
 చరించుచు, నా నితానమయమున నాకు
 త్తంతిఁ దక్కనీయలేదు... ..ఇంతలో నా
 దిద్వారమును దూలున దెలుచుకొని విషా
 డుడు లోన బ్రవేశించి “చూచితివిగదా?—
 ప్ర—చూచితివిగదా?”యని వికలస్వరమున
 అచుచున్న గాసిలించుకొని యొక గవాక్ష
 ద్వారముఁ దీసెను. ఆ సమయమున నాకన
 సంభ కారబంధురమై యతిభయంకరముగ
 మందెను. కారుమబ్బులా సోధశిఖరములు
 మ్రొంగుచున్నట్లుండెను. అసంఖ్యాకములుగు
 తారకాగణములలో నొక్కటెనియు దృష్ట
 చేర మగుటలేదు. “బాగు. బాగు. ఆస్వస్థుడ
 నగు నీకీగాలి సరివశదు! గవాక్షములమూయ
 నిమ్ము. సద్గ్రంథపారాయణ మొనర్చుకొందము
 రమ్ము” అనుచు నే నాకవాటమును బంధించి
 నిశాచుని కనుపైకి జేర్చితిని. అంత నట బడి
 ‘శ్శుద్ధాధాపీడితుం డగు పద్మాంకుం డా
 మాని నివాసంబునకుం జని, ద్వారబం
 ధంబునఁ గరాఘాతంబు నేసి దిట్టఁజేవ
 సమాధానంబు రాకుని!..... యొక్క
 ముష్టిఘాతంబున నా శిథిలద్వారముం దుని
 యలుగా నెవర్ని లోనం బ్రవేశించి...
 నే నావాక్యము జదువుట ముగింపగానే యొక
 కిలుపు తటాలున దెలుచుకొనినట్లు మాకొక
 శబ్దము వివచ్యమై. నేనింక నిట్లు జదువుదునే
 యుంటిని:
 ‘లోన మానిం గానక విష్మితుండై నల్లికల
 బరికించి, నక్రోధ మగు మహారాగము
 తనపై గవియుచుండుట గమనించి, నిజ
 గదాదండంబుచే దాని మడియ నేసె’
 అప్పుడే మా కొకమహాధ్వని నినిపించి
 నది. విషాదుడు గడగడ వణకసాగెను. కఠినయ
 నిమేషములు గడవగానే, యాలని సోదరి
 తూలును నడచివచ్చి ద్వారబంధము నాను
 కొని నిలిచియుండెను. “నే నమకొనెదంతయు
 జరిగినది! పద్మాంకుడు గుహలో బ్రవేశించు
 టయే నాసోదరిపేటికలోనుండి బయల్పెడ
 లుట— పద్మాంకుడు మహారాగమును
 మడియ నేయుటయే నా సోదరి యా గది
 ద్వారమును బలవంతముగ దెలుచుకొనుట.—
 ఆహ! నేను మందభాగ్యుడను. ఆపెను శప
 ములతో సమాధిలోనికి జేర్చితిని!” అని
 యలుచుచు నాతడు రివ్వన సోదరికడకు బడ
 గెడికొనిపోయి యాపెను గాసిలించుకొనెను

సాదరసాదరీమను లిరుప్రదును మూలచ్ఛేదిత
దళివృక్షములకరణి నొక్క క్షణములో నేల
కాలి!—నిర్జీవులైతి!నే నిక నచ్చట
లువలేదు. భయకంపితగాత్తుకైనై కట్టక
కట్టియందు కండ్లు గానకున్నను, సోపాన
రంజరల నొకటివెనుక మెకటి చాటి పాటి
శ్రవుచుంటిని. నే నెంతో దూరము గడచి
మక పూర్వమే, యా గృహమందలి చీకటి
చ్చిపోవుచుండెను. అందులకు గారణ మర
మును, శిర మెత్తి చూడగ నా సాధోహరి

భాగము రెండుగ విడిపోవుచున్నట్లుండెను.
నేనిదివల కందుగాంచియుండిన నెరియ క్రమ
క్రమముగ బెద్ద దగుచుండెను. అకసమున
సూర్యునిండుప్రాంతములందు మృగవ్యాధి
ప్రకాశవంతముగ వెలుగుచుండుట గాంచితిని.
ప్రాణాశచే జనించిన యోషికచే మఱింతతీవ్ర
ముగ బయగెల్లి—అ సాధరాజము సాదర
సాదరీమృతిక శేబరములతో కందకజలముల
గలియకమునుపే—బయటబడితిని.

పు రో గా మి

పెద్దిభట్ల పూర్ణశర్మగారు (సాహితీరమితి నభ్యుదయ)

ఎ చటి కేగుచునుంటి వోయీ
యీగభీరనికీధమందున!
ముందువెనుకల తోడు లేకే
యెందుఁ బోయెదవు?
చదలఁ గ్ర మ్మెబయోధరమ్మలు
తనుము లెల్లడ నల్లికొనియెను
క్షిల్లమును బిగఁబట్టి యెచటికి
వెళ్ళుచున్నావు?"

" మెటపుకాంతిని గాంచినంత నె
వరమహర్ష ము చెంది పొంగను
కారుమబ్బలు గాంచి మడిని వి
చారమును కెందన్.
" నవచుచుందును ముందునకు నే
నవచు చుడు నిరంధిరంబును
ముందువెనుకలఁ గూర్చి చింతన
కెందమున లేదు! "

చిత్రలేఖనము

భమిడిపాటి రామసోమయాజులు గారు

2. వెలుంగునడలు; రంగులు; ఆకారము; వస్తుతారతమ్యము; దూరము.

ప్రపంచమున వస్తువులు కానవచ్చుటకు నే గుణములు వస్తువుల నాశ్రయించి మనకు దోడ్పడుచున్నవో, అవియే, చిత్రకారుడు చిత్రమందు జూపించి, ప్రకృతి వ్యభావానుగుణముగ నుంచునట్లు చేసి, మామనాశి కానందము గొల్పుచున్నాడని, యిది వరకు జెప్పఁబడినది. ఇందు నాగుణములెవ్వియో, అవి యేకీరున జత్ర కారునికి దోడ్పడుచున్నవో వస్తువుముగాఁ జర్చింపవలయును.

మానవదృష్టికి వెలుంగు మూలాధారము. వెలుంగు లేనిచే మనదృష్టి కవకాశము లేదు. అటులని, వెలుంగొక్కటే ప్రపంచమంతటను నిండుకొనియున్నయెవల వస్తువులు మిక్కిలి బాగుగానగువడునని చెప్పుటకు వీలులేదు. ఏదేనా...

వాస్తవంగా కానరావు. ఇది సృష్టిరహస్యము. ప్రాణవాాయువు ప్రపంచమందు జీవనాధారమై యెల్ల జీవులకు బ్రదు కిచ్చుచున్నను, సర్వప్రపంచమును గ్రమ్మి యొక్కప్రాణవాాయువే యన్నవట్టున జీవులన్నియు నశించును. అట్లే నీడకూడ వెలుంగుతోపాటు ప్రపంచములో నుండినగాని వస్తువులు గోచరింపవు. ప్రతివస్తువునందును కొంత వెలుంగును కొంతనీడయు నావరించియుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు వెలుంగును, మరియొక్కప్పుడు నీడయును, వస్తువులకు హెచ్చుగా నుండును. ఇంటిలో దలిగదిలోఁ గూరుచున్న మనుజునికేరముపై నీడ హెచ్చుగా నుండును; వెలుంగు తక్కువగా నుండును. ఆమనుజుఁడే, బయట నిలచియున్నప్పుడు వెలుంగు కెక్కును.

శ విషయము మాత్రము నిశ్చయము; ఇది వలసినదే. కాని ప్రకృతిలో నారెండు
గు చీకట్లు కూటమి లేని వస్తువు లేదు. వస్తువులు గోచరించుటలో భేదము దెలియు
చున్నాము. అందులకు గారణమేమి? బంతి
పై నొక ప్రక్క వెలుగును వేరొక ప్రక్క
నున్నది. అందుచే నట్టి యాగుం
డని కాగితముపై నట్లు కాక, వెలుగొక్కటి
పడుచున్నది. అనగా, పలుచనై, సమమట్ట
ముగా నుండు కాగితము మున్నగు వస్తువులపై
వెలుగుగాని నీడగాని యొక్కటి వడగలదు.
బంతియట్లుగాక కొంత సునతగల్గియుండు నకుబ్బు
కొనియుండుటంబట్టి, వక్రగతి లేని వెలుగు
టమ్ములు, దానిపై నంతటను పడుట కవకాశ
ములేకుండుటచే, తమతిన్ననిదాకి కట్టనచ్చు
భాగముపై ననే పడుచుండును. వెలుగు లేని
భాగము చీకటిగా నుండును. చీకటియనునది,
వేటుగా మెకపదార్థము గాక, వెలుగులేమి
యే యైయున్నను, దానికి గూడ వెలుగు
నకుండు ప్రాముఖ్య మున్నది. కామెరాయం
త్రముతోడ ఫోటోగ్రాఫులఁ దీయుట యీ
వెలుగునీడలవలననే జరుగుచున్నది. చిత్ర
కారుడు ప్రకృతిలోవలెనే, వస్తువులకుఁ దన
చిత్రమున, వెలుగునకుఁ దెలుపును, నీడకు
నలుపును వేసి, నిజవస్తుస్వభావమును చిత్ర
మునకుఁ గలిగించుచున్నాడు.

వస్తువునస్వభావము, వెలుగు నీడల
చోద్యముననే తానవచ్చుచున్నది. గుండ్ర
గా కత్తిరించిన తెల్ల కాగిత మొకటియు,
దానితో సరియగు చుట్టుకొలత గలిగిన తెల్లని
బంతి యొకటియు, వెలుగునీడలచే సొసంగఁ

ప్రతివస్తువునకును నెల్లప్పుడును, విధిగా
మెక ప్రక్క వెలుగును రెండవ ప్రక్క నీడ
యునై యుండు సనియును జెప్పరాదు. ఒక
గదికి వెలుగువచ్చు మార్గములు నాలుగున్న
వనుకొందము. అట్టియెడల నాగదిలో మధ్య

हिन्दी साहित्य सम्मेलन

का कि ना ड.

श्रीमान् नागेश्वररावजी का स्वागतभाषण

महाराजो,

भाषा, वेशाचार आदि के भिन्न २ होने के कारण यद्यपि दक्षिण और उत्तर भारत में अंतर है तो भी ज्वरदस्त मौक्तिक पाश के बिना साधारण धर्म युक्त ज्ञान पाश से बंधे रहना समस्त भारत वर्ग का सामान्य गुण है । विज्ञान-विशारद महर्षियोंने विज्ञान पाश से विषयाङ्गों को बांध कर सारे भारत वर्ग में एक भाव को उत्पन्न किया है । संस्कृत, वेद पुराण, आगम, निगम, मताचार, समान-ध्येय आदियोंने भिन्न २ प्रान्त-वासियों के हृदयों को एक रीति से बांधा है । भाषा के भिन्न होने पर भी भाव जहां एकसे हो वही प्रेम और विश्वास का होना आसान है । बंग, महाराष्ट्र, गुजरात पंजाबदि प्रान्त की भाषाओं के भिन्न २ होने पर भी, समस्त भारत वर्ष के साधारण संस्कार में ये सब प्रान्त मिल कर अपने २ भेद भाव को निकाल कर बंधुत्व की पुष्टि करते हैं । सामान्य संस्कार के काम में लगे हुए लोगों के लिये सामान्य भाषा का होना बहुत आसान होगा । जो लोग सामान्य काम में लगे नहीं हैं उन लोगों में एक भाषा का होना मुश्किल है । समान संस्कार में लगे हुए भारत वासियों के लिये स्वदेशी-हिंदी-हिंदुस्तानी का सामान्य भाषा होना जैसे आसान है वैसे विदेशी अंग्रेजी भाषा का होना आसान नहीं है । लोगों के सामान्य संस्कार में लगे रहने के अलावा भाषा के बंधुत्व के ब्याल से भी हिंदी-हिंदुस्तानी ही सामान्य भाषा होने

संस्कृत शब्दों का खूब ही प्रयोग होता है । इस कारण से दक्षिण भारतवासियों को हिंदी-हिंदुस्तानी का अभ्यास करना आसान है ।

भारत वर्ष को एक राष्ट्र बनाने के लिये भाषा की तरह एक लिपि का भी होना जरूरी है । यह लिपि वही हो सकती है जिस से सभी शब्द आसानी से और ठीक २ लिखे जा सकें । ऐसी लिपि मेरी समझ में नागरी ही है । महात्माजी की इच्छा है कि हिंदू संस्कृतके साथ उर्दू और मुसलमान उर्दूके साथ नागरी सीख कर भाषा प्रचार और हिंदी उर्दू में मेल बढ़ावे दक्षिणवासी हम लोगों को संस्कृत और हिन्दी का अभ्यास करने के लिये नागरी लिपि का अभ्यास कर लाभ उठाना है—चाहे हम उर्दू न भी सीखें ।

इन सुविधाओं के रहने से हिंदी साहित्य तथा भाषा का प्रचार करने के लिये पवित्र नगर काशी में भारत भूषण पंडित मदन मोहन मालवीय जी के सभापतित्वमें संवत् १८६७ वि. में इस हिंदी-साहित्य-सम्मेलन का पहला अधिवेशन हुआ । उसी हिंदी-साहित्य-सम्मेलन के अधिवेशन का आज इस आश्रम में होना विचित्र है । अन्य वैचित्र्यों की तरह इस वैचित्र्य का भी कारण महात्मा गांधी जी हैं । हिंदी-साहित्य-सम्मेलन का आरम्भ मैं जो उद्देश था, महात्माजी ने उसी को पूर्ण किया ।

हिंदी-हिंदुस्तानी भारत वर्ग की राष्ट्र-भाषा है । यह देश भर आसानी से समझी जाती है ।

దేవు భుజించు గట్టును / నాలుగైదు, మూరలది, యెంచు గోటులు / మూడు డబ్బ
వావశంబున మట్టిపాత్రంబునట్లు, లామరణమును జంచల / మృతర బ్రదుకు! ౨౯

లములున్న చెట్టనకు గొట్టిలము నెవరు, వీలిచెడరు రాగం బాలుచేరిపి మొదవు దన
గాడకేసునట్లు ధాతయొందు వసియించు, వచ్చడిక బామ యేగవ / రథులెల్ల. 30

తేభవంబున జేసిన / కార్యముల ఫలమును దముదామ కుడుతురు / కమలజవిధి
రదనల నేరు తీర్తురు! తొలగఁద్రోయ, వశమె యూరెల్ల జేయు / వారివిధి. 3౧

వృషదైముకంతును / నెప్పు మాట, గొప్పకులము కంతును నెప్పు / గుణము పోర
గువీరునికంతును! కోగి యొప్పు, వసతిగొనుకంటె బ్రహ్మచర్యంబె యొప్పు. 32

అచలనను గలిగెడు! నెగుడుదిగుడు, లట్లు కల్మయుఁ బెరుగును' వణగఁ గావ
న్న పాపంబు లానఁగూడి / యగులకును, దీనివలనను జత్తకు! ద్వియగు మీకు. 33

నవపార్థమేనియు నెత్తపు / మృదుప్రకృతిం జయింపదా
నపుటమ్ము మత్తక! దికాయముఁ గాఁడును దూడి గాఁడు నే

నపు గడ్డపాటకుఁ బగల్గు నకౌఠపుతాటిబండ్ దా
తిలున బ్రద్దతాఁ దృణము / వేరులుపాటిన వింత చూడఁదా. 34

దుప్రకౌనకున్న భవము విస్తారమున్న, యతని నందఱు నెదురేగి! యాదరింతు
నుని భార్యయొల్లను / నెరయఁ గనిన, తల్లి యొల్ల దతనిమాట / చెల్ల యెందు. 35

యక కాదు వృక్షములు / భూమిని గల్గును జెప్పకుంకనే
యగలట్టి బుద్ధిగల / చిన్నలు నుండురు, దున్ని మెత్తగా

యగ విత్తిన నొట్టునఁ / జాలుని విత్తనమట్లు దుర్జనం
యక యెంత చెప్పి జరి / మాలిన బోధము పుట్టునే మదిన్. 36

ర, శుక్తి, కదలి! వెదురును నశియింపఁ, గనినవిడ్డ! యగును గారణంబు
లివి విద్య భవము / బాలియఁ గారణమగు, కరగతులనుగోరు / వారిమనసు. 37

విదొలగ జేయ / వేదాదివిద్యలు, చాల వొకటఁ జూపఁ / జాలుఁగాని
నన! యెఱుంగుమంచి మూర్ఖమునను ముక్తి, వెదకువారి కెట్టినిధులు లేవు. 38

వృషదేవులవయసున / మూడు విశువ, వేద్యుఁ డగు భగవంతుని! వెదకకున్న
వమోమునుబట్టి ప్రాయంబుఁ జెలియ, నట్లు లాతేనిజ్ఞానంబు / నరయఁబడును. 39

వములు నుపనివత్తులు / ద్వీపజమ్ము, సూత్రములు గీతలును ధర్మసూత్రములును
ని యుద్ధాని యావదాని! వానిమునకు ననియఁ కువదానము నెఱుంగును.

నీతిభవనము

క్రొత్తపల్లి సూర్యారావు గారు

(ద్వితీయ భూమిక)

యలఁ దేనె పానకమును / బప్పు నాల్గుఁ, గలిపి యుల్కింతు సుందర / గజముఖుండ
 వచన పద్య నాటకయాచ / భాష నాకుఁ, గరుణ సేయము నిర్దోష / నరణియందు. ౧
 య్య మొనరింపఁదగుఁ బాపమును ద్యజంపఁదగును దొలిపుట్టునాటియా / ద్వయము నేడు
 లునడు కేమతిమువారుఁబలుక నిదియె, దుష్కృతముమాయఁగాపక్క / తలు నెనర్ప.
 కు లివి రెండెగాని యెచ్చటను వేలు, లేవు నీతిమార్గములు / బాలింపఁమాడ
 ప్పవా రెచ్చకులమువా / రీనివారు, తగ్గుకులమున వారు శా / త్రవిధియందు. 3
 మలను దాఁచ నిడు సంచియొకలు దీని, శాశ్వతం బని యెంచంగఁ / జనదు ధర్మ
 సరఁజేయుఁడు దాన యాతనయు దుఃఖ,ములును బోవును సిద్ధిండు / ముక్తి మీకు.
 చలఁచునొక్కటియఁజేయఁ / దరముగాదు, పుణ్యఫల మగు సమయంబు / పాడముదాఁక
 జ్ఞానాదు మామిడికాయఁ / గొట్టఁ గట్ట, వీనరు బొప్పను, దళితోన / వెలయు ఫలము,
 త వేడిన రాని దొ / కింతి రాదు, పచ్చనది వల దన్నను / వదలిపోదు
 యఁబాలక హృదయంబు / గలంగఁ తెక్కు, తలఁచి కూర్చొనుటయమను / ష్యలమయగు.
 జ్ఞమునకంటె నెక్కుఁడు / వలసి యొకని, సాఖ్యమును బల్కిచే గొనఁ / బాలని యలఁ
 లి యద్దరి కేసఁ / గాని సెసటి, వ్రాత తెక్కుడు దొరక దీ / ప్తాణి కింత. 2
 విధముల నెంచిన / నీతిర, మఖిలరుజులకు శాధల / కాకరంబు
 రం బని తెలిసి మహాత్ము లబ్ధ, పత్రమున నీరుపోలే వేర్పడి చరింతు. ౪
 త యత్నించినను విధి / యెంతో బాని, తెక్కుడధము రా దది / యేల యత్న
 న గడింపుఁడు మర్యాద / యను యశంబు, సుస్థిరంబులు తక్కిన / వస్థిరములు. ౬
 నీ రెండు కాలెడు / సుకలోన, నూటవెలమలు లోకుల / కునకఁగించు
 లుఁడు లేమివడియు యాచకు లడిగిన, లేదని వచింపఁబాలుఁడు / లేక మైన. ౧౦
 క్కొలది దొరలి / యేడ్చినఁ జచ్చిన, వారు రారు వలదు / వారిదారి
 కకుఁ దప్ప దప్ర / మాదులరై హాయి, గుడుదు నొరుల కిడుమఁ / గడవరయ్య. ౧౧
 దినంబు తిండి యుడు / గుండుమన నివ్వ విధై చక్కఁగా
 ము రెండునాళ్లకన / మేకొని వెక్కిపు చాలుఁబాలు లే
 క్కడినంబు నాదు వెత / యోజన సేయక కష్టపెట్టు నా
 క. / యత్నించినవారము కనుగొని గు నూకీ పొందిన వారమున

ఇక నిత్యకువంశీయు లయిన వైశా
లికులు లిచ్చవీక్షిత్రియు లని యిదివఱకే తెలిపి
యున్నవానికే గారణ మిచ్చట వివరింతును.
వైశాలిపురమును గూర్చియు లిచ్చులను
గూర్చియుఁ బ్రత్యేకవ్యాసము వ్రాయవల
యును గాని యిచ్చట విశేషము వ్రాయ
సాధ్యము కాదు. ముఖ్యాంశమును
మాత్రము వివరింతును. విశాలపుర
మనునది యిత్వోకునిపుత్రుఁ డగు విశాలునిచే
నిర్మింపఁబడినట్లుగా రామాయణమునఁ జెప్పఁ
బడియెనని యిదివఱకుఁ జెలిపి ముంటిని. కాని
యిత్వోకుఁడంటేయెఁడైన తృణిండుకొడుకగు
విశాలునిచే నిర్మింపఁబడియె నని విష్ణుపురా
ణమునఁ జెప్పొనఁబడినది. కాని బౌద్ధగ్రంథ
ములలో వజ్జయనులచే వేసలి యను వైశాలి
పురము నిర్మింపఁబడినదని వ్రాయఁబడియున్నది.
లిచ్చవీలును, వైదేహులును వారిలోనివారే

యని యేతద్గ్రంథములమూలముననే తెలియు
చున్నది. శాత్యులు లిచ్చులను వైదేహులు
కోసలులు, కాశీలు మొవలగుతెగల క్షత్రియ
తెల్లరు నాక్షబంధులను నేకవంశముగఁ బ్రవ
ర్తించుచుండి రని ఇకకంఠ్యముగా జైన
బౌద్ధగ్రంథములు చాటించున్నవి. వీరు వ్రాత్య
క్షత్రియు లని ధర్మశాస్త్రములు తెలుపు
చున్నవి. బ్రాహ్మణములు పురాణములునిత్యో
కువంశీయు లయిన యుత్తమక్షత్రియులను
గా చెలుపుచున్నవి. శాత్రున వీరితత్త్వమును
విపులముగాఁ జెప్పించి వీరెవ్వరో తెలిపి
కొన్నఁ గాని ప్రాచీనాంధ్రులచరిత్రము సంపూ
ర్ణముగా బోధపడదు. చుడాలజాతితత్త్వ
మును బోధపడదు. ఇప్పటికి వైదేహులు వజ్జ
యనులలోనివారని తెలిసికొన్నారము గనుక
వజ్జయనులగుూర్చి మూఁడవవ్యాసమున విపు
లముగా వివరించుచున్నాను.

సా ను స్త ర ణ ము

శ్రీ శేషాద్వైరమణకవులు

త్రొలుదొల్ల పో - దున్నినభూమిలోఁ
గనపు గానైనను గాకపోలి
పోతన కాయఁగఱ బూనినవశులలోఁ
బసుచున్న మైనను బడయనెలి

పోతన దున్నిన పొలములలోఁబలఁ
పాంసులవ్వంబైనఁ బడయనెలి
అంధ్రభాగవతము వ్రాయఁసనసరమున
గటముగ నెనకానములు కావరము

భార్యయొక్క తనయుడుమాత్ర మేసిం
న మధిష్ఠింపఁగోరి తనశ్రేష్ఠపుత్రులయిన
ముఖుని, కారండుని, హత్తినికని,
పురుని ప్రవాసమునకుఁ బంపఁగా వారు
నవత్సర్యతసానువులలో నొకవరోపరము
వృద్ధున నున్న 'పీకు' (శాక) వృక్షమునమీ
న నివసించిరి. తమర క్తముయొక్క పరి
త్యమును గాపాడుకొనుటకై వారు తమ
బుట్టువులనువివాహముజేసికొనిరి. ఒక్క
వ్యక్తుడు) రాజునకు 'దిశా' యనునొక
సేవకుడు గలడు. ఆమెకు కృష్ణవర్ణు
లగు పుత్రులు జనించెను. ఆశిశువు జనించిన
నే 'తల్లీ! నన్ను తడుపుము; తల్లీ! నేను
స్నానము చేయుపుము; తల్లీ! నేను
దోహదపడుకట్లుగా నాముతీకి సంతయఁ
బ్దిము; ' అనియొకవెట్టెనట! అపుడు
'ఇది పుట్టుగానే మాటాడుచున్నది.
రల్లనిదయ్యము పుట్టినది' అని చెప్పకొన
ట! ఈరల్లనిశిశువునకుఁ బుట్టినవారే
మనులట! (కృష్ణాయనుట) అంబత్తనుత్త
వృక్షమాత్రమునం దీవాక్యములు గవ్వట్లు
వి.

అవును; అంబత్త! ఎవ్వఁడైనను నీపూ
రుమును నీవంశమును అనుసరింపఁగోరిన
నీకల్లి వంశవారికిని నీరంధ్రీ వంశవారి
శాక్యులు' ఒకప్పుడు యజమానులును
రనియు, వారిబానిసపడుచులకు మీరు
సంతతివా రయినట్లులు గనఁబడగలదు.

తెలుపుచున్నది. ఇత్యాదువంశములో బృహ
ద్భులుడు పుట్టిననియు వానికి బృహత్కణుడు,
వానికి గురుక్షేపుడు, వానికి వత్సుడు,
వానికి వత్సబహుడు, వానికి ప్రతివ్యోముడు,
వానికి దివాకరుడు, వానికి నహదేవుడు,
వానికి బృహదేవుడు, వానికి భానూరథుడు,
వానికి సుప్రతీకుడు, వానికి మరుదేవుడు,
వానివంశమున శువత్తుడు, కిన్నరుడు, అం
తరిక్షుడు, సువర్ణుడు, అమిత్రజిత్తు, బృహ
ద్రాక్షు బుట్టిరి. కృతంజయునకు వీరు పూర్వులు.
వీరికి రణంజయుడు పుట్టెను; రణంజయునకు
సంజయుడు, సంజయునకు శాక్యుడు పుట్టె
నని విష్ణుపురాణమువలనఁ దెలియుచున్నది.
అమరకోశమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసినభర
తాచార్యుడు తనవ్యాఖ్యానములో 'శాక'
అనునది యొకవిధమైనవృక్షము. ఇత్యాదువం
శీయుడైన యొకరాజు శాకవృక్షము నమీప
మున నివసించినందువలన శాక్యు డనుచేరు,
నహించెను. వానిసంతతివారే శాక్యు లయిరి.
అని వ్రాసెను. త్రివిష్టపు (Tibet) దేశపుగ్రంథ
ములలో నొకదానిలో విరూధకుఁ డనురాజు
తనసుందరసుతుమారు లేమయిరని సభానదుల
నడిగెనట! వారికి వాని కొమార్తె సాహసకృ
త్యము వక్కాణించిరట! బలె! అతిసాహస
వంతులయిన యువకులారా! అని తండ్రి పేర్కొ
నెనట! ఇట్టిశీలము గలవారగుటచేత వారు
శాక్యు లయిరని చెప్పఁబడినట్లుగా తాము

3 చంద్రుడు, ౪ సుచంద్రుడు, ౫ ధూమ్రా
శ్వరుడు, ౬ స్వంజయుడు, ౭ సహదేవుడు,
౮ కుతాశ్వరుడు, ౯ సోమదత్తుడు ౧౦ కకు
త్తుడు ౧౧ సుమతి, పీడిని వైశాలికు లని
చెప్పినాడు. సుమతియనువాడు రామలక్ష్మ
ణులకు సమకాలికుడు. ఇత్యాదుని పుత్రు
డయిన నిమి (విదేహుని) వంశమునఁ బుట్టిన
కుశధ్వజుడే నీతిజనకుఁ డని రామాయణ
మునఁ చెప్పబడియుండెను. ౧ నిమి, ౨ మిథి
3 ఉదావసు ౪ సందివర్ధనుడు ౫ సుకేతు
౬ దేవరాక్షుడు ౭ బృహద్రథుడు ౮ మహా
రుడు ౯ సుధృతి ౧౦ దృష్టకేతు ౧౧ హర్య
శ్వరుడు ౧౨ మరుడు ౧౩ ప్రతివక్రుడు ౧౪
రథుడు ౧౫ దేవమీఘుడు ౧౬ మహీధ
రుడు ౧౭ కీర్తిరాక్షుడు ౧౮ మహారోముడు
౧౯ స్వర్ణరోముడు ౨౦ హ్రస్వరోముడు
కుశధ్వజుడు. కుశధ్వజుడే నీతరం
యైనజనకుఁ డని రామాయణమున వక్కా
డబడియెను. (బాలకాండము, ౬౪వ పురి
స్కరము) ఇంక నిత్యాకునకు దశరథునకు
మఁ గలరాజు లెందఱో పరిగణింకము
కునకు ౧ కుయీ ౨ వికుయీ 3 బాణుడు
4 రణ్యుడు ౫ త్రిశక్కుడు ౬ దుర్ముహ
౭ యవనాశ్వరుడు ౮ మాన్ధాత
9 స్థి ౧౦ భువస్థి ౧౧ భరతుడు ౧౨
శుడు ౧౩ సగరుడు ౧౪ అసమంజ
౧౫ అంశుమ తుడు ౧౬ దిశీపుడు
౧౭ గోమఘ ౧౮ గజగ

రీషుడు ౨౫ నహుషుడు ౨౬ యయాతి
౨౭ నాభాగుడు ౨౮ అశుడు ౨౯ దశర
థుడు ౩౦ రాముడు. ఇత్యాకునకుము
బహుపురాణములలో బహు విధములుగా
జేర్చినవలదియన్నది. దశరథుడు, జన
కుడు, సుమిత్రుడు, ఇత్యాకునకుములో
బుట్టినసమకాలికు లయినను ఇత్యాకునకు
దశరథుడు ౩౦ దవ తరమువాడుగను జన
కుడు ౨౪ వ తరమువాడుగను సుమిత్రుడు
౧౨ వ తరమువాడుగను నెక్కరామాయ
ణము బాలకాండలోనే వక్కాణింపబడుట
యావంశావసరమొక్క సత్యచరిత్ర మెట్టిదో
చెప్పకయ చెప్పదున్నది. విష్ణురములలో
నెల్ల విష్ణురము మఱి యొక్కటి గలదు. దశ
రథుడును జనకుడును సూర్యవంశక్షత్రి
యులు ఇత్యాకునకుయలు. జ్ఞాతులు. సగోత్రి
కులు. అట్లయ్యెను తమిడ్వలయనసీతారాము
లకు వివాహము గావించుట నింద్యముగ నశా
స్త్రీయముగఁ గన్పట్టగలదు. ఇట్టి వివాహ
ముల కొడంబడినవానిని

“యస్తు ప్రవృత్తతా జ్ఞాతో
బ్రాహ్మణ్యాం యశ్చ శూద్రజః
తా వ్రజో విధి చంచరా
సోత్రా ద్యశ్చ బాయతే”

అని సన్న్యసికే బుట్టినను, బ్రాహ్మణస్త్రీ
యందు శూద్రునికే బుట్టినవాడను సగోత్ర
స్త్రీయందు బుట్టినవాడును సగోత్ర

ండాలాశ్రయ శుభితా" అని మీద చెప్పి
 తినినే యమస్మృతియందును చండాలు రని
 క్కాగింకబడియండెను. ఇట్లు నగోత్రికుల
 వాహములు కూడవని స్మృతులు నిష్కేధించు
 యింద వసిష్ఠ, విశ్వమిత్ర, శాతమాదిమహా
 యను జన కాదిరాజులు నిష్ఠియశాస్త్రీయ
 వాహముల కెట్లంగికరించినది యిప్పటివా
 క నాశ్వర్యము కలుగవచ్చును. కాని ప్రాచీన
 కాలమున సూర్యవంశక్షత్రియులైన యిత్వో
 వంశీయులలో శక్తిమైనరక్షమును కలిగిన
 ను గాపాడుకొనుటకై తోబుట్టువులను
 తులపుత్రికలను వివాహము జేసికొనునా
 ర ముండినటులు గ్రంథాంతరములవలన
 జలియించున్నది. వర్తమానకాలమున మహా
 క్షుద్రీయలలో గొప్పకుటుంబములలో చిన
 కంకులయొక్కయః బెదతంకులయొక్కయ
 పుత్రికలను వివాహము జేసికొనునాచార
 మచ్చటన్నట గల దని వినుచున్నారము. ఇట్టి
 మాచారమే పూర్వ మిత్వోకులలో నుండె
 ను. శ్రీమద్రామాయణమున వక్కాగింక
 బడిన సూర్యవంశక్షత్రియులైన యిత్వోకువం
 శీయులు శాక్యులుగను, వైశాలికులు లిచ్చ
 మీలుగను, మైథిలులు వైదేహులుగను, వీకెల్ల
 రును వసిష్ఠగోత్రియులయిన క్షత్రియు అని
 యును వౌద్ధగ్రంథములం దంతటను గానన
 గును. వైదేహులనుగూర్చి ధర్మశాస్త్రము
 లేమి పదించినో మీ కిదివఱకే తెలిపియు

నట శ్వ కరణ శైవ ఖసో ద్రమిడ ఏవచ"
 అనియు,

“శనశైస్తు క్రియాలోపాదిమాః క్షత్రియ
 జాతయః, వృషత్వం చ గతా లోకే
 బ్రాహ్మణా దర్యశేన చ, పాండకా
 క్షాన్త ద్రవిడాః కాంభోజా యవనాశ్చకాః
 పారదా పల్లవా శ్చీనాః కిరాతానరదాః
 ఖశాః”

అని మనువు తూద్రక్షత్రియులనుగఁ
 జెప్పియున్నాడు. కాని జైనగ్రంథరాజముల
 లోను వౌద్ధగ్రంథరాజములలోను వీరలు తమ
 క్షత్రియులుగా వక్కాగింకబడిరి. ఇత్వోకు
 వంశీయులు శాక్యలే యనుట యశావుచేయ
 వలసియున్నది. వౌద్ధమతస్థాపకుడైన గౌతమ
 బుద్ధుడును జైన మతస్థాపకుడైన మహా
 వీరుడనునారోడు నీక్షత్రియకుటుంబములలో
 నుండి జనించినవారగుటచేతను ఈవంశీయులే
 వీరిశాఖలవారే ధరతఖండమునందును విదేశ
 ములందును జైనవౌద్ధమతములవ్యాప్తికై గార
 కు లగుటచేతను ఆకాలమున బ్రజలకు వీరి
 యం దత్యంతానురాగముండుటచేతను జైన
 వాఙ్మయమునందును, వౌద్ధవాఙ్మయము నం
 దును ఈ క్షత్రియులనుగుటంచి విశేషరుగ
 వ్రాయబడియుండెను.

శాక్యసింహుండైన గౌతమబుద్ధుడు శా
 క్యులలోనివాడని ప్రాచీనభాషగ్రంథములమూ
 లమునఁ జెలియుచున్నది. శాక్య లనువారు

ని దెలియఁ జేయుచున్న దనుటకు సందియము లేదు. కనుక విదేశము విదేశామాధపునిచే జయింపఁబడినదేశము గనుక విదేశాదేశముని పేరువచ్చినట్లువై గాఢమూలమునఁ దెలియుచు న్నది. కాని, యందుకు భిన్నముగా మఱియొక గాఢ విష్ణుపురాణమునందు గలదు. విశ్వపురాణమునందు బరిసమాప్తి నొందించి వసిష్ఠుడు నిమియను రాజయొక్క యజ్ఞమును ప్రారంభించుటకై మిథిలానగరమునకుఁ బోయెను. అతఁడు వెళ్లినప్పటికి 'నిమి' యను రాజు నాతమునిద్వారా యజ్ఞములను బరిసమాప్తములను జేసికొని నిద్రపోవుచుండెను. తన్ను విడిచి గాఢముని చేబట్టి యజ్ఞకార్యము ముగించినందులకుఁ గోపించి వసిష్ఠుఁడు నిమి (రాజు) విదేశుఁడు. విగతదేశుఁడగు గాఢ యని శపించెనట! రాజు మేల్కొని నిద్రపోవువానిని శపించినందున వసిష్ఠుఁడును విగతదేశుఁడగుగాఢ యని ప్రతిశాప మిచ్చెనట! అంత ఋషులు నిమియొక్క మృతక శేఖరమును ముగించిరి. ఆమఘనమువలన 'నిమి' యను కొడుకు పుట్టెనట! నిమియొక్క కొడుకు మిథి యనియు నతఁడే మిథిలానగరమును నిర్మించి జనకుఁడనఁ బరఁగెననియు భవిష్యత్పురాణమున 'నిమేపుత్రస్తుతత్రైవ... పూరిజనససామర్థ్యాత్ జనకః సచ కీర్తితః' అని చెప్పఁబడియున్నది. ఇందొకవిశేషము గన్పట్టుచున్నది. నిమిగొడుకైన మిథియనురాజు మిథిలానగరమును నిర్మించె నని భవిష్యత్పురాణము దెలుపుచుండఁగా నిమికాలమునకే మిథిలానగర మున్నట్లును ఆ మిథి

లా నగరమునకు వసిష్ఠుఁడు వెళ్లివచ్చును విష్ణుపురాణము దెలుపుచున్నది. మఱియు నింకొకవిశేషము గూడఁ గన్పట్టగలదు. విదేశుఁడైన సనిమిపరిపాలించుటచేత నేయాదేశమునకు విదేశాదేశముని పేరుకల్గినట్లు చెప్పటచేత విదేశాదును పేరువచ్చుటకు ముందే మిథిలా నగరమేర్పడినట్లు గన్పట్టగలదు. నిమిపుత్రుఁడైన 'మిథి' యనువాడు 'తస్య పుత్రో మిథిర్నామ మిథిలా యేవ నిర్మితా' ప్రథమో జనకో నామ జనకాదప్యదావను" అని మిథిలానగరమును నిర్మించిన ప్రథమజనకుఁడని పేరు గన్పట్టు రామాయణమునఁ గూడ వక్కాఁడెఁబడియెను. కాని 'నిమి' విదేశుఁడై ట్లయ్యెనో విష్ణుపురాణములోఁ జెప్పినకథ రామాయణమునఁ గన్పట్టదు. ఇంకొక విచిత్రము రామాయణములో గన్పట్టగలదు. దశరథాత్మజులగురామలక్ష్మణులు విశ్వమిత్రునితోఁ గూడ సీతను వివాహమాడుటకై మిథిలానగరమునకుఁ బోవునపుడు నడుమ వైశాలిపురమునకు వచ్చి యాపురమును బరిపాలించు నిత్యైకువంశీయుఁడైన సుమిత్రునిచే నత్కారములను బొందినట్లు చెప్పఁబడినది. ఈనందర్భమున విశ్వమిత్రుఁడు, "దితిం యత్ర తపస్విణ్ణా మేనం పరిచ చారసః ఇత్యైకోస్తు నరవ్యాఘ్ర! పుత్ర సరమధార్మికః అలంబుసాయా ముక్త్యన్న విశాలభరివిశ్రుతః తేన చాసీదిహ స్థానే విశాలేతి పురీ కృతా." అని యిత్యైకునిపుత్రుఁడయిన విశాలుఁడనువాడు తన పేరిట నాపురమును నిర్మించి కలుగఁ జెసి, రామని వివాహము చేసెను.

వ్యవహారము లనియు, ఇహ్లాసువశీ
 నియు నుత్తమకులీనులుగాఁ బరిగణింపఁ
 నున్న సీతారామలక్ష్మణులను, మహాత్మాని
 రాజు యని ప్రఖ్యాతిగన్న జనకమహా
 ను గూడ దమ్యవులుగానే భావింపవలసి
 యును. యజుర్వేదసంహితలో విదేహదే
 వీనినిగోవులు ప్రశస్తము లయిన వని
 గణింపబడియును. వైత్తిరీయసంహితా
 యమున 'వైదేహి' యనువిశేషణమునకు
 అర్హులై యును. 'వసిష్ఠదేహి'నంబుంధిని' అని
 పేరుబడినది. కాని విదేహదేవీమునకు విదే
 హధవుడను నెకరాజువలన నాపేరువచ్చి
 శతపథబ్రాహ్మణములోని యీక్రింది
 పాదము చెలియుచున్నది. విదేహుడైన
 ధవుడు అగ్నివైశ్వానరుని నోటగఱచు
 బయలుదేరినాడు. రాశుగణములోఁ
 గోతమ ఋషి (గోతమరాశుగణుడు)
 బలుకరింపగా నోటనున్నయగ్ని పడి
 న్నభయముచే మాటాడకుండెను.
 వ్యవహారిగన్న యోయి! నిన్నుచోద్యుడఁ
 దుచున్నాము." అని యతఁడు మాటా
 డును. బురోహితృడు వలికెను. ఆద్యము
 ద్విత్వతోడనే అగ్నివైశ్వానరుడు రాజు
 నుండి పాదలఁ బ్రజ్వలించు జేసెను. మా
 తా విగబట్టుట కతర్కుఁ డయ్యెను. అతని
 నుండి బాజీ యీభూమిపైఁ బడినది. అ
 విదేహమాధవుడు సరస్వతీనదియొద్దకు
 వచ్చి. అంత వైశ్వానరుడు భూమిఁ

దగులబెట్టుకొనుచు ప్రాచీదిక్కు నైపునకుఁ
 జొరెను. పిమ్మట విదేహమాధవుడురాజు
 ను గోతమరాశుగణుడను పురోహితృడును
 వైశ్వానరుని వెంబడించి పోయిరి. ఈసమయ
 నన్నిటిని దగ్ధముగావించెను గాని హిమవత్ప్ర
 కృతమునుండి ప్రవహించుచున్న సదాసీర (గం
 దకీ) యడనదిని మాత్రము దగ్ధము గావించ
 జాలక పోయెను. అందువలన బ్రాహ్మణు
 లు పూర్వకాలమున నానదిని దాటరైరి. అ
 యినను ఇప్పుడు దానికిఁ దూర్పునఁ బెక్కం
 దు బ్రాహ్మణులు గలరు. ఆకాలమునం దాన
 దికిఁ దూర్పున నుండు దేవము వైశ్వానరుడు
 రుచిచూడనందున వ్యవసాయము లేక బీడుప
 డి గడ్డిగాదములతో నిండియుండెను. అయిన
 నీదినములలో యజ్ఞములమూలముగా బ్రా
 హ్మణులు వైశ్వానరునకు రుచిచూపించినం
 దున భూమి విరివిగా వ్యవసాయముచేయు
 లడుచున్నది. మిక్కిలిశతము గలదగుటచేత
 నానది వేసవికాలమునందు సయితము దగ్ధ
 ము గావించబడని నదివలెనే ప్రవహింపుచుం
 దును. పిమ్మట విదేహమాధవుడు నే నెక్క
 డ నివసింపవలసినవాఁడ నని యగ్నినిగూర్చి
 పలికెను. ఈనదికిఁ దూర్పుభాగమున నివసిం
 పు మని పలికెను. ఇప్పటికి సయితము సదా
 సీరనది (గందకీ) కొనలవిదేహదేవీములకు
 సరిహద్దుగా నున్నది. ఎందువల్లనన వీరుమా
 ధవునిసంతతివారు గనుక. (శతపథబ్రాహ్మణ
 ము. 1, 4, 1) ఈగాథ బ్రాహ్మణమతవ్యాప్తి

కులను, మాగధులను వర్ణ సంకరు లనియు, దన్యువులనియుఁ జెప్పినను దుష్టమైనవైశ్యవృత్తిని చేయుదురని చెప్పి యొప్పుకొనిరి. ఇట్లు వైదేహమాగధకరణులను 'దుష్టాని వైశ్యకర్మాని తేఽపి కుర్వంతి దన్యవః' అని దుష్టములైన వైశ్యకర్మలను తేయు డన్యువులలో జేర్చిరి. ప్రస్తుతము మాగధకరణులను విడిచి వైదేహులనుమాత్ర మెత్తికొనియెడను. ఏదేశమునకైనను ప్రజలనామమునుబట్టి కాని, ఆపేరుగల రాజునుబట్టి కాని పేరు వచ్చియందును. కనుక వైదేహులనుబట్టిదేశమునకుఁ జేరువచ్చినదా లేక వైదేహుఁడను రాజునుబట్టి దేశమునకుఁ జేరువచ్చినదా? యమ విషయమును దెలిసికొనవలసియున్నది. ప్రజలనుబట్టి దేశమున కాపేరు వచ్చిన దందమా విదేహదేశ మేర్పడుటకుఁ బూర్వమే యాపేరుగలప్రజ లుండిరని సిద్ధాంతము కాఁగలదు. విదేహుఁడను రాజునుబట్టి యాదేశమునకు పేరు వచ్చినదందమా యారాజునకుఁ బూర్వమాపేరుగల ప్రజలు గలరని కాని లేరని కాని యూహించు నవకాశము గలదు. వైదేహులు వైశ్యులను ప్రజాసంఘమునకుఁ జేసినవారినియు, వర్ణ సంకరులనియు వైశ్యకంశ్యముగా శాస్త్రవేత్తలెల్లరు నంగీకరించిన విషయమును బట్టి దేశ మేర్పడుటకుఁ బూర్వము వైదేహులు లేరని చెప్పరాదు. వైశ్యులార్యులనుటకు సందియము లేదు. ఏమనః— "అర్య స్సాస్మివైశ్యయో." అని పాఠిని

త్రములవలనఁ దెలియుచున్నది. 'యచ్ఛాస్త్రే యదశ్యే యదేశశ్చక్రమవయమ్' అని వాజపతేయసంహిత (౨౦-౧౭) యందు గన్పట్టుచున్నది. దాసునికి పిరుద్ధ మగు నాశ్యవత్సీత్యాది సమాసములు గన్పట్టుటచే ఋగ్వేదమునందుఁగూడ సర్యశబ్ద మార్యుడనువర్ణమునందుఁ బయోగించఁబడియున్నది. బ్రహ్మశ్రుతియవైశ్యకూర్మలను చతుర్వర్ణము లేర్పడినవిమ్మట నీమర్యశబ్దము ద్విజసామూన్యమును జెప్పటయెగాక ప్రత్యేకముగా వైశ్యులకుఁ జేరయ్యెను. లాట్యా యనశ్రోతసూత్రమునం దొకానొకత్రైకర్మను విధించి 'ఇది యర్యుఁ డాచరించవలసినకర్మ' అర్యుఁడు దొరకనియెడ నార్యుఁడైనఁ జేరువచ్చు ననియున్నది. 'అర్యాభావే యః కశ్చ నార్యోవణః—'దీనివ్యాఖ్యానము 'యది వైశ్యో వలభ్యతే యః కశ్చ నార్యో వర్ణస్సాస్మిన్ బ్రాహ్మణోవా శ్రుతియోవా' ఇట్లు 'అర్యభావావిభాగ' మనుశ్రమవ్యాసములో విజయనగరము సంస్కృతకలాశాలాఁదితులగు శ్రీమాన్ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులవారు. వ్రాసియున్నారు. (ఆంధ్ర సాహిత్యరిషిత్వత్రిక సం. ౧౧ సంచిక ౪, ౫. పుట ౧౫౫) కావున వైదేహకవైశ్యులను అర్యులందమా? మన్వాదిధర్మశాస్త్రవేత్త లైకకంశ్యముగా వదించినట్లు దన్యువు లందమా? బుద్ధిమంతులగు చదువరులు యోచించవలయును. మనము మన్వాదిధర్మశాస్త్రవేత్తలయం దుండెడి గౌరవముచేత వానివాక్యములందు ప్రామాణ్యబుద్ధినిలిపి వైదేహులను వర్ణ

ను గట్టుటయు వృత్తులని వసిష్ఠుడు వక్కా
 యెను. క్షత్రియస్త్రీయందు వైశ్యునకు
 నవాఁ డాయోగవ్రతని ఉత్తననుడు పలికి
 గానే బోధాయనుడు పలికెను. వీనికి
 దేశముగా గౌతముడు శూద్రస్త్రీ
 యు బ్రహ్మణునకుఁ బుట్టినవాఁ డాయోగ
 ని వక్కాఁగించెను ఉత్తననునకు, బోధా
 నునకు భిన్నముగా 'క్షత్రియా మాగధం
 యాత్' అని క్షత్రియస్త్రీకిని వైశ్యునకుఁ
 నవాఁ డాయోగవ్రతం గాక మాగధుఁ
 మాజ్ఞావల్క్యుండుపలికెను. ఇంక బ్రాహ్మణ
 కిని వైశ్యునకుఁ బుట్టినవాఁడు వై దేహకుఁ
 ధర్మశాస్త్రవేత్తలెల్లరు వైకకంఠ్య
 నైష్యకొన్న విషయమునుగుఁజించి
 చట విస్తరించి చర్చించుట మాని వైదే
 లవృత్తినిగుఁజించి మాత్రము కొంచెముగఁ
 తును. వైదేహులకు నాటకాంగము
 నటవృత్తియని కొందఱును, వస్త్రము
 చింపికట్టుటయు, నుడుకుటయు, వాపి
 తటానులజలము తెచ్చుటయు, తోటలఁ
 చుటయు వృత్తులని మఱి కొందఱును
 డి. కాని, మనువు 'వైదేహకానాం
 కార్యం' అని వైదేహులకు సంకపుర
 ము నాకరి యని చెప్పుచున్నాడు. ఇం
 భిన్నముగా విశ్వంధరశాస్త్రమునందు
 బ్రాహ్మణ్యాంతు నుతో తతో వైశ్యా
 దేహక స్మృతః । సామణకాన్యయో
 తస్య తేవన ముత్తమమ్" అనఁగా

చెక్కుట వృత్తి యని వక్కాఁగించఁబడి
 యెను. వీనిసంకయు మనము విమర్శించిచూచు
 నపుడు వీరికులములనుగుఁజించియు, వీరివృ
 త్తులనుగుఁజించియు ధర్మశాస్త్రవేత్తల యధి
 ప్రాయములలో నేకీభావము గన్పట్టక యరన్వర
 భిన్నములుగ నున్న వని చదువరులు నులభ
 ముగా గ్రహించఁగలరు. వీనింబట్టి మన్వాది
 శాస్త్రవేత్తలయందు మన శెట్టిగౌరవము
 న్నను వారికి నీకులములయొక్కయు, వృత్తు
 లయొక్కయుతత్త్వచరిత్రము బోధపడియుండ
 లేదని యికముందట తెలుపువిషయములవలనే
 చదువరులకుఁ జక్కఁగా బోధపడఁగలదు.
 వైదేహులన వర్తకులఁయు, బ్రట్టులనియు నర్థ
 ము మననినుంటువులలోఁ గూడ వ్రాయఁబడి
 యున్నది. (శబ్దరత్నాకరముచూడుడు) బ్రట్టు
 లన మాగధులు, మాగధులును వైదేహుల
 లోనివారే యని తెలిసికొనుటకు సందే
 హిం నక్కఱలేదు. పూర్వకాలమున విదే
 హదేశమనియు మగధదేశ మనియు రెండు
 దేశము లున్నట్లు మనపురాణేతిహాసగ్రంథ
 ములవలన మన మెఱింగియున్నాము.
 ఈరెండుదేశములను నేటికాలమున బేహా
 రనుచున్నారు. ఉత్తర బేహారమునకు విదేహ
 మనియు, దక్షిణ బేహారమునకు మగధ యని
 యుం, బూర్వపునామము లయియున్నవి.
 వైదేహశబ్దమునకు బేహారమునది వైకృతము.
 బేహారి యన్నవర్తకుఁ డన్న యర్థము నేరును
 బ్రవర్తించఁబడుచున్నది. కాబట్టి నిఘంటు

ప్రాచీనాంధ్రులెవ్వరు? ఆర్యులుకారా?

చిలుకూరి వీరభద్రరావు గారు

ధర్మశాస్త్రవేత్తలలో నెల్ల ప్రామాణికాగ్ర గణ్యుడని ప్రఖ్యాతిగన్నమనువు వైదేహకస్త్రీలకును చర్మకారులకును బుట్టిన వారాంధ్రులని వక్కాణించిన విధమును భారతి ప్రథమసూచికలో జర్పించి యుండిన గదా! వైదేహులెవ్వరు? చర్మకారులెవ్వరు? చంకలురా! ఆర్యులుకారా! అను ప్రశ్నములను జర్పించి విషయవిమర్శ గావించి వత్సమును లోకసంగ్రహణార్థము ప్రకాశించు తేయుట చరిత్రపరిశోధకుని ముఖ్యకర్తవ్యమై యున్నది. 'కారావహీనినిపాదాత్మచర్మకారం' అనగా కారావరస్త్రీకిని నిపాదవసుఁ బుట్టిన వాఁడు చర్మకారుడని మనువు చెప్పెను. కాని, అదిపురాణమునందు:—

'ఆయోగవ్యాం బ్రాహ్మణాత్మజాయతో ధిగ్వణానరః, న చర్మకాతో విశ్లేయోగర్హిత శ్చర్మజీవనః' అనగా బ్రాహ్మణున కాయోగ విహీని (అనగా వైశ్యస్త్రీకిని శూద్రునకుఁ బుట్టినవన్య) బుట్టినవాఁడు చర్మముల పనిచేసి జీవించుధిగ్వణుడని వక్కాణించబడియున్నది. ఆయోగవులను లోకవ్యవహారమున నెట్టిచేరు తో వ్యవహరింతురో తెలివికొనవలసియున్నది.

ఉపసమరితచసము:—

వస్త్రకాంస్యోపజీవనః, కాలికా కేచి దత్రైవ జీవనం వస్త్రనిర్మితమ్.

అనగాక్షత్రియస్త్రీయందు వైశ్యునకుఁ బుట్టినవాఁ డాయోగవుఁ డనియు, వాచే తంశువాయు అనగా కేవలం అనియు, వస్త్రములు నేయుట వావృత్తి యనియు, వీరిలో కాలికులు (సాలె)గూడఁ గలరనియు, వానికి నదే వృత్తి యనియు వక్కాణించబడెను. ఇందుకు భిన్నముగా దేవలవస్థిష్ఠమన్వాదు లాయోగవులను శిల్పకారులని (అనగా వస్త్రం గులు, కమ్మరులు, కంచరులు మొదలగు వారని) వక్కాణించుచున్నారు.

'తస్మి రాయోగవన్యచ' అని మనువు చెప్పినాడు. 'తస్మి' యనగా బాడినవని చేయువాడు. అతఁడే వస్త్రంగి, మతీయు దేవలుఁడును.

"ఆయోగవస్తు శూద్రేణ వై శ్యాయాంతుథ వేత్తు నః, తక్షణఘటి రిత్కుక్తో రాజ్ఞాం వేశ్యకర స్సదా" అనగా వైశ్యస్త్రీయందు శూద్రునకుఁ బుట్టినవాఁ డాయోగవుఁ డనబడును. అతఁడే తక్షుఁడు లేక తక్షకుఁడు లేక వస్త్రంగి; అతఁడే స్థలి; కాశీ(రావీ) జనిచేయు శిల్పి' అని వక్కాణించెను. ఆయోగవులకు,

చ. మరగిన యెహికేచ్చల భ్రమన్ పెనగొందురు కొండ, తెన్నచో
యెఱగెడి స్వర్గభోగముల / కోపిక లీచ్చెన రింకఁ గొండ, తీ
లిరుగుడు లేటికో! అసలులీసుక కేషము నానఁజేయ, కా
తురపడి పర్వలెత్తుదువు / దూరపుసాటల కెంతచిత్తమో!

౧౨

చ. మన మొగసాల విచ్చు నుకుమారి గులాబిని జూడు మిట్లు ప
ల్కును నఖ! "నవ్వుచున్ వసుధాకున్ జని యందుల త్రేంతు నాదుచ
క్కనివరహాలనాచుల మొగాలు బిగించిన పట్టుత్రాన్లు, ప
చ్చనిపువ్వుకోటలోఁ గలియఁ / జల్లుడు మామకిశోభనాశువుల్."

౧౩

చ. జను లతికాంక్షతో పలచు! బంగమభోగము లొక్కవేళఁ బు
డిన తెగబడవచ్చు, నవనిన్ / బడి యెండిప నెండవచ్చు, మో
హనకిశిరప్రభాతసమయములు నిర్దలశుష్కకాశలో
మినుకు మెఱుగు లీనవె నిమేషము చారుతుపారబిందువుల్?

౧౪

ఉ. నన్నవనిఁడినన్యమును / సంతనఁజేసిన భాగ్యవతు, లా
కన్నాడనివిత్తనము / గాలికి బల్లెడి భోగమూర్తులున్
మన్నయిపోదు రింతె నఖ! / మూలరు బంగరుదూళి గాఁగ నే
నన్నల నుద్యమింపను ప్రజల్ మఱి వారల త్రవ్వె యెత్తంగన్.

౧౫

ఉ. కేలుబనల్ కవాటముల / రెక్కలుగాఁగల నీయెడరి స
త్రాలకు పచ్చుచుండు నులతాను లొకం డెడలఁగ నెక్కఁ డాం
దోళిక రెక్క ప్రాభవముతో! / వసియితురు రెండుమూడునా
ల్లోలగ మాపి యుర నెటకో! విరమింతురు కంఠ నెచ్చలీ!

౧౬

మ. తమసంగీతము లాపి, మానముప గంధర్వల్ కడం బోయి రే
కముగాఁ గాని, యనుఁగు బుల్బులి సుధాకంఠంబునో గూయు తి
యము లూగన్ మధువో! ప్రవాళమధువో! యంచున్ గులాబీకపో
లములన్ మాసివ వమ్మరేకలు పునర్లావణ్యము బొందంగన్.

చ. మఱుగు వసంత పెండనడుమన్ బడ నీ యనుతాపశీతచీ
వరమును బాజవేసి మధుపాత్రము నిఁవంగ రమ్మ నెచ్చెలీ!
బాచు వయశ్శకుంతలనవర్పశమున్ కడఁ గొంచె మున్ను బా
తురమున విచ్చెడిన్ వలపుతో తవకుచ్చులరేక్క లల్లడే!

ఉ. వేలకువేలు పూజలలు! వేకువతో వికసించుఁ జూడుమీ!
రాలెడు వేలపా లగుచు! రామరొ! యింకొక వేయిపూలు, రో
జాలను దెచ్చు సేసుభవసంతము చూరముఁ జేసి చూడు ది
క్పాలవరఃసు లా, కయింకొబాదు పృపాదులఁ, గీర్తిపాదులన్.

(పాఠాశీరము)

ఉ. ఆ యమరావతిఁగర్జినైనను, పల్లియపాంతనేనియున్
పాయసమో వినంబో నినుఁవన్వలె జాత్రిక, నందునుఁడి తెం
జాయల జీవితాసవము! బాటు కణాలు కణాలుగా నఖి!
ప్రాయపు సిగ్గుటాకులును! రాలెడు నెక్కిటివెన్న నెక్కి టై.

చ. అడవికి తోటకున్ నడుమ! హద్దగు నేపాదరింటిదండ నె
న్నడుమ నృపుఁడు సేవకుండనన్ జనుభేదము సుతయేని యే
ర్పడ, దళరంజిగద్దెయి! రాచరికమ్ములు నల్పుచున్ నుడిం
బడు సులతానువల్లు మగువా! యనుఁచ వహింతు మర్థియై.

ఉ. ఈసుమశాఖచెంగట చెలీ! రుచు లీనెడు వెన్న రొట్టెయున్,
అనసపూర్ణ పాత్రమును! నందపు పాటలపుస్తకమ్ము పా
వానముఁజేయ, నీ వడవివాడల నాడుచు పాడికొంచు నా
తో సుఖ ముందువేని కలదో! వని స్వర్గము గాక భూమిపై.

మ ధు క ల శ ము

రా య త్ర లు సు బ్బ రా పు గా రు

(ఉమర్ ఖాయ్యమున కనువాదము)

ము ! నిశాకమండలతలిన్ బడిగా విసరెన్ ప్రభాత ము

దమ్ములు దమ్ము దిబ్బతినీ, తారక లావల బోయె, గాంతి నూ
త్రమ్ములయచ్చు లొడ్డెను సుతారపు తూధపు వేటకాడు ర
మ్య మ్మగు పాదుపా కెనకపార్వ్యశిఖాకలశాలి గట్టగన్.

చ. చదల నుమకమారి చెయి / చాయలువోడంగ గల్వరెంచుచున్
మెదలక యాలకించితి నమిరాసురాభవనమ్మునం దిటుల్
“నిదురలు మాని మేలుకొని, నింపుడు పాత్రలు చిన్నలార ! తి
త్సదమలకవనార్త మధుభారలు నెండకమున్నె గిన్నెలన్.”

ఉ. ఆమధుశాలవాకిలీ బ్రియాన నిలంబడి కోడి కూయగా
నీమెయి చుప్పటల్ చాచి / రెండుల కూరక నాలసింతు? రా
కేమి? కవాటముల్ తెరిచి కేమి? ముహూర్తము మించిపోయినన్
రా మిగ నెన్ని యేండ్లకును, / ప్రజ్వలితానవ మెడు నితలోన్.

చ. ముదిసిన ముచ్చటల్ మజల / మోసలు వోయ నుగాది, భావనా
న్పద మగు నాత్మయున్ విదనవాటికై విరమించు, వచ్చట్టన్
నదమలశాఖశాఖల గనంబడు మోసెను క్వేతహస్త, మిం
పొదవంగ భూమినుండి వెలుగుబ్బెడు కనసు దివ్య తేజమున్.

ఉ. వాడ గులాబిపుష్పవరి వారముతోడ శిశరాముతోట, శబె
మీడు నృపాలకుడును శమించె *క్రికాలకుటినమేతం దై
చేడియ ! నేటికిన్ మధువు / చిందెడు ప్రాగలి యైన రామ, రా
పాడు బలపవాహముల / ప్రక్కల బూచెడుసుమ్మి వోటయున్.

(మత్త ८) యనగా భగవచ్చింతనామ్మకపోవ
మత్త ८ యే, యవయు ప్రణయిని యనగా భగ
వచ్చుచే యవయు, సాంకేతికాన్వయములు
నుసేకవులు కల్పించి రచయు, ప్రాచ్యభాగవత
భావములు దనధిగతుడగుటచే పాశ్చాత్యుడగు
సీక్ష్మిరాలు ఉమర్ ఖయ్యాం హృదయమును
నరిగ గ్రహించలేక, అతనిలమునకు చేనిపోని
కళంక మాపాదించెననియు ముస్లిమ్ విద్వాం
సులు వాదించుచున్నారు. వీరివాదము చాల
వలకు సత్యము. ఎట్లనఁ—మన జోము
నందలి వైష్ణవకవులవలనే నుసేకవులును భగ
వత్తునకును భక్తునకును మధ్య ప్రణయపం
బంధము కల్పించి భక్తికివిత్వమున నొకరన
వంతమగు సమయమును చేపించియున్నారు.
ఈజీవనమయముయొక్క విప్లవయాభాస్కర
మును పరమార్థమును గ్రహించనివారు పైక
వుల భక్తిగీతములందలి కావ్యరసము నాస్వా
దించి పాలరు. భగవంతునితో ప్రణయ
సంబంధమును కల్పించికొని యాతనికి విజ
మనోభావమును నివేదించుటకు సీకవులు గై
కొను చరణ, అనుభాగము, స్వాతంత్ర్యము,
ప్రభుర మొదలగు భావవిశేషములు పైకివి
వమయము తెలియనివానికి వివేచనములును

ఇరువురును మానవుడు కర్మబుద్ధుడిని య
కరించెడి. జీవితోపమానము కొలదియగు
ఇరువురును లేనిపోనితర్కముల దడవక య
జన్మయందే సిద్ధి బడయడగునని యుద్ధా
చెడి. ఇరువురు నై హితపంపదలు తృణాన్వ
ములని నిరసించెడి. ఇరువురును నిష్కామ
భోగసిద్ధివేల కర్తవ్యముగ నిరూపించెడి.
(Here with a loaf of bread beneath
bough, A flask of wine, a book
verse, and thou Beside me singing in
wilderness, And wilderness is para
enow) అని ఉమర్ ఉద్బోధించెను.

“తాగితాగి ధరణిపై ఉడుదాక తాగి
వాడతన్ను చెలియు, తాగలేనివాడె తా
తరయంగ విశ్వదాభిరామ దినర వేమ” అ
మన ఛాందసులు దిగులుపడ రణభేరి మె
చెను. ఉమర్ ఖయ్యాం శైలి రమణీయ
త్యము, చమత్కారము, అలంకారశోభ
రతయు కలిగి విద్యవ్యవోరంజకమై యు
వేమన శైలి పెదనరమై, కీక్ష్మవిజ్ఞానము
గమాటము” అ” కూడుకొన్నదై, అల
తెనుగులుకుతునుకలలో గగ్గితాశం
మెక్కినప్పుడుబట్టయలులుగను, వే
సర్వగర్భితముగను, మణిమొకవల్లు
గను పెదర్పించుచుండును. ఇంచు

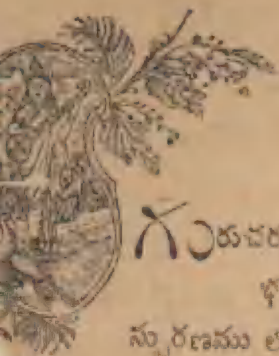
ఉమర్ ఖయ్యాం

బ స వ రా జ అ ప్పా రా వు గా రు

ఉమర్ ఖయ్యాం భోరాసాక మండలము నందు నైపాపురమున 11 వ శతాబ్దము భాగములో జన్మించి 1123 వ సంవత్సరము జన్మస్థానముచే మృతినొందెను. ఇతడు మువేహంతము గణితము జ్యోతిషము లకు శాస్త్రములయం దపారపండిత్య పాదించిహొని 'దుబయ్యాత్' లనుకావ్య లలోనిజన్మదయమును ప్రపంచమునకు చెను. కాని ఎద్వర్షాభిశ్రాంత అను నాం దియొక్క భాషాంతరీకరణమువలననే ఖయ్యాం 'దుబయ్యాత్' లకుమహమ్మదీ దేశములలో ప్రచారము కలిగెను. అతడువాత చాలమంది వీనిని భాషాం దిగిగాని అతనిరసస్ఫూర్తి, ధారాశుద్ధి, ల ఊపు ఇతరుల కెవ్వరికి నలవనలేదు. ఖయ్యాంభాషాంతరీకరణములో ఉమర్ గించుమించు మనదేశములోనిఅచల మిలనీ తుల్యుడుగ గన్పించును.

తావలంబులభావమునే ఫిత్నెర్రాల్లు తనభాషాం తరీకరణమున ప్రదర్శించెను. ఫిత్నెర్రాల్లు భా షాంతరీకరణమును జూచిన వా రెల్లరును ఉమర్ ఎవీఖ్యాయను మతమునకు జెందినవా డనియు, భోగపరాయణు డనియు నభిప్రాయ పడుచున్నారు. అసలు ఎవీఖ్యాయనేమతమే భోగపరాయణత్వము కాదనియు, మిశభో గానుసూత్రని సక్రమమార్గములను పొందుట మాత్రమే యవియు తత్వవేత్త లభిప్రాయ మునగుచున్నారు. అది కాక ఫిత్నెర్రాల్లు మూలములోనిభావమును యథార్థముగ నను వదించక, ఉమర్ విషయమున లేచినయదో హల కవకా? మొనగె నని ముస్లిమ్ పండి తులు తెలుపుచున్నారు.

వీరివాదముప్రకారము ఉమర్ ఖయ్యాం సుఫీమతసిద్ధాంతములకు సాంకేతిక మగు భావ సంచారము కల్గించెననియు, అతడు కాంక్షిం చిన మధుసానము కేవలమధుసానము గాక

ది వ్యధ ర్శ న ము

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

గృహచరణారవింశములకుం బ్రణాదిల్లి తదీయసత్కృపా

భరవనిసంస్కృతంబు లగు భావములక వెలయించి తత్త్వవి
స్ఫురణము లొకమందుఁ బరిపూర్ణము కాగల దన్న వేడ్క పొం
పిరిగొనఁ జెప్పెరిక నిజము పెంచి సమంచితమైన సత్కృతిక.

౧

వేదాంతరంగిఁ జయంధ్రలక్ష్మీ నిత్యతరంగతాండవం బాడుచోటు

పాలికల్పకకాళి కవకదుర్గాంధిక కాశాన మైనచోటు

త్వాత్మంబు భవనిచే విజయుండు, ఘనతపస్సునైఁగై గైకొనినచోటు

జను లద్రిగుహలలో వలయించి, నిర్వికల్పసమాధి వెగడుచోటు

నేకమై యలడు చోటు, నాడు నేడును సిరులఁ దనర్చుచోటు

వ్రాలుఁ బ్రాలుఁ గల్గి, వెలయు ప్రజతోడఁ గలదుగా విజయవాడ.

౨

కలను గోడ లనంగల వాట నీట మా

కతాడె సెగల్ నెగయించుచుండఁగా

చుపుల ప్రజల మాడ్చెను నక్కట! యప్పురంబునం

మందు ససియించుట దుస్సహ మెట్టివారికి.

౩

కి నేండ్లు రెండుఁ బట్టి, మండువేసంగి నట దుర్గకొండ మీద

కు వసలేని యొడిలివాడు, గాఢసంకల్పం దొక్కొండు కానవచ్చె.

౪

వారము, గాన పురస్త్రీలు కానికలు గొని దుర్గా

ప్రస్థా, స్నాన మ్మొరించి యడయసమయమ్మునకు.

౫

లేదు కృష్ణాన్రవంతి, గ్రుంకులిడి పూలుఁ బండ్లును గొంచునచ్చి

ను దుర్గతల్లి, ప్రాతరర్చోత్సవముఁ జూచు కౌతుకమున.

౬

ఒకటి బూడిద తల జడలు దాచిచి బూక, రింది బెట్టుగ నేకరించువారు
అడుగి కే ధనభాంస మిడి చెంత నరమోహుడు, గనుల జామము గూర్చుకొనెడివారు
నయి కనకదుర్గగుడిచెంత నవ్వమన్న, సాధకులు పెక్కు రింక బ్రసాద మంచు
దేరగా యాత్రికులు కొనితేరగా గ్రహించుచుండిరి తటి వెంటదించుచుండి.

మ. కల రీతిరున బెక్కులో యములువార్ కార్యకమవ్వగు లై
యలనా డక్కడ నెక్కడ బడుగువార వ్యాపృతుండై సుని
శ్చలుండై యేవెడమాయముల్ గనక యుత్సాహంబో దుఖంబో యే
తలపో లోని బెటుంగరాని ముఖనందర్శంబున గన్పడె.

గీ. చంపభానునికరణముల్ కొండమీద, బాకుటయు వెచ్చగాడ్చు లుద్రేకమందె
జాముప్రదైక్కినదొ లేదొ జనులు వేగ, నెచటివా రచ్చటికి నేగి రచటనుండి.

గీ. పాలు ననబడంట్లు వడవచ్చు చలిమిడి, చెఱకుడుంట్లు తియ్యగడములు
దొరకినంత కనుపుకొందర తీరగా, నారగించిరెల్ల వారు నచట.

గీ. "కొండిమాట తలనఁ జెంద లీండ్రించె, నెవ్వారి నడుగు దింతవారిసేరి
కనుపుమంట లేదొ యడుగ నెటుంగడో, యేమికర్మమో యిదేకే

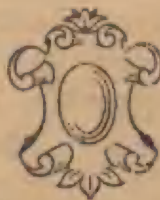
శా. అందుం గొందఱు చేరగా నరిగి "యేమయ్యా! మహాగ్రీష్మ!
చందంబై దహించుచున్నది జగం బాహార మో నీరమో
తిందుం ద్రావుదునంచు నెంచ విడి యేతీరోగదా యాత్మహ
త్యం దీలం దలపోసెదేమి?" యని యత్యంతంబు బ్రక్షింపంగ.

ఉ. కన్నుల లేతనవ్వ తొలగం దల కొంచెముత్రిప్పి యాతఁడు
మన్నన మీట వారికి సమస్తము బెప్ప దొడంగె "నాయనల్!
నన్ను గుఱించి మీరలు కలగఁబడం బనియేమి? నాకు నే
నన్నముకోసమై జనన మందితినా? యది నాప్రయత్నమా?

శా. నాయత్నంబున నాకు భూమిపయి జన్మం బబ్బఁగాలేద, యి
త్తు యుండం బ్రదుకాన నేమిటికి నే నాయాన మండకవలె?
యేయిదే తను నేల చింతిలవలె? బుట్టింప బోషింప గా

अत्यन्त सहज है। लिपि भी वैसे ही, प्रत्येक प्रकार के स्वर को व्यक्त करने में समर्थ और देखने में सुन्दर है। इसकी लिपि का प्रचार भी भाषा के प्रचार से कम नहीं है; क्योंकि हिन्दी और मराठी के लिये एक लिपि है ही; पर अन्य प्रान्तों में भी जहाँ देवनागरी लिपि, प्रान्तिक भाषा के लिये व्यवहृत नहीं है, वहाँ भी संस्कृत-ग्रन्थ देवनागरी लिपि में ही छापे और पढ़े जाते हैं; इस लिये यदि यह कहा जाय कि भारतवर्ष के अधिकांश स्थानों में हिन्दी भाषा और देवनागरी लिपि आज भी प्रचलित है, तो अत्युक्ति नहीं होगी। देवनागरी लिपि का प्रचार केवल आन्ध्र प्रदेश, तमिलनाडु, केरला और कर्णाटक में कर देने से ही यह समस्त भारत-वर्ष में सहज में ही प्रचलित हो जायगी; अतः आज हिन्दी के लिये इस अभेद्य दुर्ग के दरवाजे भी खुलने जा रहे हैं। गतपांच वर्षों में महात्म गांधी

की कृपा, साहित्य-सम्मेलन के प्रयत्न और उत्साह तथा त्यागी प्रचारकों के परिश्रम से तीस हज़ार पुरुष और स्त्रियों ने हिन्दी का रसास्वादी किया है, जिनमें पांच हज़ार व्यक्ति भली भाँति हिन्दी बोल और लिख सकते हैं। जब मुझे यह स्मरण होता है, कि आज मैं आन्ध्र प्रदेशीय नारियों द्वारा हिन्दी में व्याख्यान सुन सकता हूँ और उनको हिन्दी में ही कुछ कह सुनाने में धृष्टता करने पाता हूँ तो मेरा हृदय गदगद जाता है और विश्वास सुदृढ़ हो जाता है कि हिन्दी भाषा-भाषियों ने इन प्रदेशों के प्रति अकत व्य का पालन किया तथा इन प्रदेशों के निवासियों ने हिन्दी को अपनाने में जो उदारता निरूप्रुहता और राष्ट्रप्रेम दिखलाया है, उसे यदि भविष्य में भी स्थिरता के साथ बर्तते गये, तो सचमुच थोड़े ही काल में हिन्दी समस्त भारतवर्ष की राष्ट्रीय भाषा बन जायगी।

पना प्रचार हिन्दी द्वारा किया और आज समाज तथा थियोसोफी के अनुयायियों की आंखों से ही प्रमाणित हो जाता है कि भाषा द्वारा समाज की प्रचलित रीति-नीति विशेष विदेशी भाषा द्वारा उन रीतियों के प्रसारण से कहीं अधिक सफलता प्राप्त कर पाता है।

ऐसी प्रकार कांग्रेस की चौतीस-पैंतीस वर्षों की कार्यवाही की तुलना पिछले तीन वर्षों की कार्यवाही से की जाय तो यह स्पष्ट हो जाता कि राष्ट्र के जगाने में राष्ट्रभाषा कितना कर सकती है। जो संदेश पैंतीस वर्षों में लोगों तक पहुंच सका था, वही संदेश इस विस्तृत और विशाल देश के पली-प्राम-प्राम, घर-घर और बड़े-बड़े तक गया। क्या इतने पर भी यह कहने की शक्ति रह जाती है कि हमें इस नव जागृत्व को और भी पुष्ट तथा उन्नत करना आवश्यक है तो जो थोड़ा-बहुत राष्ट्रीय काम भी विदेशी भाषा द्वारा किया जा रहा है, उसे देशी भाषा द्वारा ही करना चाहिये।

अब कह चुका हूं कि हिन्दी प्रादेशिक कामों को जगह नहीं ले सकती। उसे समस्त और अन्तर-प्रान्तीय कामों में ही व्यवहृत चाहिये। उसमें भारतवर्ष भर के लिये आधार बनने की पूरी योग्यता है। जितनी भी भाषाएँ हैं, वे सभी वास्तव में प्रादेशिक मानता हूं कि उन के साहित्य बहुत उच्च तथा बहुत प्राचीन हैं। उनके आधुनिक रूप भी बहुत उत्तम हैं; तथापि यह मानना कि उनका प्रचार प्रान्त विशेषों में ही ही उत्तर भारत, बिहार, संयुक्तप्रदेश, गुजरात, मध्यप्रदेश और पंजाब में बोलੀ जाती अतिरिक्त सिन्ध, गुजरात, पंजाब में

लोग इसे भली भाँति समझ लेते हैं। बड़े-बड़े शहरों व्यापार के केन्द्रों और तीर्थ-स्थानों में सभी जगह लोग, इसे समझते और बोलते हैं। केवल दक्षिण में यह नहीं पहुंच पायी है। राष्ट्रीय कामों में लगे रह कर आसाम से पूना तक और ढाके से जेकोबाबाद तक भेजे प्रायः सभी मुख्य-मुख्य स्थानों में हिन्दी में भाषण किये हैं और मैं यह कह सकता हूं कि वहाँ की जनता ने भी उस के भाव अवश्य समझे हैं। स्त्रियों की सभाओं में भी मैं ने वक्तृताएँ दी हैं और अपने विचारों को उन पर अच्छी तरह प्रगट कर दिया है।

हिन्दी भाषा का साहित्य प्राचीन, सुन्दर और गौरव-पूर्ण है। इसके सम्बन्ध में मैं कुछ विशेष नहीं कहना चाहता; क्योंकि इसके लिये न तो मुझमें योग्यता है और न उसके सुनने के लिये यहां आपके पास समय ही है। यदि आप गत अधिवेशनों के सभापतियों के भाषण को पढ़ेंगे और उन अधिवेशनों में पठित लेखों के संग्रहों को देखेंगे, तथा हिन्दी-साहित्य के ऐतिहासिक ग्रन्थों का अवलोकन करेंगे, तो आपको इस साहित्य की प्राचीनता, मधुरता, और गम्भीरता का परिचय सहज ही मिल जायगा। भाषा भी अत्यन्त सुन्दर, मधुर और सरल है; बल्कि यदि एक तरफ इसका भाषण केवल सरस संगीत से पूर्ण है, तो दूसरी तरफ इसमें उच्च से उच्च दार्शनिक भाव भली भाँति व्यक्त किये गये हैं। इसके हंसी-मजाक के चुटकीले भी पाठकों को हंसाते हंसाते लोट-पोट करा देने में समर्थ हैं। वैज्ञानिक शब्दों का जो अभाव था, वह भी बड़ी शीघ्रता के साथ संस्कृत तथा अन्य भाषाओं की सहायता से दूर किया जा रहा है। अन्य भाषा-भाषियों के लिये हिन्दी को जान लेना बहुत सुगम है। व्याकरण के नियमों के अनुसार शुद्ध हिन्दी लिखना तो

थे। यदि कोई ऐसी आशा करता हो कि ऐसा भी समय कभी आ सकता है जब अंगरेजी समस्त भारतवर्ष की जनता में प्रविष्ट हो कर 'उच्चमुच राष्ट्रीय भाषा' का काम करेगी, तो यह कहना ही होगा कि यह आशा कदापि पूरी होनेवाली नहीं। यदि राष्ट्र के भाव को केवल देश के मुट्ठी भर शिक्षित लोगों तक ही परिमित करके नहीं रखना है—उसे सर्वव्यापी करना मंजूर है—यदि प्रत्येक भारतवासी के हृदय में चाहे वह अमीर हो या गरीब, स्त्री हो अथवा पुरुष, बूढ़ा हो या बच्चा राष्ट्रीयभाव संचारित करना है तो ऐसी भाषा की, जो सहज ही लोगों की समझ में आ सके शरण लिये बिना कदापि वैसा होना सम्भव नहीं। जब हम यह विचार करते हैं कि डेढ़ सौ वर्षों से अधिक अंगरेजी राज्य स्थापित होने के बाद और नब्बे वर्षों तक अंग्रेजी शिक्षा का प्रचार होने पर भी तथा समस्त अंगरेजी शिक्षा का उतने दिनों तक यह मुख्य उद्देश्य रहने पर भी आज इतने थोड़े भारतवासी अंगरेजी लिख पढ़ सकते हैं, तो यह स्पष्ट है कि अभी जहाँ तक मनुष्य की श्रृंखला देख सकती है, अंगरेजी का भारतवर्ष में सर्वव्यापी होना असंभव है। इस लिये हमें देशी भाषाओं की शरण लेना अनिवार्य है।

इतना ही नहीं। यदि देशी भाषाओं द्वारा राजनैतिक क्षेत्र में काम किया गया होता, तो आज देश की परिस्थिति कुछ और ही होती। अब तक के जिन जिन आन्दोलनों में अंगरेजी और देशी भाषाओं द्वारा काम किया गया है, उनकी तुलना करने से पता चलता है कि देशी भाषाओं में कठिनाइयों और बाधाओं के दूर करने की कितनी अद्भुत शक्ति है। पिछले सौ वर्षों के अन्दर भारतवर्ष में तीन चार मुख्य

ब्रह्म समाज की स्थापना राजाराममोहन राय के द्वारा प्रायः एक सौ वर्ष पहले हुई थी। यद्यपि उस समय के ब्रह्म समाज के सिद्धान्त कई अंशों में वेदान्त से मिलते जुलते थे, पर सामाजिक विषयों में, उस समाज के विचार, आरम्भ से प्रचलित रीतियों से भिन्न थे। ज्यों ज्यों अंगरेजी शिक्षा की उन्नति होती गयी,—यहाँ यह भी याद रखने योग्य बात है कि अंगरेजी भारतवर्ष में प्रवेश कराने में राजा राममोहन राय का भी बहुत बड़ा भाग है—ब्रह्म-समाज अधिकांश अंगरेजी भाषा द्वारा ही अपना काम चलाता ग और ३०-४० वर्षों के अन्दर उसके साहित्य भाषा और विचारों पर गह्रव्याप्य और विशेष कर अंगरेजी भाषा, धर्म तथा विचारों का बहुत प्रभाव पड़ा। इसका एक फल यह हुआ कि जनता में इस का प्रचार नहीं हो सका और केवल अंगरेजी शिक्षित लोगों में से चन्द आदमियों तक ही इस धर्म की छाया पहुँच सकी। इसी प्रकार थियोसोफी (ब्रह्म विद्या समाज) का भी इतिहास यह बतलाता है कि देशी भाषाओं के आश्रय बिना नये विचारों का प्रचार कितना कठिन है। भारतवर्ष में थियोसोफी और आर्य-समाज दोनों के जन्म प्रायः एक ही समय हुआ था। थियोसोफी का जो रूप इस देश में हुआ वह प्रचलित धार्मिक और सामाजिक परिस्थिति से बहुत कुछ मिलता जुलता था और उस का प्रचार बहुतायत से होना अपेक्षित था। इस के उलट आर्य-समाज का आन्दोलन धार्मिक और सामाजिक विचारों और रीतियों उथल-पुथल करनेवाला आन्दोलन था। समाज में बहुत प्राचीन काल से मूर्ति प्रचलित है। वर्णाश्रम धर्म, जाति-पाँति के हिन्दुओं के नस-नस में भरे हुए थे। आर्य-समाज ने दोनों का घोर खराब किया; पर आर्य

हिन्दी साहित्य सम्मेलन

काकिनाड.

श्रीयुत राजेन्द्रप्रसाद जी का भाषन

मुख्यांश

आज, जब हम देशोद्वार और स्वराज्य प्राप्ति महान और पवित्र संग्राम में लगे हुए हैं यह भ्रम लेना चाहिये कि राष्ट्रीयता एकता के ही अधूरी है और राष्ट्रीय एकता राष्ट्र के हृदय अपने आप ऐसी भाषा द्वारा अपने भावों को व्यक्त करने की प्रेरणा करती है जो सब में समझी जा सकती हो। इस समय भारत में बहुत सी भाषाएँ बोली जाती हैं। यों तो कहा जाता है कि तीन कोस पर ही बोली बदली है; पर मुख्य प्रान्तीय भाषाएँ जिन में हिन्दी के लिखे हुए ग्रन्थ मौजूद हैं, और आज नयी नयी पुस्तकें लिखी जाती हैं, वे, बंग-गुजराती, मराठी, तामील, तेलुगु कनाड़ी, मलम, पंजाबी, सिंधी, आसामी और उड़िया ये प्रान्तीय भाषाएँ भिन्न-भिन्न प्रान्तों में प्रचलित हैं और उन-उन प्रान्तों के निवासियों का उनके साथ प्रेम है। यदि हिन्दी को राष्ट्र भाषा का प्रयत्न किया जा रहा है, तो उसका इतना ही है कि राष्ट्रीय और अन्तर-प्रान्तीय के लिये एक सर्वव्यापी भाषा हो। उस पर यह कदापि नहीं, कि प्राकृतिक भाषाओं को पुनः प्रस्तुत कर दिया जाय अथवा उनके स्थान पर कोई स्वीकृत हो जाय। यदि किसी के हृदय में यह विचार हो भी, तो यह असम्भव है। न ही बंगला के सुन्दर साहित्य को छोड़ सकते हैं न गुजराती अपनी गुजराती को। कोई

अन्य भाषा भाषी भी अपने साहित्य अथवा भाषा को छोड़ने के लिये बाध्य नहीं किया जा सकता। साथ ही यह भी स्वीकार करना ही होगा कि एक भाषा के बिना राष्ट्र का काम कदापि नहीं चल सकता। अंगरेजी राज्य में अंगरेजी शिक्षा के बिना ऐसे भारतवासी, जो अंगरेजी समझ बोल सकते थे एकत्र हो कर इसकी स्थिति पर विचार करने लगे हैं। इसमें सन्देह नहीं कि आज के अड़तीस वर्ष पूर्व जब राष्ट्रीय महासभा (नेशनल कांग्रेस) की स्थापना की गयी थी, तब जिन लोगों को इसका श्रेय है, वे केवल अंगरेजी को ही अपना माध्यम बना सकते थे। अखिल भारतवर्षीय राष्ट्रीय कामों के लिये अभी अंगरेजी का ही उपयोग बहुत अंशों में किया जा रहा है। अंगरेजी भाषा द्वारा ही हमारे देश के राजनीतिक भाव अंगरेजी जाननेवालों के बीच प्रचारित किये गये हैं और अंगरेजी भाषा को इसका श्रेय प्राप्त है कि उसके द्वारा भारतवर्ष के नवशिक्षित समाज में राष्ट्रीयता का आविर्भाव हुआ है। यह सब मानते हुए भी कहना ही पड़ेगा कि भारतवर्ष में अंगरेजी शिक्षितों की संख्या आज भी सौ में पाँच या छः से ज्यादा नहीं है और उनमें अंगरेजी जाननेवालों की हजार में तीन या चार है। यही कारण है कि राष्ट्रीय जीवन का प्रवाह इन्ने गिने लोगों तक पहुँच सकता था, जो अंगरेजी जानते

थे। यदि कोई ऐसी आशा करता हो कि ऐसा भी समय कभी आ सकता है जब अंगरेजी समस्त भारतवर्ष की जनता में प्रविष्ट हो कर उच्चमुच राष्ट्र भाषा का काम करेगी, तो यह कहना ही होगा कि यह आशा कदापि पूरी होनेवाली नहीं। यदि राष्ट्र के भाव को केवल देश के मुट्ठी भर शिक्षित लोगों तक ही परिमित करके नहीं रखना है—उसे सर्वव्यापी करना मंजूर है—यदि प्रत्येक भारतवासी के हृदय में चाहे वह अमीर हो या गरीब, स्त्री हो अथवा पुरुष, बूढ़ा हो या बच्चा राष्ट्रीयभाव संचारित करना है तो ऐसी भाषा की, जो सहज ही लोगों की समझ में आ सके शरण लिये बिना कदापि वैसा होना सम्भव नहीं। जब हम यह विचार करते हैं कि षेठ सौ वर्षों से अधिक अंगरेजी राज्य स्थापित होने के बाद और नब्बे वर्षों तक अंग्रेजी शिक्षा का प्रचार होने पर भी तथा समस्त अंगरेजी शिक्षा का उतने दिनों तक यह मुख्य उद्देश्य रहने पर भी आज इतने थोड़े भारतवासी अंगरेजी लिख पढ़ सकते हैं, तो यह स्पष्ट है कि अभी जहाँतक मनुष्य की आँखें देख सकती हैं, अंगरेजी का भारतवर्ष में सर्वव्यापी होना असंभव है। इस लिये हमें देशी भाषाओं की शरण लेना अनिवार्य है।

इतना ही नहीं। यदि देशी भाषाओं द्वारा राजनैतिक क्षेत्र में काम किया गया होता, तो आज देश की परिस्थिति कुछ और ही होती। अबतक के जिन जिन आन्दोलनों में अंगरेजी और देशी भाषाओं द्वारा काम किया गया है, उनकी तुलना करने से पता चलता है कि देशी भाषाओं में कठिनाइयाँ और बाधाओं के दूर करने की कितनी अद्भुत शक्ति है। पिछले सौ वर्षों के अन्दर भारतवर्ष में तीन चार मुख्य धार्मिक आन्दोलन हुए हैं, उनमें सब से पहले

ब्रह्म समाज की स्थापना राजाराममोहन राय क द्वारा प्रायः एक सौ वर्ष पहले हुई थी। यद्यपि उस समय के ब्रह्म समाज के सिद्धान्त कई अंशों में वेदान्त से मिलते जुलते थे, पर सामाजिक विषयों में, उस समाज के विचार, आरम्भ से प्रचलित रीतियों से भिन्न थे। ज्यों ज्यों अंगरेजी शिक्षा की उन्नति होती गयी,—यहाँ यह भी याद रखने योग्य बात है कि अंगरेजी भारतवर्ष में प्रवेश कराने में राजा राममोहन रायका भी बहुत बड़ा भाग है—ब्रह्म-समाज अधिकांश अंगरेजी भाषा द्वारा ही अपना काम चलाता ग और ३०-४० वर्षों के अन्दर उसके साहित्य भाषा और विचारों पर पाश्चात्य और विशेष कर अंगरेजी भाव, धर्म तथा विचारों का बहुत प्रभाव पड़ा। इसका एक फल यह हुआ कि जनता में इस का प्रचार नहीं हो सका और केवल अंगरेजी शिक्षित लोगों में से चन्द आदिमियों तक ही इस धर्म की छाया पहुँच सकी। इसी प्रकार थियोसोफी (ब्रह्म विद्या समाज) का भी इतिहास यह बतलाता है कि देशी भाषाओं के आश्रय बिना नये विचारों का प्रचार कितना कठिन है। भारतवर्ष में थियोसोफी और आर्य-समाज दोनों के जन्म प्रायः एक ही समय हुआ था। थियोसोफी का जो रूप इस देश में हुआ वह प्रचलित धार्मिक और सामाजिक परिस्थिति से बहुत कुछ मिलता जुलता था और उस का प्रचार बहुतायत से होना अपेक्षित था। इस के उलट आर्य-समाज का आन्दोलन धार्मिक और सामाजिक विचारों और रीतियों उथल-पुथल करनेवाला आन्दोलन था। समाज में बहुत प्राचीन काल से मूर्ति-प्रचलित है। वर्णाश्रम धर्म, जाति-पाति का हिन्दुओं के नस-नस में भरे हुए थे। आर्य-समाज ने दोनों का धार खराद किया; पर आर्य-

जनता को मातृ भाषा द्वारा ही काम चलाने का ठग
 मालूम हुआ । 'अंग्रेजी के बिना काम ही न
 चलेगा' ऐसा ख्याल ही उठ गया । आंध्र देश में
 नौ बहुत दिनों ही से मातृ भाषा द्वारा काम चलाने
 का काम जारी है । कांग्रेस ने आंध्र देश को एक
 अलग प्रान्त माना इसी से आज कांग्रेस का और
 इस सम्मेलन के विशेषाधिवेशन का काकिनाडा में
 होना सम्भव हुआ । भिन्न ५ स्थिति से भिन्न भिन्न
 लाभ होते हैं । इस लिये आंध्र देश में हिन्दी
 प्रचार के लिये एक अलग कार्यालय तथा समिति की
 स्थापना उचित और आवश्यक समझकर हमने ऐसा
 करने का निश्चय किया है । ऐसी संस्था के होने से
 प्रचार का काम अवश्य ही तेजी से चलेगा । अलग
 व्यक्तित्व को पाकर जो प्रान्त आत्मनिर्भर हैं उन में
 अलग कार्यालय का होना उचित ही है । यद्यपि हम
 जिस संस्थाको खोलने के प्रयत्न में हैं उसकी हिन्दी-
 साहित्य-सम्मेलन उचित सहायता देता ही रहेगा, तो भी
 आंध्र लोगों को चाहिये कि वे इस को अपना ही
 काम समझ कर शीघ्र उसे स्वावलंबी बनाने का प्रयत्न करें।

हिंदी प्रचार के काम में कुछ बातें सोचने की हैं ।
 यद्यपि भाषा प्रचार और साहित्य प्रचार में संबंध
 अवश्य है तो भी उत्तर की तरह दक्षिण में भी
 भाषा और साहित्य दोनों का प्रचार होना मुश्किल
 है । दक्षिण में हिंदी भाषा का प्रचार व्यवहार के
 व्यापकतार्थ आवश्यक है न कि साहित्य के व्यापकतार्थ ।
 आंध्र देश में साहित्य की व्यापकता मातृ भाषा आंध्र

द्वारा ही होनी चाहिये । इस लिये
 जो घुरे नतीजे निकलते हैं वे अंग्रेजी के प्रचार से
 हमें अच्छी तरह सावधान हो ही गये । अंग्रेजी द्वारा
 साधारण लोगों को विज्ञान और व्यवहार की बातें
 सिखाना असम्भव है । इस दोनों लक्ष्यों को ध्यान में
 रखकर कार्य करना हिंदी प्रचार की वृद्धि के लिये
 उचित है ।

हिन्दू सुसत्मान का मेल, भारत जातिधर्म
 की एकता, स्वधर्म की रक्षा और स्वाधीनता
 इन सब का साधन है हिन्दी प्रचार । इस दि-
 में यह सम्मेलन खूब सोच कर कार्य करने के ढंग में
 निर्णय पर आवेगा । महात्मा गांधीजीने कहा है कि
 राष्ट्रीय विद्या के आधार चरखा और हिन्दी हैं । ए-
 वाङ्मय बंधन को और दूसरा शीतरी बंधन को तोड़ने
 वाला है । जब तक हम इन दोनों बंधनों से छुटकारा
 न पावें तब तक स्वराज्य सुस्मानुभव के हम पाल नहीं
 हो सकते । महात्माजी के बंधन के समय में तो उ-
 के उपदेशानुसार हम काम करें वह हमारा कर्तव्य
 है । मुझे पूर्णतया विश्वास है कि ऐसे देशभक्त, त्याग-
 मूर्ति सर्व गुणों से विभूषित महानुभाव के सभापति-
 में इस विशेषाधिवेशन को परमेश्वर अवश्य सफल
 बनावेगा । आप लोगों से भी आंध्र देश वासियों
 की तरफ से मेरी प्रार्थना है कि हमारे वृष्टि-
 किन्तु भक्ति और आतिथ्य को स्वीकार कर
 कृतार्थ करें ।

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः.

१९०० में १९ ही लोगों को अंग्रेजी का सकी। हजारों वर्ष प्रयत्न करने से भी अंग्रेजी की राष्ट्र-भाषा नहीं हो सकती। आज तक जो अंग्रेजी सिखायी गयी वह भी विज्ञान के लिये नहीं बन बना ही के लिये था। अंग्रेजी को राष्ट्र-भाषा देने के प्रयत्न निरर्थक होकर भारत के विकास के नहीं बन भारत के बंधन को मजबूत बनाने में सहायक है। पाश्चात्य संबंध ने हमारा जीवन प्रवाह को बनाया। भाषा, भाव, विज्ञान, रहन सहन इन में हम पराधीन हो गये। हमारा लक्ष्य पाश्चात्य, पाश्चात्य सभ्यता ही है। बिना इसके हम ही मानो असाध्य है। मिल्टन बैरन आदि पर जो श्रद्धा है वह आंध्र कवि पोटन, भारतीय कवि दासजी आदि महात्माओं पर नहीं है। घर-बार-बेच-खरीदों वर्ष के अभ्यास से हम जिस भाषा का प्रयोग करते हैं उससे हमारे विज्ञान और आत्मोन्नति की नहीं किन्तु पराधीनता और बंधन की होती है।

पराधीनता का हमेशा याद दिलाते रहने से पाश्चात्य ढंग हमारे लिये अच्छे नहीं हैं। अंग्रेजी की दृष्टि में प्रातस्मरणीय लोकमान्य और महात्मा गांधी जी—जिन्होंने देश की उन्नति को अर्पित कर दिया—दोषी हैं वह हमारे उद्धार के लिये सहायक कैसे बन सकते हैं? इस सत्य को पहचान, हिंदी का प्रचार आवश्यक सतस्र कर महात्मा गांधीजीने हिंदी का काम शुरू किया। कांग्रेस में अंग्रेजी का प्रयोग केन्द्रक राज्य था उसको हटाकर हिंदी को राष्ट्र-भाषा के उच्चासन पर बैठाया। राष्ट्रीय जीवन में नये शक का प्रारम्भ राष्ट्रीय निर्माण का जो काम आज तक अंग्रेजी के अंग्रेजी जानने वालों के हाथ में था बहुत संख्या की साधारण जनता के हाथ में आया। हिंदी-हिंदुस्तानी का प्रयोग कांग्रेस और अखिल भारतीय कांग्रेस कमिटी में बढ़ने लगा। देशभर

में हिंदी-हिंदुस्तानी भाषाभ्यास की ओर रुचि बढ़ने लगी। हिंदी साहित्य के प्रचार का जिस संस्था ने बीड़ा उठाया वही संस्था हिंदी भाषा का प्रचार करने के लिये मद्रास में एक केन्द्र कार्यालय की स्थापना करके हिंदी प्रचार में बहुत सहायता करने लगी। उसी सहायता से आंध्र देश में भी खूब प्रचार हुआ। यद्यपि इस प्रचार के लिये सरकार से कुछ भी और साधारण जनता से जितनी चाहिये उतनी सहायता नहीं मिली तो भी नवयुवकों के तथा प्रचारकों के विशेष कर श्रीधर हरिहर शर्माजी, दधीकेराजी और राममरोने जीके प्रयत्न से प्रचार का काम बहुत व्याप्त हुआ। आंध्र देश में हिंदी प्रचार का काम जैसे-जैसे बढ़ा वैसे-वैसे तमिल या कर्नाटक प्रान्त में नहीं बढ़ा। प्रचार के लिये केन्द्र कार्यालय द्वारा हिंदी-साहित्य-सम्मेलन ने आंध्रदेश को जो सहायता पहुँचायी उसके लिये मैं आंध्रों की ओर से उक्त सम्मेलन को धन्यवाद देता हूँ। मैं वादा करता हूँ कि आगे भी आंध्र हिंदी प्रचार कार्यालय को सम्मेलन वैसे ही सहायता देते रहेगा।

आंध्र देश में हिंदी प्रचार साधारण जनता की सहायता पर निर्भर है। जनता ने आज तक उदारता से सहायता दी है सही। किन्तु वह आवश्यकतानुसार नहीं थी। आगे अधिक उत्साह के साथ आंध्र लोगों को हिंदी प्रचार के लिये सहायता देनी होगी।

आंध्र नवयुवकों में हिंदी के प्रति जो प्रेम है वही इस विशेषाभिवेशन का कारण है। भाषा के आधार पर भारत वर्ष का जो प्राकृतिक विभाग था उसे निकाल कर इस अंग्रेजी सरकार ने देशी भाषाओं को कमजोर बना दिया। एक ही प्रान्त में तीन-चार भाषाएँ हों तो किसी भी भाषा की उन्नति का होना कैसे सम्भव है? इसी से करीब २ सौ भाषाएँ क्षीण दशा को प्राप्त हुईं। गांधी जी ने कांग्रेस द्वारा फिर से भाषा के अजुगार ही राष्ट्र का विभाग कराके पञ्चाक्षरी के अन्तर्गत

ముం జూపించినప్పుడు, అవస్తువులకుఁ గల
 పరస్పరసంబంధమును జాగ్రత్తగా నరిగాఁ
 జూపించినగాని, చిత్రము ప్రకృతివివరీతమై
 పోవును. అందువలన వస్తుతారతమ్యము
 గూడ చిత్రకారునిభావము నాశ్రయించి
 యుండవలసిన గుణములలో నొకటియై
 యున్నది.

వస్తుతారతమ్యమునలెనే వస్తుదూరము
 గూడఁ జిత్రకారుడు, జాగ్రత్తగాఁ దనభావ
 మునందు నిలుపుకొని, పిమ్మటనే చిత్రమును
 జీర్ణింపవలయును. కొండ చెట్టుకంటె చాల
 పెద్దదయ్యను, మనమున్నతాతన కాచెట్టు
 కంటె చాలదూరముగా నున్నయెడల, జాల
 న్నదిగాఁ గానిపించును. దూరమైపోయిన
 వానిని మనకంటెకి వస్తువు చాలచిన్నదాని
 లలెఁ గానిపించును. అది మనదృష్టిస్వభావము.
 వామనెంతచిన్నదైననుదానిగుండాననము,
 తక్కిలేనన్నిమైట్లు నెడల్పు పొడవు గలిగిన
 దేశముం గాంచగలుగుచున్నాము. అందు
 వనము చూచు చిన్నకిటికీకంటె చాలరెట్లు
 త్వనగునవస్తువులనేకములు చిన్నచుక్కలవలె
 నుండుచుండగా జూచుచున్నాము. ఈదూ
 రమువలన వస్తువులు చిన్నవై కానఁబడుటనే,
 త్రకారుడు సంకీర్తముచూచి, తనమనంబున
 భావమును బాగుగా పెంచుకొని, యెంత

దూరముననున్న యేయేవస్తువు లెంతెంతగాఁ
 గాననగునో బాగుగా నెరింగియుండి, తాను
 చిత్రించుచిత్రముననాదూరమునుస్వభావాను
 గుణముగాఁ జూపించినప్పుడే, చిత్రము చూప
 టలు కానందముఁ గలుగఁజేయుచున్నది.

మొత్తమువైచిత్రకారుడు, తనచిత్ర
 మునందు వెలుఁగునీడలను, రంగులను, ఆకా
 రమును, వస్తుతారతమ్యమును, వస్తుదూర
 భేదమును, జూపించుచున్నాడు. ఈగుణము
 లను జిత్రమున బాగుగాఁ జూపించినచో వస్తు
 భావము, వస్తుభవము, మున్నగునవి, చిత్రకా
 రుని భావము ననునరించి, కానవచ్చు
 చుండును. చిత్రకారుని భావ మెట్టిదైవను,
 దానిని జూపించుటకు నీ యైదుగుణములే
 యాధారములు. అవి యన్నియు నాతఁడు
 చూపించినచో నాతని భావము విస్పష్టము
 గానుండును. అందుఁ గొన్నింటిని విడిచి
 పెట్టియు, భావమే ప్రధానమని, కొండలు
 తక్కిన గుణముల గొన్నింటినే తమచిత్రము
 లందుఁ జూపించుచున్నాను. దానిని గూర్చిన
 విషయములు ముందు చెప్పవలసియున్నది.
 వస్తుతాంకిమునకు, ప్రకృతివివరీతములు
 కాని స్వచ్ఛమగు చిత్రములం జీయైదుగుణ
 ములను బ్రకృతిలో వలెనే చిత్రకారుడు
 చూపించవలయు నని చెప్పాటొప్పును.

తొలి జూపించుట చిత్రములు) కూడ ఒక్క వెలుగునీడలే కాననగుచిత్ర కాని, రంగులే కాననగుచిత్రములు గాని రెంటిమంది, యాకార మొక్కటి త్రములు కాని సాధ్యములు కావు. మఱిగాని, వెలుగునీడలకు గాని, చిత్ర కాకారసారములైనఁగాని, యర్థమే అందువలన బ్రతి చిత్రమునందును మొక్క ఆకారము చూపించుట చిత్ర కేదప్పించి. ఆకారగుణమునకు నా కారకము కలదు.

ని జెప్పిన, వెలుగునీడలు, రంగులు, ముననుగుణములు కాక, చిత్రము ప్రకృతిలోఁగూడనని చేతచేస్తున్నట్లు మఱిరెండు గుణములు, వస్తు స్వభావ గూఢించుటకు దోడ్పడుచున్నవి. మొదటిది, వస్తుతారతమ్యము. రెండవ వస్తురూపము. ప్రపంచమునందు, వస్తువును వస్తుప్రసక్తును, విస్తీర్ణములో నెక మగు సంబంధ మేర్పడియున్నది. కొంపలు చెట్లు చిన్నవి; ఏనుగు లంతకంటెను పెను; మనుష్యులు వానికంటెను పెనువారు; పలుకలు, మఱియుఁ జెన్నవి యెన్నవి. చీమలు దోమలు సంతకంటెను ప్రకీరములుగా ప్రపంచమునఁ గానవచ్చుచువి. వైతన్యములేదే ప్రపంచమునను, వ్యవహార మగు నిత్య ప్రపంచమునను,

గలది యనుకొందము. అమనుజుఁడైదడుగుల వాడనుకొందము. ఆహేచ్ఛతగులువిస్పష్టము గాఁగానవచ్చుచుండును గదా! అమనుష్యుఁడు పాడైన కాచ్చెట్టిలో నెనిమిదవవఁలే కానిసించును. ఈరీతినే ప్రపంచమున నెకవస్తుప్రసక్తు నికొకవస్తుప్రసక్తును, నెకవిధ మగు తారతమ్యసంబంధ మున్నది. ఒకదానియంత మరొకటి లేకున్నను, దానిని సంబంధ మనియునుట యెట్లన, దానికన్న నికొకవస్తువు కొన్ని రెట్ల క్కువో, తక్కువో, విధిగా నున్నది. కాలన, నట్టివరస్వరసంబంధముఁ గలిగియున్న దని చెప్పవచ్చును.

చిత్రకారుఁడు తనచిత్రమునం నీగుణము లఁగూడ ముఖ్యముగాఁ జూపవలసినది. అట్లు విప్లవముగాఁ జూపించినగాని చిత్రము ప్రకృతితో సంబంధించదు. ప్రకృతివైచిత్ర్యము చిత్రముకాదు. చెట్లంతమనుష్యుని చెట్టునొద్దను, వానిపాదముఁజొట్ట నెకయెలుకంతటికొండను, వానివెనుక కొండంతచీమను, వానిచేతిలో పెద్దనొడుగంతటి గులాలిపూవును, అమనుజుని యంగములందే యొకకన్ను బండిచక్ర ములేను, రెండవయది చింతాకంఠను, చేతుల పంటి చెల్లులును, నేళ్లపంటి చేతులును, గడ కొయ్యలవంటి కాళ్లును, మున్నుగా న్నాసిన త్రమును, బాలుర మొదలు జ్ఞానులవలకుఁగల వారందఱుఁజూచిన ప్రవృద్దుకుదా? ఆచిత్రము నందే మొక్కొక్క వస్తువును, నెక్కొక్క

రంగులు ప్రతిదినమును గానఁబడుచుండును. అట్లని, యొకనాఁటి సొగసు మఱియొకనాఁడు లేడు; ఒకనాఁటిరంగులకూట మింకొకనాఁడు లేదు. నృప్తిచిత్ర కారునియొక్క మహాశక్తి వల్లబుద్ధగుమానవుఁ డేమనివల్లించఁగలఁడు? మనచిత్రకారుఁడు ఈసొగసును, ఈ భగవద్భక్తిని, తక్కుంగల లేనసాదరులకుఁ బాలవఱకుఁ జూపించఁబాలును. చిత్రకారుఁడు తొలుతఁ జెప్పఁబడిన యెదురంగులనుండి యెన్నెనిరంగులఁ గల్గింపజేయును. అట్టిరంగుల కూటముఁ జేయు శక్తి, స్వరములనుకూటముఁ జేసిపాడుగాయకుని శక్తివంటిదే; కవియొక్క వదములకూర్పువంటిదే. వెలుఁగునీడలకంటెను, రంగులకంటెను వస్తురూపము నిష్పయించఁగలుగునది, యాకారము. ఒక్కొక్కవస్తువున కొక్కొక్కయోకారము న్నది. వస్తుభేదమును బాలవఱకు నీయోకారము చూపించఁగలదు. ఒక్కొక్కప్పుడు రంగును వెలుఁగునీడలును, లేకున్నను, ఆకారము వస్తువు నెఱింగించఁగలదు. కాని యోకారము లేనిపట్ల రంగుగాని వెలుఁగునీడలుగాని వస్తువు తెలియింపఁబలవు. ఆకారమునందంతగొప్ప శక్తి మున్నది. వస్తువుల యోకారము వాని లుకడంబట్టిఁచూచుదుండును. పనుఁగు యెదురొక నిలుచున్నప్పుడొక యోకారమును, నుకొక నిగియున్నప్పుడొక యోకారమును, ఒకనినొకనివల్ల ఒకయోకారమును, నీరీతిగా నియునిగివిట్టి యోకారము చూర్పుచెందుండును. ఆరీతి నే నుకొకయోకారము

నన్నింటిని గ్రహించి జ్ఞానకముండుకొని, చిత్రముల వ్రాయుటయందు బాగరూకతతో నుపయోగించుచుండును. చిత్రకారుని మనము నందుఁ గలశక్తి, ప్రకృతిసందర్భమున గ్రహకృమముగా విఁచి, యేవస్తువునైన నెఱియనఁగలఁ జూపించినయెడల, నావస్తువు నింకేయి వస్థలోఁ జిత్రింపుమన్నను చిత్రింపఁగలదు. శక్తియుతుండగు చిత్రకారుఁ డేవస్తువునకేయేయవస్థలలో నెట్టిచూర్పులు కలుగునో గ్రహించి, వానిని వ్రాయఁగల్గును. ఒకమనుష్యుని బాగ్రత్తగాఁ బరిశీలించినచిత్రకారుఁడు, ఆమనుష్యునియవస్థల నన్నింటి నూహించఁబాలును. అట్లూహవలననే బాగ్రత్తగాఁ బరిశీలించి వప్పటివలె, వ్రాయఁగల్గును.

ఈయోకార మొక్కటినే నన్నింగీతగాఁ జూపించి, రంగులనుగాని వెలుఁగునీడలనుగాని చూపింపజేయే వస్తువుల జూపించుటకూడఁగలదు. అట్టిగీతలబొమ్మలు, ప్రకృతికనుగుణముగా నుండి, నేతానందకరము లగుటకు, వస్తువుల యోకారజ్ఞానము చిత్రకారునికి మెండుగా నుండవలయును. దీనివలెనే, ఆకారమును రంగును జూపించి, వెలుఁగునీడలఁ జూపింపజేయైవలదు చిత్రములున్నవి. వానిలో, రంగుల కూటమియు, నాకారమును, రెండును గల్గి యుండుకతన, నొక్క గీతలమలననే చూపింపఁబడు చిత్రములకంటె, నవి యెక్కుడు నేత్రవర్ణ మొనర్చు గల్గును. ఆకారము, రంగులు,

కును, అట్టియెడలఁ జేకటియుండునా, పడనా యని ప్రశ్నింపవచ్చును. అప్పుడై నీడయుండును. కాని చాల స్వల్పముగా వచ్చును. నాలుగు ప్రక్కలనుండియు పడుచున్న వెలుగులుగల నాలుగుస్థలములలో, రంగు ప్రక్కకును వెలుగు ప్రక్కకును మధ్య మగునీడ, సీతవలెం గానగును. అందుచే రంగునీడలు ప్రపంచమున నీవస్తువున కీతి స్థలమున నీతీరున నుండునని ముందుగాఁ గల కవకాశము లేదు. వెలుగులు పడుచున్న స్థలముల ననుసరించి వస్తువులకు నీడలు పడవలెనుండును. వెలుగెంచుకొని యొంచుకొనఁగా విగిలిన భాగములను నీడ క్రిమించుకొనును. సమయసంకర్షాను ములుగా వెలుగునీడలు మఱుచుండును. వెలుగునీడ లెట్లు ప్రకృతిలో నెల్లెడల పించి యున్నవో, రంగులుగూడ నట్లే పించియున్నవి. రంగు లనేకములు; అవంతయు. ప్రతివస్తువునకును స్వకీయముగాఁగాని బింబకారణమునఁ గాని, వెలుగు నీడల నుండు గాని, యేదియైన మొకరంగు, లేక, రంగులనూటము గలుగుచుండును. ప్రతి వస్తువు కంటికి గానరాదు.

తెలుపు, నలుపు, కనుపు, నీలి, ఎఱుపు లగురంగులు. ఈ రంగుల మొక్క రంగుములగు నూటములే అనేకరంగులుగా విమించుచున్నవి. కంటికిఁ గానవచ్చు నేరంగు

ననేకముల మనము ప్రతీనిముసంబును జూచుచున్నాము. ప్రతిక్షణము మనము తిలకించు నేల, యాకాశము, నీరు, అగ్ని, మున్నగుఁగల వానియం దన్నిటియందును, చాలరంగుల యొక్క-కూటము కానవచ్చుచున్నది. ఆకాశము నీలవర్ణము గలదని పెక్కురు వర్ణించుచున్నను, ఎప్పుడోకాని దానియందు స్వచ్ఛమైననీలవర్ణముం జూడఁజాలము. మధ్యాహ్న కాలమున నాకాశము తెలుపు, నీలి, కలసి యొప్పును. సంధ్యాకాలములయందు నీలవర్ణము, పింగళవర్ణము, రక్తవర్ణము, నువర్ణవర్ణము, నొంక నీనిలో ననేకకూటములు గలసి యొప్పును. సాయంకాలమునందు సూర్యుడస్తమించునమయమున బ్రకృతిని గనుపెట్టినచో, అంధకారమగ్నమై భూమి గోచరము కాకుండునంతవఱకు గానవచ్చురంగులకు, లెక్క యుండదు. ఆపశ్చిమాకాశ మొకరంగులగని; చిత్రములమూక; సొగసుల పుట్ట. ప్రతిక్షణము రంగులు మాటిపోవుచునే యుండును. సౌందర్యము హెచ్చై పోవుచునే యుండును. చూచువారి యానంద మంతరహితమై వితిలేనియెత్తునకుఁ జేలియాడిపోవుచునే యుండును! ఓహో, అసమయమున బ్రకృతిని దిలకించుటకు రెండుకన్నులు చాలునా? చాలినను చూచి గ్రహింపఁ గల్గుటకు నకకాశ ముండునా? అల్పకిక్తుండగు మానవుడు, లేనచేతఁగాని మోమున రూపింపఁగా, భగ

దను నందుకే బురుషులము మీ రిట నాడు భుక్తును
దనకై ప్రయత్నపడుచున్న నెట్లన నెంతవేడినక
దన నెక్కుతల్లి, ముదలింకయే యొకతల్లి పెట్టి, నీ
వాది వెన్నియెన్ని? నరమాత్రునియత్నము నిష్ఫలం బనా!

౧౭

ము కర్మ మం చొకటి కల్పవచేసెద నేమికర్మ మీ
ర్మము? దీనికిం బ్రథమకారణ మే? దది యొక్కటగదా
కారణమిరు మీరు, నిటు మేష్టిదుచుండగ వారు వారు వార
వీర్తి సుఖంపనేల? పలుభేదము లెట్లుదయించె కెప్పుడొ.

౧౮

ండ్లందేం డిటువంటిసంశయములే బాధంకగా నెన్నియే
మంద్రాటంబులు గాంచితి దొరకె నమ్మందగనన్వార్గ మీ
తండ్రు! నర్వము నీశ్వరేచ్ఛ నడపుక దత్తార్థముల్ గూఢముల్
కండ్రుం గానరు మానవుల్ తమ కహంకారంబు పై గప్పటక.

౧౯

ఇట్లయియుండఁ దిండికయి యేవని యేమని జీవితేచ్ఛచే
బాట్లఁ బడకవలెక నను బ్రపంచమునక నృతియించె నీశ్వరం
కెట్లును మీఁదికృత్య మతఁడే యెఱుంగుక జరుగుక దదిచ్ఛయి
పుట్టి ననుక క్షమింపుఁ డిట ప్రాణము పోయిన నేమి పోయెడిక.

౨౦

కరుణామూర్తి జగత్కుటించి యతఁ డిక్కట్లక ననుకముంచు నక
వెఱ నా కింతయు లేదు తన్మయత నేవేళక బ్రవర్తిల్లుదుక
మరగం బిప్పుడు తప్పదే నదియు సంప్రాప్తించు లేకున్నచో
దొరకుక నాజిత్తోపశీతు విట, మీ ర్దుఃఖంకగా నేటికొక.

౨౧

అనుటయు నంక.
“శాస్త్రవిరుద్ధ మీఁటకుచంద” మటంచును నవ్వి రందులో
శాస్త్రులు గొంద; లేంక మొగచాటయి “యుక్తికి దూర మీఁదచో
విస్తృతి” యంచు గొందలు వివేకులు పక్కిరి; నిర్వికల్పుఁ డై
నిస్త్రపుఁడై యతంచు తననిశ్చయమే పలికెం బడిరిదిక.

౨౩

నిష్ఠుల్ గుప్పుచునుండఁ జండకరుఁ డెన్నఁ దిన్ననారయ్య నా
తిష్ఠంగల్గినసాధకుల్ మఱియు నేడే దిండి కల్లాడి, రే
పసో బెల్లము కొంత సంతనపడక భక్షించి నీక త్రావి “మా
నాది” కలుగ ననించి నానెక్కడిక

౨౪

మంగలముఖాని ప్రేలామహిష్ణి బ్రజలు, వేగుచుడిరి యానాడు విజయవాడ.

ఉ. భానుడు పశ్చిమాశ దిగఁ బొలుటయున్ మలుసేద నీర మై
కానగివచ్చె గాడ్పు లడఁగందొడఁగెఁ బనిపాట్లచోట్లకున్
బానిస లేగఁజొచ్చి రటువంటితటిన్ గిరి నెక్కుమండఁ జు
ద్రాసన యొర్తు చేత బరువై కల దామెకు నొక్క గంపయున్.

సీ. ఆరసర వెంపుక లల్లాడుచుండఁగా, రిత్తచేతను జక్క నెత్తుకొనుచు
అడుగులు నులివారి వడఁకాడుచుండఁగా, నాగి యిందుక శ్రమం బొచ్చుకొనుచు
గంప చాకిట సంకటంపెట్టుచుండఁగా, మార్చి రెండవ ప్రక్కఁ జేర్చుకొనుచు
దెమ్మట మోముపై జందాడుచుండఁగా, సద్దానిఁ జెఱఁగుచే నద్దుకొనుచు
మెట్లపై నక్కచక్కడఁ జెట్లనీవ, విచ్చగాం ద్రాఁగగల్గుగా నొచ్చుకొనుచు
గొండవయి నెక్కి వేవేగ కొలనిలోనఁ గాలు చే కడ్డిగొని వంగి యాలతాంగి.

చ. ఆనుదుసురందు నచ్చిన ప్రయాసముఁ దీర్చికొనంగ లేదు, దు
ర్గనముఖ మేగలేదు, పొడగాంచెను దా నలబద్ధుబానిగ
విసవిసఁ జేరఁగా నరిగి ప్రేకపుగంపను దింపి వేర్చివెం
వెనఁగ నమస్కరించి యిడియె దన తెచ్చివయపుదార్థముల్.

సీ. ఆరఁబండిన జహంగీరుమామిడివం డ, నానవంపము, లంకదోనవండు,
నారింజవండు, వనసకొల, లుడికిన చీలుగడపుందుంప, చెఱకుదుండు,
చక్కెరకేసీలు, చక్కెర, తఱవెన్న గోదుమపిండి, కృష్ణాదకంబు,
సత్తుగిచ్చెడుతియ్యఁజల్ల, చెంబెడు తవిదంబలి, పండ్లు కోయంగఁ గత్తి
బెడియకుంక నొత్తువడకుండఁ జెడకుండ, నమమ నెవరికంటఁ బడకయండఁ
గూర్చి మూసి మోసికొని తెచ్చి దింపివ, గంపఁ జూపె "నారగింపు" మనియె.

పసపునిగ్గులు నిండువండువంటి మొగమ్ము, కుదురైన నుదురుకుంకుమపుబొట్టు
కాదుగ్గామయమైన కన్నుదోయి ప్రతాంత, లక్షణమ్ములు గల్గుపీఠాములు
పరమపాతీ వ్రత్యనిరతిఁ జూపెడురూపు, మహానియతను దెల్పు మాటపాల్పు
అధ్యాత్మవిద్యారహస్యజ్ఞమగు ప్రజ్ఞ, యూర్జితంబగు దాతృతార్జనంబు
ఇంచుమించుగ నలువదియేండ్లవయసు, గలిగి యవతారమైత్రిన కనకదుర్గ
భంగిఁ బ్రత్యక్షమైన పుణ్యాంగనఁ గని, చకితులై రెల్లరు, నతండు సంధమించె
మఱియు నాయమ యిట్లనియె.

“నాయన ! వేటు సేయక కొనంధగు నీయవి; గ్రీష్మతాప మీ
చాయల హేచ్చు; చల్లనిప్రసాద మొకింత భుజింపకున్నచోఁ
గాయము నిల్వ ; దేమిటికీ గర్జము లందెద ? వీశ్వరేచ్ఛ దు
రేయము తండ్రి ! నీమొదలఁ జెప్పఁగఁ జాల ననుగ్రహింపుమా.

3౨

ఎఱుంగన్నేరర కాని యీశ్వరుఁడు తా నేమేమి కావించు న
తైఱు గల్గె మునుమున్న నూచనలచేఁ దెల్పించు విజ్ఞాత్మకుల్
గుఱుతింపందగుఁ న; తైఱుంగుదును గైకొనన్న ! నాయన్న ! యీ
చిటుదిండ్లక నెలనాళ్ల దాఁక నటుపైఁ జేరూరు నీకావ్యముల్.”

33

అనుటయు.

3౪

కంపించు దనువెల్ల, నిల్వఁబడి చక్క మ్రొక్కి “మాయమ్మ ! యీ
కింపఁకుం గరుణింపవచ్చితివట గ్రీష్మంబునం దిట్లు, ము
న్నింపఁ వేడెద, నేమనం దెలియకుంటిం, గొంటి, నీభోజ్యముల్ఁ
గంపెండుం భుజియింతు” వంచుఁ బలికె గౌతూహలం బొప్పుగఁ.

3౫

అంత నయ్యమయు.

3౬

గోదమపిండి వెన్న కలఁగూరిచి చక్కెర చేర్చిపెట్టె, నా
పైఁ దునుకల్ ఘటించి యిడఁ బండ్లును దుండ్లు, నెనంగఁ జర్గడం,
బాదట మజ్జిగం గలిపి యంబలి యిచ్చెను, జల్ల నైవళ్య
ప్లాదక మంతఁ ద్రావనిడె, నూడెడుప్రాణము కూడఁబోజగఁ.

3౭

ఎవ్వడు భుజించెనో యాతఁ డింతకుమును, కడుపు వెన్నంట నోర తడఁబడుచునుండఁ
దృష్టిగా నప్పు డాయమ్మ తిండిపెట్టె, మక్కలిం చెను గడుపు, నో ర్వక్కఁజించె.

3౮

ఎక్కువ్రన్నపండ్ల ముక్కల నచటికి, వచ్చియున్నవారి కిచ్చె నామె
వారు దాని నమ్మవారిప్రసాద మం, చందుకొనిరి కనుల నమ్మకొనిరి.

3౯

పుణ్యకాంతను దేవతాబుద్ధిఁ దలఁచి, యచ్చటివిశేషముల కాత్మ జీచ్చుననిచి
బడుగుబాపని దలపోసి నుడుగు లుడిగి, తెల్ల మొగమైరి యచటివా రెల్లవారు.

౪౦

“నాతండ్రి; యనుదినము నే, నీతెఱంగునఁ దెచ్చియిత్తు నెదియేని శరీ
రాతంక ముడిపికొనుమీ, మాతృనిదేశంబు దీని మార్పిఁబకుమీ.

౪౧

లింకుం బెట్టుదు; మూటకట్టుఫల మేదీ యంతకంటె; మహా
సందం బైనది తండ్రి! నిక గనుగొనక నామాట పాటింపుమా."

౪౦

శా. నా, నాతండు నమస్కరించి "జననీ! నాభావిసౌభాగ్యసం
ధానం బిచ్చె భవత్కృపాకలనచేతం నేలఁ జేకూరిన
ట్లానందం బిచ్చెనమ్మ! నమ్మొడగు నీయాశ్చర్యచర్యక సమా
ధానం బందె మనమ్ము నమ్ముము భవద్వార్తం బ్రవర్తించెదక."

౪౩

ఉ. ఎండలు మండుచున్నవిగదే! నెగజేనెడు కాలుబండలక
గొంకల నెక్కి యన్యహము కూడదు నీవరుడేరు టమ్మకో!
లింకికి నంజనేవ కరుడెంతును దప్పక, చెప్పుమమ్మ! మీ
యందెను వీధిజేరు గృహ ముండెనుతీరిను వచ్చిచేరెదక."

౪౪

వ. అనుటయు సంత.

౪౫

క. "కొండ దిగి తూర్పువీధిని, గొంతొక చన నొక్కనందు కూడును దానక
రెండవయిలు మండువతో, నుండునదే" యంచు నామె యొప్పు బెప్పెక

౪౬

గీ. అంతకంటె నధిక మామె వచింపలే, దిలఁడు సంతకంటె నాడలేదు
వారికనులఁ గని రెదోరహస్యముఁ బెప్పు, కొన్నచంద మచట నున్నవారు.

౪౭

దుర్గాప్రసాదవతియని, చేర్గల దాయమ్మ కాడ బెజవాడపురిక
మార్గస్థులు భక్తులు నయి, దాల్గురు భుజియుంతు ప్రత్యహము వారింటక.

౪౮

అరుణోదయమునఁ గాల్యక్రియల్ ముగియించు, గృష్ణవేణ్ణజలక్రీడ నెఱుపు
తజితోడ నునయసంధ్యాస్థాన మొనర్చు, నీర్వికల్పధ్యానరతి నెఱుపు
బాముపొడైక్క దుర్గామంటపముఁ జేరు, నాసాయ మచ్చ నుపాస్తి నెఱుపు
అహరి మొసఁగు నయ్యమయింటి కరుడెంచు, సంభాషణమును భోజనము నెఱుపు
రాత్రి కదిగిడియలకుఁ బర్వతము నెక్కు, మెలఁకు ప్రస్తుంతదాక నేమే జపించు
నెంచు దివములు నెల చాటు అప్పడెంచు, బ్రహ్మవిష్ణుగర్విఁ డాబ్రాహ్మణుండు.

౪౯

చచ్చిన నేరు చత్తును విచారము లేదని తొల్ల పోవుగా
గచ్చులు గొప్పనట్టిబడుగం వలె! సాధ్య యొకర్లు భోజ్యముల్
తెచ్చి యింకా భుజించె, బలరెంచు భుజించుట కామయింటికే

భారతదేశపరిశ్రమలు

సామాన్య జీవితమును సుఖముగఁ గడపుటకు ప్రకృతినంపదలు సకలవిధములను దోడ్పడుచున్నవి. మానవుఁడు కంచితములను వశీకరణము చేసికొని భూతాధిపతియై దైవవిభూతులను బడయుచు నారాజుగావడము వధిస్థించుచున్నాఁడు. శరీరబోషణమునకు మూలమైన అన్న పరిశ్రమము కలభూతములకును ఆదిపరిశ్రమగ నున్నది. అన్నాద్యుపరిభూతాన వర్జ్యద్రవ్య సంభవముగ్నాద్యుపరిభోగ్య సజ్జాకర్మముద్యుపరిశ్రమకొవిద్యలును కూటికొలుకను సామెతయూభానమునె విశదము చేయుచున్నది. అన్నపదార్థములను స్పృశించుటకు మానవులు చేసేది కృషి. యనేక శాస్త్రములకును కళలకును బీజముగ నున్నది. ప్రకృతిశాస్త్రములు కళలు భోజనపదార్థముల వికాసమునకు వినియోగపడుచున్నవి. వ్యవసాయమును వాణిజ్యమును సంగ్రామములును అన్నసంపాదనమునకు సాధనములుగఁ బరిణమించుచున్నవి. సహజసంపదలుగల దేశములం దన్నపదార్థములను బడయుట సుకరమైనను సహజసంపదలులేని దేశముల క్షితిభిరుష్కరముగ నున్నది. అన్నావంతరము వస్త్రములు మానవసౌఖ్యమునకు ముఖ్యవసరములుగ నున్నవి. భారతీయులదికాలమునుండియును వాణిజ్యము నన్న

పంట, రాబ్బము జీవయాత్రను గడపుటకు ముఖ్యధారములుగఁ బరిగణింపబడినవి. వ్యవసాయపువసులు లేనపుడు ప్రజలు నూలును వడుకుటకును, బట్టలను నేయుటకును వారి కాలమును వినియోగించు చుండెడివారు. బట్టలను నేయుటకు ప్రత్యేకముల మేర్పడి ఆ పరిశ్రమయందు మంచి నైపుణ్యమును గడించి లోకమునందంతటను మహాప్రసిద్ధిని బడసి యుండెను. పాశ్చాత్యరాజ్యములును, ఇతర రాజ్యములును తోళ్లను, ఆకులను ధరించి జీవయాత్రను గడుపుచుండెడి ప్రాచీనకాలమునందే భారతీయుల వస్త్రనిర్మాణనైపుణ్యము ప్రపంచప్రఖ్యాతిని బడసినది. భారతీయులు రాబ్బములతోను మగ్గములతోను దమకు గావలసిన వస్త్రములను జేసికొనుటయేగాక యూరపు రాజ్యములకు నయితము సంపి ధనార్జనమును జేసి దేశమును సంపదలతో నింపుచుండిరి. దేశమునందు వెండి, బుగారు గనులు విశేషముగ లేకపోయినను దేశము వెండి, బుగారులతో నిండియుండెడిదని పాశ్చాత్యచరిత్రకారులే వ్రాసియుండిరి. రమణచంద్రదత్త, చాదాభాయి సోరోజి, డిగ్బి మొదలగువారు వ్రాసిన గ్రంథములు ప్రాచీనకాలమునందలి సంపన్నత్యమును స్వాధీనత్యమును వర్తమానకాలమునందలి దారిద్ర్యమును, పరాధీనత్యమును

భరతఖండమునందు వర్తమానకాలము నందు పంటలు పూర్వముకంటె నధికముగ పండుచున్నను పరాశీనస్థితి జీవయోగ్రను ప్రజలకు దుర్భరముచేయుచున్నది. భూమి శిస్తు నలువదేండ్లలో 21,00,00,000 నుండి 34,00,00,000 రూప్యములకు పెరిగినది. భూమి శిస్తు ప్రజల ఆదాయములో నూటికి 15 వాళ్ళు చెల్లుబడియగుచున్నది. ఇట్టిస్థితి ఇతర దేశములయందు వెచ్చటను గానఁ బడదు. ప్రతి యేటను భారతీయులపరాశీనస్థితిని పోషించుటకు 40 కోట్లరూప్యములు బ్రిటిషు ద్వీపములకు మహాప్రవాహమువలెతరలిపోవుచున్నవి. ఈ విధానము భారతీయుల దారిద్ర్యమును, రాశీనతను సిరతరము చేయుచున్నది.

వస్త్రపరిశ్రమ.

భారతదేశదారిద్ర్యమునకు అధికతరమైన భూమిపన్నుకన్నను వస్త్రపరిశ్రమవినియోగము కారణభూత మైనది. పూర్వకాలమునందు ఐరదేశములకు బట్టలను బంపి ధనము రాక్షరించిన భరతఖండ మిప్పుడు ఐరదేశము నుండి వస్త్రములను గొనుచు ధనప్రవాహమును ఐరదేశములకుఁ బంపుచున్నది. భరతఖండ మిప్పుడు ప్రతియేటను రమారమి 60 కోట్ల రూప్యముల వస్త్రములను ఐరదేశములనుండి గొనుచున్నది. దేశమునందిప్పుడు 266 దూది కంఠాలయములు 70,00,000 కడుళ్లను 10,000 మగ్గములను ఉపయోగించుచున్నను ప్రతియేటను 50 కోట్ల రూప్యముల

త్వరమునకు 1,60,00,00,000 గజముల బట్టయంత్రాలయములయందు తయారగుచున్నను ఐరదేశములనుండి 60 కోట్ల రూప్యముల విలువ గల 300 లక్షల రతుల నూలు, 200,00,00,000 గజములబట్ట దిగుమతియగుచున్నది. — దేశమునుండి సంవత్సరమునకు రమారమి 12 కోట్ల రూప్యముల బట్టలు, నూలును, 34 కోట్ల రూప్యముల దూదియు, ప్రతియేటను నెగుమతియగుచున్నది. ప్ర సంవత్సరమును 34 కోట్ల రూప్యముల విలువ గలదూదిని ఎగుమతి చేయుటయును, 60 కోట్ల రూప్యములవిలువగల బట్టలు, నూలు దిగుమతిచేయుటయును, దేశదారిద్ర్యమున కితర కారణములకు విశేషముగ దోడ్పడుచున్నది. ప్రతినంవత్సరమును వడ్డీలకు, ఉద్యోగస్థులకు, రైలుసామానులకు, సైనిక వ్యయములకు బ్రిటిషుద్వీపములకు పంపెడి 40 కోట్ల రూప్యముల మొత్తమునందు కొంత మొత్తమునైనను తగ్గించుటకు భారతీయులకు శక్తిలేకపోయినను బట్టలవలనను పోయెడి 60 కోట్ల ధనప్రవాహము నరికట్టి దేశదారిద్ర్యమును తొలగించుటకు భారతీయులకు మంచి యవకాశములు గల నని దేశచరిత్రమును, దేశపరిస్థితులును విశదము చేయుచున్నవి. గాఢమహాత్ముని రాటపుసందేశ మీ నత్యార్థమునే వేయివోళ్లను చాటుచున్నది.

భారతీయులనానరించిన దారిద్ర్యపిశాచమును బారదోలుటయే దేశక్షేమపరాయణము

సామ్రాజ్యము ప్రభుత్వసామ్రాజ్యములను విశేషము చేయుచున్నది. ఈ మదేశవత ఏదోయో మూల నైనను విహారమును జేయుచునే యుండును. మహావ్యాధులు తాంశవమా యుచు ప్రజామయము జేయుచుండును. ప్రజలనున్నాతులై మృత్యుదేవతవార బడుచుండును. ఈవరమానధములకు మూలకారణము ప్రజలనుభవించుచున్న దారిద్ర్యస్థితి యని యిట్లు లంకీకరించుచున్నారు. మానమునకు పండురూపముల యాదాయముతో జీవయా త్రను గడపుట దుర్లభమని తెలిసియున్నను మాదాయమును వృద్ధిజేసిపి సాధనములుమా త్రము దెలియకున్నవి. సామ్రాజ్యపండితులు పరిశ్రమలను విశేషించిపి ప్రజాదాయమును వృద్ధిజేయవలెనని సిద్ధాంతము చేయుచున్నారు. కాని భారతదేశపరిశ్రమలను బోధించినపు డిసిద్ధాంత మసంబద్ధమని విశదమగుచున్నది. ఇప్పుడు దేశముందుగల 7200 యంత్రాలయములయందును 20,00,000 ప్రజలు పనిచేయుచున్నట్లు లెక్కలు విశదము చేయుచున్నవి. దేశమునందు గల యంత్రాలయములన్నియును గలిపి 1000 ప్రజలందును 6 మందికినూత్రమే పనులను గల్పించుచున్నవి. ఈ పరిమితిని వృద్ధిజేయుట కన్నియంత్రాలయములును, ఎంతకాలమును, ఎంత మూలధనమును కావలయునో ధిమంతులు నిర్ణయింపగలరు. ఈపరిశ్రమలు సంభవమగు వశమును దేశము వర్తమానమార్గమున వడ నుచున్న దేశమునకు కొన్నికొన్నియగు

విశదముచేయుచున్నను సామ్రాజ్య పండితుల సిద్ధాంతములే ప్రబలియున్నవి. ఇప్పుడు దేశమునందు గల 266 యంత్రాలయములయందును 2,74,361 పనివాండ్రకు మాత్రమే పనిగలను. దూది యంత్రాలయములసంఖ్య హెచ్చిన కొలదిని రాబుముల సంఖ్యయును చేతిమీగముల సంఖ్యయును తగ్గిపోవుచున్న విధమును యంత్రాలయముల చరిత్రము విశదము చేయుచున్నది. దూదియంత్రాలయముల వ్యాపకమువలనను పదియేండ్లలో నేత పరిశ్రమవలన జీవించెడివారి సంఖ్య నూటికి 6 వంతునను తగ్గినదని లెక్కలు రుజువుచేయుచున్నవి. నేతపరిశ్రమను విడిచినవారలకు జీవనోపాధికి కూలిపనులు మాత్రమే గత్యంతర మగుచున్నవి. చిరకాలాగత మయిన వారి సంస్కారము, నైపుణ్యము వ్యర్థమై పురోవృద్ధికిని వారి సామ్రాజ్యమునకును హాని కలుగుచున్నది. ఇప్పటికిని దేశమునందు 60,00,000 ప్రజలకు నేతపరిశ్రమ జీవనాధారముగ నున్నది. వారియందు దూదియంత్రాలయములు 2,70,000 మాత్రమే జీవనాధారమునకు సాధనభూతములుగ నున్నవి. ఇంకను 300 యంత్రాలయములను స్థాపించి ప్రజల కవసరమైన బట్టనంతయును తయారుచేయుట సాధ్యమైనను దేశక్షేమమునకు యంత్రాలయములు ప్రతికూలములని యనుభవమువలన దెలియచున్నది. యంత్రాలయములు 3,00,000 ప్రజలకునూత్రమే పనిని గల్పించి కోటివ్యయము నిలిపినను, 60 లక్షల నేతపనివాండ్రను

వృద్ధి చేయును. పారిశ్రామిక దేశమునందు పుట్టి
విడిగిన పాశ్చాత్యపండితులు భరతఖండ
స్థితులను గమనింపకయే చేసినసిద్ధాంత
ములనే మనవానిని నభివృద్ధిచేయుట విచిత్ర
ముగ నున్నది. ఒకవేళను వారిసిద్ధాంతములు
సూక్ష్మాధ్యయనముచేసి యంగీకరించినను 300 కూడి
యంత్రాలయములను స్థాపించుటకు చిరకాల
మును 150 కోట్ల రూప్యములును గావలసి
యుండును. ఈలోపుగను దేశ మధోగతి
తై బాగుపడుట దుస్సరమగును.

భరతఖండమునందు 100 యందు 71
మందికి వ్యవసాయము జీవనాధారముగ
న్నది. వీరు సంవత్సరమునం దాదేడు మాస
ము వ్యవసాయపుణములు లేక కాలహర
ము చేయుచుందురు, ఈ కాలహరణమును
ముట్టకు బదులు ప్రజలు వారి కాలమును
ముట్టకు పరిశ్రమమునకు వినియోగించిన
కల దేశాదాయము వృద్ధియగుటకును దారి
ముపోవుటకును సాధనము లేర్పడగలవు.
రాటమునకు సకుటున సంవత్సరమునకు
రూప్యముల రాబడి వచ్చినను కోటిరాట
ములు సంవత్సరమునకు 20 కోట్ల రూప్యము
ల సమకూర్చగలవు. ఈరాటపు పరిశ్రమ
నముతో నెన్నియో యువపరిశ్రమ
ల వికసించి దేశాదాయము వృద్ధిపొందగల
గలిగిన రెండేండ్లయనుభవమును చూ
చినది. ఇంగ్లండునందు 100 కి 60 మంది
జలకు పరిశ్రమలును 8 మంది ప్రజలకు

వ్యవసాయయమును జీవనాధారముగ నున్నవి
వివేకముగ పరిశ్రమస్వరూపము పెరుగుట
వలనను గలిగిన యవధివరంబరలను గ్రేటు
త్రిటను పరిశ్రమలు విశేషము చేయుచున్నవి.
అక్కడ నిపుడు 20 లక్షలమంది ప్రజలు పని
చేయు లేకను పరితపించుచున్నారు. ఈ ప్ర
త్యక్షానుభవము కనబడుచున్నను వ్యవ
సాయపరిశ్రమవలన జీవించెడి భారతీయుల
అంశ్లేయుల స్థితికి మార్పుటకు కలపెట్టు
యవ్యక్తమని విశేషమగుచున్నది. రాటపు ప
శ్రమము వర్తమానశ్రీనిదేశయందు నయి
తము ప్రజలకు జీవనాధారముగ సంకల
విధమును అంధ్రరాష్ట్రపరిశ్రమలును, ఇతర
రాష్ట్రపరిశ్రమలును విశేషము చేయుచున్నవి.
నేటికిని వేలమంది ప్రజలు రాటముల మూల
మునను స్వయముగ బట్టలను తయారుచేసు
కొని ఇతరులకు సయితము బట్టల నందజేసి
ధనము నార్జించుకొన్నారు. ఇది ప్రత్యక్ష
ముగ కనబడుచున్నను రాటపు ప్రయోజన
మును శంకించెడి మహానుభావులు దేశము
నందుండుట విచిత్రముగ సంకలడు. భార
తీయులు ముఖ్యముగ నాంధ్రులు గాంగీమహా
త్ముడు దేశమోక్షమునకు భక్తదురద్రుమసాధన
మని చేసిన హితోపదేశమును వారించి
స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుదురు గాత
భారతీయులును నాంధ్రులును నిభారమును
నిర్వహించగల విధము రాగల సంచితయందు
వివరింపబడును.

మహారాష్ట్ర పురుష సంకేత గాథ

రాటము - ఖడ్గరు

గ్రాంథి మహాత్ముడు మార్కండేయునకు జేసిన యపకారములందు రాటముల ఖడ్గరణము గణానియముగ నున్నది. స్వదేశవస్త్రాభిమానము మంగరాష్ట్రవిభజన మయమునం దారంభమైనను తాత్కాలిక ప్రయోజనమును గలిగి పోషణాధారము లేమిని స్వదేశవస్త్రాభిమానము వృద్ధినిబొంద లేదు. చరిత్రుద్ధమైన స్వదేశవస్త్రనిర్మాణాధారము లేని స్వదేశవస్త్రాభిమాన మసాధ్య

మని తెలిసియును మసాధ్యమైన నిర్మాణ కార్యమునకు దేశము పూనుకొనకుండెను. మానవులు తమకు గల సాధనసంపదలను వినియోగించి కార్యములను సాధింపగలరు గాని లేని సాధనసామగ్తికై వేచియుండుట వలన కార్యమును సాధింపజాలరు.

పాటపడుట యెయ్యవచ్చును. కరావలంబవృత్తిని భావమునందును రూపమునందును కార్యము నందును పోగొట్టుటకు ఖడ్గరుబట్ట ప్రత్యేకమైన తాతిసాధనముగ నున్నది. ఖడ్గరుబట్ట స్వాతంత్ర్యభావమును గలుగజేయుచున్నది. ఖడ్గరువస్త్రధారణము స్వాతంత్ర్య స్వరూపమును గలుగజేయుచున్నది. ఖడ్గరునిర్మాణము కోట్లరూప్యముల యాదాయమును గలుగజేయుచున్నది. ఖడ్గరునిర్మాణము ప్రజలను స్వరాజ్యకర్మయోగులను జేయుచున్నది. స్వరాజ్యయోగమునకు సాధనమైన ఖడ్గరు యోగధారణమును భారతీయు లభ్యసించుటకు దేశమునందంతటను రాటములు వ్యాపనమును బొందవలయును.

గ్రేటుబ్రిటనునందు ఖిల్లు లేర్పడిన కొలదిని రాటములు మూలము బడినవి. లాంకాపైను మిల్లులు గ్రేటుబ్రిటనుకు ప్రయోజనకరము లైనను భారత ప్రజాపోషణమునకు ప్రయోజనకరములేకాక ప్రతి బంధకములుపూడ నైవివి. లాంకాపైనుబట్టల నేధరతైనను ప్రజలుగోపవలయును. అబ్బలు లేనపుడు ప్రజలు దిగుబరులై తిరుగవలయును. యంత్రశాలల బట్టలు, ప్రస్తుతము కొనుపారలకు చక్కగ నున్నను, భారత జాతికి సకలవిధములను దుర్భరముగ నున్నవి.

స్థిరతరము చేసినది. జపాను బట్టలైనను చుట్టకు సమానముగ నున్నవి. ఈ దాస్యములను తొలగించుగల సాధన సామాన్యముగ నున్నది. రాటమువలన నెంతలాభము గలుగునను ప్రశ్నకు సమాధానమును యోచించుట యవసరము. ప్రజల నిస్సహాయ స్థితియందు రాటము లెంతలాభమును గలుగజేసిన నంతయే ప్రయోజనకరము. కొట్లకొలది ప్రజలు అమూల్యమైన కాలమునందు విశేషభాగమును వ్యర్థముగ గడపుచున్నారు. వ్యవసాయము ప్రధానవృత్తియైన భరత లండమునందు పూర్వము రాటములును మగ్గములును నుపవృత్తిగనుండి ప్రజాపోషణమును జేయుచుండినవి. మగ్గము లిప్పుడును ప్రజాపోషణమును జేయుచున్నవి. రాటములను తిరిగి వాడుకకు వచ్చిన, కొట్లకొలది మలకు ధనార్జనమునకు సాధన మేర్పడిన భారము తగ్గగలదు. ఏ యాదాయము ప్రజలకు రాటము లెంతలాభమును పొకూర్చిన నంతయే చేకజేయమునకు ప్రయోజనకరము. ప్రభులంద్ర కే పండితత్వమునే నిరంతరము బోధించు నున్నను ప్రతిపక్షమును సంకయాత్ములును ములేని కారణములను ప్రయోజనములను బట్టించు - రాటములు పూర్వముగ సాధన విపరీహసించుచు. చేతుల జోడించుకొని యాచనమును జేయుచున్నారు. రాట

చున్నపుడు తిరిగి ప్రయోజనమును సమర్థించుటయే యనావశ్యకము.

విశాలమైన భరతఖండమునందు రాష్ట్రములందు వేర్వేరు విధములైన రాటములు వాడుకయందున్నవి. ప్రజలు వడికెడి నూలురు వాడెడి ప్రత్తిని బట్టి రాటము లేర్పడినవి. చిన్నిరాటములు పెద్దరాటములు చేకమునందు వాడుకయందున్నవి. కత్తెమండలములందు కాపురాటములును మాలరాటములును వాడుకలో నున్నవి. మాలరాటములునన్ననూలు నడుకుటకు దగియున్నవి.

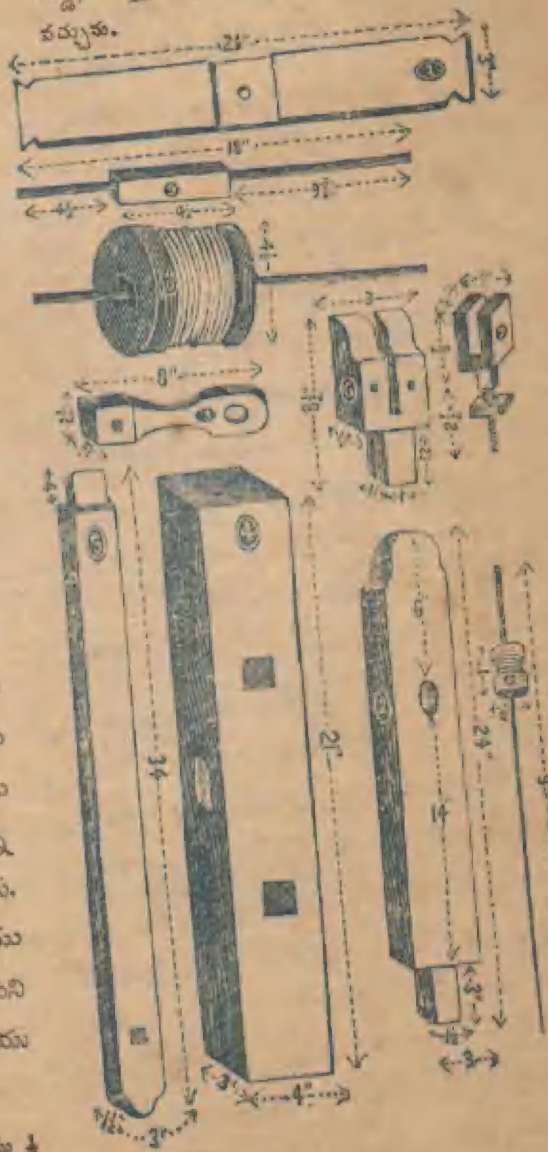
అస్సాము గుజరాతు ద్రవిడదేశ రాటములు సామాన్యముగ ముదుకనూలురు వడుకుటకు మాత్రమే తగియున్నవి. ఆంధ్రదేశమునందు నిజాము రాష్ట్రమునందును దత్తమండలము లందును 40.వ నంబరు నూలును వడుకుటకు కొన్ని రాటము లున్నను సామాన్యముగ 10 నంబరు నూలు మాత్రము తయారగుచున్నది. గంజామువిశాఖపట్టణముల

రాటము - ఖడ్గదు

ఖమాసము]

స్థలములందు 100 వ సంబంధము నూలును కగలరు. ఆ ప్రాంతములందు వడికెడి వెలమనూలనియును పట్టుసాలెలనియును రెండు విధములుగ నున్నది. అమచూలు 20-40 సంబంధములకును నూలు 40-100 సంబంధములకును నుండి దివ్యముగ నుండును. నూలు పన్నమును గట్టిగను నుండుటకు దూదినీ రశుభ్రము చేసి ఏకులను చక్కగ జేయవలయును. పొందూరు ప్రాంతములందు కొండ త్తినీ వాడుదురు. ఆ ప్రత్తినీ హంసతూలి లవలె నేకి యొక నలుసైనను లేకుండ జేసి యీ ఏకులను స్త్రీలు చేయుదురు. రెం డేకులను జేసి నూలును వడుకుట కేడానిమిది గంటలు పట్టును. మూడు తూలములు నూలు తయారగును. ఆ నన్ననూలు తులముల 1-3 4 నుండి 5 అక్షాలు వెల యెందును. ఈ నూలును వడుకుచున్న రాటములు ఎత్తుగను సులువుగను నుండును. దత్తమండలమునందు గల మాలరాటమును నెత్తుగ నుండి నన్న నూలును వడుకుట కనుకూలముగ నుండును. పన్ననూలును వడుకుట కేర్పడిన రాటము లన్నియును నెత్తుగ నుండుట యవసర మని శాస్త్రమును సనుభవమును విశదము చేయు చున్నది.

- సెం 5. ఎదురపట్టె వడలు 8, పొడవు 84, ఎత్తు 1 1/2
 సెం 6. నిలువుపీట ఎ. 8 1/2, వె 9, మందము 1 1/2
 సెం 7. పీల్చిన చెవులు కొమ్ము, కొయ్య, కొలు, నా, గుడ్డ, ఇత్తడి మెడలగు వానితో జేసికొన వచ్చును.

- సెం 8. అడులు వెడలుపు 9, ఎత్తు 24, మందము 1 1/2
 అంకుశము. 8 అక్షాలు గలవు.

- సెం 8. కదురుగు దాని అడ్డము. పీల్చినచూలు నూలు పట్టి చేసికొనవచ్చును.
 సెం 9. ఎగుగు పొ. 18, మం 1 అం.

దేశమునం దంతటను క్రొత్తవిధమైన పాండూరు స్త్రీలు రాటపు వేగము నేక
రాటములు వందలకొలది తయారగుచున్నవి. విధముగ నడుపుచు లాఠ నన్నములును
జీవనచరకములు, బెరిలు చరకములు, కాలి గొంగులును లేక బకేవిధమైన నన్ననూ
రాటములు మొదలగు రాటము లెన్నియో తీయగలదు. పాండూరునందు వాడుకయొ
తయారగు చున్నవి. వెల ధూ 10 మొదలు దున్న రాటమును బోలిన రాటముయొక్క
ధూ 30 ల వఱకును గలదు. వెలకు దగిన యాకారమును కొలతలును నిచటఁ దెలుప
ప్రయోజనము మాత్ర మీ రాటములందు బడినవి. నబర్మతీ ఆశ్రమమునందును నిట్టి
గవిలించుదు. రాటములు సర్వసామాన్య రాటమేగలదు. కాని ఆ రాటము చా
ముగ వాడుకయందుండుటకు వెల తక్కువ బరువుగ నుండును. పాండూరు రాటమువ
యును చేత సులభముగను నుండువలయును. నన్ననూలు తయారుచేయుట కువయోగ
క్రొత్త రాటములం దీ రెండు సదుపాయము వడదు. రాటముల నమూనాలు సామా
లును తక్కువగనున్నవి. గాంధీమహాత్ము
డును మగవలెలాలు గాంధీగారును పూర్వపు
రాటములే యోగ్యముగ నున్నవని తెలిపి

ముండిరి. పూర్వపు రాటములందు సన్న
నూలును జేయుటకు వాడుకయం దున్న
రాటముల కొలతలు ఇవటను దెలుపబడినవి.
ఆకుల యెత్తును బట్టియును కడురు సన్న
మును దండి పొడుగును బట్టియును కడురు
నిరు గుచుండును. నియమితకాలమునందు

ముగ నొక్క సీరుననే యుండినను మంచి
దునితో నన్నని దారమును జేయుట కెత్త
యిన యాకులును పొడవైన కమ్మియును
సన్నని కడురును నుండువలయును. మూడు
నాలుగు వారముల యభ్యాసము నూలును
సామాన్యముగఁ దీయుటకుఁ జాలును.
రాట పెత్తుగ నుండిన పెద్ద బారను
తీయుటకు నీలుండును. రాటముముందరకున్న
పీటమీదను నెత్తుగ నూర్చుండె పడుకుట
వలెనను

కరగ నడుపుట వలనను నూలు సరిగ
దు. నూలు సమాసముగ నుండుక
తగాను సన్నముగాను వచ్చుచుండును.
పలవనే పడుకునకు బడిరాకుండును.
నుండి నూలు పురిచ్చెట్టుకొనుచు వచ్చు
లు రాటమును ద్రిష్టచు నేగును పొగిపో
పలయును. ఇటులు చేయుటవలనను తిరిగి
ని తెట్టుటకు రాటమును త్రిష్టవలసి
వసరము గలుగదు. నూలును పడుకుట
ందు గమనింపవలసిన విషయములు 1 పురి
సమాసత్వము గాని. ముదుక సన్నములు

గావు. నూలునం బొకచోటను 10 వ సంబ
రును నొకచోటను 40 సంబరును నున్నపుడు
నూలు నేయునపుడు తెగి నేయుటకు పిలుం
డదు. చేతినూలు పడుగునకు నిలువక పోవుట
కిదియే ముఖ్యకారణము. పొందూరు
నూలు 100 కంటెనెనను పడుగునకు నిలుచు
చున్నది. ఆ నూలు మంచిపురి గలిగినమా
నను గనుండుటయే ముఖ్యకారణము. పురిగల

నున్నది. చేతినూలు పడుగులకు బడివచ్చు
నని యనుభవమువలననే తెలియుచున్నది.
నూలునందు లోపము నెన్నుటకు వర్తమాన
కాలమునం దింకొక ముఖ్యకారణము గలదు.
ఆ కారణము మృగములకు సంబంధించినదే
కాని నూలుకు సంబంధించినది కాదు. అయి
నను దానిని పడుగులకును గల సంబంధము
వలన నిచటను సూచించ బడుచున్నది.

చేతి నూలు మృగము లన్నియును
సామాన్యముగ తక్కువ వెడలుపును గలిగి
యున్నవి. చేతినూలును నేనెడించములకు
40 అంగుళముల బట్టలను నేయుట వాడుకగ
నుండెను. ఆ వెడలుపునకు తగిన అచ్చులును
పన్నెలును వాడుకయం దున్నవి. ఇప్పుడు
ఖద్దను ప్రచారమునలనను 50-54 అంగుళ
ముల బట్టలు కావలసివచ్చినవి. బట్టల వెడ
లుపు హెచ్చినకొలదిని అచ్చునకు కుంజ
ములు హెచ్చుచుండును. నూలు కుంజములు
మాత్రనను అచ్చులు మాత్రనపుడు పడుగు
నూలు వేరయందు తెగిపోవు చుండును. కుం
జములకును నూలునకును తగిన అచ్చులను
జేయించినపుడు ఈలోపము గలుగదు. నూలు
నందు లోపము లేకపోయినను లోపము
నూలుమీదను మోపబడుచున్నది. సంవల
సంవత్సరము లలవాటవచ్చి రాటముల పరి
శ్రమ, ప్రస్తుతము మాటువడి యున్నను పున
రుద్ధారణము చేయుట సులభసాధ్యము. రాట
ముల వాడుక యాంధ్రదేశమునం దింకను
వ్యాసమునందగు గలదు. ఒక సంవత్సరము

మైన వ్యాపకము గలిగినది. దేశీయు లందఱును మంచిప్రయత్నములను తేసిన రెండు దేశాలో రాటములను వ్యాపింపజేసి మంచిఖద్దరును నిర్మించుట సులభసాధ్యము.

రాటములను వ్యాపింపజేయుటయందన హోయోద్యమభయమును గలిగియుండవలసిన యవసరము లేదు. నిజు వేదలు పంచములు రాటములను వాడుచునే యున్నాను. రాటములు బీదలజీవనపోషణమునకు సాధనములుగ నున్నవి. దేశాదాయమును వృద్ధిచేయుచున్నవి. పరావలంబనమును నిర్మూలము

ముచున్నవి. రాటములు సకల జనులకును భార్గముగ శ్రీచక్రములుగ నున్నవి. త్రరాటములును నూతనవిర్యాణములును మంగతులకును సగరవాసులకును ప్రయోగము లైనను సామాన్యులకును గ్రామములను ప్రియోజనకరములు గావు. మను వడుకుటకు గ్రామములే నిలయగాని పట్టణములు స్థానములు గావు. న్యవజలు సాధకులు గాని శ్రీమం సాధకులు గారు. ఈ పరిశీతులందు

జేయుటకును మరన్మృతు చేయుటకును నగిన రాటములనే ప్రజలు వాడుట కార్యసాధనముగ నున్నది. రాటమునకు ఆకులను మును తుకుకొయ్యతో జేయుట యచితము. ఇతర భాగములను తుమ్మ పిప్పి బిల్లుడు మొదలగు కలపతో జేయవచ్చును. రాటములు బిగువుగను గట్టిగను జేయుటవలనని చీరకాలము బాగుగ బనిచేయును.

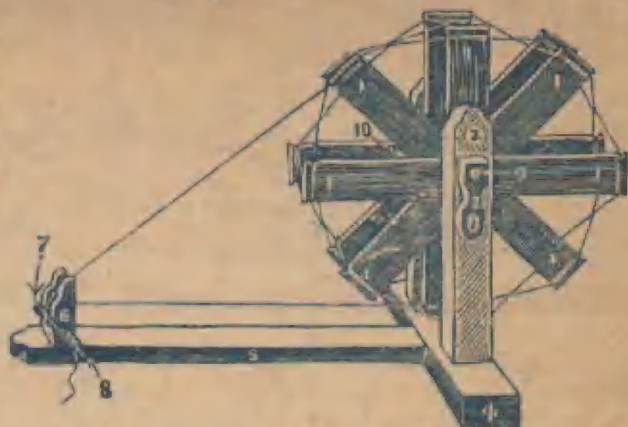
నూలు చుట్టులు

నూలును చుట్టుటయందు దేశమునకు ప్రమాణము లేదు. కండెలుగను చుట్టులుగను వారలుగను నూలు చుట్టబడి నూలు వాడుకును నమ్మకమునకును వచ్చుచున్నది. కండె పలనను నూలును నేతకు తిరిగి తోడి వారలు గా జేయవలయును. కండెలు చిక్కుపడి నప్పము గలుగుచున్నది. దేశ మంతయును మిల్లు నూలువలె నొక ప్రమాణముగనే చేరి నూలును చుట్టుటవలనను మంచిప్రయోజనము గలుగగలదు. వారలు పోయునపుడు కంజములకు కట్టను కట్టుటయును నవసరము.

రాటపు నూలును జాగ్రత్తవలెను విధము

కడుగునుండి నూలు కండెను తీసి ఒక ఫున మగు చుట్టములో 8/4 గజము అవగా 1 1/2 మార మధ్యను స్థలము విడిచి రెండుమేకుల కొనలయందు కొట్టి దానియందు నూలునుచుట్టి 81 పోగులను లెక్కపెట్టి కట్టలయందు, దీనికి నిలప యని చేరు. పలుకుంటి నిలవలను 7 తమారు చేసి మొత్తముగ కొక్కట కట్టలయందు, దీనికి తుట్ట అని చేరు. దీనియందు 84 గజముల నూలు ఉండును. ఈ విధముగ చుట్టినవో పోగులు లెగినపుడు ములభముగ కనిపెట్టి వీలగును.

నూలుకట్టిన ఒక పొనకు తేక ఒక రతి
ఎన్ని కూగునో అంత ఆ నూలుయొక్క
తేలిసికొనలయినా, బాగు
చేసిన నూలు నేతకు ముఖ్యముగ
మండవలయును.

రాటపు నూలుకు
నెంబరు కనిపెట్టి ఖరీదు
నిర్ణయించు విధము

నూలు నెంబరు.	1 పంజముకొనము.	1 పొనుకు.			
	తలము	ర. అ. ప.			
4	10	0 2 0	40	1	1 1 0
6	6 2/3	0 3 8	50	4/5	2 8 6
8	5	0 4 6	60	2/3	2 18 0
10	4	0 5 9	70	4/1	3 6 0
12	3 1/3	0 7 0	80	1/2	4 3 0
16	2 1/2	0 9 4	మ.రా: (1) పంజము $1\frac{1}{3} \times 80 \times 7 \times 840$		
20	2	0 12 0	(2) 1 పొను + 40 తలములు 40 రూపా		
24	1 2/3	0 14 0	యల యెక్కు.		
28	1 1/2	1 0 8	ప్రతి నిచ్చి నూలును కలకు తీయవలయు నై		
32	1 1/4	1 4 0	నూదాహరించిన విధముగ నూలు కేర్పగలిన కూలిదో		
			ప్రతి ఖరీదు కలిపి 1 రతి 0-6 చొప్పున తరుగు		
			ఖర్చును చేర్చి నూలుకు ఖరీదు తీర్చానింపవలయును.		

ప్రణయాధారములు

అధికార్థ నూర్యనారాయణరావు గారు బి. యే. బి. యల్.

వెన్నోల కోమలమా చిన్నతనమున
నెలతరొ, నీ కనులజూచి చెలిమిగంటిని!

పాలుచెక్కులంటగారు బాల్యమందున
చెలియరొ, నీ పలుకులవిని వలపుగంటిని!
అభినవశృంగార మొలుకు యౌవనమున
ముదిరిరొ, ఎడయెడను తేర్చి ముక్తిగంటిని!

శ్రీ శైలక్షేత్రము

శ్రీ. శ్రీ శైలం శిఖరేశ్వరం గణపతిం శ్రీ హనుమంతం పునః
సారంగేశ్వరం చిందు తిక్క మమలం ఘోషార్క విజ్ఞేశ్వరం
గంగాం శ్రీ భనురాంబికాం గీరిసుతామారామ వీరేశ్వరం
తంభం చక్ర వరాహతీర్థ మనిశం శ్రీ శైలనాథం భజే.

శ్రీ మన్మథేశ్వరం లీలావిలాసవిరాజితం మహాదేవనకు హృత్కవ్యరూపములు. మన్మ
బులైవ శక్తిస్వరూపములు విచిత్ర ధ్వలు శక్తిపౌండర్యమున దును విభవా
ములు. సకలస్వరూపములు సకలభూతములు రాధుమున దును భీతిరాకారములందును నిర్వ
సకలశక్తులు మహాదేవావతారములు. శిలవర్ష మైన యీశ్వరవిలాసములను గనుగొనుదు

తములు మహానదులు గహనానాతరములు బహ్మయ్య వైది. సమామ హేశ్వరుల లీలా
తరులతాగుల్కములు నివృత్తములు శివాల విలాసములకు హిమగిరి నిలయము. సమామ
ములు పావనచరితములు నివ్యానతారములు హేశ్వరులు సత్త్వరూపమును కలిత్యరూపమును

మాఖమాసము]

బడయుటకు మహాతపంబును జేసిరి. శంకరుడు ఈ తపోనిష్ఠకు భంగమును గలుగజేసిన కాముని భక్త్యము చేసెను. విత్తనత్యధర్మచారినియైన పార్వతీని పరిగ్రహించుటకు నటరాజు మూర్తియై మహాతాండవమును జేసెను. మహాతాండవముతో విశ్వసమృద్ధిహాసమును జేసి పార్వతీని పరిగ్రహించెను. కామదహనము, పార్వతీవడిగయము ఐరమేశ్వరుని విచిత్ర లీలలు. ఆత్మసమర్పణము ఐరమేశ్వరవడిగయము పార్వతీదేవికి కరమప్రయోజనములు. పార్వతీఐరమేశ్వరుల లీలావిహారవిలసింతలు లైన హిమగిరిశిఖరంబులు గంగావహన కాలంబులు దివ్యవబోధంబునకు సాధనంబు లుగ నున్నవి.

శ్రీ రాధా కృష్ణుల విహారవిలాసములు గోకుల బృందావనములకు కాళిందీ ప్రాంతము లకు మహాత్వమును గలుగ జేసినవి. శ్రీకృష్ణుని మురళీగానము రాధా ప్రపంచమును కరవ శిము చేసినది. గోవులు గోపికలు బృందావనము గానామృతమునందు మునిగి తన్మయత్వమును బొందినవి. రాధామాధవుల విరహారావములు విశ్వాత్పతమైన సంసారరసాదమును జిహ్వులుము చేయుచున్నవి. శ్రీకృష్ణ శ్రీరాముద్రితములైన మధురాయమునా ప్రాంతములు పుణ్యప్రదేశములై దివ్యయోగ సంపర్కణమును జేయుచున్నవి.

శ్రీ సీతారాముల వనవాసవిలాసములు నందకారణ్య ప్రాంతములకు మహాత్వము నాపాదించినవి. దక్షశిక్షణము శిష్టరసము

లీరస్థములైన నందకారణ్య ప్రాంతములకు దివ్య విభూతుల సౌందర్యాన్నివ. సీతారాముల దివ్య చరిత్రములు మహాసంసారమునందు ధర్మాధర్మసంరంభమును ధర్మవిజయమును బోధించుచున్నవి.

ఆర్యులకు దక్షిణాప్రస్థానమునందు శ్రీ శైలము మహాస్థలముగ నేర్పడినది. శ్రీ భ్రమరాంబా మల్లికార్జునుల లీలలును శ్రీ సీతారాములలీలలవలె మహాహరములై ధర్మాభ్యుదయమునకు సాధనంబు లగుచున్నవి. హిమనగవాసులైన యమామహేశ్వరులు శ్రీ గిరియందు అంబా మల్లికార్జునులుగ వెలసి భక్తకోటికి వరదాయకులైరి. శ్రీ శైలక్షేత్రమునందు ద్విరతైవమతిమునకును దక్షిణాక్షైవమతిమునకును, ఆర్యసాంప్రదాయములకును గ్రామిణసాంప్రదాయములకును సమ్మేళనము గలిగినది. ఈ సమ్మేళనమే కాళాంతరమునను బనవేశ్వరుని కాలమునందు వీరశైవముగ బరిణమించిన విభమును శైవమతచరిత్రము విశదము చేయుచున్నది. శ్రీ శైలక్షేత్రమునందు త్తరదేశమునందు వలె నన్నివర్ణములవారును శివలింగము నర్పించుట కధ్యంతరము లేదు. మహర్షులు దుర్గమారణ్యనగప్రాంతములందు వివాసములను గల్పించుకొని ధర్మాభ్యుదయమునకు బాటపడిన విభమును పుణ్యక్షేత్రము లనంతముఖములను విశదము చేయుచున్నవి.

శ్రీ శైలము దక్షిణదేశమునందు గల పుణ్యధర్మములందు సుప్రసిద్ధమైన మహాస్థలము.

శ్రీశైలమున కనిర్వచనీయమైన శోభను గలుగజేయుచున్నది. శ్రీశైలము పురాతనమైన పుణ్యక్షేత్రమని జోచితము, స్థలపురాణము, ప్రాచీనశిల్పము తెలుపుచున్నది. శ్రీశైల మాత్యులదక్షిణప్రస్థానమునం దొక ముఖ్యగుట్టముగ బరిగణించబడిన విషయమును నిత్యసంకల్పము విశదము చేయుచున్నది. నిత్యకర్మానుష్ఠానమునఁ దు హిందువులు సంకల్పమును జేయునపుడు స్థలనిర్దేశమునఁ దు శ్రీశైలసంకీర్తనమును జేయుట నేటికిని కరంధరాగతమైన యాచారముగ నున్నది. సంకల్పమునందు

“పశ్చాత్కొటియొకం దీర్ఘకపివర్జిత
లక్షణావధి దీర్ఘ జమ్బువీధి. భంజనై, భంజనై
కొట్టెడిదిగిగాక. శ్రీశైల పాశ్చాత్యులక
కృష్ణానానాకృత్యకై, వ్యూహా నుప్రదేశా
దాహిత్యరన్నకా.....

అని దాక్షిణాత్యులు—ముఖ్యముగ నాంధ్రకర్ణాటకులు—శ్రీశైలసంకీర్తనమును జేయుదురు. ఈ సంకీర్తనము శ్రీశైలము పురాణ ప్రసిద్ధమైన మహాస్థలమని తెలియజేయుచున్నది.

భూవర్ణన

శ్రీశైలక్షేత్రచరిత్ర దితర పుణ్యక్షేత్రముల చరిత్రమునలె భావగర్భితమై కరమేర్వరలీలాదిలాసములను రమ్యముగ బోధించుచున్నది. శ్రీశైలము మజలపూరితము; కరులతాగుల్మపరిశోభితము; ధాతుభరితము; దివ్యవృక్షవిరాజితము; సకలకీర్తనభాసితము. మహానలు

బాదిన విధిమును స్థలపురాణము చెబుచున్నది.

కృతయుగమునందు శిలాదుడను ఋషి పుంగవుడుండెను. ఆ శిలాదుడు లోక మెప్పురుషాంద శివుని గూర్చి మహాభవం బొనరించెను. ఆ మహానీయు దీర్ఘరసాత్కాత్యారమును గోగుచు, నివాసి గళాదావరములనువశీకరణము చేకొని, నర్పాంగనను మేలుకొలిపి, యోగాగ్నిని ప్రజ్వలించజేసి, చిత్తంబును సహస్రాక్షమలంబునందు హత్తిండి, వశ్యశ్వముని గవి మహాదానందసమాధియఁ దు మెలంగు చుండెను. కరమేర్వరకు ప్రవన్నుండై తపంబునకు మెచ్చి వరంబుల వనుగ్రహించెను. ఈర్వరవర ప్రసాదమున నిరువురు సుతులు గలిగిరి. వారు శైవధీమహారాయణులై కర్వతుడు నందికేశుడు అను నామములను ప్రసిద్ధిపఱచుచు. కర్వతుం దిఖంజనవభక్తికరవశుండై హిమవన్నగమునం దుగ్రతికం బొనరించెను. కిర్రడు తపంబునకు మెచ్చి ప్రత్యక్షితు కర్వతునకు శోభనవరంబుల మెలగి యుండెల్లి తుం దయ్యెను. శివప్రసాదమున కర్వతుఁడు శ్రీకర్వరహాసముగు దాత్మను. ఆ కర్వరమునందు మేరువు మొదలగు వగములు గంగాది పుణ్యక్షేత్రములు బ్రహ్మద్యమరులు గజేభాది ప్రమథులు బసవేశ్వరాదిభిక్తులు తెలుసునటు లనుగ్రహించెను. మఱియును శిఖరసందర్శనమార్తమను జీవజాలంబులకు దురితాపహరణంబును భక్త్యుడనుగ్రహించెను. శ్రీకర్వతుంబునందు పార్వతీకరమేష్విరులు భవ

నందికేశ్వరుండును మహాతపం బొనరించి శంక
రునిమెట్టింది నందికేశ్వరత్వంబును వహించెను.

శ్రీగిరినామము

కృతయుగాంతమునందు సుమతి యను
మునిపుంగవండు నిలిసిల్లెను. ఆమునికి శ్రీ
యను కన్నియ గలిగెను. ఆ కన్యక ఘోర
తపంబును చేసి మహాదేవుని మెచ్చులను బడసి
పర్వతంబునకు స్వనామాంచితంబైన శ్రీపర్వ
తాభిధానంబును స్థాపించెను.

చంద్రగుప్తతమ

పూర్వకాలమునందు శ్రీకైల ప్రాంతము
నందు మల్లికార్జునంబును మైకచట్టణము
విలసిల్లుచుండెను. ఆ పురమును చంద్రగుప్త
సహారా తేలుచుండెను. చంద్రగుప్తమహా
రాజు సంతానార్థమై పివమైన తప
స్సును చేసి శంకరవరప్రసాదంబున సంతాన
లాభవరమును బొందెను. ఆనమయమునందు
చంద్రగుప్తుడు శత్రుసంహారవ్యవహారనిమ
గ్నుడై పండ్లండేడులు దేశాటనమును చేయు
చుండెను. రాజే గర్భమును దాల్చి యొకకన్ని
యను గనెను. ఆ రాచకన్నియకు పురోహి
తులు వాతకర్మలను చేసి చంద్రమతి యను
నామకరణమును చేరి. చంద్రమతి నవమూ
వనావిన్యాలమైన మనోహరాకారమును గలిగి
పెరుగుచుండెను.

చంద్రగుప్తుడు శత్రువులను జయించి
విజయధ్వజములతో వైశ్యపరివారనమేతుడై
విజనగరమును చేరెను. చంద్రమతి పితృ
వాత్సల్యప్రేరితయై పరమానందభరితయై
మృదుమధురగానములతో దండెడి కన్యక

నీరాజనంబుల వైత్తి స్వాగతంబు నొనంగెను.
చంద్రగుప్తుడు లావణ్యామిషలోబుడై మోహ
పరవశుడై తనకూతును గామించి నీతిబా
హ్యంబులైన సంభాషణలను తేయుచుండెను.
నలీనురలు మంత్రి పురోహితులు పరివారజన
ములు చేసిన ధర్మోపదేశములు రాజునకు
వెగటుగ నుండెను. ఆ క్షణముల హిగోప
దేశములు, సాంర్వనవాక్యములు, నిందోక్తులు,
ధిక్కారవచనములు, నిరదృశములుగ బరిణమిం
చెను. చంద్రమతి ధర్మామాధ్యయై తన తలి
దండ్రులను గృహమును పురమును వదలి, ఒక
గోపకుని వహాయమున కృష్ణానదిని దాటి, శ్రీ
గిరిని చేరి యుగ్రతపంబును చేసెను.

శ్రీగిరియందు తనపాడియావు పాలు పితం
కకపోవుటకు గారణం బరయటకు గోపకుని
నియోగించెను. గోపకుడు స్వయంభువలింగ
మునకు గోవుక్షీరాభిషేచనమును చేయుట గను
గొని చంద్రమతికి వివేదిం చెను. చంద్రమతి
యుగ్రతపంబును చేయుచు మల్లికార్జునుమము
లతో బ్రత్యహము శివునిబూజించుచు గాలము
ను గడపుచుండెను. కరమశివుడు నుప్రీతుడై
చంద్రమతికి నిరంతరశివారాధన పరమును
బ్రసాదించెను. మల్లికార్జునుమార్చనలచే ను
ప్రీతుడైన మహాదేవుడు శ్రీగిరిమల్లికార్జున
నామమున బ్రసిద్ధిని గాంచెను. చంద్రమతి
యును మల్లికార్జునుమంబుల మల్లికార్జునుని
నర్చించుచు వకలలోకభజనియమైన నియం
బామానమున శ్రీకైలమునందు శాశ్వతవా
సమును గైకొనెను. భవరాజులయము

ఇతరక్షేత్రములందు వలె శ్రీశైలక్షేత్రము
నం దంకాలయము శివాలయమునకు పార్వ
మునందులేదు. చంద్రగుప్తపురము మల్లికా
నగరము తామ్రగ్రస్తమై పాడుపడినది. శ్రీశైల
మున కనలిదూరమునందు పాతాళగంగ కాన
లియొక్కన పాడుపడియున్న చంద్రగుప్తపట్టణ
ము వేడినది నీపురాణగాధను సంస్కరింపజేయు
చున్నది. కామరాజావృతమైన మల్లికానగ
రము వైతస్యరహితమై ఇక్ష్వకుమునుభవించినది.
త్యాగరాజావృతమైన మల్లికార్జునాలయము
వివాత్సరింపరల పాలయ్యు వైతస్యవదంతై
సర్వజనారాధ్యంతై ప్రకాశించు చున్నది.
మహాసంసారమునందు త్యాగభోగముల నమ
న్వయమును శ్రీశైలేతిహాస ముతరమణీయ
ముగ భోధించుచున్నది. కామ మనోగతి
యందు భోగరూపమునను రూర్ధ్వగతియందు
త్యాగరూపమునను బణింపించుచు ముఖ
దుఃఖములకు మూలబీజ మగుచున్నది.

చంద్రమతి శివుని సతీత్వమును వేడలేదు.
సంతాపమును గామింపలేదు. సంపదలను గోర
లేదు. క్రితినభ్యర్థించలేదు. శివమయైన
నిరంతరశివారాధనమును శివారాధనలభ్యవైన
యంబాత్వమును వహించినది. భ్రమరాంబు భ్ర
మరకీటకన్యాయమున లోకాంబయై భక్తులకు
పాహువ్యము నొసంగి శుభక్షితి ననుగ్ర
హించుచున్నది. అదిశక్తి, అన్మొలంబు. భ్రమ
రాంబు వ్యవహారములను వాత్సల్యమర్పణమును
జేయుచువిశ్వవికాసమును జేయుచున్నది. ఈనర
మరహరస్యమునునితరక్షేత్రములవలె శ్రీశైల
క్షేత్రమూర్తికింకమును బోధించుచున్నది.

శ్రీహర్వర్యార్థములు

శ్రీశైలవర్వర్యతమునకు నాలుగుదిశలం
దును నాలుగు ముఖ్యద్వారములు గలవు. ఆ
ద్వారములు త్రిపురాంతకము సిద్ధవటము ఆ
లంపురి ఉమామహేశ్వరము అనుపుణ్యద్వార
ములై ప్రసిద్ధిని గాంచినవి. అనాలుగు
ద్వారముల నడుమనుగల భూమి పుణ్యవ్రదమై
న శ్రీశైలఖండనామమున బ్రసిద్ధిని బడసినది.
శ్రీశైలఖండము ముప్పదియోజనముల పొడ
వును ముప్పదియోజనముల వెడలుపును
గలిగి తొమ్మిదివందల యోజన
ముల విస్తీర్ణము గలిగియున్నది. ఈవర్వర
మునకు ౧. పాకశాసనము ౨. వైడూర్యము
౩. త్రిపురాంతకము ౪. వశ్చిమము ౫. బ్రహ్మ
శ్వరము ౬. మాణిక్యము ౭. ప్రవాళము
౮. పుష్పశైలము నాంబరగంబెనిదిశ్చింగం
బులు గలవు. పాకశాసనశృంగమునందు
సాన. ద. నంద. శుక్లయును, వైడూర్యశృంగము
నందు గోమతియు క్షీరకళయును, త్రిపురాంత
కమునందు తామ్రహమ్నవి, చిత్రయును,
వశ్చిమ శృంగమునందు భారతి, చారు
ఘోషి, అరుణయును, బ్రహ్మశ్వరమునందు
మహాజ్యోతి, ఇయ, విజయయును, మాణిక్య
శిఖరమునందు సక్రీష్ణ, అలిష్కలియును,
ప్రవాళశిఖరంబునందుజ్యోతి, అద్వి, చతుర్వక్ర
ములును, నష్టవంబగు పుష్పశైలశిఖరమునం
దు సుశ్రవ, క్షేమ, శుక్లయునుతీర్థంబులును ము
క్తిప్రదంబులై భాసిలుచుండును. మణియును
వాశైలంబునందున్నట్లంబులై సనాలుగుశృంగ
ములు గలవు. పూర్వశిఖరము చేతవావర్గమున
కాలయమై గాంగేయమయమై హేమకూట

మని వెలయుచుండును. దక్షిణాశిఖర నుభాలో
 బిలమన మరకతరత్న స్థగితమై నారాయణున
 కాలయమై యలనుచుండును. పశ్చిమశృంగము
 న దిమండలమన పబ్రమయమై నందీశ్వరున
 కాలయమై భాసిలుచుండును. ఉత్తరగోపు
 రము సోమేశ్వరమన భౌతిమయమై కుమార
 స్వామికి నానస్థలమై విరాటలుచుండును.

గలప్ర. శ్రీకాయ కరక్కాయ మౌచికాయ
 తేనె మైనము మోడుగమాడలు మొదలగు
 వన్యజము లీయరణ్యమునం దుత్పన్నము లగు
 చున్నవి. రాగి ఇనుము సీసము బంగారము వశ్మ
 ములు మొదలగు ఖనిజములు నల్లమలకొండ
 లందుగలప్ర. ఆకవి హరితయను కాగితములను
 తీయుట కనుపూలమైన వెదురుపొదలతో నిం

యాత్రికులు అన్నము వండుకొని భుజించుట

భోగలక్షణములు

నల్లమల ఎల్లమలకొండలు కర్నూలు
 మండలమునందు విశేషమైన ప్రదేశము నాక్ర
 మించుకొనుచున్నవి. వెల్లికొండలను పేటాక
 కొండలవరుసలు కర్నూలునకును నెల్లూరికిని
 నడుమను గలప్ర. నల్లమలయడవులు ౨౦౦౦
 చదరపుమైలుల ప్రదేశము నాక్రమించుకొని
 యున్నవి. అడవియందు తేకు మద్ది చంద్ర
 చందనము పొగ్గము మొదలగువృక్షరాజములు

దీయున్నది.
 గుండ్లకమ్మ,
 రాళ్ళిమడుగు,
 తీగలేరు, కం
 దేరు, దువ్వ
 లేరు, సాగిలే
 రు, గాలేరు,
 భవనాశి మొ
 దలగు నదీనద
 ములు నల్లమ
 లకొండలందు
 పుట్టుచున్నవి.
 నల్లమలకొండ
 లందు ౩౦౦౦
 అడుగులు ఎత్తు

గలశృంగములు

గలప్ర. ఈ కొండలందు బుట్టుచున్న వీణులు
 కంబము శ్రీపురాతనము మొదలగుచెఱువుల
 నీటికాధారములుగ నున్నవి. అరణ్యములందు
 పెద్దపులులు చిఱుకపులులు ఎలుగుబంట్లు ఏడు
 వండులు మొదలగు క్రూరమృగములు గలప్ర.
 నగశృంగములు కొండలోయలు శారడవులు
 విశాలోన్న రవ్వక్షములు వెదురుపొదలు
 కొండవాగులు నదీనదములు పెద్దచెఱువులు
 నీటిబుగ్గలు మునుగు నీరు

శ్రీశైలయాత్ర కవితాచరిత్ర మైన శోభను గలుగజేయుచున్నది. యాత్రికులు కులగోత్ర భేదములకు మఱచి వశభోజ్యములకు జేయుచు గుంపులు గుంపులుగా కొండల నెక్కుచు దిగుచు శివనామస్మరణమును జేయుచు కీర్తనలను బాడుచు శ్రీశైలయాత్రను పరమోత్సాహముతో జేయుచుండురు. మరచిలు తమయల్పత్వమును మఱచి దైవమహత్వమును భావనము చేయుటకు శ్రీశైలయాత్రాచరిత్రములు పరమపురోహితకరములు.

నందు వ్యాపింపజేసినటులు సంకల్పవిధానము స్పష్టము జేయుచున్నది. ఋషియుగమునందే మహాత్ములు శ్రీశైలాద్రియందు నివాసము చేరినదియును నిర్ణయించుటకు దగిన యాధారములు కనబడవు. మహాభారత రామాయణములందు శ్రీశైలక్షేత్రము పేర్కొనబడినది. గోకర్ణస్వామియును నవనాధసిద్ధులును శ్రీశైలమునందు నివసించినటులు గాధలుగలవు. ఋషియుగమునందు వేదవిజ్ఞాన వ్యాపనమునకువలె బుద్ధయుగమునందు

శ్రీశైలయాత్రాచరిత్ర చిత్రము

శ్రీశైలచరిత్రము

నిత్యకర్మానుష్ఠానసంకల్పమునందు దేశ నిర్దేశమును జేయుటకు శ్రీశైలసంకీర్తనమును జేయుటవలనను శ్రీశైల మార్గ్యులకు బురారణమైనవాసస్థలమనిస్పష్టమగుచున్నది. మహర్షులు శ్రీశైలమునందాశ్రమములకు గల్పింపబడి నాచరించినవారమును దక్షిణాపథము

కుని ధర్మశిలాశాసనములు శ్రీశైలప్రాంతమునందు గానరాకున్నను శ్రీశైలము పాదమరవ్యాపనమున కశోకచక్రవర్తికాముననే ప్రఖ్యాతిని గాంచినదని శ్రీశైలక్షేత్ర పరిమైన చరిత్రవలన నూహించు దగియున్నది శాలివాహనశకారంభమునకుఁ బూర్వము నిర నాగారుచుడు శ్రీశైలక్షేత్రమునందు

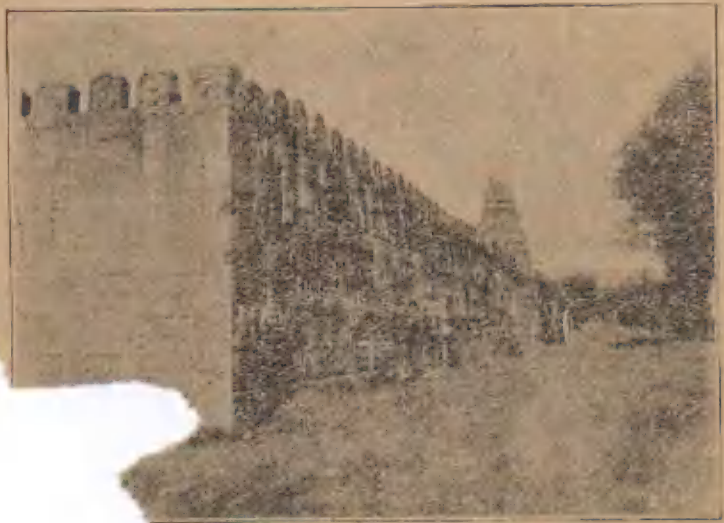
పాదధర్మవ్యాపనమునకు శ్రీశైలక్షేత్రము తోడ్పడినది. కృష్ణానది కెడమ పార్శ్వమునందు గల శిథిలమైన చంద్రగుప్తపురము గుప్తరాజ్యవ్యాపనమును జెలుపుచున్నది. చంద్రగుప్తపురము మూర్ధ్వవంశికడైన చంద్రగుప్తవిహేరను స్థాపితమై యుంకవచ్చునని చరిత్రకారులు నమ్ముచున్నారు. దశశాలిప్రాంతమునగల అశో

సంపదించిన చీనాయాత్రికుడు హియాన్ త్సాంగు శ్రీశైలబౌద్ధారామమును వర్ణించెను. శ్రీశంకరాచార్యులు ధ్యానశైలింగ స్తోత్రము నందును శివానందల వారియందును నిలులు ప్రవముచేసెను.

పరిశ్రమచేసి దేశమునందంతటను ప్రసిద్ధిని గడించిన సిద్ధపురుషుడు. ఓషణుల తత్త్వమును బరిశీలించి ఆయుర్వైద్యమును వృద్ధి చేసెను. బౌద్ధధర్మమును భరతవర్షము

సంపదించిన చీనాయాత్రికుడు హియాన్ త్సాంగు శ్రీశైలబౌద్ధారామమును వర్ణించెను. శ్రీశంకరాచార్యులు ధ్యానశైలింగ స్తోత్రము నందును శివానందల వారియందును నిలులు ప్రవముచేసెను.

శ్రీ. సంఖ్యాదేవిత్పంధితం, కృతిక
 స్థా నాంతరాధిష్ఠితం,
 సుప్రేతకృతరాశిరామి ముక్త్య
 త్వన్వాదవాశోధితం,

ఆలమపు ప్రహరయందలి కిల్లము

కు వ్యాపించి
 నాగార్జునుని
 త మమరావతి
 సిద్ధమెన బౌద్ధ
 ఆంధ్రరాజుల
 శ్రీశైల
 బైయు
 ఖండమును

భగిం ద్రాభరణం, సమ ప్రభువనః
 పూర్ణం, సుఖాదిష్కృతం,
 వేదే శ్రీనిధిబిల్లికాత్మక మహా
 లింగం శివార్చితం.
 (శివానందలవారి.)

శ్రీశైలశృంగే ఓమధాతిసంగే
 కులార్చితంగే చ ముదా వసంతమ్
 త మద్భవం మర్రికపూర్వ మేకం
 నమామి సంపాదన ముద్ర చేతుమ్॥
 ధ్యానశైలింగస్తోత్రం.
 (సకేమము)

ప్రేమ తత్త్వము

మల్లాది మూర్తినారాయణశాస్త్రి గారు

(ప్రేమద్వయపరిపూర్ణము)

ప్రకటనాగమము

అద్వితీయకవచమేశ్వరాభిలాష, జనితమాయాప్రసంగచరిత్రమైన
వాత్సల్యసకాయశర్మప్రవృత్తకమము, ప్రేమ మూలము మునుట విశేషమతము.

గీ. ఆరయ నాప్రేమ కాశ్రయం బగు మనస్సు, గాన దానివ్యహారంబు గాంచి పిదప
నాశ్రయాశ్రయవంబంధ మగుననించి, తాని కల్పింపగుణములు గాన నగుచు.

గీ. బుద్ధియు నహంకృతియుఁ జెత్తముచు మనస్సు, నాగ నంతఃకరణ మొప్పు నలుఁదెలుఁగు
నంను మనప్రేమ కాశ్రయ మైనమనసు, నేకరచి నిర్వచించికో యెఱుంగవలయు.

క. ఆరయ నశరీరవ్యవ, హాసంపగు పురుషునిం దియంబుల తెల్లన్
శారీరకమీమాంసా, సారజ్ఞుడు నల్లు- మానసం బధికతఁ గాన్.

సీ. గామనంకల్పవికల్పాన్వితంబులు, ధర్మాన్తసాధనాధార మగుచు
సుఖదుఃఖములకుచు జోటగుచుండెయ్య, శివకేంద్రియప్రవృత్తకము నగుచు
శాంతివై రాగ్యుద్ధిశాంతవృత్తులకును, రాజాభావిభారంబులకును,
మోహభయాదికిమూఢవృత్తులకుఁ బ, దంబును, శిష్టాసాధనమం నగుచు
నంతరింద్రియమను మన స్థలము నగుచు, నిర్వచించి వేర్
నన్ని వృత్తుల నిమిషనయట్టిప్రేమ, కాగుణంబులు గలుగుట యెల్ల.

గీ. ఆమనసె యంతరింద్రియ మనగ హృదయ, మనగ మానస
కర్మబంధమోక్షములకుఁ గారణంబు, గాంగఁ ప్రేమంబునకు న

గీ. మనయు నమూనెనంబు తామనము రాజ,నంబు సాత్త్విక మ
నగుచుఁ బ్రాకృతవంస్కార మనుననించి తత్తదనుసారవిషయ

గీ. అట్టి త్రిగుణాత్మకంబైన యంతరంగ, మెండు జొచ్చిన నది
సకలలోకానుభూతవృష్టాంతనరణి, దరిచి చచ్చింపఁగా వి

చ. హృదయము నంటి యంబులఁ దదీయగుణంబులు ప్రే
నదియును బామసాదికగుణాంచిత్యై బహువేషధారియై

యెడఁ బొదిగొన్నయట్టివిధిచేయుట కున్నవీటిమీదఁ జూచి
స్వద మయి యుత్తరములు నేరములు గా విహరించు నెట్లెడన్.

గీ. సరసి నది తామసము రాజసము సాత్త్వికము నెట్లయ నుద్వయ ముద్వయాకార మనంగఁ
బంచవిధ మయ్యె బహుభంగిఁ బరఁగుమందు, వరుసఁ దల్లక్షణములు సరయవలయు.

నీ. మదమోహమాంద్యాదిమలిన మై నట్టిది, తామసప్రేమ నాఁ దనరుచుండు
మగ్గురలోభకామకోభకలుమంబు, రాజసప్రేమ నాఁ దేజిల్లు
భక్తి భక్తిభాసభాసురం బైనది సాత్త్వికప్రేమ నా జగతివెలయు
శవేత్వరవిభేదభావ ప్రసిద్ధము, నెద్వయప్రేమ నా నందదించు,

గీ. విమలవై రాగ్యసదనద్వితీకమూలు, శమదమాదికసాధనసమమదిత
మహితమహితాత్మధీభావమూల, మైవ దద్వయప్రేమ యగును సోఽహ మ్మనంగ.

క. తామసరాజసములు భేద, శేమంజల మెల్లయెడల విండుట మున్నా
ప్రేమంబులు బహుగతు లగు, బూమెలు వివరింతు లక్ష్మపూర్వకభేదిక.

గీ. ఇంద్రియసుఖంబులకుఁ బ్రాణి యింద్రియంబు, లెల్లవిషయంబులందుఁ బ్రవృత్తిఁ గాంచు
నదియె రాజసగుణ మయ్యె నందుఁ గలుగు, మంచిచెడ్డలు గనమి తామసగుణంబు.

గీ. కావ బహువిధవిషయ సుఖ ప్రవృత్తిఁ, గాంచి రాజసతామసాకార మగుచు
ప్రేమ యొప్పుఁ దల్లక్షణంబు, లుభయనామంబుల నభేద మొందు నిందు.

తీవ్రారణ్యయాదిజనులయందు, నెక్కొక్కరి కొడుకపై నున్నయట్లు
కాదితామసాత్మక మగుట, నబాదిసిద్ధంబు యగు సరజాతి కెల్ల.

మొత్తంబును, జన్మరహితావంతంబు
ంబును తేహ, భక్తంబు లింద్రియభక్తములును

స్వభావంబున, సిద్ధమై యాజన్మసిద్ధము నగు
నెద్వయవహర, మంతటఁ బ్రత్యక్ష మగును గాదె?

మునకు, బీజ మాతామసిక మైవప్రేమ గాదె?

క మైవప్రేమ, సర్వ మాత్మార్థ మనుట విస్వప్ర మయ్యె.
మించు కంఠి, యందు నందును గన్పించ నలరీ, రాజ

ంబునైవ, ప్రేమవైచిత్రి జగ మానరించె నిట్లు.

నైవర్తికప్రేమ
నచేతల మంచిచెడ్డ లు
తీరినదాన చా నది

ద్యౌవశవర్తియై జనన మందుచునుండును గాని యొక్కనిం
గావలగ నొక్క డిం జొడలు గాంవ డటందురు తత్త్వజ్ఞోవిరుల్.

గీ. తల్లికడుపున బడినట్టి తలన నీవి, తనదశర్యంబునకు దగుతనువు దాల్చి
యోగిరంబు దాను గా నవని బుట్టు, పదియ దేహశర్యబుద్ధిమాయాగుణంబు

క. కారన నాత్మప్రేమము, జీవుల కార్యవాసనీధం బగుచున్
భావంప నేక మయ్యును, వేదితముల దోచుచుండు నిరిసినకొలదిన్.

చ. ఒకనిముసంబు తల్లి గన కుండిన వెంతయు పోరువెట్టుపి
ల్లకుం గలభావ మేమి? తను బాలన స్వేయచు బా లొసంగి యె
త్తికొనగల దల్లి పచ్చ ననుకొనియె కద! కాక యన్న మ
చ్చికవడి దాదిచెంతకును తేరున? దానికి నట్టు లేదున?

చ. వెలియగల దాను గాని దగుదేహము దానుగ నన్ని దానికై
పలువిత మైనరతుకు నుపాయము లొరయు చింత కాలిలో
ములు దిగనేని పోయె నని మొట్టలు పెట్టుచు పచ్చకప్తముల్
దలుచక యోగిరము యథార్థముగాఁ దలపోయుచుండె?

గీ. తనువు కాశ్వత మని నమ్ముమనుకలందు, దనువు పోజగినజీవుల తనువు లిండు
గనగ రాకున్కి నిచ్చలు గమచునున్న, దనతనువు నిక్క మనుభాంతి లోగునె

చ. కలిగిన లేక యన్న దనకారకు బుతుల నుట్టి గాను లం
దుల నని? తా నుభాంబునిధి దోగుటకేద! కానినాడు వా
రలు గతియించిచేని వనరం బని యేమి? తదాత్మసౌఖ్యముల్
తలచిన పన్నదుఃఖము గదా? కను డిందలి ప్రేమతత్త్వంబు

చి. కారణ మిట్టి దైనను బగంబున బెక్కుచు ప్రేమమూఁడు
దారనుతాదిపోషణవిధానమునం బడరానిపాట్ల వే
సారుచు నాత్మసౌఖ్యలవనంతి లేకయ తాము వాకికై
ధారణ బుట్టినట్లు పరితాపము నెందరె పచ్చసంతకున్?

గీ. ఈవిచారణ యిట్లంచి యింక నిపుడు, ప్రేమవైచిత్రి మొద
చదువదుల కొక్కమాట యానమయమందు, మనవి చేయు
తనకు దనయందు నొరులయందును గనబడు, వివిధ మై
దలన నాత్మార్థ మగుట సత్యంబ యయ్యు, గార్యవశేవ
సంతమాత్రాన నన్యార్థ మగు పటించు, ననగ రా దను
తైకవం తాదిగా దానిచర్య తెల్ల, సరయగఁ దగు

శ్రీ రామా!

(ఒక కథ)

పానుగంటి చిన్నరసింహారావు గారు

9

“ఓలమ్మాయి! ఓలమ్మాయి” యని శిశువు నెవ్వరినో
అతే మూర్ఖుడు నులకమంచముపై
బరచిన ప్రాంతంబుపైఁ జిన్నపీటఁ దల
క్రిందఁ జెట్టుకొని ప్రక్కఁ బావుగఁ బంచుకొని
యన్న మొసలిమొగపుఁ బంద్రవదన కుడిచీల
మండ కమ్మతాంబూనమును రాయుచు రామ
రావు కాళ్లకడ నున్న చేదత్రాళ్ల వరుసపై
చాటిన నేర్ల మోలి కూరుచుండెను. “అబ్బ!
నిమ్మిమయ్యా యని తప్పఁగ సంతగట్టిగ రాచె
మనుష్యుడవు కావా? దున్నపోతవా?”
కూనొద్దవేళ్ళామాత రామరావును
నిపాదముల నెత్తి తన్నెను. నుఖా
ల పాతాత్తుగ
మున నాతఁడు మంచము
క్రిందకిఁ బడిపోయెను. పడుచువాడు
కాలిన వెంటనే కందుకమువలెఁ బైకులికి
‘నన్నుఁ దన్నెదవా’ యని యాతఁడు మొసలి
దానిపైఁ దీరిండ్రించెను. “ఏమోగో! దిక్కు
మాలినకొంప. ఎంతవేళ రవంత సేపు నడుచు
వ్రాల్చినన్న నెక్కఁ జేయల్లదికదా! మీమ్మ
గములు మంద!” యనుచుఁ జూచున గది
తలుపు తె
యెడమయరచేతి నెండకాపు
నను
కడముపెట్టుకొని, పైట
నలకు జాతి వేలాడ, నిడు

రమబ్బున వదలిపోయినకచ్చను బ్రక్క-బా
రున వంగి కుడిచేత నద్దకొనుచు గదిముందరి
చిన్నయరుగుమీఁదికి వచ్చి సరసిజాతీ నిలు
వఁబడెను. “సరమ్మా! చూచినావఁట! నీమ
గఁడు నన్నుఁ గొట్టఁబోవుచున్నాఁ” డని
కూతుతోఁ కల్లి మొఱపెట్టుకొనెను. “నన్నుఁ
దన్నినప్పుడు నేను దానిపైఁ గోపవదుట
లేదా” యని రామరావు తనకు జరిగినవరాధ
నమును సరసిజాతీతో విన్నవించుకొనెను.
“నేను నిన్నుఁ దన్నితివా? ఒట్టుపెట్టుకొని
చెప్పఁగలవా? ఒక్కకొడుకును బెట్టుకొని
బ్రదుకుచున్నావు. అడ్డగోడమీఁది చీట్లకేక
నెత్తిపైఁ బెట్టుకొని ప్రమాణముచేయ” మని
చంద్రవదన రామరావును గద్దించెను. “అత్త
యెల్లరఁదిహానములా? ఏడ్చిరెట్ల యున్నది.
నీకు సిగ్గు లేదు. అతనికి సిగ్గు లేదు. తిండికి
బాటకూడిందికిఁ బోయినవాడవు వెంటనే
రాక యింతయాలస్య మేల చేసితివి? ఇంట్లో
పోయితివికాఁబోలు! నీయిల్లు మాసిపోను!
నీ న్నెంత నెత్తిమీఁదఁ బెట్టుకొన్నను, నీకింత
దృష్టిమాత్రము చచ్చినవైన వదలదు. నాకే
బుద్ధి లేక వలపులాడినై దేవులాడుచున్నాను”
అని సరసిజాతీ రామరావునకు సంసారవరి
త్యాగమునుగూర్చి సంక్షేపముగ బోధించి
స్ఫుటకవుమచ్చలచే మొక్కుకొన్నపాతినత

వ్రేల గిరుక్కున గదిలోనికి బోయెను. "బ్రాహ్మణుడు కాడు. ఏమనుకొన్నావా?" గాయత్రితోడు. ఇంటికి బోయితి ననుచు న్నావా? నాకేమి బుద్ధి లేదను కొన్నావా? అయినయింటివాడను గాననుకొన్నావా? అడుగు మఃతురసాని నడుగు, అనుపత్రికి మీయమ్మకు మాత్రలకొఱకు బోయితి నో లేదో, సర్వ ను గారి బిడ్డ సమర్థుడుటచేత నాతః డాలస్యముగ వచ్చినాడు. రెండుమాత్రలు తెచ్చి మీయమ్మ కిచ్చితి నో లేదో మీయమ్మ నడుగు" మని పలుకుచునే రామ రాత్ర గదిలోనికి బోయెను.

సర: నెల కొకరూపాయ నల్ల యెండు కొఱ కాముండు మొగమునఁ గొట్టరాదా? అది కారాలు మితియాలు నూలుట యెందులకు? నీవు దేవులాడుట యెందులకు? నే నిప్పించినాను గానని యాముపరిది నన్నుఁ గొనికొనితినుట యెందులకు?

రామ: ఒకరూపాయ నా కెట్లునచ్చునను కొన్నావు? పదునాలుగకరాలపొలము నీపేర వ్రాసియిచ్చితినిగదా! ఆసిస్టీకో నీవే పక్షాలు చేసికొనుచున్నావుగదా! నాటిండిప్పునకుఁ బూటకూటియింటిదానికి నీవే యిచ్చుచున్నావుకదా! నేను రూపాయ వెక్కడనుండి తీసికొనిరాగలను? పేకయాటలో బెస్తుడబ్బలు నాలుగు మిగిలినప్పుడు చుట్టలు కాల్చుచు న్నాను. లేనప్పుడు లేనేలేదు.

సర: పదునాలుగకరాలపొల మని పాత పేరే దేవులాడడవెందులకు! నాపేర వ్రాసియిచ్చితినిగదా! నీవు దేవులాడుట యెందులకు? నే నిప్పించినాను గానని యాముపరిది నన్నుఁ గొనికొనితినుట యెందులకు?

వత్సరము పండినదా యేడ్చినదా? టొక్కుమని క్రొత్తకాసు పొలమునుండిరా లేను. పంటపూటయమ్మకు నెలకుఁ బండ్లెండురూపాయలు నిత్యవిధిలాగున నిచ్చుకొనుచున్నాను.

రామ: అందులకు నే నేమిచేయవలసినది?

సర: నే నింక బూటకూటిసూరమ్మకు నెలముడుపులు కట్టలేను. నీయిష్టమైనయెడల మాతోపాటు రెండుపూటల నాల్గువెడుకులు తినుము.

రామ: అయ్యయ్యా! బ్రాహ్మణత్వము భగ్నిమైపోదా?

సర: నీ కిప్పు డుండియేడ్చినదా?

రామ: ఏ టెంటు నింటికిబోయి తండ్రితల్లి నము పెట్టుచున్నానుగాదా? బ్రాహ్మణత్వమున కంతకంట నేమినిదర్శనము కావలయు?

సర: పోనీ! తిండికిఁగూడ మీఁద పోవుచుండఁగూడదా?

రామ: నేనుబోను. ఎవరెవర

డింటికి పెళ్లవలసి

నని ప్రతిజ్ఞ చేసికొన్నాను.

సర: మీయమ్మయొద్దఁ గొంత యున్నదట?

రామ: ఉన్న వినియోగ మేమి? ఆమె చావబోవునప్పు డది కొడలికిచ్చునుగాని నా కీయదు.

సర: చేతగానిపెద్దమ్మవు. ఆమె యిచ్చుట యేమి? నీవు పుచ్చుకొనుటయేమి? నెత్తివాయఁ గొట్టి యాసామ్మికో నీవు తీసికొనరాదా?

రామ: ఆసా మ్మిం యొద్ద నేను. ఎవరికోకాని మీయమ్మ

ననుకొందును. నా కానంగతియేమియుఁ దెలియదు. అసామ్యువడ్డి పెట్టుకొని కాఁబోలు వారుముగ్గురు గంజిత్రాగుచున్నారు. వారితోలి నా కక్కఱలేదు; నాతోలి వారి కక్కఱలేదు. అలాగున నామనస్సులో నిధివలకే స్థిరపఱచుకొనియున్నాను.

నర: అట్లులైన ముందుమాట యేమి?

రామ: ముందుమాటముట్టి. బ్రాహ్మణున కది తిప్పుగాదులే.

నర: చూడు. ముష్టియనఁగాజ్ఞ పికివచ్చినది. చేలియ్యపుళాన్త్రులుగారి నెఱుంగుదువా?

రామ: నే నెఱుంగను.

: అ! ఎఱుగకేమి? నల్లగాఁ నుండును. మనయూరిలోనికచ్చేలోఁ ద్రిక్రింద వకాల్లిపని చేయుచున్నాఁడే!

: సరే. ఆయనమాట యేమి? యన, యావిల్లి...

యన్నాడో తరువారఁ ద్త చచ్చును గాని నే నెఱుంగనిసిరుపాని యెవలె?

నర: సిమ్మిపాని నెఱుగవు? సీమంతిని. సిమ్మి యని ముద్దుపేరు.

రామ: అలాగా? దానితో వకేలుగా చేచున్నార?

నర: రామరాత్రి నరసింహమ్మగారికి వ్రాసియిచ్చినపత్రము చెల్లదు. అది పిత్ర ర్జితమైనదలము, మైనను పెద్దవాడైన తరు వాత దావా రాక తప్పదని యన్నాడట.

రామ: నాలుగేడ్లగొట్టకాయ బ్రద కుట పెద్దవాఁడగుట ఏమో? ఎక్కడిమంట. గుండ్రాలు కూలిపోవుచున్నది.

నర: సీనోటివాక్యమున నట్లు జరుగు నెడల బాధయే లేదు. ఒకవేళ బ్రదికి పెద్ద వాఁడైనయెడల నెట్లు?

రామ: అది వేకతోఁ జేసిన వ్యవహార మగునెడల నేను జెప్పఁగలనుగాని, యది 'లా' తోఁ జేసినసంగతి కాఁబోలు నాకెట్లు తెలియను? ఆవకీలునే యడుగలేకపోయినావా?

నర: నే నడుగలేదుకాని సిమ్మియే యడిగినది.

రామ: ఏమన్నాఁడు?

నర: ఆపిల్లివాఁడు రామరాత్రికుఁ బట్టి లేదని యెదురువాదము వచ్చునెడలఁ బత్రము స్థిరపడు నని చెప్పినాఁడట.

అది యిట్లాలు. అది ఒక నాకొడుకునకు నాకు మూఁడుచూర్తులను భేద మేమియు లేదు.

నర: అంతయిట్లాలు. అంతమగి నాలు అంత అరుంధతియే యగునెడల నామెనేలవదలితివి?

రామ: నేను నిజముచెప్పుచున్నాను. సీయభినయమును జూచి నేను నీకు వగఁడ నైతిని. అంతకుఁబూర్వ మిట్లు కదలి యెఱుంగను. కరణముగారి పెద్దిలో మొదట సీయ భినయమును జూచితిని. అప్పటికి నాభార్య కైదవనెల చూలు. అప్పుఁనుండియు సీయభీ నుండ నైతిని. నమయము కనిపెట్టి తండ్రిగారు కూడ ముంద మెదిలియున్నారట. అంతవఱకు

న్నది ? అదినది యాట పాడినది పాట. నీకు చెలియని యంశమా యేమి?

సర: చూడు రామరావు ! నాయభినయ మంతకాగనుగా నున్నదంటాయి ?

రామ: నీయభినయములో జీవకళ యున్నది. నే నది యేదో తిన్నగఁ జెప్పలేకుండ నున్నాను. నీవు కోరచూపభినయించెదవనుకో. ఆచూఁకక్కడనే నిలిచిపోదు. ఆకోర కోర కొంగిరూరమునఁకకుఁ బ్రాఁకిపోవును. ఏలూరె పానీయభినయమును సూడఁ జూచినాను. అది వట్టిచిట్టకట్టు. నీయభినయములోఁ గల్పన యున్నది. అంతేగాక ఈములుకు, ఈయొయ్యారము, ఈరామణీయకము, ఈరాచరీవి, దాని యభినయమున నెక్కడివి ?

సర: రామరావు ! పానిపలుకులలో నర్థ్య మెక్కడనని లోకమందలి పెట్టిముండ కొడుకులతోపాటు నీవుకూడ నన్నయెడఁ నికు దక్కితిని. పగలకెమి నానెములకెమి? చూన్యములకెమి మల్లకెమి? కావలినది పద్య పనిమాలిన తినుప్రలు ! ఈవేళ పోవు నెడల లేవటికి రెండు. రామరావు సరసిజాక్షికి మగఁ దన్నకీర్తి లోకములో నున్నంతకాలము నీకు స్వర్గలోకమే కదా.

రామ: స్వర్గలోకమునకుఁ పోవు నెడల మాత్ర మేమున్నది ? రంభయేకాదా? అది యిప్పటివే యున్నదికాదా? ఎడపాడ గది లోనికి వచ్చుచున్నది. తలుపు వైతునా ?

సర: న లేకాని యావినకట్ట యొక్కపారి పట్టుకో. నీకుఁ గాపికిఁబోయినంతపుణ్యము.

రామ: నాకుఁ గూడనిద్రవచ్చుచున్నది. నేనుసూడఁ బండుకొందును.

సర: నీయిష్టము కాని యదేనిద్ర పోయెద వేమో? ఈదినము శనివారమని తెలియనా? పశువులసంతకుఁ బోయి ముట్టుపాలు తీసికొని రావలయును?

రామరావు సరసిజాక్షియునిదురించిరి.

౨

“అమ్మా!మియింటిదొడ్డిలో సీమచిత్త మూల మున్నదా” అని సావ తనముందు పెట్టుకొని మందులనంది వివ్రచున్నదేండ్ పీర భద్రుడు సీతమ్మునడిగెను. ‘సీమచిత్తమూల మేలాగున నండువో నేనెఱుంగ’నని యామె బదులుచెప్పెను. “ఆకుతెముడాకో” యని దేండ్రధన్వంతరి యామె నడుగ నే నెఱుంగ నా యామె ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. “అమా తములపాకులు తెమ్ము”ని తిరుగ నా ల నంచుకొని కొం చిక్క-మొగము తములపాకులు లేవని య తెప్పించెదవన్న నడురాలి కొట్టు యందునా? ఉండినను చెచ్చిపెట్టువారెవ్వరు? ఇంటిలో నులకమంచముపై నొక ముసలి యామె శ్లేష్మబాధచే గోండ్రించుచున్నది. ఆమెకు గుండెలురాయుచు బ్రక్కలాత్తుచుఁ గాళ్లు పట్టుచు సీత సకలోపచారములు చేయు చుండెను. త్రెలోక్యదంతాముని రెండుపిఠి పెండపూసలయొత్తు నీటితో నరుగ నుంచుని గది బెటలోఁ బోసి “అమ్మా! ఇది మీ యత్తగారిగొంతులోఁ బోయి” నిమ

వైద్యుడు వామచేరి కిచ్చెను. ఆమె యట్లున
 చెప్పెను. పిమ్మట వాకిటిలో వైద్యుడు
 చుట్టఁగాల్చుకొనుచుఁ గూరుచుండెను. కొంత
 సేపటి కామె కాయానము తగ్గినట్లుండెను.
 “అమ్మా! సీతా! సానియంటనుండి నాకొడుకు
 రాడు. నాకుఁ గోడుకవైనను గోడలవైనను
 నీవే. నాయనసానమును గణిపట్టియుండుము వం
 చపాతిలో దుబ్బుకోటిక్రిందఁ గొంతభన ము
 న్నది. నాకర్బులకుఁ దగుమాత్రము విని
 యోగపడచి తేపించినదాని నెట్లనైన దాచి
 కొని వంశాంకురమైన కుట్టవానిని పెంచుకొను
 చుండుము. నీవు మహిమాత్తమురాలవై.
 “అవు. నీకు భగవంతుఁడు కష్టశాంతిని
 యిచ్చఁ జేయును. నీవు కంటఁ దడిపెట్ట
 గియి” అని నిమ్మళముగ నీరతో నామె
 నెప్పెను. “అత్తా! మీపరిచర్య నా
 ములేకపోవనా? మీకుమారుఁ డిం
 ను మీరింటిలోఁ బెద్దదిక్కుగా
 నున్నాడును బ్రదుకు
 నున్నాను లేకున్నయెడల బ్రదు
 కును. అత్తా! కర్మాధికారియైన కొడుకు
 మీయనసానమున మీయొద్ద నుండవలయును
 గాని, నిర్భాగ్యురాలనైన నేనున్న వినియో
 గమేమి? అదిగాక నాభర్తకు మీ కవసాన
 సేవఁజేయు పుణ్యము లభింపక పోవునెడల
 నాయనయుత్తరగతికి భంకితము కాదా?
 “యన కీసుకృతము దక్కించుటకైన నేను
 కేరీ బోయి యాయన నీక్కడకుఁ
 పంపెను. అనుజ్ఞ నీయ వేడుచున్నాను.”
 “యత్తతో మనవిచేసికొని

యేడ్చెను. కనకమ్మ కలుకలేదు. ఒక్కనిమి
 షముచూచి అత్తా! అత్తా! యని నీర బిగ్గ
 జగ నజుచెను. పిలుపున కుత్తరము రాకపోవు
 టచే జవ్వన వాకిటిలోనికి బోయి వైద్యుని
 విలిచెను. అతఁడు చేయి చూచి “నాకిలేదు.
 గరళము వేరువలసియున్నది. నాల్గురూపాయ
 లిచ్చినయెడలఁ దెల్లవాఁకునకి దానిని దెచ్చి
 ప్రయోగించెద నని చెప్పి యాసామ్ము చేతిలో
 వేయించుకొని యారఁడు మెనుకఁజూడకుండు
 బోయెను.....
 నీరమ్మ “అత్తా! అత్తా! యని తిరుగఁ
 విలిచెను. ఆమె కలుకలేదు. ఇంతలో
 బిల్లవాఁ డీ కేకలు విని కాఁబోలు లేచియేడువ
 సాగెను. అతఁడు లేచియుండినయెడల బడిసి
 కొనునేమో యని చచ్చున గది లోనికి
 బోయి యాతని జోళ్ళొట్టుచు నిట్లు యో
 జించుకొనెను. “ప్రక్కముంటివారి నెవ్వరి
 నైనఁ విలుతునా? వా రెవ్వరైన నచ్చ
 నెడల నాభర్త యీనమ మమునఁజూడ నింట
 లేకుండుటచే వా రాయనను మఱింగ దూషిం
 తురేమో? నామూలమున నాభర్త కేల నింద
 రావలయును? ఇంటిలో బ్రాచివని చేయు
 దానిని నహాయురాలిగఁగల్గిచిన మంచిచేమో?
 పాపము అది మంచిది. వైద్యునిగూడ నదియే
 పిల్చుకొనివచ్చినది. దానికి బ్రాతకోకయిచ్చె
 దను.” అని యూహించుకొని లేచి నమీప
 మున నేయున్న దానియింటికిఁ బోయి దానితో
 రెండునిమిషములలోనే తిరుగ నింటికివచ్చెను.
 దానిని బిల్లవానియొద్దఁ గూరుచుండఁజెట్టి
 తా నత్తగారి తలవైపునఁ గూరుచుండి నిమ్మ

నామనరా నారాయణస్వరూప
 మొనర్చుచుండెను.....
 ఒకరిక పేడిగ వేయన్నది. శ్వాసము
 బాగుగా నాడుచునేయున్నది. గుండెలు తీవ్ర
 ముగాఁ గొట్టుకొనుచున్నది. నాభీస్థానమున
 వెగుపులు బలముగానున్నవి. ఇంటిలో భద్ర
 పడిన గంగోదక మామెనోట దనభర్తచే
 బోయిందనగాని యామెకు దనభర్తకు
 గూడ గతు లుండవని నిశ్చయపడుకొని
 లేచి "వెంకీ! ఇటువూ! పిల్లవాడు విద్రించు
 చున్నాడు. కావున నీవు మాయత్తగాఁగి మం
 చమురొద్దఁ గూరుచుండుము. నేనిప్పుడే వచ్చె
 ద"నని చెప్పెను. "అమ్మా! పేడటిలో నెక్క
 డకు బోవుదుర"ని యది ప్రశ్నింప" నాభర్తను
 దీసికొని వచ్చెద" నని చెప్పి తలుపుతీసికొని
 పిఠిలోనికిఁ బోయెను.

ఆహాహా! సీతమ్మా! ఎంతసాహసము
 గలదానపు? వేళ్ళయింటి మొద్ద నున్న భర్తను
 దెచ్చుటకుఁ జీకటిలో నొంటరిగాఁ బోవుచుం
 టివా? ఆహా! పుణ్యాలా! నొంటరిగాఁ
 బోవుచున్నావని మేము తెలియక యనుకొను
 చున్నాము కాని దేవదూతలు బంటులై
 నీమందు వడచుచున్నారు. తల్లీ! చీకటిలో
 నీవుపోవుచున్నావని మే మాండోళన మొందు
 చున్నాముకాని నీపాతివత్య తేజము నీమందు
 విద్యుద్దీప్తివలె నడచుచున్నది. సర్వాభయ
 ప్రదాత నగు పరమేశ్వరుడు నీహృదయ
 మున నున్నాఁ డనుజ్ఞానము నీకుండగ నీకు
 భయమేమి? సీతమ్మా! భర్త వేళ్ళయింటిలో
 నుండగ నటకు బోగూడదని యెఱుంగవా?

ఇంటిలోనున్న వెంకినేన నీభర్తతోఁజూచు బం
 వలేక పోయితివా? అది పిలిచినయెడల నీభర్త
 రాకపోవునేమో యని నీవు బయలుదేరితివా?
 కానీ - కానీ - ఎందుకు బయలుదేరితివో
 బయలుదేరితివి కదా!.....

అనినా! ఆనివ్యతేజము భోగముపీఠిలో
 నికి మఱచినది. ఒకయింటిలో నొక దొంగ
 నపు దిబ్బలు వినబడుచున్నవి. ఒకయింటి
 యగుమీఁద వేళ్ళామూత యడ్డుపాగఁద్రా
 గుచు నుబ్బసపుదగ్గు దగ్గుచున్నది. మఱియొక
 యింటి యగుమీఁదఁ బశువులసంతవాడు
 కాబోలు గుట్టుతీయుచున్నాడు. అగుట్టును
 నుతిగాఁ వేసికొని ప్రక్కదొడ్డిలోని కంచి
 వైస్థాయిని ఘుర్ఘురించుచున్నది. ఈవ్యక్తి
 నున్నది విఘ్నేశ్వరాలయమే కాబోలు న
 సీతమ్మ తనలో ననుకొనునంతలో
 పాడుదొడ్డిలోని చింతఁబట్టువై బ
 "ఊ" యని ప్రతాపపడినట్లు
 చివిన ప్రకార ము
 దాటవలయు" నని సీతమ్మ
 ననుకొనునది కానగడియారము తుడి
 గున రెడు కొట్టెను. ఆహాహా! పతివ్రత
 ప్రశ్నములకుఁ బ్రకృతి ప్రత్యుత్తరమిచ్చును
 గాబోలు!.....

మూడవయింటి గుమ్మములో నామె
 తలుపువైఁ జేయివైచి నిలువబడెను.....
 అమ్మా! సీతమ్మా! నీకు గంగ
 గొట్టుకొనుచున్నవా? కావునైన
 దా? ఆహా! ఎంతశార్యసంపన్ను

అత్తగారివద్ద నలిగిపోయి, సరికిమా
 లినభర్తకు బ్రజానిక కలుగునేమో యను
 భయముచే నంతవని చేరితివి! అమ్మా! అట్లు
 లికి... కవేల? పిల్లవాడేవ్వనట్లు వినుబడి
 నదా? వాడు నీపిల్లవాడు కావచ్చు! ఎదు
 టియింటిలో నెవ్వరో సంసారులున్నారు.
 వారిపిల్లవాడమ్మా. భర్త సామీప్యమునఁ
 బిల్లవానిమాట యట్లే స్ఫురింపఁగ న్నిట్లే
 చెప్పుగిల్లినదా? అటునైన బిల్లవానినన్ని
 ధిరి వేయింటిలోనున్న భర్త సంతతము
 మనస్సునకు రాఁగ నాల్గునవత్సరములనుండి
 యెంత యేడ్చుచున్నావో! నిన్నింత యేడ్చి
 చిన భర్తపై నీకు రసంతికోపమైన లేదా?
 యాడుకుబోతుడనమైన లేదా?
 యాడుది యనగ నీవే.....
 హూ! వేయగుమ్మములో నిలువబడి
 కువేల? చావము! ఊరకుండుక
 యెంతో బాధ? ఎవని నిలుతువు. ఏమని
 యెంతో బాధ? మృతమునఁ ద్రోవనయె
 నంబోంతు రేమో? అదిగో
 నది వీధిని బడుచున్నమాటలు నాలు
 న్నావా? ఏమని? ఇస్తాకు - మూడు
 పెండుపాళ్లు బేస్తూ పై బేస్తూ. అమ్మా!
 గొన్న భాగవతాదిగ్రంథములలో
 బ తెచ్చటనైన వచ్చినవా? వీధిలపు
 టుండ లోవలెనుండి "ఎవరువారు" అను
 కనకమ్మకోడలి నని చె
 ధనా? రామరావుభార్య నని చెప్పనా? నర
 లోజీనవతి నని చెప్పనా? "నేను-నేను" అను
 వున వీధినుండి లోనికిబడగ "నెవడవు

నీవు" అని గద్దించుచు రామరావు కట్ట పీసి
 కొని తలుపులు తెరిచి యీవలకు వచ్చెను.
 ఎదుటిదేశకాంతిచే నీతమ్మమోము తగ్గెగ
 వెఱసిపోవుచుండెను. భార్యను గుర్తించి
 రామరావు తెల్లఁబోయి "నీ విచ్చు జీవుట
 కేలవచ్చితి" వని హంకరించెను. "అత్తగారికి
 ప్రాణముమీదికివచ్చినది, మీరు వెంటనేరావ
 లయు" నని భార్య పెదతలు తడుత్రోసుచు
 జెప్పెను. "నేను వచ్చి బ్రదికింపఁగలనా?
 పోపో" యని రామరావు లోనికి బోబోవు
 చుండగ, వారని కట్టవచ్చి "అట్లుకాదు. మీరు
 లేకుండ మీతల్లిగారు మరణింపవచ్చుదు. అట్లు
 లైన నామెయు మీరుకూడ చుక్కతిపా లగు
 దురు. రాక తప్ప"వని భార్యముతో నామె
 పల్కెను" నీవిచ్చటికివచ్చి నామాట తెదురాడి
 నన్నెల్లరిపెట్టి సానివీధిలో నాడువు తీసివై
 చెదవా" యని కట్టతో నామె ప్రక్క పెముక
 లలో బాడిచి లోని కారెడు పోయెను. "హరి
 హరి" యని యామె వీధియరుగుపైఁ గూలు
 బడెను. భార్యఁలికిన యీమాత్రపుమాటకే
 వరుప్ర పోయినదా? వేయ తిట్టినప్పుడు వేయ
 మాత తన్నినప్పుడు వరుప్ర పోలేదా! నీవరుప్ర
 మంక.....
 "వచ్చినవారెవ్వరోయి" యని నరసిదాడి
 యడుగ "మాయమ్మకేమి ప్రాణముమీదికి
 వచ్చినదంట. నన్ను దీసికొనిపోవుటకు మా
 యింటదాసి వచ్చినది." అని రామరావు
 ప్రత్యుత్తరము చెప్పెను. "అలాగా? భార్యగారి
 రామగారములా? సిగ్గుబడియములు లేక—
 చీ! మీయమ్మకు మాకాలమ్మకును జన్మించి

చతుర్థి

రామరావు తనకు పిలవగొనిపోవుటకై వేళ్ళపూచుచువచ్చి భార్యను కొట్టి పరికి పెట్టుట ని నింటికి లాగకొనిపోవుట కిది యొకతంత్రము" అని వేళ్ళవలకు "నట్లుకాదు. నబ్బునంగతి నిశ్చయమనియే నా నమ్మకం" మని రామరావు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. "అటులైన బోలేక పోయినావా? అభిము శుభ మెఱుంగకుండ నర్థరాత్రమున నివు మానిండుకొండలో నేడ్పుకుందుల"కని వేళ్ళ యాతనిని మందలించెను. తెల్లవాటిసపిడవ బోవచ్చునని రామరావేదో వంకపెట్టుకొని వీధిలోనికి బోయి భార్య యచ్చట లేకుండుట చూచి రవంత సంతసించి తిరుగ లోనికిబోయి పేకమాని పండుకొనెను. హృదయమున కేదియోకాని పీకనట్లుండెను. ఆబాధను బ్రయత్నమున నావల ద్రోచివైచి కొనితల్లి మరణింప దనకు లభింపబోవునొ మ్మెంతయుండునో యని యోచించుకొనుచు బండుకొనగఁ గొంతసేపటి కారనికి గలంత దగర పశువుగాబోలు.....

య త్తగారితలవైపున నేడ్పుచునున్న అత్త కొడలిపేడిమి తగ్గినది. ఎగ్గ చున్నది. మిదుటిపైఁ బల్లగింజలం పలు నిలిచియున్నది. ఇంత సమయమున దని నిశ్చయపఱచుకొని గడిగొని మడిబట్టకట్టుకొనిపడిమి బోయి దేవతార్చనవేదికపై నున్న దకవాత్రమును నీసికొని యీవలికివచ్చి చాఁ బరచి యత్తగారిని బ గట్టిగఁ బెట్టుకొనినారాయణస్వరూప నెత్తి చావపైఁ తేర్చి తలవైపున చుండి యామెతలను దొడవై నిడుకొన దకము నామెపైఁ గొంతవల్లి, మిగిల గొంత నోటిలో బోయచుఁ జెడిలో యణ నారాయణ యని స్మరించుచు న ఇంతలో గుఱ్ఱమునుధ్వని విసంబడెను

కొంతసే
దేకి, కొం
సేపుకుం
కొంత సే
ప్రశం
ము కల
గట్టిగ
చి పెట్టు
నిమ్మ
నడిచి,
నామస్
మొనద
నుచునీ
యె

సీతమ్మ అత్తగారికి కులదీర్ఘము పోయట

నున్నయెడల
నవి మగ
వానిది. ఆ
మాత్రము
నకేమగవా
డడలియడలి
యానులో
గండెనలె
నల్లలాడిపో
నను. అల్లి
మధ్యమున
బగడపుగుట్ట
వలెనాడల
నదును నా
దుది నిశ్చల
ముగ నిలువ
బడును గాని

చేగ నది ప్రక్కగదిలో బండుకొని
న్న పెంకిగుట్టుకాని మట్టియొకటి
మట్టి పడినమునములలో నత్తగారు
యను జూరెడిది.....

శిథిలో నొక్కమగవాడెవ్వడైన
వంగలవా? ఆహా అడుదాని ప్రకృతి
నియముకదా! సంవదలలో నహజ
యాడుది యానవలలో నవరమే
గా! సంసారములలోని కష్టములన్ని
కంటెలమూలముననే యింతవెల్లకై న
నవ్యాలు గెన్నవచ్చును. మగవాని
ప్రకృతివంటిదే మగున కున్నయెడల నీప్ర
పంచ కుక్కచగటిలో బ్రళయ కుండ
గలదు. నిజముగా సంసారములోని కష్టము

గొంతునా? మనుజులన్న మేదనగ మొదట
నాడుదానిదని చెప్పినవిమ్మట మగవానిమాట
మాచుకొనవలసినదే.....

3

బుద్ధుడై హిక్రియలానరించి ఆదివార
మున రెండుజములకు రామరా నింటికి నచ్చి
ప్రక్కకూలతో మహాకష్టమున సీతమ్మ పం
డినయన్నమును దిసి పిల్లవానిని గొంతశే
పాడించి సాయంకాలమగువల కింటిలోనే
యండెను. దీక్షములు పెట్టినవిమ్మట భార్య
భర్త లిట్లు మాటలాడుకొనుచుండిరి.

రామ: మామ సీతా! ఒక్కసారి వీధి
లోనికి పోవుదునా?

సీత: వీధిలో పోయినాకే గానముగా?

రామ: పోయినను మొగముచూపి చక్క వత్తును.

సీత: అశౌచముతో నక్కడకుఁ జొరవట తప్పుకాదా?

రామ: నేనెవ్వరినైన ముట్టుకొందునా? నాలుగేండ్లనుండి యలవాటుచేసిన స్థలము కావున నక్కడఁ దోచుకుండనున్నది.

సీత: అట్లులైన మీయిష్టము. క్రక్క కూల పొచ్చుగా బాధించుచున్నది. రాత్రి తప్పక వచ్చెదరుకాదా?

రామ: పట్టుబాలునికోపముచే నట్లుచేసి తిని. నాచేతులు కాచిపోను. నేనునురావుండను నన్ను తిమింపుము. రాత్రి తప్పకవత్తును.

రామరావు వేళ్ళయింటికిఁ జొయెను. రాత్రి సీతమ్మకు శూల క్రమముగా పొచ్చి పోయినది. పండ్లెండుగంటలవఱకుఁ జూచి సీతమ్మ వెంకిని వేళ్ళయింటికిఁ బంపెను. అది గుమ్మముకొద్ద నెంతయెఱచినను వారెవ్వరు పలుకుకుంటచే వెంకి తిరుగవచ్చెను. కుండలో పెళ్ళులు వైచి యాకుండునీ మంచమునెద్దఁ బెట్టి వెంకి యామె ప్రక్క కాచుచుండెను. బాధయేమియు శాంతింపలేదు. బిడ్డను బ్రక్క ను బెట్టుకొని సీత లోలోల బాధచే నేడ్చు చుండెను.....

వేళ్ళయింటనే రామరావు కయనించెను. కడచినరాత్రి నిద్ర లేచిపోవటచేతను బగ లా యానమొంది యండుటచేతను రామరావు వకుఁ దెల్లవాఁడవఱకు మెలకువ రాలేదు. తెల్లవాఁడవీమ్మట నాతఁడు నరసి తిని

నర: నీ విష్ణు డింటికిఁజొవునెవల మాయమ్మ కానుకల్పినుండి మం దెవచ్చు తెచ్చి పెట్టెద రనుకొంటివి?

రామ: మఱి యెవ్వరినైన బంపరాదా?

నర: నీవు జీతమిచ్చి పోషించుచున్న బంట్లు మాయంట నెందఱున్నారో యెఱు గవా? అయినను నీ విష్ణు డింటికిఁజొయి చేయ వలసిన దేమున్నది? అయిన దేదో యయినది కాదా? ఇతఁ గావలసినది మతమున్నది? మం దిక్కడకుఁ దెచ్చి తొమ్మిదిగంటల కింటికిఁ జొవచ్చును.

రామరావున రేయని వేళ్ళమారచీటి తిని కొని యామెపత్రికిఁ జొయెను. అక్కడ రాజు జూడగనే యతనిప్రాణము లెరిగి వచ్చి “ఇక్కడకు వచ్చితివేల” యని తా దానినడిగెను. మీబిడ్డ కుండటిలోఁ జూచి పోయినాఁడని యామెచెప్పెను. ని మకొనివడి కొంతసేపటికి స్వృతికొంద వాబిడ్డ యేడి?” యని విగ్రహగ నట “గదిలో నర్జనుగా రాలెనికి మండ్లి చున్నారని వెంకిచెప్పెను. గదిలోని యారఁడు గోలుగోలున నేడ్వసాగి బిడ్డను బ్రదికింపుఁ డని వైద్యునిక బడెను. బిడ్డ స్వృతిలేక పడియుండెన ప్రక్కయంతయుఁ గాలియందై చేచ్చి వెంకియొద్దకువచ్చి “నాభార్య బిడ్డను” డని దాని నడిగెను. “ఆమెకు తూల పొచ్చి పోయినది. నేను వచ్చునరికే చాల బట్టుగా ను న్ను” డని వెంకిచెప్పగనికడకుఁ దెచ్చెనెందులకు?”

"నాల్గవేడే
నా బాప
రాముడే
యని యెఱచె
"యిక్క- బి
కుం దేవక
పోయితివా"
యని యామె
తో వనెను.
(మెడలో నా
నున్నది కా
వున) వైద్యు
డు నా కాయ
వన్నాడు దని
యెడి బిడులు
చే ప్పె ను.

"సీతా! సీతా! మనబిడ్డను జూడవా? మనబిడ్డను జూడవా?"

నేనింకిక దీసికొనిపోతునా?" యని
ను. ఇప్పు డిక్క వసుంధి కదల్చు
యారేడుకనముగఁ జెప్పెను.
"వెంకిగొంటి గుండెలు గొట్టు
కుం దింకికఁ బరుగెత్తుకొని పచ్చి
కా" యని యెఱచెను. ఆమె
ఆమెకుఁ గూడ స్పృహ తప్పెను.
పానములతోఁ జనకలపైఁ గొట్టు
సీతా యని యేడ్చెను.

కొందఱు జరులు వచ్చి విభా
వ్యామండిరి. ఇంతలో వెంకి యేడ్పును

నింకికవచ్చి దిక్కుచదివోయినాడని చెప్పెను. పడి
పోయిన రామచావు నివాలునలేది తూలిపడి

"వెంకి! సీ విచ్చట నుండుము. వాడుచచ్చిపో
నేను. నాల్గవేడను నేను దెచ్చుకొందును." అని
చెప్పి యొక్కవంతులో నానువ్రదికిఁ బోయి
పిల్లవానితనమును తేనులలోఁ జెట్టుకొని యిం
కికఁ దెచ్చి మంచమునెత్త నిలువఁబడి "సీతా!
సీతా! మనబిడ్డను జూడవా? మనబిడ్డను
జూడవా" యని గుల్లెగిరిపోవ నెఱచెను. "వెట్టి
వాడా! ఇక నెక్కడిసీత? ఆన్నియు నై నవి.
శాంతింపు" మిది యెవ్వఁడో యప్పుటివారిలో
వనెను. "అంతే. అంతే! నాకు సీత లేదా? నా
పకరాముడే నాకు లేడా? ఇక నే నెందు
అను" అని గొట్టెనొట్టెలు పెర్వతమును డిక్కు
నవట్టు గొడవై చుటగొట్టుకొని నలుగులెను.

ఘోర పతనము

వేమల సత్యనారాయణ కాస్త్రి గారు, శతావధాని, (సాహితీరమితి)

ఎవ్వడను నేను, నాబాతివృత్త మేమి?
 నిమలచారిత్ర యైన యోవీరమాత
 రల్లి యైనాకు బక్కలిలో, దావోసంగ?
 ధర్మపథ మేది? నాకు గర్తవ్య మేమి?
 లనుచు నిన్నా స్మయోజించుకొనగ నైతి!
 క్రమ్ముకొనుచున్న మోక్షాంధకారపటలి
 లోన నే నెకనలునునై / లీన మైతి.
 చుట్టుప్రక్కలఁ దలయెత్తి! చూచుకొలఁది
 గాఢజరవలియె నన్ను / గలచివైచె.
 ముందు దురదృష్టదేవతా! మూర్తి వెయి
 జిహ్వకలతోడ నన్ను గ్రసించుచుండె.
 సాదువాసన నాదుహృద్యననమందె
 తాక దృక్పథావర్తలో! కంటునందు
 విపులతిరుంబె మూర్తిభ! వించిపోయె.
 దారి దొరకక వెదకంగ / దలపు లేక
 కాంక్షినుఖములు లేక స్వేదస్పృశును లేక

తోడు లేక కనుల్ పిప్పి / చూడ లేక
 వెనుక ముందేమి లేక ని! వైకుంఠ సోద
 అంతు లేనట్టి ఘోరదాస్యాంబునిధిని
 మునిగితిని గానబడకుండ / మునిగిపోతి.
 చెదరునడునును బ్రవహించు / జీవనంబు
 డక్క నే నూతగొవి నిల్వ / దిక్కు లేదు.
 సమదవిద్యేషవిదలితో! చృలిత మైన
 కలుషక్రిలాటతుంగభంగ ప్రచండ
 శిశిరమున వాతహతిని నాశిరము చిన్ని
 నునుగుబుగ్గయు గాఢంబునునుదండె.
 హృదయవిధిని నిష్ప్రహ? ప్రేరిత వ
 భావనాలీల కలదో లేదో వదిల
 బాల! నా నలుండలఁ గన్పట్ట
 జలతరంగితరస్కారస్పృశి
 వేయి కనుపట్ట దయ్యెన్నఁ
 సుడులు నన్ను గ్రసించగఁ

అజ్ఞాత బంధము

నోరి సరసింహ కాస్త్రి గారు (సాహితీరమితి)

చండకాసన స్పృంఖల! కాంక్షములను
 కాలు సేతులె బంధించగలదు వృపుడు
 చాటువాక్యవరంజర / జయము గాంచి

పారవశ్యంబు గల్పించి / ప్రణయలీల
 ఘనసఖాంభోధి దేలింపగలదు ప్రియుడు
 నను జయించి రక్షించి యుజ్జ్వలశీతి
 నా సమస్తము బంధించినాడ వెవరు?

కాలినాథుని శ్లోకపర్యాయ గారు

శ్లో. పరిగ మపథవిస తాంతాం । వీణాసక్తాంతకాలి మాస్తాం తాం ।

తాం తాంతాం మృదులస్వాంతాం । కుచధరతాంతాం కనూమి శివకాంతాం ।

త నందికయందు స్వరస్రతులవిషయము
క్షుప్తమైనందున విందు విరళముగా
వది. పద్మస్వరములు వానిసాంకేతిక
దాహరింపబడినవి. అందు స=వరమ
యందును, రి, గి, మ, ప, ధ, లు

గ నవ్యతాతాదిపంచముఖములందు
= మ హ్వయవియందును ఉద్భవించి
లదు. 'నానాశంక ఉరస్తానాచాహ్వానం
సంస్కృతక పట్టణం సంభూయతే య
తస్మాత్ పట్టజమితీరితంపట్ + జ
వైనారించిచే జనిమగుటచే పట్ట

గును. శేషించిన పట్ స్వరలోప మగు
గానము గలదుగాని పట్టము అనగ స్రుతిలేని
గానము, గానము. గాన శేషించిన పట్ స్వర
ములకును మూలమగుటచే గూడ పట్టజనామ
ము పారగమమగుచుది. కుచధరములకును

మధ్యమంబుచే మధ్యమమును, వైచరణగుటచే
పంచమమును యగుచున్నట్లును గలదు. పర్వ
దేవతామయమవియునిహామింపబడినది. దీనికి
దారాగ్రామగ శ్రీ త్యాగరాజస్వామి వా
రిట్లు నుడివియున్నాడు.

అనాథిహి. మాచకం

ప. శోభిల్లు సప్తస్వర - మధ్యల భజనపే
మననా.

అ. నాథిహ్యత్తంతరసన-నానాదులయందు శో
చ. ధర ఋక్సామాదులలో - వరగాయత్రీ
హృదయమున -

సురభూసురమానసమున - శుభత్యాగరాజ
నియెడ శో

ఈ సప్తస్వరములకును సంబంధించిన
స్రుతు లిరువదికెం దనియు చెప్పబడినది.

“త్రాయస్తయితి శ్రుతయః.”

(చతుర్వేదికాణః)

“శ్రవణేంద్రియగ్రాహ్యత్వాద్భవో శేవ
శ్రుతిర్భవేత్” (కాశ్యానుః)

“శ్రవణార్థస్య తాతోక్తిప్రత్యయేవనుసం
న్వితే। శ్రుతిశబ్దః ప్రసాధోయం శబ్ద
జ్ఞైః కర్మసాధనైః॥ (చతుః)

“ద్విక త్రిక శ్చతుష్కాస్తు త్థేయా పంచ
గర్భా స్వరాః। కంపమానార్థముక్తా
శ్చవ్యక్తిముక్తాన్తస్వరాః॥”

(వేదావాదనుః)

“ద్వావింశతిం కేచి దుదాహరన్తి। శ్రుతిః
శ్రుతిజ్ఞాన విచారదత్తాః। షట్షష్ఠి
భిన్నాః ఖలు కేచిదాసాం। అపస్త్య
మేవప్రతిపాదయన్తి॥”

“అపస్త్యం హి శ్రుతీనాంచ సూదయన్తి
వివశ్చితః। యథా భ్యసివిశేషాణాం
మమాపం గగనోదతే॥”

“ఉత్తానపవరోద్వేల్లజ్జలరాశినముద్భవాః
ఇయత్యాః ప్రతిపద్యంతే స తరంగిణరణ
రాః॥ (కాశ్యానుః)

“మతంగాది దర్శితేషు నవసు పక్షేషు”

“తాసాం ద్వావింశత్ శ్రుతీనాం మధ్యే
చతుర్థి ప్రభృతిషు తాస్త్రానుసారేణ
పూర్వోత్తరావధి ప్రదర్శనపూర్వకం
షడ్జాదిన ప్రవ్వరకావళం”

“చతుస్ప్రతి రితి” స్వాభివ్యక్తికరణశ్చేన
చతస్రః శ్రుతయో యస్యేతి వ తథో
క్తః ఏవం త్రిశ్రుతి రిత్యాగా ద్రష్ట

“అధరాధరతీవాస్తా। తజ్జోవాద
శ్రుతిర్మతః॥

(చందీరకర్మాకరః)

దీనిబట్టిచూచిన మన చెవులతో వి
గమించదగినది శ్రుతి యనంబడునని తేల్చు
చున్నది. నక్షస్వరములకును సంబంధించిన
శ్రుతుః“విషయక మగు మతభేదములు చెప్పు
లు గలవు. ఇది మహారాష్ట్ర, సారాష్ట్ర, దక్షి
ణ, ద్రావిడమతములనే గాక పాశ్చాత్యు లగు
ఇటలీ, జర్మనీ, ఫ్రాన్సు, ఇంగ్లాండు, ఈజిప్టు,
ఇత్యాది దేశముల గూడ నిభేదములు గలవు.
అందునందఱును స్వరములు మాత్రము సరిగ
నేడే యగుట చిత్రము. గాని శ్రుతివిషయము
న మాత్రము భేదము గలదు. దీనిచే
శ్రుతీయచక్రమున జూచియఁ దెల్ల మ
కొందఱు మతమున నిరుపదిరె డనియు
కొందఱు జీరుపదినాల్గనియు, కొం
యొక్కఁడు యనియు భిన్నాభిప్రాయము

“చతుశ్చశు క్చతుశ్చైవ షడ్జ మి
పంచమాః। ద్వే ద్వే విపాదాః?

త్రిస్త్రీః ఋషభిధైవతో” (చందీ

ద్వావింశత్ శ్రుతులలో షడ్జమధ్య
మములు నాల్గుచొప్పునను, విపాద
ములు రెండు చొప్పునను, ఋష
ములు మూడుచొప్పునను బంచికొనిన
చతుర్వేది ప్రకాశక గ్రంథకర్త లగు
మఖ యనువారు (1) షడ్జము శు. విషభము
లకు మధ్యను (2) శు. మధ్యము ప్రతిమధ్యము
ములకు నడుమను (3) పంచము శు. ధైవతము
లకు మధనమునను, రెండేసి శ్రుతులును (1)

మాఖమాసము]

శు. రిషభ, శు. గాంధారములకును (2) ష. రిషభ అంతర్గాంధారములకును (3) శు. ధైవత శు. నిషాదములకును (4) ష. ధైవత, కా. నిషాదములకును నడుమను నెక్కొక్క శ్రుతి యును, మొత్తమునఁ బదిశ్రుతుల నిప్పుటిగాన ప్యవహారమున నున్న ద్వావిశ్రుతుల మధ్య జేర్చిన ద్వావిశ్రుతు లగుచున్నవని చెప్పి యున్నారు. దీనివివరము బ్రథమచక్రమున గమనించిన స్పష్టమగును. కాని ప్రస్తుతము వాచకమున్న చతుశ్రుతి ఋషభ, చతుశ్రుతి ధైవతములనిన బాధకము గల్గును. ఏలనన చతుశ్రుతి బదులు సంచశ్రుతి యగుచున్నది. కనుకనే వేంకటమఖ యనువారు, చతుశ్రుతి గుని వాచక వారి గ్రంథమున సంచశ్రుతి షభ సంచశ్రుతి ధైవతమనియు నిరూపించి యుండియున్నారు. ఇట్లు మార్పుట కొందఱు ద్వావిశ్రుతులను సమముగ విభాగించి చతుర్వింశతి శ్రుతు లుగ నేర్పఱచి సుబోధాయముజేసి సమన్వయమున్నది. దీని విరళము ద్వివీయచక్ర గానమగును. దీనిలో కొందఱ మత వివాదిగ గణనము జేయవలయుననియు అట్లగుచో బ్రథమచక్రమున నిరూపిత చ.శ్రుతి ఋ అవధియు, ద్వివీయ చ.శ్రుతి షభ అవధియు, సగుదు చతుశ్రుతి, పటిశ్రుతియనుటకు బాధకమేర్పడుచున్నది. ఇంతేకాక ప్రథమచక్రమున చతుశ్రుతి, పటిశ్రుతి ధైవతములు క్రమముగ ౧౯ వదియు ౨౦వదియు, ద్వివీయమున ౧౯ వదియు ౨౦

వింశతి శ్రుతి ధైవతము లవలసినవచ్చును. ఇది మిగులహాస్యాస్పదము. గాన నపందర్శనముటచే మజ్జాదిగణనారంభము తగదు. చతుశ్రుతి ఋషభ ధైవతము లనుదానిని ఋషభ ధైవతములకు సంబంధించిన శ్రుతులలో మాత్రము పరిగణనముచేసి ఇన్నవశ్రుతి యనుట సమంజసమని తేలుచున్నది. ఈ చతుర్వింశత్ శ్రుతులు మఱియొక విధమునఁ గాననగును. పరానువారు జర్మనీ ఇటలీ, ఇంగ్లీషు, పీరల షడ్జము (C) కొంచెము వ్యత్యాసముగ శ్రుతి గలిగిన కాటచే అచ్చటనుండి వచ్చు హార్మోనియములఁ గొన్నిటిఁ గమనించిన నొకదానిమొదటి శ్రుతి (C) మరియొకదాని మొదటిదానితోఁ గలియక, స. శు. రి, లకు మధ్యనుండుటచే నేశ్రుతులును గలియక చతుర్వింశత్ శ్రుతుల గనఁబఱచుచు గాత్రమున ననుకరింప వలగుచున్నది. ఇవిధమున ద్వావింశత్ శ్రుతులే గాక చతుర్వింశత్ శ్రుతినముదాయముగూడ నిరూపితమగు చున్నది. ఇట్లే వీణా దితంత్రి వాద్యజంత్రి ములందు ప్రతిమెట్టున కును వాద్య సగమున మరియొకదాని సమన్వయమునది నా లగును. (ద్వివీయచక్రమునఁ గాన నగును) దీని గమనించిన, చ.రిషభము ఋషభ శ్రుతులలో నాల్గవదియు, చతుశ్రుతి ధైవతము ధైవతశ్రుతులలో నల్ల వాల్గవదియు నగుచు సమన్వయమగుచున్నది. కానిచో పూర్వులచే నేర్పఱచఁబడిన చతుశ్రుతినామమునకు భిన్నము గల్గును. కాని, ద్వావింశత్ శ్రుతులున పూర్వులే నిర్మించియున్నారు. ఇదియు సమన్వయమునఁ జేయవలయును. అటుగాక చతు

ద్వితీయనిను ప్రమాదము. కాన "నగ
 దీనిన బ్రహ్మహత్యయు దిగదీనిన గోహత్యయు"
 యనినట్లుండి ముదినమట దుర్లభముగ
 నున్నది. దీనినే యనేకపూర్వమునాస్తిత్వాంత
 ములు, చర్చలు జరిగియు ముగియలేదు.
 తృతీయచక్రమున సుదాహరించినటుల
 పాశ్చాత్యులు నిరుపదియొకటియే యనిరి. ఇది
 యనుగాక స్వాంతపురాణములో తృతీయా
 ధ్యాయమున సంగ్రహమానామకీయందు
 పరమశివుడు పార్వతీదేవికువదేశించిన శ్లోకం
 వ్రాసినవచన కావ్యమున నిట్లు నిరూపించఁ
 బడినది. దీని ద్వావింశత శ్రుతులనేగాక
 చతుస్త్వతి దిషభధైవతత్యాదినర్వమును
 సమన్వయించియున్నారు. దీనివివరము చతుర్థ
 చక్రమున గమనించిన విశదము కాగలదు.
 ప్రతిమధ్యమంచమములగును కాకలీనిపాదప
 డ్దములగును మధ్యమాత్రము నదలి, యి
 ప్పటిద్వాదశ్రుతులలో కేపించినవదిశ్రుతు
 లగును మధ్య వాక్యకవిభాగముఁ దేవీ నిరు
 పదియగును. పద్దంచమములఁ జేరి యిరువది
 రెండుగును. ఇందు చతుస్త్వతియుషభధైవత
 ములు, దిషభధైవతశ్రుతులలో గ్రమముగ
 నాల్గవశ్రుతియందేర్పడినమన్వయమగునున్నది.
 ప్రాచీనపద్ధతిప్రకారము శార్దదేవులమతము
 ననుసరించినశ్రుతుల గమనించిన, పదునాలుగు
 స్థానములలో పందొమ్మిది శుద్ధవికృతినర్వర
 ములు గలవు. అప్పటికాలమున మధ్యమము
 యొక్క రెండువశ్రుతిని బొందిన అంతర్గాం
 ధారమును, పద్దముయొక్క రెండువశ్రుతిని
 బొందిన కాకలీనిపాదమును అల్పపయోగ

ములు గలవని సంకీర్తనాకరమం దుదాహ
 రించి యున్నారు. ఇటులే రామామాత్యు
 లును నుదేవియున్నారు. శార్దదేవులకు వెను
 కటివాగును వేంకటమఘ యనువానికి ముందటి
 వారు వైన రామామాత్యులవాని కాలమున
 కును మునుపే మధ్యపద్ధముల రెండవశ్రుతు
 లను బొందిన అంతర్గాంధారి కాకలీనిపాద
 ములు బొత్తుగ వాడుకలోనుండి తొలగిన
 వనియు వీమృట మూడివశ్రుతిస్థానములను
 బొందినవనియు, ఈ రామామాత్యులవారు
 వీణయందు పండ్రించుపానములనే నిరూపించి
 యుడుటవలనను చ్యుతమధ్యమగాంధార మని
 యంతర్గాంధారమునకును, చ్యుతపద్ధనిపాద
 మని కాకలీనిపాదమునకును, వేరుపెట్టియుం
 డుటవలనను తెల్లమగును.
 "చ్యుతమధ్యమగాంధార చ్యుతపద్ధ
 క, క్రమాదంతరకాకల్యాః ధా
 నిఘ్నం దేవీ." (స్తోమం:
 కాని వేంకటమఘ యనువాని కాలమున
 చ్యుతమధ్యమగాంధారము, చ్యుతపద్ధ
 మనెడినామములు మాత్రమేయి అం
 ధార, కాకలీనిపాదము లను నామము
 వాడుకలో నుండియుండుటవలన వీనిని
 ము నిట్లే నిరూపించిరి. కాని చతుస్త్వ
 ధైవతము సమన్వయించుటలో
 విడివడిలో నిరూపించబడినటులు పంచశ్రుతి
 దిషభధైవతము లని వ్యవహరించి యునయో
 గించియున్నారు. దీనినే రామామాత్యులును
 శ్లో.లక్ష్యేతు కుత్రచి చ్యుతగాంధారస్థాన మా

పంచశ్రుత్యమభిహ్వయః, శుద్ధే నిషాదే
నా మాన్య త్సాన్య త్వంచశ్రుతిద్విత||

(శ్లోకమేకకాండ)

ఇట్లు పంచశ్రుతివిషయములను నామ
మిచ్చుటకు నపేతుకముగ వ్రాసియున్నారు.
గాని పూర్వ శ్రేయశ్చింతితశ్రుతినామ
మును మాత్రము స్వతంత్రించి మార్చివైచిరి.
వీని నన్నిటిని చతుర్థచక్రమున నిరూపించిన
వివరమున నమన్వయముఁ జేసియున్నారు గాని
స్కాందపురాణమున సీసంగ హాచూడామణి
లోగల యీశ్రుతినిరూపణము గానరానికార
ణమునను, ఈమార్గము సంకీర్తితాక్షరము
మొదలగు మిగుల ప్రాచీనములగు గ్రంథముల
లోన నుదాహరింపమియు, భరతమతంగాదు
గూడ నిరుపదికొండు శ్రుతులలో నేయే
మందు ఏయే స్వరము లుద్భవిల్లినట్లు
సంహిత దానికి వ్యత్యాసముగ నుండి
నను, స్వరములకు వివాదదోషము లేర్ప
టవలనను ఈమతమును మిగుల శ్రేయశ్చింత
ఁబడిన నమన్వయముజేసియుండినను,
దానిని కాదని తిరస్కరించుచున్నది.
అంతివాద్య మగు విజయందు షష్టము
శుద్ధవిషయమునకును మధ్య నెకస్వ
శ్రేయశ్చింతిత ద్వాదశస్వరమధ్యమం
బిక్ష్వాకస్వరము గల్పించిన నిరుపది
నాల్గు శ్రుతు లగునట్లు, బిక్ష్వాకస్వరమును
మూడుగ విభాగించిన ముప్పదియొకను,
నాల్గుగ భాగించిన కలువదిమొనిదియు నిట్టి
ఎన్నివిభాగములుచేసిన నన్నిద్వాదశ శ్రుతు
లుగఁ బరిణామ మందుచున్న దనుట గాన

బిక్ష్వాక స్వ, కును, శ్రు. రి, కిని మధ్యనే
యనంతములగు శ్రుతులందఁగ ద్వాదశ శ్రుతు
లకు ద్వాదశానంతము లనవలసివచ్చును.
కాని వీనిని గుర్తించుటకు మనచేది కెంత
వఱకు సాధ్యమో పిమ్మట గాత్రమున నెంత
వఱకు సాధ్యమో ముఖ్యముగ గమనియాంక
మగుచున్నది. తంత్రీమూలమున నన్నిటివైన
జాప్తివచ్చును గాని గాత్రమున కల్పించు
టకు దుష్కరము. దానిని చెవి గుర్తించు
టయు దుస్సాధ్యము. ఇరువదినాల్గు చూపుట
సుకరము. ముప్పదియొక చూపుట సాధ్య
మగును. నలుబదియొనిది చూపుట దుస్సా
ధ్యము అంతమున జూపనగును, గాత్రము
శ్రేయశ్చింతితగాని గమనించు టిది. ఈశ్రుతి
విమర్శనమున వీనినాదతరంగములనంభ్యగూడ
గమనింపవలసియన్నది. ఇదియఁగాక ప్రపం
చమందఁగల పాశ్చాత్యగానమునఁ బరికించి
నను నక్షస్వరములే గాక నిరుపదియొకటి
గల్పించికొనియుండుట గనుచున్నాము. (తృతీ
యచక్రము) కాని వీనినివరుసగ గానమున
బ్రయోగించిన శ్రుతికటుపుగ నుండుట చేతగ్గించి
ద్వాదశ శ్రుతులలోనికి ఏరును మనవలెనే దిగి
నవాడే. మనవలె వారే దిగిరో వాడెవరె
మనమే దిగితిమో తేలవలసియన్నది. ఇది
మన్యుండు వివరింపబడును. ఇప్పుడు క్లుప్తీకరిం
పఁబడిన ద్వాదశ శ్రుతులలోను గూడ ఏవాది
స్వరము లున్నటు లిదివఱలో నిరూపింపఁబడి
నది. ఇక ద్వావింశత్, చతుర్వింశత్ శ్రుతు
లలోని మాట చెప్ప నవసరము లేదు. ప్రస్తుత

రెండు సంపూర్ణ రాగములలో ఈదోషయు క్తములు నలువదిమేళములు కలవు. దిగిలి నని ముప్పదిరెండే. ఈసంఖ్య నారదీయవాక్యమున గల్లు “అష్టావేప పుంరాగాః తేషాం యోషా ఇతి త్థేయాః చతురుత్తరవింశతి” (శివతత్త్వరత్నాకరం) అను వాక్యమును స్మరణమునకుఁ చెప్పుచున్నది. (వివరము మున్ముందు నిరూపింపఁబడును) కాని యీరాగములు సంపూర్ణ రాగములుగఁ జూపియింప లేదు. నిరువదిమొకటి, ఇరువదిరెండు, ఇరువదినాలుగు శ్రుతులలో నెన్ని రాగములు వివాదిదోషయుక్తములో చెప్పవగును గాని గ్రంథవిస్తరభీతినిబరిమితము. యీ శ్రుతులు సమవ్యవధి గలవగునా కాదా యనువిషయము మహావిపులము. అది కొంతవఱకు నిరూపింపఁబడును. తృతీయచక్రమున రెండు, మూడు, కలములలోఁజూచిన నాయాస్వరములభరస్వర నాదతరంగసంబంధ పమాణము గనవగును. ఇయ్యవి సమవ్యవధి గలవి కావని తేలుచున్నది. అయినను మనము ప్రస్తుతపు హా ర్మోనియంశ్రుతుల గమనించిన, వవియట్లే గాని పించుచున్నవి. అనఁగ వక్షమ శుద్ధవిషభములకు నెంతతారతమ్యమో శుద్ధవిషభమునకు చతుస్క్రతికి నంతే యనునట్లు గమనింపవగును. మొదటి తెల్ల మెట్టు శ్రుతి (స) గ నుంచిన, దానిపై నల్లది శ్రు. రి. యగును. పిమ్మటనుండు తెల్లది చ. రి. యు నిట్లు వరుసగ 12 శ్రుతులు వగును. మొదటితెల్లదాని స్థానమున మొదటినల్లదానిని శ్రుతి (స) గ నుంచిన రెండవ తెల్లది శ్రు. రి. గను, రెండవ

నల్లది చ. రి. గను గ్రమముగ 12 శ్రుతులగును సమవ్యవధి గలవగునట్లు సామాన్యముగ తెలియవగును. కాని తృతీయచక్రమునఁజూచిన నవి యట్లు గానియట్లు స్పష్టమగును. అయినను దిగులస్వల్పమగు కేదముగలవగుటచే చెవికి గ్రహించుట సామాన్యముగ వలవిగాదు. పరిశుభ్రముగఁ గానవగుజలబిందువు మైక్రాస్థానము యంత్ర సాయమునఁజూచిన నెన్నియో జంతువులఁ గానవగునట్లే సామాన్య శ్రోత్రేంద్రియము గమనింప వీలులేని బహుస్వల్ప కేదములపైతము పాశ్చాత్యులచే గనుపెట్టబడిన సావర్ణిక్కు టూత్ డ్ వీల్ అనుజంత్ర సాయమున నింక ననేకములగు వికరయంత్రముల సాయముననుగనవగును ప్రతిస్వరమునకును ఆకారములుగూడ గనవగును. వీనినిగుఱించి ముసంచికయందు విపులముగ వ్రాయఁబడు

ప్రథమచక్రము

అనాదిగ నిరూపింపబడిన ద్వా

శ్రుతులును వానికిఁ బ్రస్తుతవ్యాసహానికము నున్న ద్వాదశ శ్రుతులకును సప్తశ్రుతు సంబంధముల దెలుపబడినది.

ద్వితీయ చక్రము.

దీని నితీవల చతుర్వింశత్ శ్రుద్వాదశ శ్రుతులనడుమ సమచ్ఛేదచేచి ఋషభధౌవతముల సాధించి సమవ్యవప్రస్వరస్థానముల వివరమును దెలుపబడినది.

తృతీయ చక్రము

దీని సప్తస్వరములు వీటికిని ద్వాదశ శ్రుతుల యొక్కయు ద్వావింశత్ శ్రుతుల యొక్కయు నేకవింశత్ శ్రుతులయొక్కయు

సంబంధము జూపును. మర సైందవ గానము
సనే గాక వీటికి తుల్యముగు పాశ్చాత్యమున
పూర్వ, పరాను, జర్మనీ, ఇటాలియన్,
ఈజిప్టు భేతముల గానమున గల యా యా స్తుతుల
నామములును పీనిలీంగల యరప్పరనాదతరంగ
బలములును కరిమాణమును చెలుపుటయే
గాక సప్తస్వరములకును గ్రహములకును గల
సంబంధముయొక్క వివరము గనబడచును.

చతుర్థ చక్రము

స్కాంధపురాణమందు తృతీయాధ్యాయము

యమున సంగ్రహమాశామఃశీయందు పంచన
కావ్యరూపమున పార్వతికి నీశ్వరు డుపదేశించి
నటుల షడ్జలంఛములు వర్ణించి శేషించిన
పది స్తుతులకును నడుమ నొక్కొక్క స్తుతి
నమర్చిన నిరుపదియగుటయు వాని జేర్చిన ద్వా
వింశత్ స్తుతులగుటయు దీని నేచతుస్సుతి ఋష
భద్రైవరములు సమన్వయించి బడుటయు
నిత్యాదివివరము చెలువబడినది.

కోకిల కల్యాణము

తురగా వేంకటరామయ్య గారు.

గాయన కోయటంచు గడు
కోకిలతో దలపట్టు పట్టి కొం
దివిరాగపడద న
దేటికి వ్యర్థము సేతువమ్మ! మా
ల! పాడుమా! మధుర
మలగానము, భారతీకరా
సకనల్లకీ స్తుతర
వామ్యరీపిచు మేళవింపుచు.

గీ. రాగపడద నలగిన రమ్యమేమి?
తీయదనమేమి రసన చోటియకున్న?

భారతీగాన/బాంధవ్యభాగ్య మంది
ప్రక్క-కాపూర్ణకేల్పిటరాద బాల!
ఉ. బాలరసాలమా! చివరు
పాన్పు సమర్థము; జాతివల్లి! పు
ష్పానరమ్మ లిమ్ము; మధు
పా! శృతిగీతము లాలపింపు; ప్రా
గ్భాతకాప్రపూర్ణ నెల
బ్రాయపుఁగోయిల తెఱ్ఱతోటఁ బెం
డ్లడును భారతీశుభక
రాంచితమంగళినూత్ర భారణా.

సంఖ్య	పదము	అర్థము
1	అక్షరము	అక్షరము
2	అక్షరము	అక్షరము
3	అక్షరము	అక్షరము
4	అక్షరము	అక్షరము
5	అక్షరము	అక్షరము
6	అక్షరము	అక్షరము
7	అక్షరము	అక్షరము
8	అక్షరము	అక్షరము
9	అక్షరము	అక్షరము
10	అక్షరము	అక్షరము
11	అక్షరము	అక్షరము
12	అక్షరము	అక్షరము
13	అక్షరము	అక్షరము
14	అక్షరము	అక్షరము
15	అక్షరము	అక్షరము
16	అక్షరము	అక్షరము
17	అక్షరము	అక్షరము
18	అక్షరము	అక్షరము
19	అక్షరము	అక్షరము
20	అక్షరము	అక్షరము
21	అక్షరము	అక్షరము
22	అక్షరము	అక్షరము

మ నీ పా పం చ క ము

టి. శివశంకరం పిళ్లగారు,

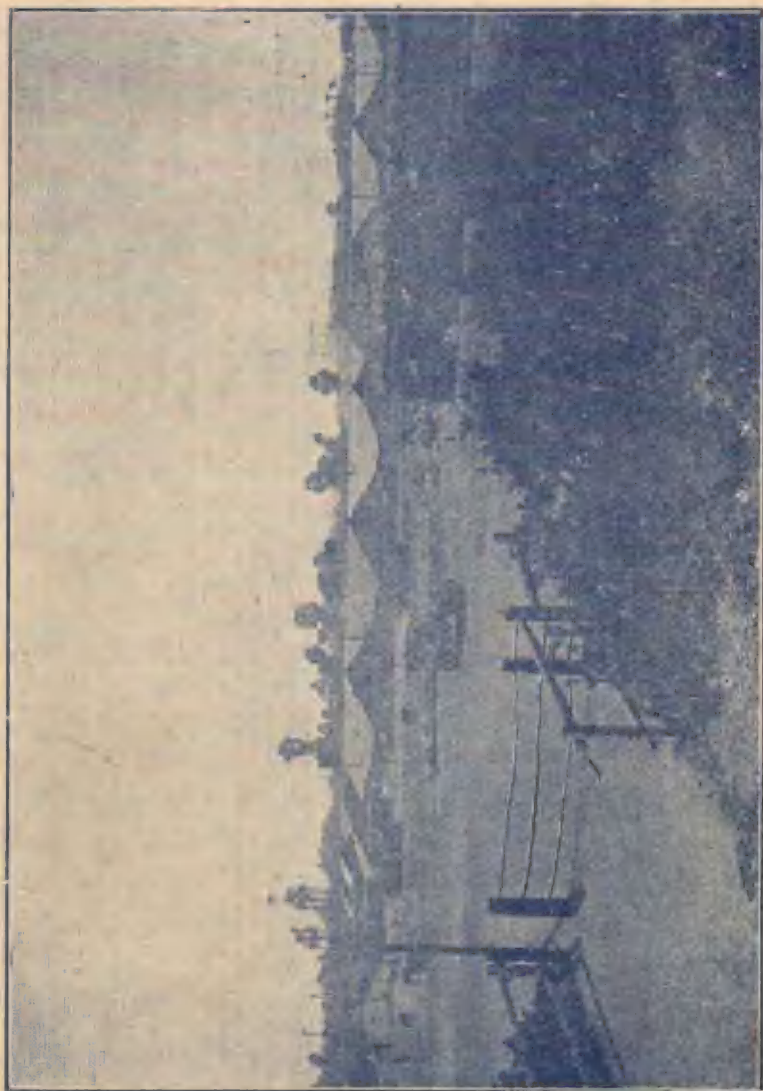

త్రలంపునం నిమిదియుండు శక్తి ఆపారమునని.
జగములపృష్టికి తలంపే కాదని భవి వేదాం
తులు చెప్పెదరు. పాశ్చాత్యజ్ఞానులు సంయతము ఇప్పటి
పరిశోధనలచే ఈ తత్వమునే స్థిరపఱచి చూపారు. మన
లో నెలకొల్పొక్కరినీరేవందలి కార్యక్రమమును పరి
శీలించెదడు, వారువారు కలగిన కార్యములన్నియు,
దాము కొనిట్లు నెఱవఱకపోయినను సాధించిన కార్యము
లన్నిటిని కలెంపులచే మూలనమును విశదపడక పోదు.

మెన్ను కొనినద కాంక్షైక్తయేర్పడిన గాంధీ
గౌర నిర్వాణమునకు ముగియకాదని మేటి ఆంధ్రదేశాభి
మానుల కలెంపు. ఈవాడు 20 వేల మందికి అన్నపానా
దులతో ఆతిథ్యమునగల సాహసకార్యమునకు ఆంధ్ర
కాండమేటి కనుచు కానరాక వెల్లెలకు కనని వారి మన
సుల దారియొడిన దమూలకలెంపుల ప్రంబము. లోక

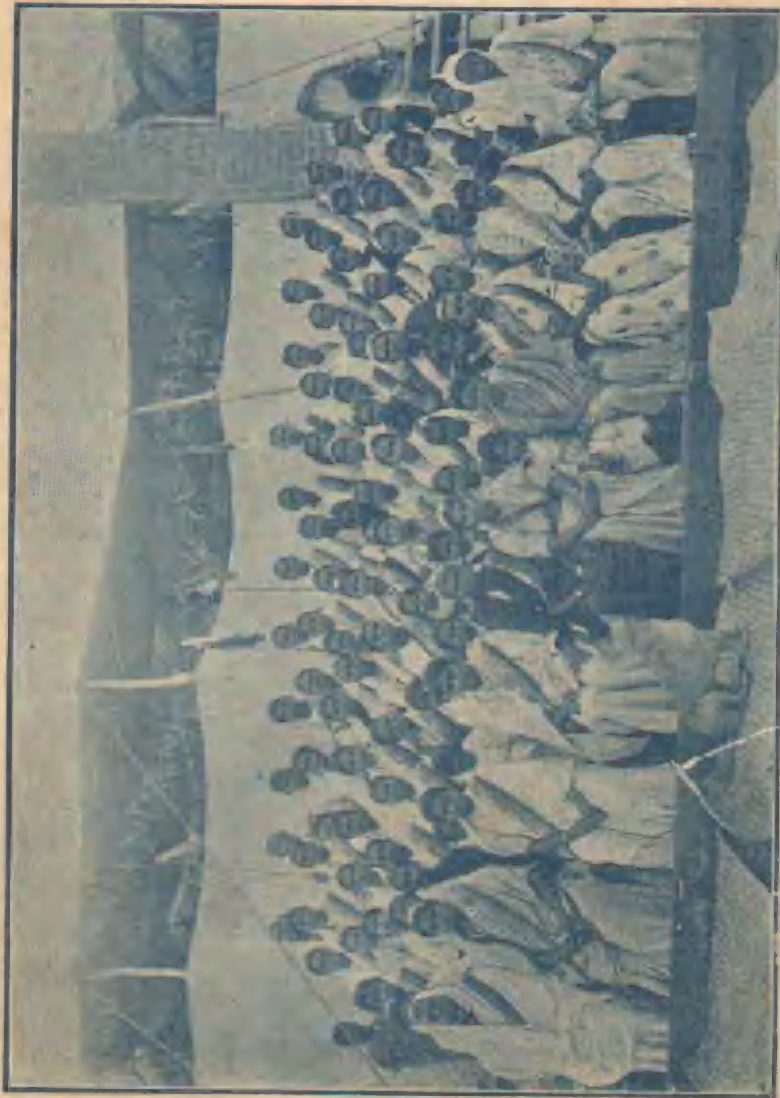
నగలపు 'తానవహి' చలువరాళ్లచే కట్టబడుట
మునుపు పాపహాక చక్రవర్తియొక్క మూర్తి
యందెన్న ఎవరు కాదందురు? పొగదెడిన కమాల్ పాపము తురుమ్మక
త్రక్తుతుగడింది దానిని సామ్రాజ్యపదమున
దన్న ట్టి కాగ్రపాధము మూలము కలెంపు
కాక వలెయేమి భారతీయుల కనోపుతుల నధిరించి
దాని పరాధోన్మథములుగ వెలుగు చేయుటకై వ్రాసి
మహాభాగవతము కలెంపులచే నిర్మించబడిన లోకాత్మ
త్వము కాదా? ఇంతే! ఒక్కొక్కరియింటను దాని
యందు కలెంపులకైతే ఈక్వతునే తానని యున్న
ధిను 'సాగి హం' అను మంత్రరాజమునకు భారతదేశము
భుట్టి పైదై యొండ కలెంపుల కలెంపుచే మానపు చేకార్య
మును సాధింపలేదని స్పష్టకృతమునకు కలెంపులనినా

THE GANDEE NAGAR, COCANADA

గంధీ నగరము - కాకినాడ

LADY VOLUNTEERS OF THE CONGRESS, COCANADA

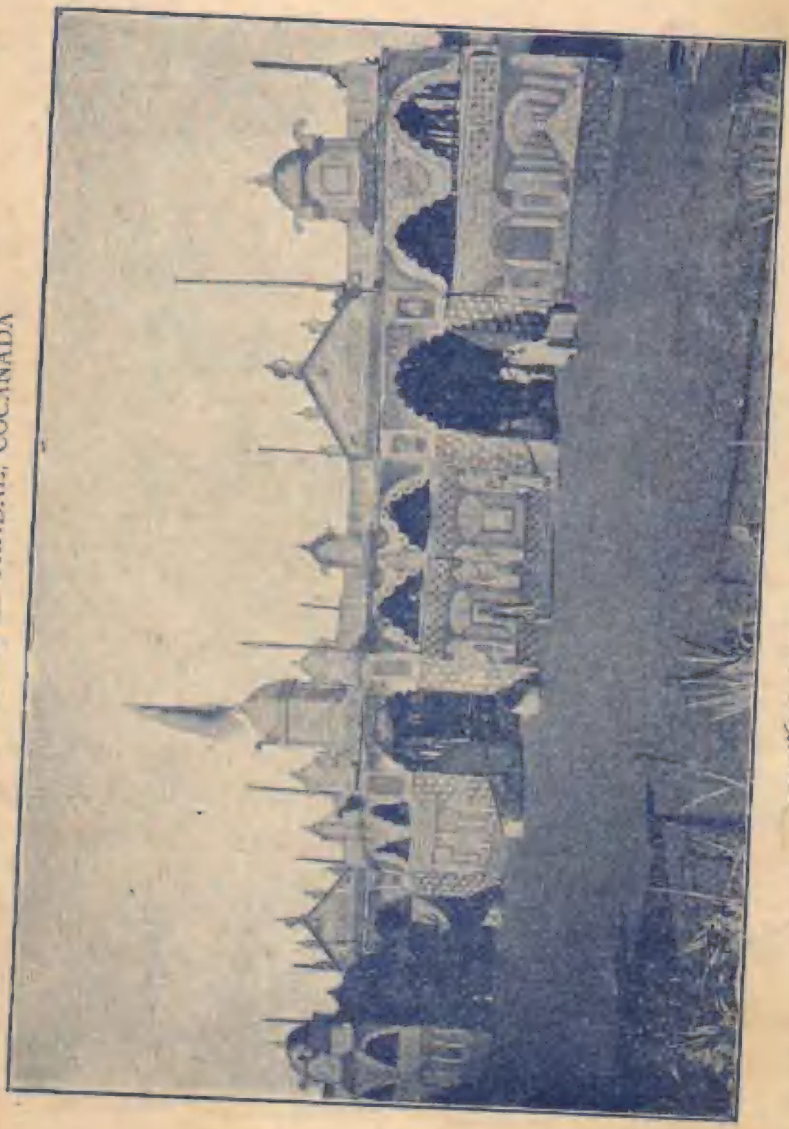
కాకతీయ సభ్యుల - కాకతీయ

SRIMATI KASTURIBAI GANDHI ADDRESSING THE LADIES' CONFERENCE, COCANADA

శ్రీమతి కాస్టూరిబాయి గాంధీ యువనీలల సభకు ప్రసంగము చేయుచున్నది

THE KHILAFAT PANDAL, COCANADA

— ఖిలాఫత్ మహల్, కుకనాడ —

నట్లు తలంపు. తలంపవచ్చును. చీకటి బుడక వెల్తువక
యెట్టి అవస్థలయందైనను తలంపులు వచ్చునునే యుం
డును. తలంపులు ఒకచోటనుండి మఱియొకచోటికి కొని
పోవుటకును భద్రపఱచుటకును కర్ముగాని కష్టముగాని
కాబట్టదు. తేరీయనునది పోకిరిని బయటవిడిచి లోగోనుట
యెట్టి మెదడునకు తలంపులు యట్లు. నిద్రయందు పంపి
తెను మెదడు తలంచుచు నేయుండునుగాని మనసు నిశ్చ
మించినందువలననే తలంచిన తలంపులన్నియు జాగ్రత్తయ్య
యందు జ్ఞాపకమునకు రావు.

కొరికతలంపులు, కలవినన్నితలంపులు, క్రమ
లేక ఒకచోటినుండి మఱియొకచోటికి కొనిపోయిన తలం
పులు, వాదిపెట్టుటకై పెట్టెలుగాని బుట్టలుగాని
కాబట్టిన తలంపులు మానవులవశమై యుండుటయు, అట్టి
తలంపులు ఎట్టి కార్యసాధనకేగాని మూలమై యుండు
టయు వృద్ధిచిత్తమును అత్యుదారభుగింపజేయు అత్యా
త్మ్యకా మగునట్టియు సంగతి యని విచారపరచుట
తోపాటోదు.

ఇట్టి సులభసాధనములై దైవ మన గ్రహించి
ంద అందలి తత్త్వమును మనము మఱచి వర్తించుట
నేకాభ్యుదయమునకై జనుకొందుడు యత్నిమునకు
అక కార్యసాధ్య మాలవ్యయగుటకు మూలము.
లోకాద్ధారకములగు ఆద్యములు పెట్టి మిడిచి
ందు నేవలెనై ముక్తమై కర్మతాడిరిమి లభియును,
క్రమమున, అని భావములై పొడగట్టుటయు, అట్టి
భావములు పునశ్చేదనై ప్రాణసంక్రమణై నొడిచి వ్ర
వనోధములుగా జమల బ్రదుకుటనే యాచే
, అట్టి యాచేతము వారిలో నెఱిగియుండు
శక్తుల నుజ్జేకించి వానికాశ్యాత్మభులుల జేయుటయు,
యత్నిముల కంతరాక్షయములు కరిగి చాటుకొని సంగల్ప
ములు వీక్షగా పుఱిగొనుటయు, అట్టివీక్ష పునఃనివృత్తు
ఎట్టిత్యాగమునకై నను మనసు వెఱుకుం టియు, కార్య
సాధ్యమందుగాక, సాధనమందే కంఠీయమును పుట్టిం
చుటయు తలంపులసరికి యెనుట యనుభవజేర్చుట
వ్యక్తము. గాంధీయహాత్మ్యజే ఈ తత్త్వమునకు సుసేవ
దృష్టాంత మున్న ఎవరు కావందురు!

మానవజాత్మ్యములకు అధ్యంతరము లవశ్యములు.

దేహమాత్యాగ్యమైకము అధ్యంతరముచాటు సాధించబడ
లేదనుట వ్యవర్థమగును. ఒక్కొక్క అధ్యంతరమును చాటు
కొని కార్యవిధానములను యుక్తము మార్చును. ఇట్టి
అధ్యంతరములనే దేహాంతరాలు సంసారమందును, కనుకనే
ధరణము సంసారమునకు లక్షణము. ఈవర్ణజాము మన
నులందు తెలకొనుటకు సంసారము విడిచిసాధనమే
గాని బంధకారణమే యుండదు

స్వోజ్యసంపాదన భరతఖండమునకే జాతీయ
సంకల్పమై యున్నది. స్వోజ్యయనకేమియో మఱియొక
సారి గమ్యాంకితము. ఈ మహాత్మాగ్యసాధనకు అధ్యం
తరము దెన్నియో యున్నదనియు అందు మనలో
వ్యాపించియుండు అస్పృశ్యతాదురాచారము మెదటి
దశయు వాసుకలు వేసోళ్ల దిక్కుదిక్కులకు మ్రోగు
దుంకట కర్మతాడిరిమైయున్నది. తానె మార్చెమున
సలెలన్నవము చేతదగివంటిటిపైల మనల వానకండు
నట! ఇట్టి జనలకంఠియ మనవ్రజలలో నూటికి ఇయవదికం
మన జటాకొట్ట బిన్నాదు. మలమాలము మున్నగువోట్ల
ఇట్టివారు విఘటయందు సహితము నడవకూడదు. వారి
వీడ్చు సర్కారు బళ్లవందు చదవుట కవకాశములేదు.
అందరితోపాటు గుళ్లయందు వారు పూజదేవులుటకు
గాఁగూడదు. ఇట్టివారిని మక్కలు ఓలులకంటె హీనముగ
మాకుము. అయిదింటి నొకపాలు బుడము చందాలనను
శేయతో ఇట్టి కడగండ్లపాలై యుండే జాతీయైక్యమునకు
వెల్లియింతకన్న ఏమి కావలెకే ఇట్టిపుండు మనలోనుండు
కొని కత్యాజేతయందు తెల్లచాని మనజులకు హీనముగ
మాఁకొన్న వారిని అధిక్షేపించుటకు మనవాదమట
నోర్చుట మనీ ఏమొగముతో మనవ్రజలు స్వోజ్య
క్రమమును అపేక్షింప గలవందురు! ఈలోపమును గ్రహిం
చియే మహాత్ముడు దీగ్ధాలోచనవేసి అస్పృశతాదురాచా
రజ్ఞానమును పోగొలుచుకొనుటకు నిర్యాణకార్యక్రమ
మందు ముఖ్యస్థానము నొకరియున్న వారు. ఈసంకల్పము
ఒక్కొక్క కార్యమునందును లలపఱచుటకునేయున్నది
గాని ఒకకార్యమునకును మఱియొక కార్యమునకును
నకును 12 నెల కాలమందు ఈసంగతినెఱుగి పట్టుము
లందును క్షణటూళ్లయందును జరుగుమందు కార్యభాగ
మర్చిల్పుచును వివేచకరము. ఆభాసకారణము. పరికించి

మనము అనునదియు మిడిలే నింపించుచుండు అధికారవర్గ
 మైనను కొంతవనిచేయుచున్నది, కొంత అవకేల యొక్కవ
 యనియే చెప్పునగును. మునిసిపాలిటీలు లోకల్ స్టోర్స్
 పథలలో నిన్ను జాతీయతనినలు ఎక్కువజాతివారితో
 సమానముగ బాంధవనిముట మొదటిది. సర్కారు
 బల్లలో ఆజాతివిద్యార్థులకు సమానప్రవేశ మొసగుట
 మొదటిది. కానసభలందు ప్రాతినిధ్య మొసగుట
 మొదటిది. నిర్మాణకార్యక్రమముందు ఈ భాగమును
 పాధించుటకై చేశచుండు కాంగ్రెస్ కమిటీల యత్నము
 కట్టిది నని నిర్ణయించుటకు పానుగ్రియే లేకపో! ఇక
 పుత్రైందు సెలవుకు కట్టాటక రాజ్యమందలి విజాపు మన
 కాంగ్రెస్ ముఖ్యసమావేశము కానన్నది. ఈవిష్కంధమున
 జనులయత్నములు జాతీయనిష్ఠులను పూర్వకులై
 మొదలుమూర్తముల మొదించుటయే ఈవ్యాపనయొక్క
 యుద్దేశము.

ఈసంగతియందు సంగమయొక్క అంతరాత్మ
 యందే (Social Conference) మున్ను కలుగవలసి
 యున్నది. ఇట్టిమామూల కరిగించుటకు కలంపులకన్న
 వేరుసాధనము లేదు. నిన్ను లాభావము చేకాడవ్వనని
 ప్రజల కనదుల నావేశింపజేయుటకు వెతికియాచిన
 యెడల పెద్దలు పెరిగివున్న అదర్శము లెన్నియో
 యున్నది.

మనీషాపంచకము ఇట్టి యాద్యములను పేల్చుంతి-
 కాదు శ్రీకారమునియే చెప్పునొప్పును. ఇది చరిత్రాంశము.
 అద్యైకముగ నిర్ధాంతస్థాపకులగు అనిశంకరులను సహి-
 రము ఒకానొకప్పుడు అస్పృశతాద్యగృత తాధించెను.
 శ్రీవారు గంగాస్నానమొనర్చి కాశీనగరభీయందు మడు-
 గుతో సాదచారాలై వచ్చుచుండిరి. అంత్యజువృద్ధు-
 డొకడు దొంగడ్డ చుయ్యెను. శ్రీవారు వారిని దూరముగ
 తొలగిపొమ్మనిరి. అందుకువాడితీరున ప్రత్యుత్తరముచ్చెను.
 తాముదూరముగబొమ్మని యాజ్ఞాపించినది నాకేరమువా!
 లేక నాయాత్మనా! కేరీరమే యగువట్లు తమకేరీరమెట్లు
 రక్తమాంసశల్యనిర్మితమో న కేరీర మట్లే. కేరీరమును కాదు
 ఆత్మనే దూరముగబొమ్మని చెలదిచ్చితిరా! మీలోనుండు

వాత్మయు, చాలోనుండువాత్మయు పరమాత్మయొక్క
 ప్రతిబింబములే యనట తమకు తెలియని యంశము కాదు.
 అనినతోడనే అనిశంకరుల మంతరాత్మ ప్రబోధించుచు
 యాభావనాలబునుచే అస్పృశతాల్పంతి నంది వారిని
 యీ యంత్యజువృద్ధునికి సుప్రదక్షిణసాష్టాంగ ప్రణామము
 లాచరింపజేసెనది. ఈ ఘోరము శంకరుల జీవితచరిత్ర
 నుండు మనీషాపంచకముపేరితో నెటికిని వ్యవహరించు
 చున్నాము. ఈవ్యాసాంధ్రముందు చిత్రించుచుండు
 ప్రతిమ న్యక్తరూపముకు ఈభావము నే.

ఒక్కొక్క కాంగ్రెస్ కమిటీవారును పల్లె యంక
 పట్టణ మనక ఇట్టియాద్యముల వ్యాపింపజేయుట కర్త-
 వ్యము. చదువుకొరారు సహితము గ్రహించునటులు
 ఈభావమునే బొమ్మలు చిత్రించి అవ్యతాంజనము
 యొక్క ప్రకటనవలె తిరిగి విక్రయించి తిరుగు కనబ-
 బడునట్లు ప్రచురించుట నతీయోగయుక్తి. మనీషాపంచక-
 మును తిండవపాటుగా వల్లి, సంక్రాంతి, కామనీపంచనగ,
 మహానమి, దీపావళి మున్నగువిదేశకాలములందు విద్యా
 వింతులగు యువకులు హాస్యరసముపై దిరిగి ఉదితహా-
 చులతోను సాధనములతోను పాదములు బలము
 నీయాదర్శముల కాకర్షింపజేయుట చేకరేక. కా-
 నమావేశములందు దివ్యము ప్రాణికాలము
 భజనపాటలును తమదేశీయగీతములతోపాటు,
 పంచకమందలి యాద్యములకంటి భావములను పా-
 కట్టి వర్ణించుటయు ప్రయోజనకాఢమై యుం-
 వాడక ప్రదర్శకకాలముందు విష్కంధములలో ఇట్టి
 భావములను ప్రచాపనదూపములగు ప్రదర్శించు-
 కాక వివేకము నాపాదించినట్లగు, సినిమా
 తము ఇట్టిభావములగు ప్రదర్శించుటచే తమ యంత్యమును
 దలి యుత్తమకర్తవ్యభాగమును నెఱవేర్చినవా రగుదురు.
 ఈతీరున చేతయాభ్యుదయకార్యక్రమమున నొ-
 క్కొక సోపానమునకును ప్రవృత్తమైయుండు భావము
 వెదికి వారిని ఇవసభానులకై మొనగలుగు గొట్టి వారితో
 ప్రజల మానసశ్రేయముల యన్నివత్తుకు కార్యవీణముల
 విత్తుట కనుచున్నది.

అథ మనీషాపంచకప్రారంభః

సత్యాచార్యస్య గమనే కదాచి న్ముక్తిదాయకమ్,
 కాశీక్షేత్రం ప్రతి సహస్రార్యా మార్గే తు శంకరమ్. ౧

అంత్యశ్శేషధరం దృష్ట్వా గచ్ఛ గచ్ఛేతి చాబ్రవీత్,
 శంకర స్సోపి చాండాల స్తం పునః ప్రాహ శంకరమ్. ౨

అన్నమయా దన్నమయం, అథవా చైతన్య మేన చైతన్యాత్,
 ద్విజవర ! దూరీకర్తుం, వాంఛసి టిం గచ్ఛగచ్ఛేతి. ౩

ఁ టిం గంగంబుని చింబిలేంబరమణౌ చాండాలవాటి పయః
 పూరే చాంతర మస్తి? కాంచనఘటిమృత్కుంభయౌ ర్వాంబరే? ౪

ప్రత్యగ్వస్తువి నిస్తరంగసహజానందావబోధాంబుధౌ
 విప్రోఽయం శ్వచవోఽయమిత్యపిమహా నోఽయం విభేదభ్రమః? ౫

జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు స్ఫుటరాయా సంవి దుజ్జ్వంభతే
 యా బ్రహ్మదిపిపీలికాంతరనుషు ప్రోతా జగత్సాక్షిణి,
 నైవాహం నచ దృక్వత్ స్వీతికృథప్రజ్ఞాపి యస్మాస్తిచేత్
 చాండాలోఽస్తు సతు ద్విజోఽస్తు గురు రి త్యేషా మనీషా మమ. ౬

బ్రహ్మైవాహం మిదం జగచ్చ నకలం చిన్మాత్ర విస్తారితం
 సర్వం చైత దవిద్యయా త్రిగుణయా శేషం మయా కర్మితమ్.
 ఇతం యస్య దృఢా మతి స్సఖితకే నిశ్యే పకే నిర్మలే
 చాండాలోఽస్తు సతు ద్విజోఽస్తు గురు రి త్యేషా మనీషా మమ. ౭

శక్వ స్సర్వోర మేవ విశ్వ మఖిలం నిశ్చిత్వ వాచా గురోః
 బద్ధం బ్రహ్మ నిరంతరం విమృశతా నిర్వాణశాంతాత్మనా,
 భూతం భావిత దుష్కృతా ప్రదమాత స్సంవిన్నయే సావశే
 ప్రారబ్ధాయ సమర్పితం స్వవపు రి త్యేషా మనీషా మమ. ౮

యా తిర్యగ్నిరదేవతాభి రహ మి త్యంతః స్ఫుటా గృహ్యతే
 య ద్యాసా హృదయాశ్చ దేహావయవై ధ్రాంతి స్వస్థో చేతనా,
 తాం భాషైవః పిహితార్కమండలనిధాం స్ఫూర్తిం సదా భావయన్
 యోగి ర్నిర్వృతమావసాహి గురు రి త్యేషా మనీషా మమ. ౯

యత్సోభ్యాంబుధి లేశలేశత యమే శక్రాదయౌ నిర్వృతాః
 య శ్చిత్తే సతరాం ప్రశాంతకలనే లబ్ధ్వా ముని ర్నిర్వృతాః,
 యస్మిన్నిత్యసుఖాంబుధౌ గతితథీ, బ్రహ్మైవ సబ్రహ్మచిత్
 యః కశ్చిత్ స సుకేంద్రవందితః సానం మనీషా మమ. ౧౦

గ్రంథ స్వీకారము

మన కీ దానిద్ర్యమే?

భారతవర్ష ఆర్థికచరిత్రము

గ్రంథకర్తలు జేశరాజు రామచంద్రరావు, పత్రికా ప్రకాశకము గారు. భారతవర్ష 'ఆర్థికచరిత్రము' అను నామాంతరము గల యీ గ్రంథము ఆంధ్రప్రదేశ్ సర్వరాజ్యపరిపాలన ప్రచారణముల నాణ్యప్రచురణము. దీనియందు భారతదేశచరిత్రమునకు మూలములైన కాశానములు సవిస్తృతముగ చర్చించబడినా. చమేశచంద్ర దత్తు, దాదాభాయి నౌరోజి, డిప్లీ, వాచా, గాక్షి, హింద్యూ, మాలవ్యా, లడవగిరాయి, లక్ష్మణరావుగల్లు మొదలగువారిగ్రంథముల సారాంశమును ప్రభుత్వము వారి నివేదికముల లెక్కల సారాంశమును నిందు జేర్చితి ఆర్థికచరిత్రమంతయును సంక్షిప్తముగను 15 ప్రకరణములందు చాచుగను క్రోడీకరింపబడినది. భగవత్ భువనము సహజసంపదల ౧౭వీధియు దీయును కల కారిత్ర్యము ననభవించుచున్నదియు గలగనకుటయును వారి ద్ర్యమునకు ప్రతికాశములను నిర్ణయించుటయును స్వరాజ్యభావమునకు సాధనములుగ నున్నవి. భోగరాజు పట్టాభి సితారామయ్యగారు వికేశయందు వ్రాసియున్న "స్వరాజ్య పన్ను ప్రజల కన్నకత్తె" అనునను యి రాజ్యాంగచరిత్రము దీక్షియు చేయుచున్నది. ఆంధ్రరాజ్య తంత్రజ్ఞులు భారతభావము బ్రిటీషుపరిపాలనముక్రిందను సంపూర్ణో దులగూగుచున్నదని సిద్ధాంతము చేయుట యాచార్యమైనది. కర్ణాటప్రభు బీషిథాంతమును స్థాపించుటకు శ్రమపడి పుస్తకమును లక్షణించెను. ప్రతిసంవత్సరమును ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించెడి నివేదికము లన్నియును సంపూర్ణస్థితి నూదించెడి కెక్కలతో నిండి యుండును. కాని ఆలెక్కలను పొంగు బరికిరించెడివారెవరు వైభూతలె పోయి బోవగిన్నట్లు బలకుటచున్నది. ఈగ్రంథ మట్టిపర్జానమును సంపాదించుట నివయోగ పడుచున్నది.

భారతదేశమును జాతీయవాదము ప్రత్యక్షమును మొదటివిషయము ప్రజల దుర్భరదారిద్ర్యము. అమెరికానుందు లెలయొక్కటికి మా 750 ల ఆదాయమునకును భరతఖండమునందు లెలయొక్కటికి మా 80 ల ఆదాయమునకును మనకును గల తారతమ్యమే దేశదారిద్ర్యమును చెప్పక చెప్పుచున్నది. దేశదారిద్ర్యమునకును పరాధీనస్థితిని గల సంబంధ మిగ్రంధమునందు లక్ష్యలక్షణములతో నిర్ణయింపబడినది. మాడక ప్రకరణమునందు భగవత్ భువనము నందు జేశకీయునందు జేసిదిధమున భూమిపన్ను నృధి చేయబడినవిధము తెలుపబడినది, వాల్మీకి ప్రకరణమునందు జేశిదత్త శ్రమ బలంతయుగ నాననము చేయబడినవిధము తెలుపబడినది. ఆంధ్రవనప్రకరణమునందు నాకావ్యాపార సుంధయును బ్రిటీషు ప్రజలస్వాధీనమైనవిధము వివర్ణింపబడినది, బ్రిటీషువ్యవస్థల కేసుకు బోయెడి కోట్లధనప్రవాహము వారిద్ర్యమునకు నమై మౌనజేవబడుట నుద్ఘాతించెడివిధము దేశ మాట విధ మితరప్రకరణములందు జర్పింపబడినది. అపారైనికవ్యయము లైక్వలవ్యయము ద్వితీకరంధమునకు పరదేశీలాభమునకును వివియోగపడుచున్నది తెలుపబడినది, పరియోగవనప్రకరణమునందు వారమునది భూలము గ్రుద్ది నటులు మాటయేబడెండ్ల బ్రిటీషు పాలనము నమనూర్చివ మనస్థవంపరలు తెలుగ స్వరాజ్యసంపాదనమునకు మహిమోదనము జేసి గుమ్మకాలకు నందు భారతప్రజలు లెలపూచిరాన్నత్యమును పరమానయవస్థయను గనుకొనక భావిపరిగాయమును నిర్ణయింపబడుట, గ్రంథమునందు సామాన్యముగ దెలిసిపడు, ఇందులె యున్నను కిరి ఖుటలందు భారత దేశాధికారిత్వ యంతయును జక్క-౧ నియంబుబడి గ్రంథము నకలజోపయోగకరముగ నున్నది. గ్రంథము తెలు తెనుగన వ్రాసబడి స్వరాజ్యప్రచారకులకును విషయాలలో ననుమనకును సుపయోగకరముగ నున్నది. గ్రంథకర్త డి. గంగయ్యగారు.

కాక నాంతరంగికసాధనవృద్ధిని సుయితము పర్యాలోచనముచేసిన గ్రంథిపయోగ మతిశయిల్లి యుండును. స్వరాజ్యసంపాదనమునకు ప్రతిబంధకముల పరిజ్ఞానముతోచా బాత్మపరిజ్ఞానమును నవసరమగుచున్నది. గాంధీ మహాత్ముడు విదేశీయచేత యాంతరంగికసాధనములకు సంయతము ప్రజాసత్వమును మరలబ్ధికి వ్యవస్థాపనచేసిన నమన కవసరం బగుచున్నది. ఆంధ్రయజునివనస్వరాజ్య పథపారి యాప్రయత్నమును నాంధ్రప్రదేశ్ మహావారిచి ప్రయత్నియులకు ప్రోత్సహ మొసంగి వ్యవస్థాపన ప్రచారమునకు దోడ్పడుట ధ్యమము.

రామలు ఆక్టోబర్ ౧౯౩౬ ఫ్రుటులు వెల రూ 1-8-0.

నేరకాని రామచంద్రరావుగారు,
గాంధీమహావిద్యాలయము, పీటారు, కృష్ణాజిల్లా.

* * * * *

కర్ణ భారము

భారకలికృతము. విద్యార్థి, తోపల్లి భవామేశ్వర రావుగారిచే నాంధ్రీకృతము. తెనాలిలో ప్రకటితము. పూర్వవర్తి గాథల కరయుటకై పండితులు పరిశ్రమగావించిన సంక్షిప్తమైన బయ్యడిన గ్రంథకాల ప్లేట్ల భాసమహాకవికృతములు ముద్రితములయింక కనిపించుకొనినవియున్నాయి. నామిలో పీఠర్థ భారము. పరిమాణమునల్పమైన కావ్యోత్కృష్టప్రకృతి నుండి నతిశయించు నీటిన్నియొకమును విద్యార్థి భవామేశ్వరరావుగారు చక్కగ గ్రహించి ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రకృతిమనకు మేలు గావించిరి. దానకర్ణవర్తి కేర్లన్న భారము బల్యకాలమున లభించినవియు, ప్రాచీనములైనవి కరణమండలముననుత్పన్నప్రాణరక్షకాధిపతి భూకర్ణవర్తి వర్ణన యింకొకటి సరసించి ప్లేట్ల రచయితనుండలి యజనారకభవము, తెగి ప్లేట్ల కృతియొక్క పటాశ్చయ చెనమియే కానాది ప్రతిభామేశ్వరరావుగా రభిసంధివాహుతే కారి లచ్చుటవల్ల విమరుగులు కడయమి క్రమము కలుగును. గీత, కందపద్యములనవగ కరణమునవగ నులు కవి పద్యము క్రమ మెన్నటికీ వృథా కావించును.

“కావలన ప్రజల బాంధవ్యగలగుధర్మ” అను గీత పద్యపాదమున, “ఇదికవిగమానములు పరివాధమానములను

ములు రాజ్యరమణం దగునా” అను కందపద్యపాదములును గణపధ్యములై యున్నను చదివె కొంచు నింపుటలేదు. కవిగా రిట్టి విషయముల నొకిందుక సహజములకాని ప్రాయమును చున్నించి యనుష్ఠించుటగాక. గ్రంథము రచించున గ్రంథములుమాదిరి చక్కగ ముద్రింపబడి ముద్దు లొందుచున్నది.

* * * * *

సృష్టికళ (సదిత్రము)

ఎతెనార్ ఎల్లర్ గారు, దివ్యజ్ఞానప్రచారశాల యము, అదయార్, మద్రాసు. వెల రూ. 0-7-0
ఈ గ్రంథమున అంగులిశ్చేషప్రధానమును పాశ్చాత్యసృష్టికళయొక్క సంప్రదాయమును పూర్వపు గ్రీకు లేర్పరచిననూత్రముల ననుసరించి రచించి దేశము ఇనాదోరా దేశము అను అన్న చెల్లెండు కర్వకనకులభవము గను, కహానమునరముగను నుండునట్లు సంస్కరించి విస్తరించిననీటి సదిత్రముగ నభివర్ణించబడినది. అంగులిశ్చేష ప్రధానమును పాశ్చాత్యసృష్టికళ మాత్మ్యగదగావాళి వ్యంజనము చాచిది నాత్మ్యకళరహిత్యవేషము గ్రహించుచున్నారు. అంగులిశ్చేషములన రసభావభోగములు నూలముగ మార్చి నూచితములు కావలెను. దేశగీత భగ్గతని ప్రస్తుతపాశ్చాత్యకర్తలును, సృష్టివిద్యాలయములు balance, profile dancing లను ప్రధానముగ హామించు గ్రీకుసృష్టికళను ప్రస్తుతవాగ్ధకతనను, విద్యా పద్ధతులను కీరవాణి మారునాంధ్ర రామయులును ననుకరించి నలంబించుచున్నారని గ్రంథమున తెలుపబడినది.

ఈగ్రంథమునందలి విషయములు భారతీయుల కంతవిశేషములుగా నోపకాలప్ర. వివరగా:- భారతీయనాత్మ్యకళ అంగులిశ్చేషమును భావాభివ్యక్తియను సకన్యమునకేటి హామించుచున్నది. కహాంగులిశ్చేష ప్రధానమును నాత్మ్యకళను సృష్టిమరీకేను, ఇది రాంవన, లాస్య, రాసాది విశేషములతో నొప్పుచున్నది. భావాభివ్యక్తిసకీతమును సృష్టిము నాత్మ్యమరికింపవలసి యున్నది. భావరాగతాళసహితమును నాత్మ్యము భరత మనవరగును. భరతకాన్త్ర భాగములతో మొదటిదియగు భావాభివ్యక్తి మరీకాన్త్రనియమిరము, కాగతాళవిషయము సంగీత కాన్త్రనియమిరము. అభినవకాన్త్రమునై సంగీత్యమిరవే

నోపాలక్ష్మణ్యము, ఆనందకుమారస్వామి పండితులచే
 వాంగ్మథానలోనికి తర్జుమారేయబడిన “అభినయదర్ప
 ణము” అను గ్రంథము చేటికిని ప్రమాణముగ పంపింప
 బడుచున్నది. ప్రాచీనకృత్యముయొక్క భావము చేటికిని
 రాఘవుని జీవితము మొదలగుకృత్యములయందు న్యక్త
 పునరున్నది. అభినయము నిర్వేదమును వాచకామినీ
 నృత్యమునందు ప్రదర్శితమగుచున్నది. భారతీయ
 నటన, చారిలోమధ్యముగ వాంగ్మథానములు, నృత్య
 భిక్షయములను రెండిటిని జటిపజిది సమన్వయముచేసి
 నృత్యముచేయుచు రసభావాభివ్యంజనము గావించు
 చున్నారని. ఇట్టికలులలో శ్రీఅదిభట్ట శారాణశర్మరామ
 గారును, తూచిపూడిభాగవతులలో నొకరగు వేంకట
 శాయంబుగారును ప్రత్యేక ప్రశంసార్హులు. వీరు
 మామిడిమిఠాయిమలగు రసభావములనుగూడ నభినయో
 పాయమును ప్రత్యక్షముగను నభినయించుచు నృత్యము
 చేయుదురు. విశాలీయవాక్యసంప్రదాయదాసులగు
 చున్న ప్రస్తుతాంగభట్టతులు వీరినృత్యరచిత్రముల నల
 పజిదిని వాక్యభిక్షన పెంపొందించెదరును. వారకాంతల
 పాలై పునపు దక్షి పోయిన భారతీయవాక్యభిక్షన వర్ధ
 రింప బద్ధకంకణులగువారి నట్లుచేయుట కాలసింపవలదని
 యా ప్రాధము ప్రోత్సహించుచున్నది.

* * * *

విశాంతనేన

వేంకట పార్వతీకృతకవులు, ఆంధ్రప్రదేశ్
 గ్రంథనిలయము, కాకిరాడ.
 ఈకావ్యమునకు తెలుగు ఇంగ్లీషుభాషలలో
 విశేషమువ్రాసిన విమర్శకులు గ్రంథము విమర్శవాతీతరుని
 చెప్పియు 144 వ క్షణక ప్రయోగింపియు కావల
 మలనుమార్చియు తెలుపక విడిచివేయున కానవోల్లం
 భునము తిప్పనిసరి యైనది. రాధామాధవుల ప్రణ
 యమున వర్ణించు నీకావ్యము పాశ్చాత్యసాహిత్యరమణ.
 Idyll అనుపేరవరగు కావ్యభాగవతీ పరిపూర్ణము. కావ్య
 రమ్యపు మానవమృదయాంతర్గతభావని చేదనమే యయ్య
 బ్రకృతిసర్వస్వముతో విశేషముగ మేళింపబడి ప్రస్తు
 రింపబడినది. ఈ ప్రస్తావమును చేసినప్రాచీనసంప్రదా
 నానుసారముగ గారి చేవలననగంప్రదాయానుసార

కలయక క్రొమ్మెలుండులు జిమ్మగా” ద్విపదలలో
 సాధ్యమైనంతవఱకు లక్షణయుక్తమును కులభమున నగు
 నైలిలో పాశ్చాత్యవాక్యముపరిచయమునలన నుద్బుద్ధ
 ములగు భావములను ప్రాచీనభారతీయకవిసమయములలో
 కనన్వయముచేసి పోషించి వర్ణించిరి. రాధకు మాధవుని
 యెడ గల యనురాగమును, మాధవుని దాక్షిణ్యస్వభావ
 మును, మాధవుని దక్షిణవాచకత్వము మూలమున రాధ
 పౌదయమున జనించు శ్రీ సహజములగు నీర్ష్య, ప్రణ
 యకోపము, శంక, ద్వేషముమొదలగు నణములను రాధ
 యొక్క వినికృలభక్తితో మేళింపబడి చక్కగ పోషిం
 పబడినను, భాగవతపురాణమును వైష్ణవకవుల కావ్య
 ములను, నీతిగోవింద, కృష్ణకల్లాపూర్, కృష్ణలీలాతరంగినీ
 రాధికాసాంత్వీయ ముదిగాగల కావ్యములను జడనవారికి
 కొనిపెజను పరిచితములే. కాని పల్లవి నొక్కొక్కదాని
 నూతగా గొని మలభక్తైరిని రచింపబడిన నీతికలతో నీకా
 వ్య మొప్పుచున్నది. ప్రకృతిగర్జనముగూడ ప్రాచీనభార
 తీయకవిసమృద్ధిమార్గముననే గావించబడిన దని మానచు
 కము. “ప్రణయసంబులోపలి పుష్పభము, తుమ్మెదా
 వేవేగ తోలి లేవచ్చు!” “విరివోడి యిమాట విన్నా
 టచ్చు! కనకాంగి నానాభు కన్నానటచ్చు!” “వి
 చిత్రమా, చెదరవోకచ్చు!” “పాదవే కోలా
 వదము” “తోలవేతుమ్మెదా తోలవే రథము” మొదల
 పల్లవులు విశాంతపునఃసృజి. “నెలకంకదొన్నెలో
 లావ్యురము” అనుప్రయోగము నిజముగ నమృతక
 చవిజూపించుచున్నది. “భిక్షరసంఘంభీరవాదము
 నిరిక్తోన్న యుద్ధంబనితగవ్యావమున, చలనరా
 కకలంబు మఱచి, మెదవొనింబోలి నిదురింబు
 శ్రీ గోపకృష్ణుని వజ్రవారహాపదనృత్యము
 పాతకంబు మరీకేత్రిములను లభింపజేసిరి. రాధా
 వము నుభయవారముగ నే వర్ణింపబడినది. సహజీలము,
 రాగము, భక్తి మొదలగు నగ్గణము లామె కలంక
 యుజగ కవులు ప్రసాదించి. కాని యామెభావప్రసా
 దమున ననంత యంతిగా ప్రసంగించుటలేదు. రాధయొక్క
 మృదయమృద్యమును గోచరము కాదండగ ప్రకృతికల్పర
 కొంచెము మఱుగవలెనుచున్న చేపా యని అనయాన
 వోడముచున్నది. వర్ణనలయందుగాని భాగవత్ప్రాయ
 నందుగాని మితమును పోలింప నీతికేష్టలంబు గో

చున్నాము. శైలి ముఖ్యమును రసపోషకమునై నను కొన్ని పట్టుల కేవలము చతుత్కారప్రధానమునును రసభుక్తికి కొరత పోట్లలేయుచున్నది. ప్రకృమాలంకారము విరమముగ నుపయోగించినచో గుణమును కాని విశేషముగ ప్రస్తుతించుచో రోకంటిపొలుకుటయొక్క కావ్యపట్టుకొనును సందేహము. ఇవచాక్షాత్కారము బాగుగ పొందినచేది చేయు నష్టములను మితిభావమును రూపైకృష్టియొక్క ప్రస్ఫుటమునుచేయును. ఇవచాక్షాత్కారము వారినింక కలుగవచ్చుచే చతుత్కారప్రధానములకు కవిసమయములను, అతిశయోక్తులను, కీర్తనములను, విపరీతభావప్రస్తావనలను ప్రసక్తి కలుగదు. భావకాశక్తి (Imagination) కావ్యవస్తువును కలుగించి పోషింప రూపైకృష్టినింజుండును. పోషక శక్తి యొక్క చతుత్కారమును కావ్యవస్తువులకు చేపములను ప్రస్తారముమార్చును కావించుచేగాని రూపైకృష్టిని నొందింప జాలకన్నది. ఈ "పితౌతరీ" యందు చతుత్కారమే కొన్నిచోట్ల ప్రధానముగ పోషించబడుట కావ్యము యొక్క రససిద్ధికి లోటుగల్గించుచున్నది. ప్రకృమాలంకరమును విరివిగవాడవలెనను నిచ్చుటే ఈచతుత్కారమునకు కారణమునున్నది. ఏతిత్కార్యభావసౌఖ్యమునకు ద్విపదతోపాటు వాడుకభాషయు వోహము కావించుచుండినచో మాయనాళి రసవిలలో కొంద పడింక మానవని చూచివచ్చును. ఏక ఎట్లున్నను చతుత్కారముగ నీకావ్యము రచించినందు

కావొచ్చిన వంగదేయలకు భారతీయకావరసావ్యమును ప్రశ్నకుము గావించి అవసంప్రవాధకావాయ మొదలగు చిత్రకాయలను ప్రోత్సహించి, అభివృద్ధిని చిత్రకావ్యసంప్రదాయమున కొకరిగా జన్మకావ్యదయ్య నీ పోషక వారము. భారతీయలైనను గూర్చియు, చిత్రకాయగూర్చియు నితర దృష్టింధముల రచించెను. వివర్ణకావ్యముననుగ్రంథమున పోషించు భారతీయచిత్రముల యభివృద్ధికి పాశ్చాత్యచేతములలో పరిపాటికనుచున్న యంత్రనిర్మాణమును, ష్యాక్ట్లని విధానమును పోషించ జాలవనియు భారతీయకావ్యభర్తయుల ప్రకారమును స్పష్టలభ్యముల ప్రకారమును వివిధచిత్రముల నవలంబించుచున్న చిత్రకేవలము వాదించి ప్రోత్సహించుటయే పాథనోత్తమ మనియు, భారతీయ విద్యాధికులు తమభావమును వికాసకరముగ జనుపాయ గ్రితై వెచ్చించక ఆనందభవనమును చిత్రకావ్యసాంధ్యముతో నోపాను భారతీయచిత్రకావ్యములకై వివిధయోగించి భారతీయకళలను పోషించి ధక్తులు కాదని ననియు నుచోచ్చించిరి. విద్యావిధానమున చిత్రకావ్యమును ప్రధానాంగముగ నుండవలెనని నీచిత్రకావ్యము యొక్క వాస్తవము. నేడు మనవిద్యాధికులలో వనేకలు తమ డి.యే., యం.యే., డి.యేల్. మొదలగు పట్టుములను కేవలపాఠనోపాయముల గావించి చివరిపురుషుని సమగ్రముగ ననుభవించి చరితార్థము కావ్యముననుగ్రంథముగ రచితలేమియే కావ్యము. విద్యావిధానమున వికలము పోషించు సంగీత, సాహిత్య, చిత్ర, శిల్పాదికావ్యములను విద్యాధికులు చేర్చకపోవుట విట్టి కనగము వాటిల్లుచున్నది. సంగీతసాహిత్యాదికావ్యములకేర్పిన ప్రయోజన మేమి? పొట్టినిండుకా? యాభావము విద్యాధికులలో ప్రబలుట విచారకరము. భావ్యాధికులవలన సంపాదించునని నుభయకన్య సంగీత, సాహిత్య, చిత్ర, శిల్పాదికములవలన లభించు వాచనము నేయుచుండును లుక్తమవని గ్రహించవలయున్నది.

భారతీయకళలను చరిత్రములను ఉద్ధరించు మార్గము

ఈ. డి. పోషక. విద్యాభావప్రయరణాలము, హర్, మద్రాస్.

పాశ్చాత్యవిజ్ఞానవిద్యామోహములై భారతీయముల తమ కళాసంప్రదాయములను త్యజింపని తిరిగివచ్చుచున్నవన సత్యమును వారికి వచ్చినవరములేని భారతీయకళావ్యవస్థలను గావించిన మహానీయుడే గ్రంథకర్త. భారతీయులలోపెల్ల ప్రభువుమున పాశ్చాత్యవిజ్ఞానకళలను చాచులై ఆపమార్గదర్శకులు

గ్రంథమున స్త్రీలు కావించదగిన చరిత్రకళలను యమున నమ్యుపయోగకరమగు నొకమాదన గావించదగినది. అది యేమనగా స్త్రీలునూరుదేశి వస్త్రములను చేర్చుచున్నవైన పేయలెననియే. గృహలక్ష్మి యనదని

గృహిణియే గృహమునకు వోభయము కలంకారమును
 పొందును. అట్టిగృహిణి రసవంతులంకారములకు నెంత శ్రద్ధ
 వహించునో గృహలంకారములకుట్టును, గృహపరిశ్రమల
 పట్టును సంత శ్రద్ధ వహించినచో భారతీయచరిత్రకల
 భవిష్యత్తునుగూర్చి భయమెంద నరవరములేదు. గ్రంథ
 కర్త చెప్పినట్లు శ్రీతి నూలువడికి వ్యక్తములను స్వహస్త
 ములనో నేని అర్థముచేసినచో నేటికు వ్యక్తములకు
 గాని విశేషముల కేను భవప్రవాహము నరికట్టులుగు
 దురు. గాంధీయచోత్సాహి చలువచే తిరిగి ఈ విషయమున
 శ్రీతిను పునఃపలుకునుచే నభివృద్ధియును శ్రద్ధను వహిం
 చుచుండుట శుభావహము. భారతీయచరిత్రకల విష
 యమై పాశ్చాత్యపండితులు వెలిబుచ్చిన యాపాపాల
 కీగ్రంథమున చక్రిని పూర్వాపము లొనగబడినది. గ్రం
 థము రచింపబడి చాలసంవత్సరములైనను ఇంచలవిష
 యము నేటికిని రసకలకు విచారణీయమై నకలజనుట
 వాదాపాత్ర మగుచున్నది.

* * * *

భారతీయకళలు - పరిశ్రమలు
 బైల్లా క్రాస్ట్రామ్, ఆర్. శ్రీనివాసక, కృష్ణస్వామి
 పిళ్ళ, డబ్ల్యు. డి. యస్. రామగారు చే విరచితము; దివ్య
 భావ ప్రచురణము, అదేయార్, మద్రాస్.

ఆడమారు 1923 సం॥డిసంబంధ సెలవోజునీన చిత్ర
 కళా ప్రదర్శనము నందొప్పునను వైసావోజునీనవారిచే
 గోసగడదేన యువవ్యాసముచే ఈ గ్రంథయాపమున ప్రక
 తింపబడినది. “భారతీయకళాపదమార్గము” అను వ్యాస
 మున బైల్లా క్రాస్ట్రామ్ గారు భారతీయకళాభిజ్ఞులు స్వకీయ
 భావనామై త్రాగెమును సంప్రదాయాగతవిజ్ఞానముతో
 మేళవింది జాతీయజీవితమును తమంచనలయందు ప్రస్తు
 తముగ ప్రతిఫలించనేసినవిధము నభివర్ణించి, భారతీయ
 కళాసంప్రదాయమునందలి ప్రమాణము, రూపభేదము,
 లావణ్యయోజనము, భావము, పాద్యశ్యము, వ్యవస్థా
 సము మొదలగు నీయముల పరమార్థమును దెలిసి, భార
 తీయకళాభిజ్ఞుల నుతిమున నీతిని రసానుభూతిని వైయ
 ధ్యము లేదనియే, పునః పునః పునః పునః పునః పునః పునః
 మగు కాలతియే, విశ్వమే భారతీయకళకు పరమాధి
 యనియు, దృష్టాదృష్టముల చెందినీని కల్పిరసోద్భావక
 ములగ ప్రదర్శించుననియు “అభినానకళా” చిత్రసాహ
 య్యముతో నుత్కృష్టము గావించి,

ఈమెయే “సేవపాశ్చాత్యకళాసంప్రదాయము”
 లనువ్యాసమునందు వ్యవస్థాపన ప్రధానముని Impres
 sionism, నూచన ప్రధానమై ఇటాలియనులచే నవలంబింప
 బడిన Futurism, కన్యూపయాదాశ్య ప్రదర్శన ప్రధా
 నమై ఫ్రెంచివారిచే నవలంబింపబడిన Cubism, రసాను
 భవప్రదర్శన ప్రధానమై భారతీయకళకు చరితాపుగా
 నున్నదియై జ్యోతికలమున వ్యవస్థలచేతను నవలంబింప
 బడిన Expressionism, చిల్లరస్థనలే ప్రధానముగ గలి
 గిన Constructionalism, వివోదమై ప్రధానముగ గలి
 గిన Dadaism మొదలగు కళాసంప్రదాయముల చోడ
 లను చక్కగ కలరించెను.

“దాక్షిణాత్యకళము” అనువ్యాసమున ఆర్.
 శ్రీనివాసక గారు కన్నుబక గాంధీగారి, ఆశాశ్రయ
 నకు సంబంధించిన ఆభావములను, నిశములను, సంప్ర
 దాయములను వివరించి, అచూర్యములను పాదదగిన
 సమయమును నేరూపించి, కీర్తన, పల్లవి, రాగాలూపన,
 తేవారం, తిల్లానా, బానీ మొదలగు గాంధీయకల స్వరూప
 స్వభావములకు విశేషము గావించిరి. వీరు తెల్పిన విషయ
 ములలో నెల్ల కల్పాటక గాయకులు కారీరసంపత్తి నలవలది
 కొని రసోపనామనే లక్ష్యమునం దుంచునవలెనను
 నూచనము, జంలేము లెప్పుడును గాయకుని “గాత్రో
 పాట”కు లోబడియుండవలెనని దానిని మ్రొంగి
 యెత్తింపవలదను నూచనము, గాయకులు నేవలన
 యుండేకళ ఇతరలలేకకలయందు మైతము కొం
 చేతము పొందవలసిన నూచనము, సకలకల్పాటక
 కాదరపాత్రములని నూచనశ్రేయము.

కృష్ణస్వామిపిళ్ళ గారు తమవ్యాసమున
 భారతీయకళమున నిన్ను మొన్నటిరకు
 నేడు పీఠిక నొందున్న వర్తంగము, సెక్రెటము,
 రిపువని, క్రిము, వెండిలంకారపువని, మొదలగు న
 మలక్తికలములను వర్ణించి వానికి తినిప్రత్యాపము నొ
 దగునని యుద్దోషించిరి.

డబ్ల్యు. సి. యస్. రామగారు ప్రేష
 లకుచేర జరగు కార్యకసంఘవిజ్ఞానము
 భారతీయసాహిత్యావలంబియైకలము వివిధరీతులచే
 యుక్తికలము నభివృద్ధినింపించి వానిని పెట్టుబడి
 ప్రాబల్యమునకు వాముల గతుండ కాపాడుట యతివి,
 మని తమవ్యాసమున కృష్టికరించిరి.

ఈ గ్రంథము చక్కగా ముద్రింపబడి కళాభి
 మానలకును భారతీయచరిత్రమాధిమానలకును ను
 తాదరపాత్రమై యుత్కృష్టమున దని నూచనశ్రేయము.

పత్రికాస్వీకారము

సారస్వతసర్వస్వము

పత్రికాధిపతి ఏలేరుపాటి రామభద్రచయనలు

గారు, తిరుగు.

మహాపత్రికయొక్క సాంకేతికతను మా కార్యస్థానము చేరినది. రంగులతోనే నుండిన సరస్వతీ పత్రికను ముఖపత్రికను నిలకరించుచున్నది. సారస్వత మునకు పునరుద్ధరించిన వివిధవిషయములను గూర్చి పలువురు పండితులు వ్రాసినవ్యాసములలో పత్రిక యొప్పుచున్నది. బ్రహ్మశ్రీ, శేలూరి శివరామకృష్ణగారిచే నివచించబడిన "వాగ్దేవాలి" అను ఖండాకావ్యము దశధరితముగనున్నది. విగిలిన వ్యాసములలో కావ్యకేళికవి జాంగూర్చి బ్రహ్మశ్రీ పంచాంగుల ఆదివారానుబంధకృష్ణగారును, పూర్వగ్రంథములు యవస్థలనుగూర్చి శ్రీ పద్మావతి వీర శంకరులు గారును, వ్రాసిన వ్యాసములను "అనురూపితకవి" అను పేరుతో తెలియపరచిన టాల్కూటాయి

కథయు ప్రత్యేక ప్రకంపన తగియున్నది. ముద్రాము మునుపటికన్న బాగుగనున్నది.

"సాత్ ఇండియన్ డిస్ట్రిబ్యూట్"

పత్రికాధిపతి శ్రీ శేషయ్య రాజగోపాలరావు గారు, డి. యే. యల్. టి. ప్రైవేట్ అండ్ పబ్లికేషన్ గారు, పత్రికాపమును ప్రకటింపబడుచు భాషావిషయములకు సహకారముతో ధన్యులము. "ప్రాచీన తమిళము" నుగూర్చి ఆర్. రంగారాయాచార్య సంకల్పే. యల్. టి. గారు, పూర్వోక్తవాగ్దేవాలి గూర్చి యన్. భీమశంకరాచార్య డి. యే. గారు, "ప్రాచీనాంధ్రభాష" గూర్చి పత్రికాధిపతులును, వ్రాసిన వ్యాసములు చరిత్ర సరిగ్గా ధన్యులము. బ్రహ్మశ్రీ పంచాంగము విజ్ఞానదామకము లుగ నున్నది. ఇట్టి పత్రికలవలన ప్రాచీనాంధ్రవాగ్దేవాలి గూర్చియు సేతు పురుష కొంతకాలము గోచరము కావడని విశ్వసించుచున్నాము.

కలువకన్నె

చెంతల పార్వతీశ్వర కవులు

సన్నానికింజనేని
పువెంపున నను దమకింజనేని
కేలిగిరిగింత నను బులికింజనేని
చక్కజోయెద విదియేమి చందమామ!
ము నెల్లితి నీముద్దుమోము బాడ
నులఁ జెలిచితి నీచక్కదనము బాడ
మనసు విచ్చితి నీచల్లదనమునడ
నీగిక మాఁగిన దప్పేమి చందమామ!
గీ. నావలపుబాపు తనకంట నాపెనేమొ
చక్క నీకంటనే నన్ను బాచి నన్నె;

చెంత చెలి మెచ్చి నన్నిట్లు చిన్నపుచ్చి
చనుటయే నీకు న్యాయమా చందమామ!
ఆ. కమ్మచేనెసానం గలదు మైక మటంచు
వలపుగాలి మరులు గొలుపు ననుచు
గలువకన్నె బ్రదుకు గారడగాఁ జేసి
చనుట తగునె నీకు చందమామ!
ఇ. మంతంసలు లయ్యె మాటలు శేకుంఠ
మోహముద్ర లయ్యె ముట్టకండ
గలలఁగాంచుటయ్యె గనుమొచ్చు శేకుంఠ
నింద లేల నాకు చందమామ!

సాధిప్రాయ విశేషములు

రుష్యాపరివర్తనము

ప్రపంచవర్తన మధ్యస్థముగ జరుగుచున్న విధమును నానాదేశ వ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. వివిధదేశములందును చిరకాలభుక్తములైన ధనాధిమానమునకును కులాధిమానమునకును బలాధిమానమునకును మతాధిమానమునకును పదచ్యుతి గలుగుచు మహావర్తనము తాంక్షవమానుచున్నది. రుష్యాయందు మహావర్తనవల్ల బ్రహ్మాణ్యుడు లేనిను పరమపదమున కేగినను లేనిను స్థాపించిన నవధర్మవాసనలు ప్రపంచావృతమై నవయుగనిర్మాణమున కస్థితారముగ నున్నవి. లేనిను రక్తప్రవాహముతో స్థాపించి పోషించిన సోవియెటు విధానము స్వరూపభేదములను పొందినను ప్రాచీనవిధానములు పదచ్యుతిని బొందినవిధమును పొందుచున్నవిధమును ప్రపంచేతిహాసము విశదముచేయుచున్నది. రుష్యాయందు నిరంకుశముగ నేరిన మతములు రాజప్రాసాదములు యంత్రాలయములు విద్యాలయములు పదచ్యుతిని బొందుచు కార్మికరాజ్యము ప్రబలుచున్నను పశుబలప్రాజాపత్యము పూర్వమునలే సవిచ్ఛిన్నముగ నేలుచున్నది. రుష్యాయందు జరుగుచున్న మహావర్తనవల్ల నమునందు రూపవర్తన మధికముగను ధర్మజీవవర్తనము న్యూనముగను గోచరం బగు

చున్నది. భౌతికలక్ష్యముల నారాధించు ప్రజలకు రూపారాధనమునందు లక్ష్యమును కుటయును నహజము. ప్రజాలక్ష్యము భౌతికారాధనము నుండి ధర్మారాధనమున మరలనంతవలకును పావర్తనఫలము ప్రపంచాంతికి సాధనము గాజాలదు. నవయుగధనిర్మాణమును తేయుటకు తనకు శక్తి లేనియునను ప్రాతేవాసనలను నిర్మూముచేయుటకు యావచ్చుక్తిని వినియోగించి జయభేదప్రపంచమునందరటను మ్రోగించిన లెమహావ్యక్తిగను ప్రపంచేతిహాసములందు గణించబడగలడు. పెట్రోగ్రాడునకు 'లెన్ గ్రాడు' అని నామకరణము చేయుట సోవియెటు ప్రభుత్వమును ఇటలి గ్రేటుక్తిలంగీకరించుటయును లేనిను ప్రతిధను చాచున్నది.

* * * *

కార్మిక ప్రభుత్వము

గ్రేటు బ్రిటనునందు కార్మికపక్షవిజయము నూతనకారంభమునకు నిదరణవిజయమునున్నది. పూర్వవారపరాయణత్వనిలయమైన గ్రేటుబ్రిటనునందు రుష్యావలెనే కార్మికపక్షము రాజ్యాధికారము బాగవడది. ప్రభుత్వమును ప్రభువర్గాధిమానులను నిరసించిన రామ్మి మాక్స్ నాల్లు గాడువాచి వర్తమువారును పరిపాలనాధికారము

మూఖమాసము]

వహించుచున్నారు. కార్మికవర్గమువారి యధి
 కారము చిరకాలము సాగినను సాగకపోయి
 యున్న క్రేటు బ్రతుకునందు జరుగుచున్న పరివర్త
 నమును కార్మికవిజయము విశేషముచేయు
 చున్నది. కార్మికవిజయము ప్రపంచశాంతికి
 సాధనము గాకపోయినను ప్రాథమాపనలను
 నిర్మాణము చేయుటకు సాధనంబై నవధర్మ
 నిర్మాణమునకు దోడ్పడగలదు. పనివాంఛు
 శ్రీపురుషులు మంత్రులగుట యొకవిశేష
 మైనను మంత్రవర్గపు ఋణము లిటరలు
 పక్షపాటలమును కార్మికముపు దార్పణ్య
 మును ప్రయోజనాభావమును సూచించు
 చున్నది. పెద్దమాలలను చెప్పిన రాష్ట్ర
 మాన్డోనాలు గారు భారతరాజ్యాంగమునకు
 సానుభూతి గల కర్మలు వెల్లెడు జెకాన్సు
 హాల్డేను ప్రభుత్వార్థము వదలి సర్ సిడ్ని
 యుగారిని మంత్రినిగ నియమించవలసిన
 పరమ మంత్రీవర్గపు దృష్టిని విశేషము
 చూచుచున్నది. మహావండితులను కర్మ
 ముగల మంత్రీవర్గ మైనను నిరంకు
 శధి కారబద్ధమై స్వప్రయోజనపరాయణ
 న రాజ్యాంగవిధానమునకు ప్రాణము
 పంకజాలదు. సంకల్పపామ్యత్వము లేని
 మంత్రీవర్గము బ్రిటీషు ద్వీపములకును భారత
 ద్వీప దేశమునైన ప్రయోజనమును నమ
 న్న జాలదు. లిటరలుపక్షపాతము
 ద నాధారపడియున్న తెలుగుపక్ష మే
 గాని ర్తమునం దైనను నిర్లమించుట
 యధివ మైనను కార్మికము మోగించిన
 ప్రయోజనము నవయగనిర్మాణమునకు

దోహదంబు నెవం గుచున్నది. క్రేటు
 బ్రతుకునందు కార్మికవిజయము రుహ్యాయందు
 వలె పశుబలాధారమునను గాకను భావబలా
 ధారమునను గలుగుట ప్రపంచశాంతికిని ధర్మ
 సంస్థాపనమునకును శుభసూచకముగ నున్నది.
 మితవాదనాయకులు భవ్యవాదముల నన్నిం
 చుచు రాష్ట్రమాన్డోనాలుగారి కంపెన సంజే
 కములు కారవదిహ్నము లైనను నిరంకుశము
 అని కాలము తెలుపగలదు. ఉదారహృదయు
 డైన సర్ సిడ్ని ఆలివను గారును భారతరాజ్యాం
 గనిర్మాణమున ప్రభావమువలనను సంకుచితహృద
 యమునె పూనుట నహజము. పోషియటు
 ప్రభుత్వమును పూర్తిగ సంకీర్ణించిన కార్మిక
 ప్రభుత్వము స్వధర్మారాధనమును నిర్భయ
 ముగః తేయుట ప్రశంసార్హమైన నవయగధర్మ
 భ్యుదయమునకు శుభసూచకముగ నున్నది.

* * * *

కాకినాడసభలు
 భారతజాతీయమహాసభ భగవదనుగ్ర
 హమువలనను కాకినాడపురమునందు జయ
 ప్రదముగ పరిసమాప్తము నొందినది. ఈ
 మహాభారమును జయప్రదముగ నిర్వహిం
 చిన కాకినాడ పౌరులును వారికి దోడ్పడిన
 వారును ప్రశంసలకు బాత్రులు. గాంధీనగర
 నిర్మాణమునందును కార్యభారనిర్వహణము
 నందును గల సాధకబాధకములు గాంగ్రెసును
 జూడినవారలకు దెలిసియున్నవి. నందలశేష
 కులకును వేలప్రజలకును అన్నపానాదులను
 వసతులను గల్పించుటయందు గల కష్టముల
 కాద్యంతము లుండవు. గాంధీనగరమునం

దీపవయములందు చక్కనియేర్పాటులు చేయ బడి ప్రజలు సౌఖ్యము ననుభవించిరి. కాకి నాడయందు గాంధీనగరమునకు గలిగిన రైలు స్టేషనులను సౌకర్యములును నడుపాయములును సామాన్యముగ వితర కాంగ్రెసులం దపు రూపముగ నుండెను. బొంబాయి కలకత్తా మద్రాసు డిల్లీ అహ్మదాబాదు నగరములందు నాగరకనంబడ లభకముగ నుండియుండినను కాకినాడయందు లభించిన సౌకర్యములు ప్రతి నిధుల కితర ప్రదేశములందు లభించియుండవు. జీవనోపాధికిని కాంగ్రెసువ్యవహారముల కును సంబంధించిన నడుపాయము లన్ని యును గాంధీనగరమునందు సౌలభ్యములై వ్యయప్రయానము లనవసరము లైనవి. స్వచ్ఛందసేవకుల వినయవిధేయతలు ప్రతి నిధులమన్ననలను బడసినవి. మహిళాసేవక దళము ఖద్దరు లుట్టలను ధరించుచు జీవ సేవయు నగరనందీర్థములును అంధ్రస్వరూప వ్యభావములను భారతభూమికి సువ్యక్తము చేసినవి. పరార్థపరాయణుండైన ప్రస్తుత చంద్రరాయుడంతితుని ప్రశంసలకు బాత్రులైన యాంధ్రత్వము నిజస్వరూపమును వ్యక్తము చేసి ధర్మసంస్థాపనమునకు యథాశక్తిని బాటు పడుగాత!

* * * *

కాంగ్రెసుమహాసభ

కాకినాడ సభలకు మాలానా మహమ్మదల్లీ మేకతల్లీగారల సాన్నిధ్యసాహచర్యము లనిర్వహణయ్యుండెన ప్రతిభను గలుగజేసినది. దేశసేవకై నిర్బంధముల ననుభవించిన యాలీ సోదరులు ప్రజాప్రియులు. వారి సాహచర్యము కాకినాడసభల విజయమునకు దోడ్పడినది. ముస్లిమునిదిదవ భారత జాతీయ మహాసభ కధ్యక్షులను వహించిన మహమ్మదాల్లీగారి వ్యక్తిత్వము సభావిజయమునకు దోడ్పడినది. మహమ్మదాల్లీగారి శౌర్యగాంభీర్య వివేకములు కాంగ్రెసు విజయమున కుపకరించినవి. మహమ్మదాల్లీగారి హాస్యస్వభావము చిత్తప్రవృత్తి కాంగ్రెసు రంగమునందు శాంతిస్థాపనమునకు దోడ్పడినది. డిల్లీ కాంగ్రెసునందరి క్షౌర్యమైన సమాధానతీర్మానమునకు మహమ్మదాల్లీగారు కారకులైనపు డాసమాధానమును మహమ్మదాల్లీగారి యధ్యక్షత క్రిందను జరిగిన కాంగ్రెసునయిత మంగీకరించుట యనవసరము. కాంగ్రెసునందుగల రెండుపక్షములవారును వారివారి విశ్వాసముల కనురూపముగ బ్రవర్తించుట కవకాశములను కాంగ్రెసు తీర్మానము కల్పించి కాంగ్రెసు రంగమునందు శాంతిని స్థాపించినది. బహిష్కారధర్మమునందు విశ్వాసము గల రాజగోపాలాచార్యులు గారికిని సభాప్రవేశధర్మమునందు విశ్వాసముగల దేశబంధుదా గారికిని సమాధాన మేర్పడినపుడు సభాప్రవేశనిషేధవాదముల బలము నెరిగినది. రెండుపక్షములందును పట్టుబట్ట గలవలకు కాకినాడతీర్మాన మనంతర్వీచిని గాజేసినను సభానంతరము దేశమునందు కలిగిన శాంతివాతావరణము సమాధానావమును విశదముచేసినది. కాకినాడకాంగ్రె తీర్మానము ననుసరించి దేశము నిర్మాణకాదీక్షను బూనవలసియున్నది. ఆ సత్యమదేశ పెంకవల కనుసించునది. కాంగ్రెసు విశదముచేయగలదు. నిర్మాణకార్యవిధానందు ముఖ్యాంగమైన ఖద్దరుప్రచారవ్యవధాంధ్రదేశమునకు గల యవకాశ కాకినాడకాంగ్రెసు విశదముచేసినది. యందు బ్రచురించిన కాంగ్రెసు పటము నందరగ్రము విషయాద్యగాహనమునకు సా

దాల్లీగారి వ్యక్తిత్వము సభావిజయమునకు దోడ్పడినది. మహమ్మదాల్లీగారి శౌర్యగాంభీర్య వివేకములు కాంగ్రెసు విజయమున కుపకరించినవి. మహమ్మదాల్లీగారి హాస్యస్వభావము చిత్తప్రవృత్తి కాంగ్రెసు రంగమునందు శాంతిస్థాపనమునకు దోడ్పడినది. డిల్లీ కాంగ్రెసునందరి క్షౌర్యమైన సమాధానతీర్మానమునకు మహమ్మదాల్లీగారు కారకులైనపు డాసమాధానమును మహమ్మదాల్లీగారి యధ్యక్షత క్రిందను జరిగిన కాంగ్రెసునయిత మంగీకరించుట యనవసరము. కాంగ్రెసునందుగల రెండుపక్షములవారును వారివారి విశ్వాసముల కనురూపముగ బ్రవర్తించుట కవకాశములను కాంగ్రెసు తీర్మానము కల్పించి కాంగ్రెసు రంగమునందు శాంతిని స్థాపించినది. బహిష్కారధర్మమునందు విశ్వాసము గల రాజగోపాలాచార్యులు గారికిని సభాప్రవేశధర్మమునందు విశ్వాసముగల దేశబంధుదా గారికిని సమాధాన మేర్పడినపుడు సభాప్రవేశనిషేధవాదముల బలము నెరిగినది. రెండుపక్షములందును పట్టుబట్ట గలవలకు కాకినాడతీర్మాన మనంతర్వీచిని గాజేసినను సభానంతరము దేశమునందు కలిగిన శాంతివాతావరణము సమాధానావమును విశదముచేసినది. కాకినాడకాంగ్రె తీర్మానము ననుసరించి దేశము నిర్మాణకాదీక్షను బూనవలసియున్నది. ఆ సత్యమదేశ పెంకవల కనుసించునది. కాంగ్రెసు విశదముచేయగలదు. నిర్మాణకార్యవిధానందు ముఖ్యాంగమైన ఖద్దరుప్రచారవ్యవధాంధ్రదేశమునకు గల యవకాశ కాకినాడకాంగ్రెసు విశదముచేసినది. యందు బ్రచురించిన కాంగ్రెసు పటము నందరగ్రము విషయాద్యగాహనమునకు సా

ద్వీకగలదు. ఖద్దరుగుడారము ఖద్దరువస్త్ర
భారణము ఖద్దరుప్రదర్శనము ఖద్దరుప్రచార
మున కాంధ్రదేశమునకు గల యవకాశము
లను పుష్టముచేసెను. ఈ యవకాశముల
నాంధ్రప్రజలును నాయకులును ఖద్దరు
పోషణను దినియోగించి నిర్మాణకార్యవిధా
నాలగమన ఖద్దరుప్రచారమునకు దోడ్పడి
కాకినాడకాంగ్రెసు సమాధానమును సార్వ
కముచేయుట ధర్మము. శాసనసభలయందు
వ్వరాజ్యక్షమునకు గలిగిన బలము ప్రతి
ష్ఠంభనమునకును వ్వరాజ్యసంపాదనమునకును
సుపయోగకరములు గావని యనుభవము విశే
షము జేయుగలదు. దేశబంధుచిత్తరంజనదాసు
గారి కట్టు న్నగినది. ఆసహాయయోగసంరంధ
నముం దొనట చెందిననాయకులకు విశ్రాంతి
గలిగినది. ఆసహాయోద్యమావలంబకులకు
యాత్రరమైన యాశాభంగము నలిగినది.
కర్ణాటకయుములును శిరసావహించి స్వవర్మ
సాధమును జేయుట కాంగ్రెసుప్రచార
ముకు ధర్మమై యున్నది.

రమహాసభలు

ఖలావశునభాధితత్వమును వహించిన
లానా మేకతాలీగారి సరళవ్యభావమును
సీత్యమరాక్రమశీలమును ఖలావశున భా
యమునకువలె కాంగ్రెసు విద్యయుమునకును
ప్రసవవిధమును సభావ్యవహారములు విశే
షజేసెను. సోకాతాలీగారి విశాలహృదయ
కానాడము సమ్మోహజనకమై విభేదము
ముడిపించినది. ఆలీహాబదులందు భీమా
యను కోమలహృదయమును గల మేక
గారి సంబోధనలు సర్వత్ర ప్రచారిశ్వా
సక భాత్రములగుచు ప్రజాహృదయము
వలనమును గలుగజేసెను.

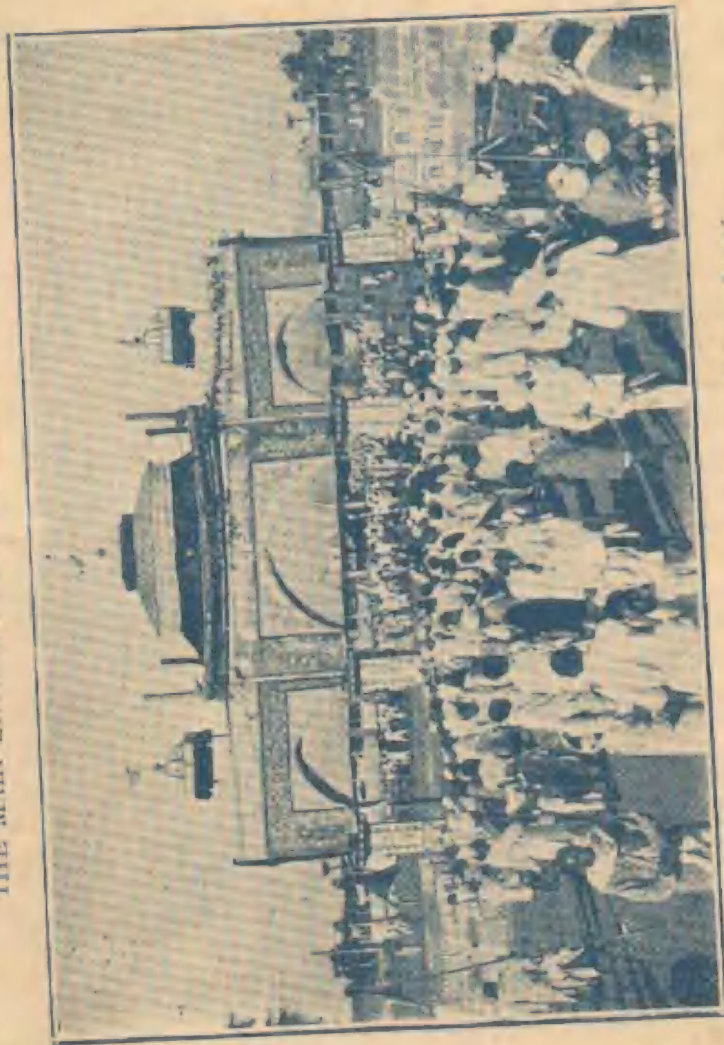
కాకినాడయందు జాతీయవారమునం
దితరమహాసభలును యథాప్రకారము సమా
వేశమై జాతీయహృదయమునం దుదయించిన
మహాసంచలనమును విశేషముచేసెను. హిందీ
సాహిత్యసమ్మేళనసభ హిందూస్థానీభాషను
సాధ్యమైనంతవఱకు కాంగ్రెసు వ్యవహారము
పండు జాతీయభాషనుగ సుపయోగింపవలయు
నని నిర్ణయించినది. వాచాంజీయరులసభ హిం
దూస్థానీ సేవాదళవిధానమును నిర్ణయించినది.
మహిళాసభ ఖద్దరుప్రచార ప్రత్రమును స్వీక
రించినది. విద్యాధిమహాసభ జాతీయవిద్యావ
సరమును నిర్ణయించినది. సంఘసంస్కరణ
మహాసభ నకలజాతులకును స్త్రీపురుషులకును
సాంఘికస్వాతంత్ర్యవసరమును ప్రతిపాదించి
నది. ఆస్తికమహాసభ గానమహాసభ దైవాపా
ననవిధానమును నాదోపాసనక్రమమును
నిరూపించినవి. కాకినాడయందు నూతన మహా
సభ లన్నియును నాంధ్రహృదయక్షేత్రము
పండు ప్రబుద్ధమైన మహాచైతన్యమును విశే
షముచేసెను. కాకినాడ సభలందు సువ్యక్త
మైన మహాసంచలనము దేశావృతమైన నకల
సంపాదనలందును గోచరంబగుచు జాతీయ
జీవనతరంగములను సువ్యక్తముచేయుచున్నది.
ఆంధ్రప్రదేశము కాకినాడయందు గాంధి
నగరమునందు మహాసభలయందు వ్యక్తము
చేసిన కార్యవరత్వమును సేవావిధానమును
సహసశీలతను నిత్యోపవచిభాషమునం దభ్య
సించుచు నాంధ్రత్వస్థిని లవనీ భారతజాతీయ
జీవనమునందు యథార్థ పానమును బడయుచు
గాత ! సంపూర్ణమైన గాంధీనగరమునందు
గాంధీమహాత్ముడు ప్రత్యక్షముగ లేకపోవుట
గొప్ప కొరతగ నుండెను.

గాంధీమహాత్ముడు

గతమానమునందు గాంధీయనారోగ్యస్థితి విషయమున నాకస్మికముగ వ్యక్తమై ప్రజా హృదయమునందు మహాసంక్షోభమును గలుగజేసెడిది. వెనుకటిదినమునను నారోగ్యముగ నున్న గాంధీమహాత్ముడు ముకుండిన మనారోగ్యముగ నుండుట యసంభవము గదా! ఈయసంభవవార్తలను రామదాసు గాంధీకి తెలిపిన నైద్యుడైనమరుడో మరుడో యచుధర్మరాజునకెఱువ. ఏది యెఱులున్నను గాంధీమహాత్ముని ప్రాణమును రక్షించిన కర్మలు మేడకుగాను వంద్యులు. ఆపత్సయమునందు సయితము గాంధీమహాత్ముడు వ్యక్తముచేసిన సహనము త్యాగము శాంతియు సాధుకీలయు యథార్థముగ మహాత్ముని తేయచున్నవి. ప్రాణోపద్రవసమయమునందు సయితము స్త్రీనివాసతాస్త్రిగా రభ్యర్థించినను సత్యకీలమును సంరక్షించుకొనుటకై దేశమునకు సందేశమును తెలుపుటకు నిరాకరించి యాత్మధర్మమును గాపాడి మహాత్ముడు తనధర్మకీలమును విశదముచేసెను. అట్టి మహానుభావుని ప్రాణాపాయసమయమునందు సయితము నిర్బంధమునందుంచుట యధర్మమైనను నధర్మవిధానసంరక్షకుల కహంకారరక్షణయు నందు గల విశ్వాసము ధర్మసంరక్షణయునందు గలుగకున్నది. ప్రపంచమంతయును తలక్రిందులగుచున్నను మాయాధికారపూజారులు మాత్రము ధర్మరహస్యమును గ్రహించజాలకున్నారు. ప్రపంచమంతయును శాంతిమూర్తియైన గాంధీవిమోచనమును గోరుచున్నను నిరంకుశాధికారహృదయము మాత్రము దుశ్శక్తియుగ నున్నది. ఇంగ్లాండునందు మునిగానులె నను సందేశమునందు

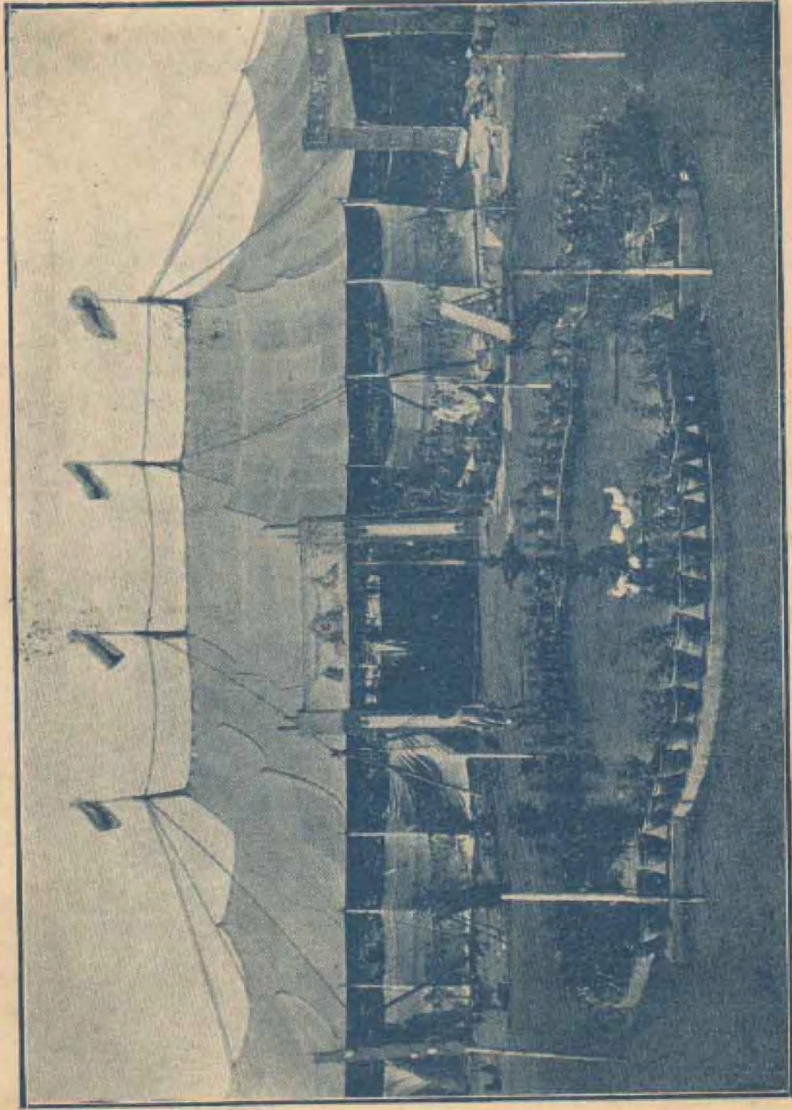
స్వరాజ్యమును ప్రబలింపను మితవాదులు స్వతంత్రవాదులు కోరినను నిరంకుశదుర్గమునందు జేసిన గాంధీమహాత్మునకు మోక్షిణి పాయ మసాధ్యముగ నె యున్నది. సామ్రాజ్యావసరసభయందు గాంధీమహాత్మునివిమోచనమునకు సబంధించిన ప్రతిపాదన మామోదితము గాకపూర్వమే గీడింగు వర్ణమువా హృదయమునందు విచేకోదయ మగు నయ్యాతిండినవానికి రాజపతినిధి భారతశాసనసభలో మెలగిన యుద్ధానము అధికారులచిత్తవృత్తి యింకను మాణివిధమును నున్న క్రము జేయుచున్నది. పశుబలసాధనముననుభౌతికభాగ్యభోగముల మూలమునను మహాపరివర్తనసంరంభమునందు మునిగి యున్న ప్రపంచమునకు అహింసాసాధనమును త్యాగమును శాంతిప్రదమైన యాత్మయోగమును బోధించిన మహానుభావుకు నిర్బంధదుఃఖననుభవించుట నవయుగోదంతమునందు తాత్ప్రాయముగ సంశయము. ఆంధ్రలో గాంధీమహాత్ముని యాదేశములను బాటించి యాత్మరప్రసాదమును బడయునుగాత! రెండవ సంచికను ముగించెడి సమయమున గాంధీమహాత్ముని బొంబయి ప్రభుత్వము కలజేసినదను శుభవార్తను విని దయామయమైన కరమేశ్వరునకు ప్రణామములను సమర్పించుచున్నాము. పువ్వ లు ౧౩ భానుమకు మహాత్ముని సందర్శించినపుడ మహాత్ముని విమోచనము ధువమని యంశరేఖనందు విశ్వాసము గలిగినది. ఈవిశ్వాసమిత్రులంగీకరింపకపోయినను అది మైవదుల కానందము నొందుకారకము మహాత్మునకు సంపూర్ణారోగ్యకారణముటకు కరమేశ్వరుని వేడుచున్నాము.

THE MAIN ENTRANCE TO THE CONGRESS PANDAL

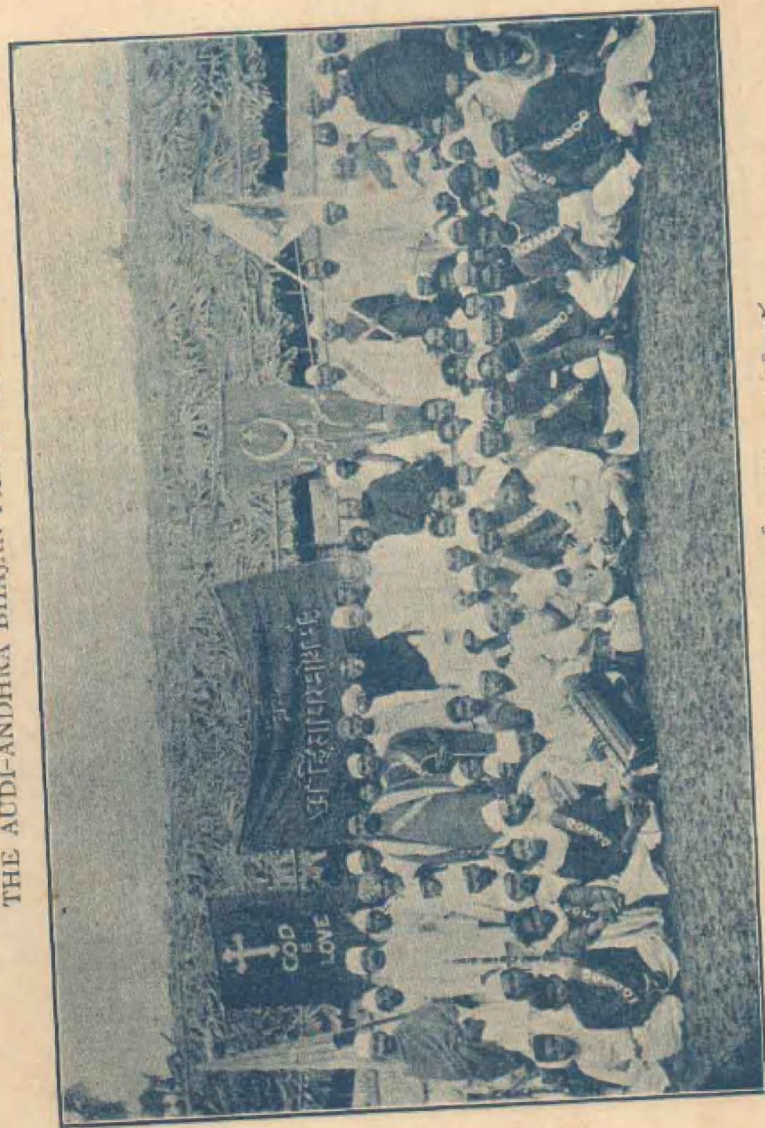
3౮ వ జాతీయ మహాసభ, సింహద్వారము - తొలి దినము

THE KHADDAR PANDAL OF THE 38TH INDIAN NATIONAL CONGRESS, COCANADA

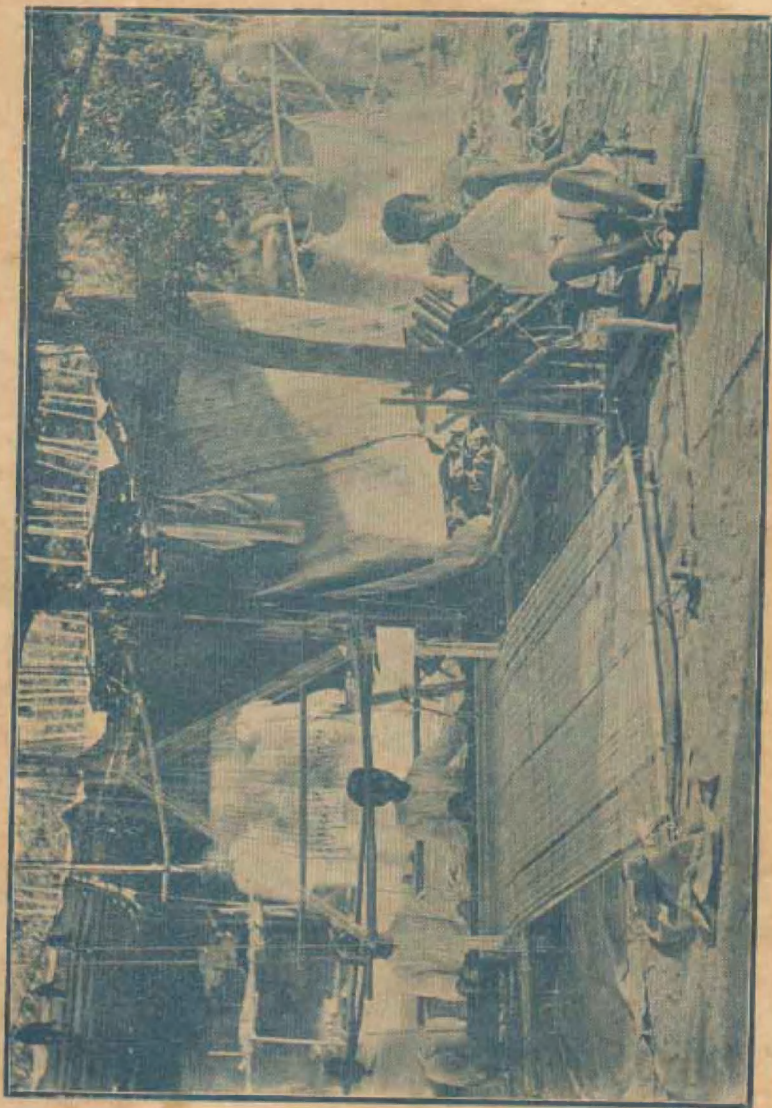
3౮ వ జాతీయమహాసభ - భిక్షు సుధారము - కాకినాడ

THE AUDI-ANDHRA BHAJAN PARTY, COCANADA

ఆదిమంధుల భజనసభ - కాకినాడ

WEAVING EXHIBITION OF THE KHADI ASRAM, BONTALAKODUR, COCANADA

అద్వైత నిర్మాణ విధానము - బొంతలకోడూరునందలి ఖాదీల క్రమవ్యాసము - కౌశ్యనాథ

లో. ఆచార్యంబు పీఠాసీనం జ్ఞానముద్రాంచ పుస్తకం, చిత్రవం బుద్ధియాగాధ్యం పద్మేహం కరుణానిధిమ్.

చ. ప్రియయోవలిం బ్రభుర్వ్యమునుగీడి యరగ్యములేరె చర్మిని
శ్చియమున్నక మహాలపముసర్పి కృతార్థులగాంచె నెడెడన్
వయయు సహింసయున్ బరమధర్మములన్ నెలగొల్పి నమ్ముచున్
వయ్యుండగు బుద్ధదేవునిపదంబుల కేను సమర్పించెదన్ .—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి.